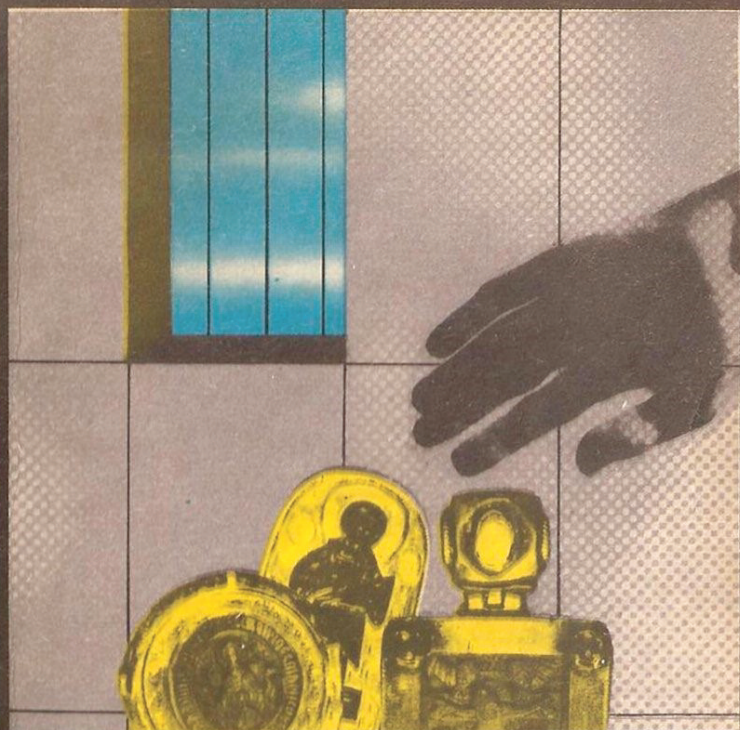

IURI KLAROV

TRIUNGHIUL NEGRU

CUPRINS

Această carte este eCAR	7
De ce pot descărca legal această carte de pe internet?	8
PROLOG	13
CAPITOLUL ÎNTÎI. ÎN SACRISTIA PATRIARHIEI	17
CAPITOLUL AL DOILEA. LEONID, NOI NU SUNTEM ROTHSCHILD!	55
CAPITOLUL AL TREILEA. PRETINSUL OLANDEZ, FIUL DE NEGUSTOR ȘI PRIMUL-MINISTRU AL PIEȚEI HITROVKA, NIKITA MAHOV...	94
CAPITOLUL AL PATRULEA. „MARFA” DIN PETROGRAD	125
CAPITOLUL AL CINCILEA. PODOABELE MONOMAHULUI ȘI BUNUL DUMNEZEU AL ARHIMANDRITULUI DIMITRI	166
CAPITOLUL AL ȘASELEA. PREȘEDINTELE UNIUNII TINERETULUI ANARHIST, „TOVARĂȘUL SEMION”	199
CAPITOLUL AL ȘAPTELEA. TREI „ZUGRAVI” SAU ÎNTÎLNIRE LA „VIȚELUȘ”	247
CAPITOLUL AL OPTULEA. PIVNIȚA CU BRILIANTE	291

CAPITOLUL AL NOUĂLEA. O MUSCĂ	
IARNA ÎN ODAIE VESTEȘTE O MOARTE	318
CAPITOLUL AL ZECELEA ȘI ULTIMUL	369

TRIUNGHIUL NEGRU

COLECȚIA ENIGMA 1983 (NUMĂRUL 76)

IURI KLAROV

editare și digitizare de
CAT GRAUR

...

EDIȚIE ECAR 2024

ACEASTĂ CARTE ESTE ECAR

O copie de lectură anticipată, cunoscută și sub denumirile de copie de revizuire avansată, ediție anticipată pentru cititor sau copie electronică avansată (ARC sau ARE), este o versiune gratuită a unei cărți noi sau a unei noi ediții, oferită de editor librarilor, bibliotecarilor, jurnaliștilor și altor profesioniști din domeniu înainte de distribuirea către public. Textul acestei ediții poate suferi modificări față de varianta finală, deoarece editorii iau în considerare comentariile cititorilor sau corectarea eventualelor erori identificate în manuscris. În plus, dacă un cititor influent sau un jurnalist oferă o opinie despre copie, aceasta poate fi inclusă în versiunea finală a cărții.

PENTRU RAPORTAREA EVENTUALELOR GREȘELI SAU întrebări, ne puteți contacta la adresa de email furnizată.

Clubul cărții digitale
dr.akoep@gmail.com

DE CE POT DESCĂRCA LEGAL ACEASTĂ CARTE DE PE INTERNET?

Concluzia: Avînd în vedere toate acestea înseamnă că este legal să realizez o copie a operei protejate pentru uzul meu sau al familiei și prietenilor apropiați și /sau „să dau o copie a unei opere protejate prin dreptul de autor unui membru al familiei sau unui prieten” îndeplinind condițiile legii. La fel de legal pot descărca de pe internet o copie digitală a unei cărți pe care o am în formă fizică, pe hîrtie deoarece „cînd deții o copie autorizată a unei opere (dar nu a unui program pentru calculator) și faci o nouă copie a operei pentru uz personal sau al „cercului familiei”, chiar dacă acea copie este realizată prin descărcarea ei de pe Internet” ești în drepturile tale și nu încalci legea dreptului de autor.

PE LARG:

Poziția oficială a **Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală, EUIPO**, exprimată prin **Observatorul european privind încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală**.

. . .

ÎNTREBĂRI FRECVENTE PRIVIND DREPTURILE DE AUTOR (cu aplicare la cărțile digitale, digitizate)

ÎNTREBĂRILE AU FOST COMPILATE DE REPREZENTANȚII intereselor consumatorilor. Experții naționali în domeniul drepturilor de autor din cele 27 de state membre ale UE au oferit răspunsuri conform propriei jurisdicții. Observatorul European coordonează aceste activități în cadrul grupurilor de lucru.

.....

7. Am voie să dau o copie a unei opere protejate prin dreptul de autor unui membru al familiei sau unui prieten?

LEGEA DREPTULUI DE AUTOR PERMITE UTILIZATORILOR autorizați ai unei opere să realizeze o copie a acesteia pentru uzul lor sau al familiei și prietenilor apropiați, dar numai dacă sînt îndeplinite anumite condiții: opera copiată trebuie să fi fost făcută publică, copia privată nu trebuie să afecteze utilizarea normală a operei copiate și reproducerea nu trebuie să prejudicieze titularul dreptului.

8. Am voie să descarc o operă protejată prin dreptul de autor de pe Internet și contează ce tehnologie este utilizată sau dacă descarc doar părți ale operei?

ESTE FOARTE POSIBIL CA DESCĂRCAREA UNEI OPERE protejate prin dreptul de autor de pe Internet, indiferent de tehnologia folosită, să încalce drepturile de autor asupra

operei respective. Concluzia este aceeași și dacă doar părți ale operei ar fi descărcate (mai puțin în cazul în care părțile descărcate nu ar reprezenta ceva protejat prin dreptul de autor). Pentru a nu încălca drepturile de autor ar trebui ori să ai autorizarea titularului de drepturi pentru a face descărcarea, ori să fie aplicabilă una dintre limitările dreptului de autor (de exemplu în situația în care descărcarea ar putea fi calificată drept copie privată). Această situație ar fi aplicabilă atunci când deții o copie autorizată a unei opere (dar nu a unui program pentru calculator) și faci o nouă copie a operei pentru uz personal sau al „cercului familiei”, chiar dacă acea copie este realizată prin descărcarea ei de pe Internet. Pentru a nu încălca drepturile de autor trebuie însă să te asiguri că atunci când descarci nu permiți, în același timp, și încărcarea operei de către alții.

[HTTPS://TINYURL.COM/CCDROCOPY](https://tinyurl.com/ccdrocopy)

Traducere de Puiu Brăileanu.

Editura Univers, București – 1983

Din 1969, Editura Univers a început să publice o colecție de literatură polițistă sub numele „Enigma”, cuprinzând atât autori români, cât și străini. Colecția nu a avut numerotare, iar primul roman publicat a fost „Bruta” de Guy des Cars. Primele cărți au apărut sub sigla Editura pentru Literatură Universală, transformată mai apoi în Editura Univers.

PROLOG

Ne aflăm în ianuarie una mie nouă sute optsprezece. În aceste zile, ziarul „Izvestia” publică decretul Sovietului Comisarilor Poporului „Despre libertatea conștiinței comunităților bisericești și religioase”.

DIN DECRET:

I. BISERICA SE SEPARĂ DE STAT.

.....

9. Școala se separă de biserică.

.....

12. Nicio comunitate bisericească și religioasă n-are drept de proprietate și nici dreptul de a fi persoană juridică.

13. Toate bunurile comunităților bisericești și religioase din Rusia se declară avut al poporului.

Lăcașurile și obiectele de cult vor fi lăsate în folosința gratuită a comunităților religioase respective, prin hotărâri speciale ale organelor locale sau centrale ale puterii de stat.

Ceva mai târziu, ziarul cadetilor, „Russkie vedomosti”, dă publicității chemarea sfîntului Sinod local din întreaga Rusie, în legătură cu acest decret.

DIN CHEMARE:

CREȘTINI PRAVOSLAVNICI!

Ceva nemaiauzit de veacuri se petrece acum la noi, în sfînta Rusie. Oamenii instalați la putere și denumindu-se comisari ai poporului, străini celor creștinești, iar unii dintre ei lipsiți de orice credință, au scos decretul (lege) numit de ei „Despre libertatea conștiinței”, dar de fapt au introdus o totală constrîngere a conștiinței credincioșilor.

În virtutea acestei legi, dacă se va aplica, deși pe alocuri s-a și trecut la aplicarea ei, toate lăcașurile Domnului, cu ale lor sfînte odoare și bunuri, vă pot fi luate, îmbrăcămințile din metale prețioase ale icoanelor făcătoare de minuni vor fi date jos, vasele sfînte vor fi topite și transformate în bani sau în orice altceva. Atunci dangătul clopotelor va amuți; sfînte taine nu se vor mai săvîrși, iar răposații vor fi băgați în pămînt fără a fi prohodîți după canoanele bisericești, cum s-a și întîmplat la Moscova și la Petrograd; în cimitire, pravoslavnicii singuri vor duce la mormînt pe orișicine...

Pravoslavnici, uniți-vă în jurul bisericilor voastre și al preoților, uniți-vă cu toții, bărbați, femei, cu mic, cu mare, constituiți-vă în uniuni întru apărarea lăcașurilor și odoarelor voastre sfînte...

Cereți cu toată tăria și arătați prin fapte că voi ascultați de glasul părintelui și conducătorului vostru spiritual, înalt preasfințitul patriarh Tihon...

Mai bine să ne vărsăm sîngele nostru și să ne învrednicim de cununa muceniei, decît să îngăduim vrăjmașilor întinarea credinței pravoslavnice...

CAPITOLUL ÎNTÎI. ÎN SACRISTIA PATRIARHIEI

I

CÎND OFIȚERUL DE SERVICIU AL SOVIETULUI MILIȚIEI MI-A raportat că mașina e trasă în față, am parcurs încă o dată rîndurile notei telefonice a șefului miliției judiciare din Moscova:

„...Lista celor sustrase din sacristia patriarhiei nu-i încă întocmită, dar după spusele arhimandritului Dimitri, în a cărei grijă se află administrarea sacristiei, și ale lui Mihail, arhiepiscop de Groznîi, prejudiciul reprezintă cîteva zeci de milioane de ruble-aur... Elemente antisovietice au răspîndit zvonul că ar fi dispărut din sacristie relicvele sfinte ale bisericii pravoslavnice: chitonul lui Iisus Hristos și o bucată din veșmîntul Maicii Domnului. Din cauza acestui zvon, mulțimea locuitorilor instigați a înconjurat sacristia. Sînt posibile excese nedorite și acte samavolnice. Rugăm luați măsuri urgente...”

Desigur, el, șeful miliției judiciare, nu putea lua niciun fel

de măsuri. După părerea lui, de asemenea cazuri trebuia să se ocupe Sovietul miliției.

— Comenduirea Kremlinului a încercuit sacristia? îl întrebai pe ofițerul de serviciu.

— Nu știu, tovarășe Kosacevski. Nu pot nicicum să iau legătura cu ei.

— Dar Dobovițki a ajuns la fața locului?

— Nici asta nu știu.

— Atunci ce știi?

Acesta zîmbi forțat, oftă și puse nota telefonică, aruncată de mine, în mapa albastră, pe coperta căreia era ștanțat: „Guvernatorului orașului Moscova”. Atît ofițerul de serviciu cît și mapa trecuseră la noi ca moștenire. O moștenire nu prea plăcută...

Despre spargerea de la sacristia patriarhiei am ordonat să se telefoneze președintelui Sovietului miliției, Rîcealov, iar eu, însoțit de Artiuhin, am ieșit în stradă.

Nu se luminase de ziuă, iar aerul rece vibra în sunetul nenumăratelor clopote care chemau la liturghie. Dangătele, luate de vînt, pluteau peste bulevardul Tverski, deasupra copacilor negri desfrunziți și a vîrfurilor baricadelor încă neînlăturate.

— Bang, bang, baaang!...

Umbrele păleau pe troienele bulevardelor. Pe pavajul acoperit cu gheață, vîntul mătura gunoaiele și acele zăpezii căzute peste noapte.

Era frig, o atmosferă tristă, neîmbietoare.

Lîngă tunuri, în fața clădirii roșii a Sovietului de deputați din Moscova dîrdîiau în mantalele lor lungi soldații de pe Dvina. Din partea opusă a bulevardului Tverski privea spre ei, cu sabia ridicată deasupra capului și înghețat de ger, Skobelev turnat în fontă.

— Să te ajut? îl întrebă Artiuhin pe șofer, care de vreo zece minute învîrtea la manivelă.

— Nu-i nevoie, mă descurc și singur... Flăcăul își șterse sudoarea de pe frunte și se apucă din nou de treaba ce părea inutilă. Un motan negru, mare, uitîndu-se chiorîș la mașină, trecu grăbit strada.

— Zit, fir-ai să fii! se necăji Artiuhin.

Moscova se trezea. Ici-colo apărea cîte o lumină galbenă la ferestrele caselor. Tramvaiul încărcat cu lemne zdrăngănea din toate fierăraiele. Pe lîngă generalul de fontă trecea spre hotelul „Dresden” un detașament din Garda roșie. Apărură în stradă rîndașii. Schimbau indiferenți cîte o vorbă cu oamenii din fața casei unde, de pe balcon, atîrna o pînză cu manifestul pananarhiștilor.

„Rîndași, provocați anarhie!”, îndemna manifestul;
„Ușieri, provocați anarhie!”; „Ocnași, hoți, asasini,
prostitute! Fiii nopții negre, fiți cavaleri ai zilei albe...
Provocați anarhie!”

Judecînd după fețele buhăite ale rîndașilor, cărora li se propunea să devină „cavaleri ai zilei albe”, aceștia păreau a fi preocupați nu atît de problemele anarhiei, cît de dorința de a se dregе după beție. Totuși, unii, în virtutea obișnuinței, rîcîiau alene trotuarul cu lopata.

Pînă la urmă, șoferul, scos din răbdări, trase o înjurătură lungă și expresivă, care parcă puse capăt încăpățînării automobilului. Motorul tuși, fornăi.

— Putem pleca, tovarășe Kosacevski, anunță el. Numai că trebuie să aruncați țigara: să nu se producă vreo explozie. Nu-i cal, e tehnică.

Artiuhin, înalt, corpolent, cu umărul împovărat de carabină, deschise amabil portiera din fața mea.

— Pofțiți, Leonid Borisovici.

Gestul siberianului nostru păru aproape elegant: aghiotant școlit, nu alta.

— Traversăm Stoleșnikov, apoi pe Bolșaiia Dmitrovka? întrebă șoferul.

— Păi, cum altfel, confirmă Artiuhin. Cum să mergi pe Tverskaia? Poate în galop: pietrele pavajului sînt scoase. Aici ar trebui adus mușicul în locul ăstora care nu muncesc. Mușicul ar fi pavat imediat strada. Ce știi ăștia? Nici măcar o rangă n-au ținut în mînă...

La drept vorbind, Kremlinul era la doi pași, dar Artiuhin considera că locțiitorul președintelui Sovietului miliției din Moscova trebuia să meargă în interes de serviciu numai cu mașina; binele ăsta ne fusese făcut încă din decembrie.

— Claxonează, ordonă Artiuhin șoferului.

— De ce?

— Să se știe că vin autoritățile, bă, cap sec ce ești!

Șoferul apăsă pe claxon și strada Dmitrovka răsună atît de răgușit, încît o santinelă care picotea în șubă la intrarea unei întreprinderi întoarse instinctiv capul și apucă arma.

— Așa-s ai noștri, spuse Artiuhin cu satisfacție.

În Piața Roșie se adunase destul de multă lume. Lîngă capela Iverskaia, a Maicii Domnului, era negru de oameni, și evlavioșii, în grupuri sau unul cîte unul, își tîrau cu greu picioarele spre strada Nikolskaia, la catedrala Kazanski. Ceasul din turnul Spasski, stricat din cauza bombardamentelor de artilerie, arăta conștiincios patru fără douăzeci și cinci. Pentru el timpul se oprise...

Reflectoarele instalate pe zidurile Kremlinului fuseseră stinse. De pe turnuri se proiectau pe cer vulturii bicefali cu aripile întinse. Își ciuleau urechile la îngînarea clopotelor și priveau chiorîș, dezaprobator, florile din hîrtie, coroanele și panglicile roș-negre de pe mormîntul gigantic al celor înmormîntați aici în noiembrie trecut, ale căror sufletele

neogoite, după cum se zvonea, rătăceau noaptea prin piață, sperându-i pe locuitorii cucernici...

În lumina farurilor automobilului apărură, pe rînd, o bătrînică cu doi copii lîngă mormînt, cîteva femei și un soldat înarmat din Garda roșie. Pe un zid atîrna o pînză roșie cu inscripția aproape ștearsă: „Ofrandă celor jertfiți – prevestitori ai revoluției socialiste mondiale”.

Ajunserăm la poarta Spasski. Alături de suportul steagului roșu, o candelă licărea sub chipul lui Isus Hristos. Artiuhin își smulse grăbit căciula de pe cap și-și făcu cruce. Șoferul îl privi dojenitor.

— Nu există Dumnezeu, tovarășe!

— Știam și fără să-mi spui tu, rosti tăios Artiuhin și se mai închină o dată...

II

CLOPOTNIȚA LUI IVAN CEL MARE, ZVONIȚA ȘI ANEXA LUI Filaret fuseseră deja înconjurate dinspre Piața catedralelor de soldații gărzii Kremlinului. Cei din Ohotnîi read înjurau de mamă și se-nghesuiau spre soldați, amenințându-i cu obiecte grele atîrnate de chingi, cu pari și cu răngi.

Cordonul apărătorilor era rar și mulțimea l-ar fi strivit, desigur, dacă n-ar fi fost mica mașină blindată, cenușie a comendurii plasată discret alături de imensul soclu al clopotului-țar. Țevile a două mitraliere impuneau respect. Era suficient să le miști ușor, ca puhoiul de oameni să se retragă, descoperind în fața șirului de soldați o lungă fișie de zăpadă bătătorită. În arsenalul Kremlinului nu mai era nicio bandă de mitralieră, iar iuncherii stricaseră încă din noiembrie mitralierele

mașinii blindate. Dar cei din Ohotnîi read nu știau nimic despre toate acestea...

Din grupul de lângă mașina blindată se îndreptară spre noi șeful miliției judiciare din Moscova, fostul avocat Dubovițki, și un om gras, cu căciula din blană de castor dată pe ceafă, profesorul de arte frumoase Kartașov, pe care Dubovițki îl coopta de obicei în calitate de expert.

— Bună dimineța, domnule Kosacevski, mă salută voios Kartașov.

Profesorul se număra printre cei cărora le plăcea să se amuze de orice, și în primul rînd de pățaniile celor apropiați. Pe el îl distra mulțimea agitată, soldații, mașina blindată și, desigur, furtul senzațional, despre care aveau să urle a doua zi toate ziarele.

Spre deosebire de Kartașov, Dubovițki manifesta, prin întreaga sa înfățișare, o tristețe reținută, fapt ce corespundea perfect poziției lui oficiale. Îmi strînge mîna, exprimîndu-și convingerea că mă odihnisem bine. El, Dubovițki, judecînd după fața-i bine rasă și proaspătă, cu perciuni în colț și cu un barbișon cochet, nu numai că dormise excelent, dar izbutise să acorde și maximum de atenție aspectului său exterior. Mirosea a parfum „Atkinson”, un parfum scump, dar necesar toaletei oricărui bărbat care se respectă.

L-am întrebat dacă într-adevăr fuseseră furate chitonul și veșmîntul Maicii Domnului.

— Aș, nu! oftă glumeț Kartașov. Ei, pravoslavnicii, și-au cam sărăcit credința! Au furat relicvariile, iar veșmintele sfinte le-au aruncat...

M-am înțeles cu Kartașov ca el să întocmească o listă amănunțită a obiectelor celor mai de preț și l-am întrebat pe Dubovițki dacă cercetase sacristia.

— Încă nu. Am vrut să fiți și dumneavoastră de față.

Oamenii mei sînt deja acolo. Apropo, vreau să vă rog ceva, Leonid Borisovici. Vorbiți, vă rog, cu comandantul.

— Despre ce?

— Despre soldați... mașina blindată... Zău că decorul ăsta cazon nu servește aici la nimic. Nu face altceva decît să irite mulțimea credincioasă și așa agitată.

— Dacă nu mă înșel, chiar dumneavoastră ați solicitat să luăm măsuri împotriva acestei „mulțimi credincioase”.

— Atunci încă nu știam că hoții nu s-au atins de chiton și de veșmîntul Maicii Domnului. Acum însă, cînd lucrurile s-au clarificat...

— Dar lor, am arătat cu capul spre mulțime, nu li s-a spus treaba asta?

— Se înțelege că li s-a spus. Locțiitorul comandantului i-a anunțat că veșmintele se află neatinse.

— Atunci, care-i problema?

— Ei nu cred, spuse Dubovițki și, șovăind, adăugă: locțiitorul comandantului n-are nicio autoritate în fața lor.

— Dar cine, permiteți-mi să fiu curios, are autoritate?

— Arhimandritul Dimitri, spuse Dubovițki pe un ton de scuză. Am vorbit deja cu el...

— Și?

— Am avut norocul să-l înduplec. Poate izbutește el să-i liniștească pe oameni... În el putem avea încredere...

— În asemenea cazuri, prefer să am încredere numai în mitraliere, Vitali Olegovici.

Ferindu-se abil de o piatră aruncată din mulțime, Dubovițki dădu din umeri.

— Mă rog, voia dumneavoastră.

Din spatele meu apăru un individ într-o blană de dihor cu pince-nez și, întinzînd legitimația de reporter, mi se adresă cu îndrăzneală:

— Domnule Kosacevski, sînt corespondent la „Russkie vedomosti” și aș dori să vă pun o întrebare...

— Dacă-mi permiteți, prima întrebare o pun eu: Cum ați reușit să vă strecurați neobservat prin cordonul de soldați?

Individul în blană de dihor zîmbi măgulit.

— Îndrăznesc să vă asigur că n-a fost greu. Manifestînd o oarecare inventivitate...

— Atunci repetați inventivitatea și strecurați-vă înapoi. E chiar mai ușor.

— Protestez, domnule Kosacevski.

— E firesc.

— Permiteți-mi... Dar Artiuhin îl și dădu pe mîna soldatului din apropiere.

Dubovițki se încruntă, urmărind tăcut și dezaprobator acest intermezzo.

— E o imprudență, Leonid Borisovici. Oricum, „Russkie vedomosti” reprezintă opinia intelectualilor independenți.

Despre „probitatea” opiniei acestei gazete s-ar fi putut discuta. Dar la ce bun? Doară Dubovițki includea în tot ce însemna pentru el adevărata intelectualitate rusă, ce se afla deasupra oricăror dezbinări dintre partide, nu numai „Russkie vedomosti”, ci și propria sa persoană. Fostul avocat considera că atît lui, cît și părtașilor săi de idei le revenea misiunea de a realiza unirea forțelor democratice și de a le îndruma... Dar spre ce anume, asta nu-i era clar lui Dubovițki: fie spre frăția mondială a creștinătății, fie spre comunism, fie spre monarhia constituțională cu un profesor de concepții liberale la tron.

Devenise șeful miliției judiciare în vara anului o mie nouă sute șaptesprezece, în timpul guvernului provizoriu, și acum își încheia cariera cu dezorganizarea totală a activității judiciare.

— Discuția despre intelectualitatea rusă o amînăm pe altă

dată, Vitali Olegovici. Acum fiți amabil și introduceți-mă în miezul problemei.

— Da, da, bineînțeles, se grăbi el să răspundă. Încă nu sînt clarificate toate împrejurările infracțiunii. Dar...

După spusele lui Dubovițki, în după-amiaza zilei precedente, custodele sacristiei, arhimandritul Dimitri, însoțit de călugărul de serviciu, de antreprenor și de doi tâmplari, se îndrepta spre clădire. Sigiliul de la ușa de intrare era intact, neatînse erau și lacătele.

Totuși cînd acesta trecuse pe lîngă dulapurile desfăcute de la intrare, care urmau să fie montate de cei doi tâmplari, atenția îi fusese atrasă de niște cioburi de sticlă. Se repezise la nișa din perete. Sticla groasă a oglinzii care o acoperea era spartă, iar nișa goală. În acel moment, călugărul de serviciu strigase că ușa dintre prima și a doua sală era spartă.

Vitrina octogonală, cu cruci, cădelnițe și engolpioane era aproape golită. La fel fuseseră golite de către hoți și dulapurile din stejar cu mai multe polițe din sala a treia, a patra și a cincea, vitrinele și stelajele acoperite cu sticlă aflate de-a lungul pereților, scrinurile ferecate și dulapul în cinci canaturi unde se afla tezaurul catedralei Uspenski, printre care și relicvele bisericii pravoslavnice.

— De ce autoritățile sovietice au fost anunțate despre furt, abia azi și nu ieri?

La această întrebare Dubovițki nu găsi răspunsul.

— Arhimandritul mi-a telefonat acasă despre cele întîmplate, în jurul orei patru dimineața. Cînd și cum a fost descoperit furtul am aflat abia aici.

— L-ați interogat pe arhimandrit?

— Nu, am considerat că nu este indicat.

— Dar, în general, anchetarea furtului o considerați indicată?

— Vedeți dumneavoastră, Leonid Borisovici, colaboratorii

mei l-au interogat pe călugărul de serviciu, pe antreprenor și pe bijutierul sacristiei, Kerbel. Am considerat că e suficient.

— Când și de cine a fost vizitată sacristia ultima dată?

— Mi-e greu să vă răspund.

— Custodele e aici? Întrebai în cele din urmă, simțind că nu voi reuși să aflu ceva de la el.

— Bineînțeles, Leonid Borisovici. E foarte tulburat de cele întâmplate.

Îl trimisei pe Artiuhin după arhimandrit. Îl găsi repede: se afla la numai câțiva pași de noi, împreună cu un călugăr bătrîn. Era înalt, zvelt, frumos, pitoresc chiar. Ochii lui albaștri și severi priveau liniștit în așteptare.

— De ce ați anunțat miliția despre furt abia azi? îl întrebai eu.

— Au existat anumite motive.

— Și anume?

— În ierarhia bisericească există aceeași subordonare ca și în cea laică, explică el calm și convingător. De aceea, aflînd despre furt, am considerat de datoria mea ca, înainte de toate, să-l înștiințez pe patriarh și să acționez potrivit indicațiilor sale.

— Înseamnă că el a fost împotrivă să ne anunțați imediat?

— Sînteți înclinat spre concluzii pripite, domnule Kosacevski. Se înțelege că patriarhul n-a fost împotrivă. Dar în momentul constatării furtului el nu se afla în localitate. Plecase la Zvenigorod. Am trimis acolo un curier special. Cum am primit indicațiile înalt preasfinției-sale, am și telefonat domnului Dubovițki.

— De ce n-ați mai controlat de atîta timp sacristia? întrebai iarăși. Mi se păru că se simți, cam încurcat. Oare mi se păru doar?

— Am considerat că nu era absolut necesar s-o vizitez prea des.

— După cum vedeți, a fost o greșeală.

— Pentru greșeala mea sînt gata să răspund în fața lui Dumnezeu și a sfîntului Sinod.

Se pare că Dimitri era convins că Dumnezeu și sfîntul Sinod nu-i vor cere cu asprime să dea socoteală. De altfel, în locul lor, și eu mi-aș fi manifestat indulgența în ceea ce privește controlul sacristiei. E puțin probabil că acest control ar fi împiedicat furtul. Pe de altă parte, neglijarea îndatoririlor pe care le avea nu era deloc în firea lui Dimitri.

— Dumneavoastră bănuți pe cineva?

— Treapta mea ierarhică nu-mi dă dreptul să bănuiesc pe nimeni.

— S-a întocmit o listă o obiectelor dispărute?

— Cred că da. De asta se ocupă bijutierul sacristiei, Kerbel.

— Aveți încredere deplină în el?

— Kerbel lucrează în atelierul de bijuterii al sacristiei de peste douăzeci de ani. În afară de asta... Neterminîndu-și fraza, Dimitri tăcu și-și ridică privirea.

Pe burlan, sprijinindu-se cu picioarele de mulura peretelui, cobora un om. Tabla burlanului, ruginită și acoperită de gheață, scîrțîia. Picau bucăți ruginite...

— Ce arătare mai e și asta?

— Cred că-i Voljanin, răspunse Dubovițki fără convingere.

— Care Voljanin?

— Matrozul... La noi figurează ca agent de categoria a doua.

Cam la doi metri de pămînt, Voljanin rămase suspendat în aer cîteva clipe, apoi își dădu drumul. Călcînd ușor cu ciorapii de lînă – cizmele se vede că le lăsase în sacristie – se apropie de noi zîmbind și, descoperindu-și dinții de aur, se prezentă glumeț:

— Frumusețea și mîndria Balticii revoluționare, Nikolai Sevostianovici Voljanin.

— De ce ai coborît pe burlan? Doar există scară... Nu e bine, dădu Dubovițki dojenitor din cap.

— Esperiment, tovarășe Dubovițki.

— Ce fel de experiment?

— O verificare. Am verificat dacă ăia care au curățat sacristia au putut să ia terțarola asta.

— A, asta era!

— Să respir oleacă, și mă cațăr iar sus.

— O să-ți rupi gîtul, intervenii eu. Nu te sfătuiesc să-ți încerci soarta.

Matrozul mă privi țintă și-și netezi cu palma ciuful ud de sudoare.

— Soarta e o muiere bună!

— Depinde pentru cine...

— Firește, pentru marinari. Pe mine, personal, m-a îndrăgit pentru vecie; nu-s în primul an de mariaj cu ea. Așa că, la revedere sus!

Urmărindu-l cu privirea pe matroz, Dubovițki remarcă melancolic:

— Iată cu ce cadre trebuie să lucrăm, Leonid Borisovici!

În sinea mea, eram de acord cu caracterizarea neexprimată de el, dar subînțeleasă. Asemenea „frățiori” văzusem destui în Petrograd, cînd participasem la dezarmarea matrozilor anarhiști din cel de-al doilea echipaj al flotei. Dar Dubovițki spera inutil la o aprobare din partea mea: chiar cînd avea dreptate, nu-mi puteam reține antipatia pe care o simțeam față de el.

Voljanin se cățăra pe burlan cu îndemînarea unei pisici.

Părea că într-adevăr soarta îi surîdea...

Mă întorsei spre Dimitri.

— Dumneavoastră ne veți însoți la cercetări, Aleksandr Vikentievici?

— Dacă trebuie... E drept, sînt așteptat la palatul sfîntului Sinod, dar...

— Atunci nu-mi permit să vă rețin, Aleksandr Vikentievici.

Cînd arhimandritul plecă, Dubovițki zise mirat:

— După cît se vede, îl cunoașteți bine pe înalt preasfinția sa.

— De aproape douăzeci de ani. A fost profesor la seminarul unde am învățat și eu. Numele lui laic era Aleksandr Vikentievici. Aleksandr Vikentievici Sciukin.

— Ia te uită, cîrnul ăla de matroz s-a și urcat! strigă Artiuhin. Ca o pisică!

Ridicărăm privirea. Voljanin, care de jos părea foarte mic, ne făcu semn cu mîna și dispăru în golul ferestrei din colț.

„Ce pui de lele”, gîndi eu și spusei:

— Ați avut noroc, Vitali Olegovici, cu completarea cadrelor. Ce băieți îndrăzneți v-au trimis!

— Da, da, îndrăzneți, aprobă cu voce acră Dubovițki.

III

AM TRECUT PE LÎNGĂ DULAPURILE DEMONTATE, AȘEZATE DE-A lungul peretelui și acoperite cu o rogojină.

În încăperea întunecoasă și cu aer stătut mirosea a praf, a untdelemn de candelă și a ceva ars. Pe pereții de piatră se așternuseră înflorituri de funingine. Sub picioare trosnea sticla spartă. Toată dușumeaua era presărată cu cioburi. În apropierea nișei dreptunghiulare, adînci, erau aruncate capete de frînghie și bucăți dintr-o pînză de prelată. Se mai găseau

cîteva mucuri de țigară, un ciocan, o cupă aurită, turtită, o sticlă cu un lichid, pe jumătate goală.

— Se pare că aici au împachetat hoții obiectele furate, observă Dubovițki.

— Întotdeauna v-am admirat perspicacitatea, Vitali Olegovici.

Dubovițki roși, vru să-și scoată în grabă portțigaretul, dar se răzgîndi la timp și-l puse înapoi în buzunar: în sacristie nu se putea fuma...

— Sînteți bogat în țigări? Țigările, ca și parfumul, erau de calitate superioară. Demult nu fumasem asemenea țigări...

În apropierea ferestrei se afla o grămadă de odăjdii boțite, din brocart, pluș și mătase. Ajutorul administratorului sacristiei, un călugăr ciupit de vărsat, și cu un potcap decolorat, aduse grăbit o lampă. Dar și fără ea se vedea bine sclipirea hiacintului de pe mantiile de arhiereu, cu tablele legii brodate pe catifea și prinse pe piept; epitafuri cusute cu aur; vechi sfite grecești, înalte cît un stat de om, cu decupaje pentru cap; veșminte ale ierarhilor bisericii pravoslavnice – sacose și feloane țesute cu cruciulițe.

Cîndva, la un examen la seminar, mă frecaseră bine în legătură cu veșmintele bisericesti. Examinatorul, un bătrînel sfrijit și veninos, pe care-l chinuia întruna sughițul, ținea cu tot dinadinsul, din nu știu ce motive, ori poate tocmai din pricina firii sale răutăcioase, să mă trîntească la examen.

„Ce simbolizează sfta, doar e felon...?” și-a dus el cornetul acustic la ureche, îndoindu-se într-un semn de întrebare.

„Ca să-și bată joc de mîntuitor, am turuit eu, ostașii l-au îmbrăcat într-o zdreanță aspră, cu o despicătură pentru cap. De aceea, arătînd venerație pentru chinurile răstignitului, biserica a recunoscut această îmbrăcămintă ca veșmînt sfînt. Acesta amintește iereului că, în slujirea lui, el înfățișează pe

Domnul și de aceea trebuie să întrerupez adevărul în toate activitățile sale.”

„Ce cuvinte trebuie să rostească iereul când îl îmbracă?”

„Cuvintele din psalm: Preoții tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate și cuvioșii tăi cu bucurie se vor bucura.”

Bătrînelul a sughițat nemulțumit și mi-a pus altă întrebare:

„Ce simbolizează mantia episcopală?”

„După lămuririle lui Simeon Solunski, mantia simbolizează forța atotcuprinzătoare a Domnului...”

Și tot așa m-a frecat bătrînelul de m-au trecut șapte ape, dar la sfîrșit mi-a dat cea mai mare notă.

Nu mult după aceea, Aleksandr Vikentievici Sciukin călugărindu-se și devenind Dimitri, a știut să bage în capul sec al seminariștilor asemenea înțelepciune...

Interesant, ce ar fi spus veninosul bătrînel văzînd această grămadă?

Călugărul cu fața ciupită de vărsat se lăsa în genunchi cu opinteli și scoase din mormanul de odăjdii un sacos din brocart cu un epitrahil cusut pe deasupra, ceea ce era o dovadă că sacosul aparținea patriarhului. Netezi brocartul cu mîna și se ridică tot opintindu-se.

— Sacosul aparține primului patriarh al Rusiei, înalt preasfințitul Iov, zise el. L-au profanat blasfematorii... Clopoșeii de aur i-au tăiat, au tăiat inelele, au furat perlele...

— Douăsprezece perle mari, între zece și șaisprezece carate fiecare, ajunse pînă la noi ecoul unei voci dogite.

Cel care vorbise era un om scund, dar cu un cap prea mare pe niște umeri înguști și slabi. Stătea în spatele călugărului. Nu-l văzusem și nici nu-l auzisem cum se apropiase de noi. Lucrul acesta era cu atît mai inexplicabil, cu cît fiecare pas în cameră scîrțîia pe sticla spartă.

— Cu cine am onoarea? întrebă Dubovițki.

— Kerbel. Bijutierul sacristiei patriarhiei, Fiodor Karlovici Kerbel.

Era îmbrăcat într-un macferlan lung, de culoare închisă, desfăcut la poale, semănînd cu o ciupercă neagră inexistentă în natură. Purta ochelari și avea fața puhavă cu obraji atîrnați, iar în ochi îi citeai o rătăcire tainică. Îl întrebai dacă făcuse inventarul obiectelor furate. Într-adevăr, lista era întocmită, iar o copie a ei fusese trimisă lui Kartașov.

— Originalul e la dumneavoastră?

— Nu, e la agenții miliției judiciare.

— Ei unde sînt?

— În atelierul de bijuterii al sacristiei.

— Atunci duceți-vă și așteptați-ne acolo. Venim și noi imediat.

Kerbel dispăru neauzit, așa cum sosise.

— Ciudat om, zise Dubovițki, iar Artiuhin, care pînă atunci tăcuse contrar obiceiurilor sale, își dădu cu părerea:

— Ciudat, neciudat, dar parcă i-a cam luat cineva mințile. Îmi amintesc de unul, sărac cu duhul, exact ca ăsta. Trăia în mizerie, din te miri ce. Îl întăritau zicîndu-i Fiodor. Numai că ăl de aici are picioare mai tinere, e mai iute.

Am străbătut toate sălile și pretutindeni ne însoțea trosnetul neplăcut al cioburilor de sticlă.

Ne-am oprit mai mult la fereastra din colț, cu zăbreaua tăiată și cu oblonul metalic smuls cu balamale cu tot. De aici se vedea bine pălăria clopotului-țar, precum și palatul Sinodului cu biserica Sfinții Apostoli dispusă pe diagonală.

Artiuhin ridică de pe podea zăbreaua tăiată și niște bucăți de frînghie legate de ea. Frînghia era din cînepă răsucită în două și impregnată cu smoală. O frînghie zdravănă. Era limpede că cel care tăiase vergelele, ca să nu se prăbușească,

se legase cu ea. Oblonul îl smulsese cu ajutorul unui drug de lemn, pe care îl aruncase pe dușumea. Tezaurul fusese împachetat în pînză de prelată și coborît pe frînghie. Din partea cealaltă, unde se afla santinela, fereastra aceasta nu se observă.

— Tăierea s-a făcut de jos în sus, spuse Dobovițki, cercetînd minuțios zăbreaua. Pentru o astfel de deducție nu era nevoie să termini facultatea de drept a Universității din Moscova. Pînă și eu, student cu învățătura neterminată la școala superioară juridică Demidov, am observat cum se făcuse tăierea.

— Cine se mai ocupă de cercetarea furtului, în afară de Voljanin?

Dubovițki îi numi pe inspectorul Borin și pe agentul de categoria întîi Pavel Suhov. Îi cunoșteam pe amîndoi. Borin era inspector în raionul Rogojsko-Simonovski. Era un polițist experimentat și își începuse slujba în poliția judiciară încă pe la sfîrșitul secolului trecut. După cîte știam, înclinase spre monarhiști, dar asta nu-l împiedica să lucreze cinstit atît în timpul guvernului provizoriu, cît și în timpul puterii sovietice. De aceea, în noiembrie o mie nouă sute șaptesprezece, cînd mă ocupasem de epurarea aparatului milițienesc, îl menținusem în funcție. În ceea ce-l privea pe Pavel Suhov, acesta era un băiat de-al nostru, bolșevic, fost muncitor. În timpul luptelor de la Moscova comandase un detașament care, împreună cu Garda roșie a uzinei „Tilmans”, luptase în Piața Kudrinski.

Cu asprimea lui tinerească și în același timp cu sficiunea tinerească, Suhov îmi plăcea prin maximalismul lui și prin extraordinara atracție spre știință. Se interesa de toate: științe juridice, creșterea cailor, filosofie, tîmplărie, teologie și industria textilă. Cartea o venera cum venerază credinciosul

icoana. Avea în spatele său cinci sau șase clase de gimnaziu și, printre cei care au completat miliția după octombrie, era considerat unul dintre cei mai instruiți.

— Alegerea nu-i rea, observai eu.

Dubovițki se simți flatat. Puse la o parte zăbreaua cu „tăietura care merge de jos în sus”, își scutură mâinile și le șterse meticulos cu batista. Aceasta emana un miros dens de parfum și Artiuhin strănută.

— Să fiți sănătos, îi ură politicos Dubovițki, catadicsind să coboare la nivelul scăzut de cultură al maselor revoluționare.

— Vă foarte mulțumesc, răspunse Artiuhin tot atât de politicos și-și suflă elegant nasul, slujindu-se de două degete și întinzându-l grațios pe cel mic. După front fusese trei luni în detașamentul care păzea familia țaristă la Tobolsk și „învățase de-a fir-a-păr eticheta de la curte”, așa că aprecia foarte mult „finețea și alte asemenea delicatețe”.

— Sîngerosul țar, Nikolai Aleksandrovici, și consoarta sa, Aleksandra Fiodorovna, aveau și ei înclinație spre purtări galante, remarcă el amabil, ștergîndu-și nasul cu manșeta mantalei.

— Doriți să intrați în atelierul de bijuterii, Leonid Borisovici? întrebă Dubovițki.

— Neapărat. Doar trebuie să discut cu colaboratorii dumneavoastră. Poate că ei, în afara „direcției de tăiere”, au reușit să găsească și altceva...

Reprezentantul intelectualității liberale se crispă, dar tăcu. Călugărul ciupit de vărsat ne conduse în atelier.

Voljanin, cu o bucată de slănină tăiată pe masă, se ridică agale.

— Nu doriți să îmbucați ceva? întrebă el, arătîndu-și dinții. Se vedea că dinții de aur sînt mîndria lui și nu scăpa niciun prilej să și-i etaleze.

— De îmbucac nu vrem. Sîntem în exercițiul funcțiunii, răspunse grav Artiuhin. Iar dinții tăi de metal prețios, cîrnulematroz, să-i păstrezi pentru muieri. Pentru noi nu fac doi bani. Dinții de aur sînt o moștenire a regimului de altădată și poporul dezrobît o respinge categoric.

La o astfel de replică, Voljanin nu se aștepta.

— Nerod ești, măi pifane, cabestanul mummii tale! Acești dinți, dacă vrei să știi, sînt puși din aurul rechiziționat de la contrarevoluționari, ca răsplată pentru faptele mele eroice revoluționare, în locul celor pierduți în încheștarea sîngeroasă cu dușmanul. Și nu mi-s puși să mă fălesc cu ei, ci să am cu ce mîncă.

Suhov, care se căznea cu procesul-verbal, rîse și confirmă:

— Nu minte. Mi-au povestit marinarii din Baltica.

Atelierul părea că-i unica încăpere unde nu se simțea jalea și prăpădul. Mă rog, cu toată dezordinea, aici era chiar plăcut. Policandru, jaluzele la ferestre, scaune tapițate. Lîngă perete se afla o lampă, iar în fața acesteia un glob luminos, o retortă cu o soluție de sulf feros și acid azotic. Alături era instalat un banc cu o margine mică, joasă, din lemn și cu un decupaj semirotond în față. Pe el, diverse instrumente și dispozitive pentru bijutier: o placă de trefilat sîrmă de aur și de laminat, rigle metalice, scafe, mojar, șubler și cîteva vergele de oțel pentru ștemuit. Pe altă masă, la care ședea Voljanin, era montat un strunguleț cu perii rotunde, aidoma unuia mare, un cîntar hidrostatic și un areometru. Peretele opus era acoperit cu dulăpioare mici de stejar.

Îmi atrase atenția o cutie îngustă aproape plină cu pămînt.

— Asta pentru ce e?

— Pentru pietrele prețioase, îmi șopti cineva la ureche. Mă întorsei. În spatele meu stătea Kerbel. Apăruse din nou ca din pămînt: poate, împreună cu aburii, din ciocul

ceainicului clocotitor, deasupra căruia vrăjea matrozul, poate din mojarul de porțelan pe care-l cerceta Artiuhin. Capul masiv al bijutierului se legăna încet pe gîtul lui subțire, parcă neadaptat pentru asemenea greutate. Aveai impresia că-i trebuia un mare efort să-l țină în poziție verticală.

— N-ați lucrat cumva la circ?

— Nu, n-am avut de-a face cu circul. Tatăl meu a lucrat la o fabrică de șlefuit pietre prețioase în Amsterdam, iar după aceea la o fabrică de bijuterii în Rusia. Nici eu n-am cunoscut alt meșteșug decît cel de bijutier. La circ n-am lucrat.

— Atunci, pentru ce-i această cutie?

Kerbel luă un bulgăre de pămînt și-l sfărîmă între degete.

— Dumneavoastră o să muriți. Și eu am să mor. Toată lumea moare. Numai briliantele sînt fără de moarte, rosti el adresîndu-se nu mie, ci unui interlocutor invizibil. Am avut fericitul prilej să văd „Sancy”. Cîndva, el împodobeia coiful lui Carol Temerarul. Cînd Carol a murit, un soldat a smuls briliantul din coiful lui și l-a vîndut cu un gulden unui pastor. Pastorul nu l-a recunoscut și l-a cedat pe un gulden și jumătate unui marchitan... Apoi „Sancy” a ajuns în tezaurul regelui Portugaliei, Antonio. L-au mai stăpînit Henric al IV-lea, Maria de Medici... Înainte de a aparține împăratului rus, a fost păstrat în caseta ducesei Berry, apoi într-o cutie metalică la marele comerciant Jean Fridelein și, în fine, la fabricantul Demidov... „Sancy” a avut cam o sută de stăpîni. Oasele lor au putrezit de mult, dar acest briliant, care are acum aproape patru sute cincizeci de ani, e viu și la fel de frumos ca în ziua sa de naștere... Buzele fără sînge ale lui Kerbel se întinseră într-un zîmbet. Părea pe deplin mulțumit că pietrele supraviețuiesc oamenilor.

— Eu vorbeam de cutia asta, îi amintii.

— Da, despre această cutie e vorba, căzu el de acord. Și eu

v-am spus că pietrele prețioase sînt fără de moarte. Țsta e un adevăr. Dar unele pietre îmbătrînesc și sînt susceptibile bolilor. Nu, nu briliantele, ci altele. Unele își pierd culoarea lor nobilă: rubis balais-ul, crisoprazul, opalul, safirul de Miass... Ca să-i redai tinerețea peruzelei, piatra se pune în apă fierbinte cu săpun sau se dă unui gîscan s-o înghită. Iar topazurile galbene braziliene se pun în pîinea care se coace. Dar majoritatea pietrelor se tratează cu pămînt reavăn. Începeam acum să înțeleg cîte ceva. Pămîntul, continuă Kerbel, înapoiază nestematelor tinerețea. Iată, priviți. Și el apropie de ochii mei o piatră ovală de culoare roz-închis, de mărimea unui bob de fasole. Admirăți densitatea culorii, reflexele și jocul apelor. Acesta e un rubis balais, o piatră foarte apreciată de bijutierii francezi și care ocupă un loc de seamă în tiara papei de la Roma. În sacristia patriarhiei sînt trei asemenea pietre. Aceasta înfrumuseța toiagul patriarhului Adrian. Cu vreo trei luni în urmă, nestemata suferea de acum de neputința bătrînească. Am îngropat-o aici în pămînt, în această despărțitură, și am dres pămîntul cu un praf pe care l-am moștenit de la tatăl meu. Și iat-o, e din nou tînără...

— Pietrele se aflau în această cutie în timpul furtului?

— Desigur.

— Și au fost furate?

— Nu. Nimeni nu s-a atins de cutie și n-a răscolit pămîntul.

— Se vede că printre hoți n-au existat cunoscători în arta bijutierului, se auzi vocea lui Borin, care urmărise atent discuția.

Nu era cine știe ce constatare, dar totuși era ceva...

— La ce preț se ridică, aproximativ, pietrele furate? îl întrebai pe Kerbel.

Nu știu dacă rîse sau tuși.

— Frumusețea, ca și harul lui Dumnezeu, nu poate fi evaluată în bani. Spuneți-mi cât costă darurile sfântului duh, cerul, stelele, soarele? Ele n-au preț.

— Soarele, stele și darurile sfântului duh nu se expun în vitrinele magazinelor de bijuterii. Cât ar fi plătit pe pietrele furate un comerciant de bijuterii?

— Opt, zece, poate douăsprezece milioane de ruble, aprecie cu indiferență Kerbel. Nu știu...

Observînd că informațiile despre „tăierea de jos în sus” fuseseră menționate în procesul-verbal de constatare la fața locului, Dubovițki își consideră misiunea terminată. Sub pretextul unor treburi care nu puteau fi amîinate, plecă împreună cu Suhov și Voljanin. Pe Kerbel parcă-l înghițise pămîntul: ori plecase, ori se pulverizase în aer.

Cu pieptul proptit de banc, Artiuhin își bea liniștit ceaiul. Îl bea din farfurioară, răsfirîndu-și degetele grase și păroase, sorbind și trosnind zahărul între dinți.

— Doriți mai întîi să studiați procesele-verbale? mă întrebă Borin, nu fără ironie.

— Nu. Mai întîi vreau să stăm de vorbă.

— Cum doriți, zîmbi el, întinzîndu-și înainte barbișonul ușor încărunțit. Era tot atît de îngrijit ca și al lui Dubovițki. În general se asemănau între ei prin comportamentul plin de respect față de exteriorul lor. Dar asemănarea se limita la atît. Lui Borin, vlăstar al aristocrației scăpătate, se părea că-i fusese dat să îndure destule chinuri și umilințe. Spre deosebire de Dubovițki, acest domn irascibil știa bine ce-i amarul.

— Consider de datoria mea să vă raporteze, zise el, că deocamdată n-avem cu ce ne lăuda. Hîrtii din belșug, dar fără nicio utilitate.

— Hoții au lăsat vreo urmă?

— N-o să pot afirma niciodată că au lăsat o urmă. Au lăsat

atâtea că ajung pentru zece infracțiuni. Am descoperit, de exemplu, o mulțime de amprente digitale. Domnul Voljanin a emis o ipoteză deloc lipsită de interes în legătură cu nodurile de pe zăbrea. Noduri marinărești, așa-zise „de terțarolă”. Deci se poate presupune, într-o oarecare măsură, că unul dintre infractori era cunoscător în treburile marinărești. Ce ordonați să întreprind în consecință? Nu dispunem de registrul de cartotecă al criminalilor. Registrele au fost distruse de mulțime încă din martie o mie nouă sute șaptesprezece. Tot atunci am rămas și fără agentură. Domnul Dubovițki consideră agentura drept o rușine pentru democrația rusă... Și, în sfârșit, țineți seama de condițiile din Moscova după amnistia anunțată de guvernul provizoriu. Noi nu prididim nici măcar să înregistrăm infracțiunile comise, darmite să-i și prindem pe infractori! Sîntem niște neputincioși. Pînă la revoluție știam: ăsta-i hoț de buzunare și unul ca ăsta nu va participa niciodată la un jaf. ăsta-i spărgător specializat în furturi din locuințe. Dar azi hoții de buzunare se țin de banditism, spărgătorii au ajuns să comită crime sîngeroase...

L-am lăsat să termine ce avea de spus și apoi mi-am scos ceasul din buzunar.

— Acum ascultați-mă pe mine. Dumneavoastră, stimate Piotr Petrovici, mi-ați vorbit cincisprezece minute. Am bătut cu degetul în cadranul ceasului. Exact cincisprezece minute și nu mi-ați spus aproape nimic din ceea ce ne-ar fi interesat.

— Permiteți-mi... se precipită Borin, dar îl întrerupsei.

— Nu, nu vă permit, Piotr Petrovici. Regret profund, dar sînt nevoit să vă amintesc că vă aflați în exercițiul funcțiunii și raportați șefului dumneavoastră, locțiitorul președintelui Sovietului miliției din Moscova, situația de fapt. Pentru viitor vă rog să țineți seama că veți lucra direct sub conducerea mea, dat fiind că această anchetă mi-a fost încredințată mie. Aflați că sînt obișnuit să prețuiesc timpul și n-am intenția să vă

ascult reflecțiile dumneavoastră în legătură cu probleme care n-au nicio tangență cu cazul în speță.

Se așternu tăcerea. Artiuhin puse pe masă farfurioara cu ceai. Borin pâli. Apoi fața îi fu cuprinsă de pete roșietice.

— Dacă doriți, puteți să fumați, îi îngădui eu. Se spune că asta liniștește nervii.

Se vedea că fostul polițist avea nevoie de un efort extraordinar ca să se abțină. Totuși se abținu: călirea lui de-a lungul anilor își spusese cuvântul. Vechiul regim știa să-și educe funcționarii: nici perioada lui Kerenski nu-i alterase...

— Prin urmare?

Borin scoase din sertarul mesei o casetă spartă, confecționată din plăcuțe de lemn verde american. Era căptușită în interior cu mătase gri, gofrată, iar exteriorul era încrustat cu fildeș. Pe capacul verde-deschis zîmbea o femeie goală, în care țintea cu arcul un amoraș dolofan, ca un cozonăcel de dinainte de război. Femeia avea picioare lungi, bine făcute. Cu o mînă își acoperea pudică sînii, iar cu degetele celeilalte se sprijinea de colțul unei stînci.

— Sper că asta va prezenta un interes direct, domnule Kosacevski?

Caseta, mai bine zis bucățele din ea, o descoperise inspectorul în zăpadă, sub fereastra spartă a sacristiei. Nu figura în lista obiectelor furate, dar era și greu de presupus că acest obiect, cu asemenea subiect frivol, ar fi aparținut sacristiei.

— Ce presupuneți?

— Pentru început ar trebui să găsim proprietarul. După lucrătura în fildeș e unicat și mai are și blazonul stăpînului.

— Atunci ocupați-vă de casetă. Mă uitai la ceas. Ajutorul custodelui sacristiei mă informă că patriarhul Tihon dorea să se întâlnească cu mine. N-ar fi fost politicoasă să obligi capul bisericii pravoslavnice rusești să aștepte.

Dar discuția cu Tihon n-avea să aibă loc...

IV

FUNCȚIONARUL DE LA CANCELARIA PATRIARHIEI DIN Moscova rămăsese la câțiva pași de masa la care mă instalasem.

— A telefonat secretarul înalt preasfinției-sale. Patriarhului îi pare foarte rău că nu poate sosi la Kremlin. Desigur, va fi bucuros să vă vadă mâine la schitul Troițki. Ce dispuneți să-i transmit?

— Transmiteți-i patriarhului că-i împărtășesc părerea de rău. Și vă mai rog să-i transmiteți că accesul vizitatorilor în clădirea Sovietului miliției are loc zilnic de la ora trei după-amiază. Îl va conduce la mine santinela.

Funcționarul mă privi contrariat.

— Și îngrijiți-vă puțin de cerneala asta. La dumneavoastră s-a evaporat de tot.

— Doriți să fie roșie? rosti el categoric. Probabil presupunea că comisarii bolșevici preferă totul numai roșu.

— Neagră. Cu tenta cea mai monahică. Și hîrtie.

Discuția avea loc într-o cameră mare și cam părăginită, unde, în așteptarea patriarhului, mă gîndeam să pregătesc pentru Rîcealov, președintele Sovietului miliției, informarea despre jaful sacristiei.

Camera nu se deosebea cu nimic de alte încăperi ale cancelariilor. Jumătate de masă era ocupată de un serviciu masiv de scris și de un accesoriu absolut necesar unei instituții din vechea Rusie – o prismă triunghiulară pe care erau lipite trei cunoscute ucaze ale lui Petru, ce instituiau legea și ordinea în vecii vecilor.

„...În zadar scrii legi dacă nu le respecti sau te joci cu ele cum faci cu cărțile, rînduind culoare lîngă culoare. Nicăieri în lume nu există ce a fost la noi și ce în parte mai e și acum cînd se depune multă osîrdie pentru a submina prin orice tertipuri fortăreața adevărului”.

Ucaturile de pe prismă se îngălbeniseră: nu mai fuseseră înnoite de la Revoluția din februarie.

Un servitor ghebos aduse cerneală și o turnă în călimări. Convingîndu-se că nu-mi mai trebuie nimic, ieși din cameră, închizînd cu grijă ușa.

Nu mai scrisesem nici informări, nici rapoarte. Mă ocupasem de propagandă, stătusem la închisoare, ținusem discursuri la mitinguri, trăsesem cu pușca. Cît despre informări... Era un gen de activitate nou pentru mine, așa că m-am apucat de treaba asta cu o anumită prudență, deși aveam în față modelele epistolare ale lui Kerbel și ale lui Kartașov.

„Prin prezenta vă facem cunoscut că...” Prima frază părea că ieșise. Mai departe însă merse mai anevoie. Poticnindu-mă în cuvinte de legătură și în formulări plicticoase, cum ar fi „care”, „cele arătate mai sus”, „mai jos menționate”, rupsei cîteva foi de hîrtie, dar pînă la urmă reușii să scriu informarea.

Era ora unu și încă nu apucasem să-mi iau gustarea. De altfel, nu mă puteam gîndi la mîncare. În apogeul efortului meu creator îmi telefonă Rîcealov. Mă aștepta la ora două. Asta însemna că trebuia să fiu la el nu la două și jumătate și nici la trei, ci fix la două, niciun minut mai devreme sau mai tîrziu.

Cîndva mi se păruse că toată viața președintelui Sovietului miliției era canalizată spre combaterea cunoscutei zicale că ora rusească e lungă. În concepția lui, ora rusească nu se deosebea cu nimic de cea nemțească sau cea englezească și avea exact șaiszeci de minute. Aceasta, desigur, era o

neînțelegere a zicalei, care decurgea din unele particularități ale caracterului lui Rîcealov.

De obicei, în ilegalitate numele conspirative se dădeau după unele indicii întâmplătoare. Numele conspirativ al lui Rîcealov însă – „Contabilul” – făcea aluzie la pedantismul, la punctualitatea și la disciplina lăuntrică specifice lui.

Ne cunoscuserăm în o mie nouă sute patru, cînd conducea un cerc marxist, pe care-l frecventam cu încă un coleg de la seminar. De apropiat însă ne-am apropiat abia în timpul exilului.

În o mie nouă sute cinci, la Moscova, pentru participarea mea la revoluția armată din decembrie am fost chemat în fața judecății, în toiul reacțiunii stolăpiniste și puteam să termin cu spînzurătoarea. Dar am avut noroc: doi martori își schimbaseră depozițiile, iar unul, cel mai periculos, își dăduse duhul în ajunul procesului. Pe scurt, am scăpat cu exilul.

Pe anchetator, sentința îl dezamăgise. Se chinuise cu mine vreo trei luni și, desigur, era în drept să conteze pe mai mult. Era un ins puhav, suferind de pletoră, avea neînțelegeri familiale și era nedreptățit de șefi. Și acum încă un necaz...

„Nu vă necăjiți, încercasem eu să-l liniștesc. Se spune că la Tobolsk exilații mor ca muștele”.

„Dumneata nu vei muri, rostise el trist. Ești tînăr, zdravăn, plesnești de sănătate. De ce n-ai trăi? Acolo e oraș de gubernie, intelectuali, societate cumpătată, gimnaziu... De loc, sînt și eu de acolo și știu. E Petersburgul Siberiei, dacă dorești să știi!”

Nu m-au lăsat însă în „Petersburgul Siberiei”. S-au descotorosit de mine în satul Samarsk. Și acolo m-am simțit chiar bine. După mulți ani de peregrinări, tot schimbînd celula de închisoare cu o locuință conspirativă, iar aceasta din nou cu celula, exilul era pentru mine o odihnă binevenită. M-am instalat în casa tatălui lui Artiuhin, Parfenti Sazonovici,

un om serios și așezat. Artiuhin-tatăl ținea un atelier meșteșugăresc, unde, împreună cu fiii și ginerii, lucra cele mai bune cercuri de roți, tălpi pentru săniile în „maniera Tomsk” și cercuri de lemn pentru înhămat caii la hulube, produse care se și numeau: „de-ale lui Artiuhin”. Când Rîcealov a sosit în Samarsk cu o nouă grupă de exilați, lucram în acest atelier.

L-am adus imediat la mine. Era într-o dimineață. Iar seara, când am trecut pe la el, după muncă, odaia în care se instalase căpătase deja un specific „rîcealovskian”: nimic de prisos, numai strictul necesar. Pe perete, o foaie de hîrtie liniată în coloane, prinsă în pioaneze (după părerea mea, Rîcealov le adusese de la Moscova; în prăvăliile din Samarsk nu găseai asemenea pioaneze).

„E calendarul zilei, îmi explicase el. Ca să nu decazi, trebuie să-ți organizezi din capul locului timpul. Mai ales în exil e necesară disciplina personală”.

„Disciplina personală” era expresia favorită a lui Rîcealov.

„După cum vezi, aici e prevăzut totul”, zisese el. Într-adevăr, orarul de pe perete prevedea totul: gimnastica de dimineață, micul dejun, activitatea la atelier, timpul pentru studiul unei limbi străine și al economiei politice și timpul pentru a ține legătura cu tovarășii de exil. Cel mai mult m-a impresionat faptul că pentru somn erau prevăzute nu șase sau șapte ore, ci șase ore și treizeci de minute. Pe mine, aceste treizeci de minute m-au dat gata.

„Eu personal aș fi rezervat somnului nu șase ore și treizeci de minute, ci șase ore și treizeci și cinci”, glumisem prudent.

„Nu, răspunse el serios, cinci minute în plus nu ajută la nimic. E suficient și atât.”

Eram convins că graficul vieții lui, conceput cu atîta exactitate, se va duce dracului, dacă nu peste o zi, atunci în mod sigur peste o săptămînă. Dar mă înșelasem. Într-o jumătate de an de viață dusă în comun, o singură dată

Rîcealov și-a permis o abatere neînsemnată de la „graficul zilei”. Asta s-a întâmplat cînd se pregătise evadarea din Samarsk a anarhistei de douăzeci de ani, frumoasa Roza Ștern. Planul evadării fusese pregătit pînă în cete mai mici detalii de Rîcealov, care prevăzuse toate situațiile posibile și imposibile. Fusese un plan model, iar eu, părăsind înainte de termen Tobolskul, mă inspirasem în multe din el.

Dar Rîcealov avea să mă impresioneze cel mai mult după octombrie. Devenind președintele Sovietului miliției populare din Moscova, el nu s-a abătut nici cu o iotă de la principiile sale. Moscova fusese cuprinsă de vîltoarea actelor de naționalizare, a confiscărilor, municipalizării, pogromurilor dezlănțuite la beție, a mitingurilor, demonstrațiilor, atacurilor, jafurilor și crimelor. Sovietul dumelor raionale se plîngea de creșterea criminalității, serviciul de rechiziții al Sovietului deputaților solicita sechestrarea prăvăliilor unde se încălcau regulile comerțului, consiliul spațiului locativ insista ca miliția să fie evacuată imediat din locuințele de stat ale greviștilor salariați ai statului, iar uniunea rîndașilor cerea să li se dea arme... Ordonanțe, telefoane, curieri, toate ocupau un timp lung cît nopțile de iarnă, mandate, razii, ședințe, consfătuiri...

La mansarda Sovietului din Moscova însă, în fostul oficiu al casei guvernatorului general, era atîrnată o foaie de hîrtie cu rubricile orarului președintelui Sovietului miliției. De această foaie, ca de o imensă stîncă de granit, se spărgeau, asemenea unor valuri furioase, cererile, indicațiile, consfăturile și ședințele.

Se pare că Rîcealov era unicul om din capitală care, în acele condiții neobișnuite, izbutea să-și organizeze timpul și, pe niște căi de nimeni cunoscute, să facă tot ce se cerea unui președinte al Sovietului miliției.

Desigur, nu-i frumos să invidiezi pe nimeni, dar pe Rîcealov îl invidiam.

Am citit încă o dată informarea pe care o scrisesem. Mi s-a părut că, pentru început, nu ieșise rău. Am semnat-o și i-am pus data.

DIN INFORMAREA LUI L. B. KOSACEVSKI CĂTRE PREȘEDINTELE SOVIETULUI MILIȚIEI DIN MOSCOVA

„...DUPĂ CUM SE VEDE DIN INVENTARUL ANEXAT, ÎNTOCMIT de bijutierul Kerbel, din sacristia patriarhiei din Kremlinul Moscovei au fost furate, în afară de cruci acordate ca distincții clericilor, perle și pietre nestemate, încă o sută nouăzeci și unu de obiecte. Suma totală a prejudiciului se ridică la treizeci de milioane ruble-aur.

Au fost furate unele îmbrăcămînți din metale prețioase ale icoanelor, potire de aur și de argint, engolpioane aparținînd ierarhilor bisericii, mînere în formă de șarpe ale toiagelor patriarhilor ruși, cădelnițe și diverse daruri ale țărilor.

Au fost tăiate și furate ornamentele a șase mitre patriarhale, patru sacose și acoperămintele de pe criptele țărilor. Astfel, de la acoperămîntul criptei lui Mihail Romanov a fost descusută crucea cu brațele în T, formată din iconițe miniaturale de aur, cu lucrătură bizantină, și chenarul din pluș verde cusut cu perle.

De asemenea a suferit pagube și tezaurul catedralei Uspenski, din care fuseseră transferate în sacristia patriarhiei numeroase obiecte. Printre altele au dispărut relicvariile pentru veșmintele lui Isus Hristos și ale Fecioarei Maria.

După părerea generală a specialiștilor, aproape fiecare obiect reprezintă o mare valoare istorică, artistică și bănească. Consider necesar să subliniez în mod deosebit

disparația unor obiecte unicate, remarcate de expertul miliției judiciare, profesorul de istorie a artelor frumoase, Kartașov, și de bijutierul sacristiei, Kerbel. Astfel:

1. FERECĂTURILE DE AUR ALE EVANGHELIEI DIN SECOLUL AL XII-LEA

Greutatea ferecăturii e de aproximativ un pud. Ferecătura primei scoarțe reprezintă pe Isus Hristos răstignit, iar a celei de a doua, pe cei doisprezece apostoli. Deasupra capului lui Hristos se află un briliant cu vîrf prelungit. Chipul în sine e conturat cu diamante. În colțurile scoarțelor ferecate se află de asemenea montate pietre prețioase.

Ambele scoarțe sînt ștanțate pe partea exterioară cu ornamente complicate.

2. ENGOLPIONUL OVAL, PANDANTIV, DIN SMARALD PERUAN MASIV VERDE-ÎNCHIS, CU MONTURA DE AUR

SMARALDUL ARE PATRUZECI ȘI NOUĂ DE CARATE.

Engolpionul, de fapt, este o cameo, adică o piatră prețioasă sculptată cu imaginea în relief. Smaraldul este șlefuit sub forma unui cabochon gol înăuntru, ca o farfurioară.

Basorelieful reprezintă scena adormirii Maicii Domnului.

3. CHIVOTUL (VAS DE METAL PREȚIOS, ÎN FORMA DE BISERICA, ÎN CARE SE PĂSTREAZĂ CUMINECĂTURA) DIN SECOLUL AL XV-LEA

. . .

APARȚINEA CATEDRALEI USPENSKI. ETAJUL DE JOS AL bisericii rotunde este format din chipurile evangheliștilor și ale apostolilor.

Chipurile sînt lucrate din aur. Tot din aur este și crucea cu brațe egale, avînd patru safire, din vîrfurile chivotului.

4. MITRA (COROANA) PATRIARHULUI NIKON

DUPĂ CUM SE ȘTIE, NIKON CONSIDERA CĂ „PREOȚIA ESTE mai presus decît împărăția” și compara puterea clericală cu soarele, iar împărăția doar cu luna, care reflectă lumina soarelui, iar el se intitula „marele suveran”. De aceea, mitra lui amintește, prin formă și prin bogăția podoabelor, de coroana țarilor (vezi desenul mitrei executat de Kartașov).

Confecționată din brocart de aur, mitra e încununată cu o cruce bizantină și împodobită cu perle suspendate.

Partea de jos are forma unui cerc cu plăcuțe din aur filigranat. În centrul cercului – pe un email verde cu un ornament alb și contururi din aur în jurul crucii cu brațele în T – se află un safir mare de formă ovală.

Pe mijlocul mitrei, pe o placă de aur cu arabescuri, sînt montate trei perle negre (în amintirea celor trei copii ai lui Nikon; după moartea lor, el și soția lui s-au călugărit).

Marginile plăcii sînt ornamentate cu cinci briliante mari.

Crucea care încununează mitra lui Nikon este turnată din aur și fixată pe o bandă arcuită de argint, smălțuită și aurită, care se unește cu cercul de aur de pe marginea mitrei. În centrul crucii se află o perlă mare, rotundă, de culoare cenușie.

. . .

5. ARCA DE AUR (RELICVARIUL)

ARCA ARE O FORMĂ CUBICĂ, CU COLȚURI ROTUNJITE ȘI ESTE ornamentată cu email alb și azuriu.

Pe cele patru părți exterioare se află șaisprezece medalioane de aur în basorelief, încadrate cu safire transparente de Ceylon, hiacinturi, topaze orientale și granate nobile.

Capacul este acoperit pe deasupra aproape complet de o camee ovală cu multe figuri, lucrată dintr-un sardonix de Arabia, cu trei benzi. Această camee, după părerea lui Kartașov, reprezintă una dintre cele mai reușite și mai rare creații ale artei creștine din secolele al V-lea și al VI-lea.

Medalioanele de pe pereții arcăi reprezintă iconițe în miniatură lucrate pe aur. După părerea aceluiași Kartașov, toate cele șaisprezece miniaturi, spre deosebire de camee, aparțin secolului al XI-lea.

6. ENGOLPIONUL DE AUR PE SPINEL; POTIRUL DIN ONIX CU RUBINE; CRUCEA LUI PETRU CEL MARE ACORDATA CA DISTINCȚIE; MÎNERUL DE AUR PRESĂRAT CU PERUZELE DE LA TOIAGUL PATRIARHULUI FILARET, PĂRINTELE ȚARULUI MIHAIL ROMANOV, ÎNTEMEIETORUL DINASTIEI ROMANOVILOR.

DESCRIEREA VALORILOR ENUMERATE MAI SUS ESTE CUPRINSĂ în lista obiectelor furate.

Datele despre cele mai reprezentative pietre nestemate ale sacristiei patriarhiei sînt menționate în procesul-verbal al interogatoriului luat bijutierului Kerbel. Anexez un extras din procesul-verbal.

PROCES-VERBAL ÎNTOCMIT LA INTEROGAREA
BIJUTIERULUI SACRISTIEI PATRIARHIEI,
CETĂȚEANUL F. K. KERBEL, LUATĂ DE P. V. SUHOV,
AGENT DE CATEGORIA ÎNTÎI LA MILIȚIA
JUDICIARA DIN MOSCOVA

CETĂȚEANULUI KERBEL I S-A EXPLICAT IMPORTANȚA istorică a evenimentelor care au avut loc, și el, sub cuvînt de onoare, s-a obligat în fața proletariatului întregii lumi și a Revoluției Socialiste din Rusia să spună numai adevărul.

SUHOV: În lista celor furate din sacristia patriarhiei, pietrele prețioase și perlele sînt trecute sub diverse nume („Ioan Gură de Aur”, „Trei adolescenți”, „Lacrima Maicii Domnului”, „Sfintul apostol Andrei”, „Schimnicul” și altele). De ce au nume și sînt trecute în listă separat?

KERBEL: Din timpuri străvechi s-a încetățenit obiceiul ca pietrele prețioase de o deosebită frumusețe și mărime să primească un nume.

SUHOV: Dumneavoastră ați afirmat că puteți recunoaște toate pietrele prețioase ale sacristiei care au mai mult de zece carate.

KERBEL Da, așa am afirmat.

SUHOV: Prin ce se deosebesc pietrele de aceeași mărime unele de altele?

KERBEL: Prin ce se deosebesc și oamenii unul de celălalt: prin caracter, aspect, formă, prestanță și suflet. În lume nu

există doi oameni la fel și nici două briliante, smaralde sau rubine. Dumneavoastră vă recunoașteți oricînd cunoștințele, iar eu voi recunoaște oricînd pietrele pe care le-am ținut în mîină.

SUHOV: E nesperios ce-mi spuneți.

KERBEL: Zău că vă înșelați, vorbesc foarte serios. Altfel nici nu știu să vorbesc. Diamantul african se deosebește de cel indian prin reflexe gălbui, iar cel indian de cel sud-american prin strălucirea lui deosebită. Chiar diamantele egale în carate, găsite în același loc, nu seamănă nicidecum unul cu celălalt. Și ele își au calitățile și defectele lor. Puse într-o cameră întunecoasă, unul va fi fosforescent patruzeci de minute, iar altul o oră întreagă. Unul e izbînda șlefuitorului, celălalt rușinea lui. Dar arta șlefuitorului, materialele folosite la șlefuire, formele fațetelor nu spun nimic? Briliantul poate fi șlefuit în roză amsterdameză și în roză „recoupé”, „dickstein” și „pendeloque”... Credeți-mă, pietrele prețioase nu sînt și nici nu pot fi două la fel.

SUHOV: Ce reprezintă pietrele cu nume din sacristie? Descrieți-le.

KERBEL: Hindușii împart diamantele, ca și pe oameni, în caste. Casta superioară este cea a brahmanilor – pietre incolore, cu cele mai clare ape. După ea urmează casta luptătorilor – diamante cu nuanțe roșietice. Apoi verzui, cenușii... Dar valoarea diamantelor de culoare roșie ca sîngele de porumbel depășește chiar pe cea a „brahmanilor”. Hindușii consideră fericit pe acela care are un asemenea diamant. Întotdeauna e în grațiile regilor și el primește puterea de a stăpîni oamenii și nu se teme de nimic rău. Diamantul de culoare roșie uniformă e o raritate, „Ioan Gură de Aur” este un asemenea diamant, mai corect spus, e un briliant, pentru că e șlefuit.

Cu cît e mai mare piatra, cu atît are mai puține reflexe.

Dar asta nu se referă la „Ioan”; el are șaisprezece carate și un sfert, dar cu reflexele sale întrece chiar și un briliant mititel, „petit-mêlé”, care n-are nici a doua suta parte dintr-un carat.

„Ioan Gură de Aur” are o șlefuire triplă englezească, cu câte opt colțuri în partea de sus și de jos. Nu există un alt briliant asemănător în Rusia...

SUHOV: Vorbiți-mi despre „Trei adolescenți”.

KERBEL: Acestea sînt trei perle negre-paragon. Una are douăzeci și nouă de carate și un sfert, a doua are douăzeci și patru, iar a treia douăzeci și trei de carate și patru cincimi.

Perlele negre se întîlnesc de șaiszeci de ori mai rar decît cele roz și cenușii. Tocmai aceasta le conferă valoare.

SUHOV: Dumneavoastră ați spus „perle-paragon”. Ce înseamnă paragon?

KERBEL: Paragon se numesc perlele care, prin forma lor, amintesc de un tors, de o floare, de un animal. Două asemenea perle din mitra patriarhului Nikon amintesc de capetele oamenilor, iar cea mare seamănă cu o cruce cu trei brațe, de formă egipteană, adică cu litera T.

SUHOV: „Schimnicul” este piatra din toiagul lui Filaret?

KERBEL: Da, asteriscul este din mînerul toiagului patriarhului Filaret.

SUHOV: În descriere s-a indicat că e un safir.

KERBEL: Da, safir. Dar safirele pe suprafața cărora se pot observa sclipiri ca de perle, în formă de steluță, sînt cele mai scumpe pietre și se numesc asterisc sau sternsafir. Acest asterisc are treizeci și șase de carate și jumătate. El nu prezintă niciunul din defectele pe care le au de obicei corindoanele, adică safirele și rubinele.

SUHOV: Ce culoare are „Schimnicul”?

KERBEL: Nu are o singură culoare. „Schimnicul” poate lua diferite culori. Dacă te uiți ziua la el de sus este albastru-închis, catifelat. Privit dintr-o parte sub o lumină

transversală, e verde. Noaptea, la lumînare, e aproape negru.

SUHOV: „Lacrima Maicii Domnului” e briliant?

KERBEL: E briliantul incolor cel mai pur din ferecătura de aur a Evangheliei din secolul al XII-lea. Are ceva mai puțin de treizeci și unu de carate.

SUHOV: Cum e șlefuit?

KERBEL: Actualul mod de a șlefui diamantele a fost stabilit de Louis Bergem abia pe la mijlocul secolului al XV-lea, în timp ce împodobirea ferecăturii evangheliei s-a făcut în secolul al XII-lea. Pe atunci, la cristalele de diamant se șlefuiau numai cele patru fațete de sus, date de Dumnezeu, adică piramida de sus, iar partea de jos, care se îngropa în ferecătură, rămînea neatinsă.

SUHOV: De ce rubinul de treizeci și opt de carate e trecut în inventar sub numele „Prealuminatul”?

KERBEL: „Prealuminatul” nu e rubin, ci rubin-onix. Este bicolor. „Prealuminatul” este șlefuit ca un cabochon dublu, cu partea inferioară mărită, astfel că aduce cu oul de găină, unul din capete fiind turtit, iar celălalt mai ascuțit. Partea de sus a acestei pietre este fără culoare, iar partea de jos e roșie. Se numește „Prealuminatul” pentru că a aparținut cîndva cneazului Menșikov. Profesorul Kartașov mi-a povestit că lui Menșikov îi plăceau titlurile pompoase. El se intitula cneaz al sfintei Rome și cneaz al Rusiei, cneaz și duce de Ijora, conte de Dubrovno, Gorki și Pocino, generalisim, Reichsmareschall, amiral al steagului roșu... Și fiecărui titlu îi corespundea o piatră prețioasă de pe sabia lui. Rubin-onixul corespundea, se pare, titlului de amiral al steagului roșu. După exilarea lui Menșikov, sabia a dispărut. Dar mai tîrziu, rubin-onixul de pe această sabie a ajuns la împărăteasa Ekaterina a II-a, care l-a dăruit lui Potemkin. La dorința acestuia, el a fost montat pe o cădelniță. Acest vas, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se număra printre alte

daruri ale țărilor și demnitarilor existente în sacristie.

SUHOV: Există desene sau dagherotipii ale pietrelor și perlelor jefuite din sacristie?

KERBEL: Nu. Dar dacă agenții poliției judiciare vor dori, pot vedea colecția mea de strasuri. În ea se află imitațiile tuturor pietrelor valoroase care se păstrau în sacristia patriarhiei și în cea a catedralei Uspenski.

TRANSCRIS CORECT DUPĂ DECLARAȚIA MEA,
Kerbel.

CAPITOLUL AL DOILEA. LEONID, NOI NU SUNTEM ROTHSCHILD!

I

LÎNGĂ SCARA DE MARMURĂ, CU BALUSTRADA AURITĂ îmbrăcată în pluș roșu, un tânăr ostaș dintr-un detașament de pază al Gărzii roșii îmi studie îndelung permisul. Centura flăcăului era trasă în jos de greutatea unei ghirlande de grenade artizanale. Aranjasem confecționarea unor astfel de grenade, cu puțin înainte de Revoluția din Octombrie, la uzinele Gujon.

Înainte de a arunca „gujonovka”, trebuia să aprinzi un focos făcut sub formă de chibrit. De aceea, ostașii din Garda roșie își fixau pe mîneca stîngă o scîndurică specială acoperită cu pucioasă. Pe scurta vătuită a flăcăului care îmi verifica permisul, o astfel de scîndurică lipsea.

— Pocnitoarea ta n-o să explodeze.

Ostașul nu se pierdu cu firea, înapoindu-mi permisul, îmi ripostă:

— De ce să explodeze? Sparge capul și fără explozie. E doară fontă.

Fosta casă a guvernatorului general te surprindea prin curățenie și ordine. Nu-ți venea să crezi că numai cu două luni și jumătate în urmă, prin ferestrele ei ieșeau țevi de mitraliere, iar la primul etaj unde se aflau infirmeria, cantina și punctul de distribuire a armamentului, parchetul era înțesat de mucuri de țigară, de scînduri de la lăzile sparte și de tuburi de cartușe trase. Despre evenimentele care avuseseră loc nu demult mai amintea acum doar pînza, tăiată în cîteva locuri, a imensului tablou reprezentînd primirea de către Aleksandru al III-lea a delegației zemstvelor. Un ostaș rănit al Armatei Roșii, aflat în delir, își înfipsese cuțitul în acest tablou. Acum atotmilostivul monarh stătea într-un picior în fața supusei delegații, iar în locul capului avea o gaură rotundă.

— Ca de obicei, întîrzii! mi se adresă Rîcealov, privind ceasul de perete, care arăta două și șase minute.

— Ceasul tău e cu cinci minute înainte.

— Cu patru, preciză el.

— Bine, cu patru. Două minute nu contează.

Rîcealov zîmbi.

— Tot mai încerci să mă atragi la legea ta? Stai jos. Avem la dispoziție o oră și jumătate.

De obicei, Rîcealov își fixa pentru informări numai cincisprezece minute, considerînd că în acest timp se poate expune esențialul oricărei probleme. Acordîndu-mi de data aceasta o oră și jumătate, voia să sublinieze nu numai importanța pe care o acorda celor întîmplate, ci și faptul că discuția nu se va mărgini numai la informarea pe care aveam s-o fac.

— Te-a primit patriarhul Tihon?

— Nu.

— Probabil că n-au chibzuit încă îndeajuns cum să folosească mai bine furtul împotriva noastră... Sper că totul s-a terminat fără incidente?

— Nu s-a recurs la arme.

— E bine și așa. Iar acum... Apropo, cât timp am să citesc eu informarea ta și procesele-verbale, ia cunoștință și de asta. E o completare foarte interesantă la chemarea sfântului Sinod local...

„Completarea” consta dintr-o scrisoare publicată în „Russkie vedomosti” de către Boris Savinkov din Petrograd și un salut al Consiliului Uniunii societăților nobilimii adresat patriarhului Tihon. „Străzile sînt reci, zăpada-i înghețată... scria Savinkov. Paragină, pîclă galbenă. Soldații Gărzii roșii și ofițerii germani... Nemții nu mai sînt prizonieri de război. Ei sînt „tovarăși”... Ieri am fost robii țarului, azi sîntem robii lui Lenin, iar mîine vom fi robii lui Wilhelm...”

Consiliul Uniunii societăților nobilimii evita formulările tăioase, dar ideea principală se întrezărea destul de limpede printre rîndurile bombastice. „Nobilimea rusă, fidelă preceptelor strămoșești, împreună cu tot poporul, care s-a străduit pentru a crea marea și unita sfîntă Rusie, nu poate și nici nu va merge cu cei care vād cu lașitate salvarea în năvălirea dușmanului și în puterea lui”, îl convingeau pe Tihon autorii salutului. „Împreună cu înalt preasfinția-voastră, nădăjduim că poporul rus, cu ajutorul lui Dumnezeu și la chemarea dumneavoastră... înflăcărat de dragostea pentru patria aflată în pragul pieirii, singur își va găsi forța pentru renașterea ei și pentru o orînduire proprie, sub oblăduirea bisericii lui Hristos.”

În combinație cu chemarea sfântului Sinod local, textul izbutea să redea o destul de bine ticluită concepție contrarevoluționară, în care fiecare punct decurgea limpede din precedentul.

După această concepție, oamenii veniți la putere calcă în picioare credința pravoslavnică, profanează tot ce are poporul mai sfînt. Și e firesc să fie așa, fiindcă ei înșiși sînt străini de

credința pravoslavnică. Sînt agenți ai germanilor, care se simt acum la Petrograd ca la ei acasă. Pentru salvarea Rusiei e necesară unirea întregului popor sub oblăduirea bisericii. Biserica va conduce poporul rus pravoslavnic la lupta împotriva dușmanului din afară și împotriva bolșevicilor, care visează să predea Rusia în robie veșnică stăpînilor lor, nemții. Așa și numai așa poate fi salvată patria aflată pe calea pieirii, libertatea și tot ce au mai sfînt pravoslavnicii.

Biserica, monarhiștii și eserii, prin atitudinea lor față de puterea sovietică, manifestau o impresionantă unitate de idei și erau gata cu toții să-și dea mîna unii cu alții. În aceste condiții, furtul de la sacristia patriarhiei nu era numai o chestiune penală, ci și una politică. Da, nu întîmplător acorda Rîcealov atît de mult timp discuției noastre, sacristia merita așa ceva.

Mă asculta cu atenția încordată. Din cînd în cînd își nota ceva într-un carnet. Cînd am terminat, mi-a zis:

— Tu ce crezi, lucrurile furate pot fi valorificate în Rusia?

— Aurul și argintul, transformate în lingouri, în mod sigur pot fi valorificate. Pietrele mici se vînd și ele. Cît privește nestematele mari... E îndoielnic ca cineva să se hotărască să achiziționeze briliantul roșu unicat din coroana lui Nikon, perlele negre-paragon sau, să zicem, asteriscul din toiagul lui Filaret. Sînt prea cunoscute. Dar nu poți garanta nimic. Totul depinde în ce mîini se află tezaurul. În orice caz, trebuie să luăm măsuri urgente ca ceea ce s-a furat să nu fie trecut peste graniță. Chiar astăzi voi încerca să înștiințez despre cele întîmplate milițiile judiciare din toate guberniile.

— Nu încerca, ci fă. Folosește telegraful. Am să vorbesc să-ți facă legătura fără să mai aștepți la rînd, prin linia guvernamentală; vei transmite informațiile despre furt și o listă scurtă a celor furate. În ceea ce privește problema scoaterii peste graniță și ajutorul populației la investigații,

acestea le vom analiza mîine la prezidiul sovietului deputaţilor. Am şi schiţat un proiect de dispoziţie. „Punctul unu, citi Rîcealov: Să se facă apel la toţi cetăţenii Republicii Ruse de a contribui la căutarea şi înapoierea tezaurului furat. Punctul doi: în funcţie de valoarea obiectelor găsite, să se instituie o recompensă pînă la 500.000 de ruble...”

Suma recompensei, evident, nu concorda cu valoarea celor furate.

— Pune un milion, propusei eu.

Rîcealov se crispa. Întotdeauna condamnase risipa. În o mie nouă sute şaisprezece, cînd conducea casieria partidului, dădea bani cu o asemenea expresie a feţei, încît mulţi ilegalişti preferau să-şi asigure existenţa de oriunde şi oricum, numai să nu se adreseze Contabilului.

— Leonid, noi nu sîntem Rothschild, zise Rîcealov.

— Ştiu.

— Şi nici Riabuşinski.

— Presupun.

— Cine ne dă dreptul să cheltuim banii poporului? Îşi aruncă o privire iscoditoare prin cameră, ca şi cînd ar fi vrut să descopere pe cetăţeanul lipsit de răspundere care împarte în stînga şi în dreapta astfel de drepturi. Cine?

— Nimeni. Dar valoarea obiectelor furate depăşeşte suma de treizeci de milioane de ruble-aur.

— Muncitorul tot va refuza recompensa.

— Dar altul?

— Şase sute de mii, îşi călcă pe inimă Rîcealov.

— Valoarea banului scade cu fiecare zi.

— Fie, opt sute de mii. Atît şi nicio copeică mai mult.

De data aceasta reuşisem să mă impun.

— Ține seama, îmi zise Rîcealov, că la prezidiul sovietului deputaţilor n-am să susţin suma asta exorbitantă. Şi acum punctul trei şi ultimul al proiectului: „Să se adreseze tuturor

țărilor, prin Comisarul pentru afacerile externe, pentru a le preveni în legătură cu furtul tezaurului național, cu rugămintea de a ne acorda sprijinul necesar în acțiunea de a-i opri trecerea peste frontieră.”

Desigur, punctul trei fusese elaborat de Rîcealov numai pentru a avea conștiința împăcată: dacă tezaurul reușea să treacă dincolo de pichetele de grăniceri, era pierdut pe vecie pentru Rusia.

Parcă citindu-mi gândurile, Rîcealov zise:

— Nu poți conta pe capitaliști. De unde ajutor, dracu să-ia, cînd ei asta visează, să se răfuiască cu noi! De-abia așteaptă să ne atace nemții...

— Crezi că nemții se vor hotărî?

— Mai mult ca sigur. Ne trebuie armată, Leonid, armată!

— Demobilizarea nu se mai poate opri.

— Eu vorbesc de o nouă armată, o armată revoluționară.

Lung și slab, Rîcealov se ridică și începu să se plimbe în tăcere prin cameră.

— Ei, ce va fi mîine vom afla mîine, iar acum... Totuși, cine crezi că putea jefui sacristia? Pe cine bănuiești?

În timpul cît mă ascultase trasase pe hîrtie un unghi. În dreptul unei laturi scrise: „Infractorii”, iar în dreptul celeilalte: „Caseta”, și pusese un semn de întrebare.

— Așadar, două presupuneri sau, cum spun juriștii, două supoziții. Dar tu nu admiți și o a treia?

— Care?

— Ai răbdare, spuse Rîcealov. Ia să vedem faptele.

„Să vedem faptele”. Cu aceste cuvinte își începea lecțiile la cercul marxist, băgînd în capul ascultătorilor o mulțime de cunoștințe, din analiza cărora rezulta o singură concluzie incontestabilă. „În primul rînd... În al doilea rînd... În al treilea rînd... În al patrulea rînd... Prin urmare...”.

— Primul fapt, zise Rîcealov. Jaful s-o comis după publicarea Decretului despre libertatea conștiinței. În această situație, nu biserica pierde, de fapt, ca urmare a furtului, ci Rusia muncitoarească. E jefuită averea poporului. E primul fapt?

— Este.

— Al doilea fapt. Arhimandritul Dimitri, în grija căruia se află fosta sacristie a Sinodului, se pare că-i un om de bună-credință; dar de două săptămîni n-a dat pe acolo. Iar cînd se descoperă furtul, arhimandritul nu se grăbește cîtuși de puțin să anunțe autoritățile. Cei din Ohotnîi read știu deja de furt și chiar încearcă să organizeze un pogrom în legătură cu presupusa dispariție a relicvelor bisericești, pe cînd noi nu știm. Cînd ai venit la Kremlin, acolo se și afla corespondentul de la „Russkie vedomosti”. Apropo, rău e că nu l-ai interogat. Nu strica să aflăm cine l-a informat despre cele întîmplate... Iar acum, al treilea fapt. Îți aduci aminte de declarația protoiereului Dobronravov?

— Despre tranșee?

— Da, despre faptul că a sosit momentul de a nu mai sta la fereală și că biserica trebuie să iasă din tranșee. Iată că a ieșit... Procesiunea crucii din toate bisericile din Moscova „cu ocazia evenimentelor amenințătoare pentru biserică și pentru patrie”, tedeumul cu tot poporul în Piața Roșie, uniunile de apărare a celor sfinte... Și, după cum te-ai putut convinge din documentele pe care ți le-am dat să le citești, biserica are destui aliați...

— Totul e clar.

— Acum împotriva noastră se folosește totul: fiecare greșală, fiecare incident. În aceste condiții e oare avantajos pentru biserică, din punct de vedere politic, să vorbească de „delapidarea lucrurilor sfinte”?

— Fără îndoială.

Unind laturile unghiului cu o linie groasă, Rîcealov începu să hașureze triumghiul rezultat.

— Adică vrei să spui că-i posibil să nu fi fost niciun furt?

— Da. A treia versiune e: o înscenare de furt în scopuri politice.

— E îndoielnic faptul, spusei eu.

Rîcealov mă privi mirat: nu era obișnuit ca membrii cercului, pe baza deducțiilor lui, să tragă concluzii pe care el nu le aștepta.

— Spre deosebire de tine, eu îl cunosc bine pe Dimitri. El n-ar fi recurs la așa ceva...

Rîcealov își desfăcu brațele a nedumerire.

— Războiul e război. Dar, orice s-ar întâmpla, aceasta ipoteză trebuie verificată. Sper că n-ai obiecții?

Am fost de acord.

— Pe Dubovițki zici că nu se poate conta? mă întrebă pe un ton categoric.

— Dubovițki e un om de nimic. Mai rău e altceva: miliția judiciară n-are punct de sprijin nici în Hitrovka, nici în Suhariovka. Oricît ar părea de ciudat, mă tem că verificarea ipotezei în legătură cu infractorii va fi destul de grea. Vom fi nevoiți să acționăm mai ales prin razii și percheziții.

— Da, păcat că am lăsat să ne scape ocazia aceea, spuse Rîcealov. Îmi pare rău. Dacă am fi luat-o atunci în serios, acum n-am fi în situația asta. Aveam totul în mînă...

Rîcealov făcea aluzie la evenimentele din primăvara anului precedent, cînd prin Moscova circulase apelul lansat de un grup de infractori grațiați: „Tovarăși jefuitori și tâlhari! se scria în apel. Acum noi trăim ca niște vulpoi bătrîni nevoiți să ne procurăm hrana cu forța sau să murim de foame, deoarece «cinstiții» și sătuii nu ne admit la muncă cinstită... Tovarăși, trebuie să analizăm în comun treburile și suferințele noastre și să găsim o ieșire din această situație, să ne creăm o

organizație proprie, ziar propriu, să punem capăt vieții de infractori și de hăituiți.” Apelul se termina cu propunerea de a se convoca un miting în casa de reeducare prin muncă Haritoniev.

La acest miting, care avusese loc la începutul lunii mai, pe lângă grațiați luaseră parte și reprezentanții diverselor partide și sindicate. Asistase și Rîcealov. După spusele lui, acolo se afla un grup de oameni de care indiscutabil merita să te ocupi. Din păcate însă, numeroasele evenimente și griji ale acelor zile încordate pentru bolșevici îl împiedicaseră pe Rîcealov să abordeze imediat această problemă, iar apoi fusese prea târziu...

Un ziar al grațiaților nu exista, iar la o viață cinstită se acomodaseră puțini. În schimb, prin iunie, în Hitrovka lua ființă „Societatea renegaților”, iar ceva mai târziu „Uniunea tineretului anarhist”. Se cuvenea să recunoaștem meritele Federației anarhiștilor din Moscova, care, în câteva luni după miting, izbutise să prindă rădăcini nu numai în Hitrovka, dar și în Suhariovka, în Graciovka și în Maslovka de Sus și de Jos, unde influența anarhiștilor crescuse mai ales după împlinirea din ulicioara Arseniovka, când un membru al Federației anarhiștilor din Moscova, Lașkov, luînd apărarea a patru hoți căzuți în mîna mulțimii dezlănțuite, fusese omorît împreună cu aceștia. La înmormîntarea lui Lașkov participaseră peste două sute de foști (dar nu numai foști) infractori, iar printre numeroasele coroane se evidenția una prin mărimea și bogăția ei, cea trimisă de atotputernicul ataman al pieței Hitrovka, om imposibil de găsit. Pe panglica lată roșie-neagră fusese scris cu litere de aur: „Luptătorului pentru drepturile democratice ale condamnaților amnistiați din Rusia, neuitatului tovarăș Lașkov, de la frații și surorile de aceeași clasă”. Din motive lesne de înțeles, atamanul nu participase personal la mitingul de doliu. În numele lui ținuse o cuvîntare

emoționantă Seriojka Bok. Acesta remarcase meritele defunctului în sfînta activitate pentru dreptate socială, prevestind noua revoluție „anarhosocială”, prin care „masele muncitoare ale lumpenproletariatului, sub îndrumarea tovarășilor anarhiști, vor rupe cu mîinile lor bătucite gîtul nu numai al burgheziei mari, dar și al celei mici”.

— Da, păcat că ne-a scăpat atunci Hitrovka, zise Rîcealov. Acum nu mai e nimic de făcut. Apropo de anarhiști, ai mai văzut-o pe vechea noastră prietenă, Roza Ștern? Îmi spunea cineva că se ocupă de propagandă printre lumpeni și alte categorii sociale declassate.

Pe Ștern o văzusem cu vreo zece zile în urmă, cînd în sînul Federației grupărilor anarhiste din Moscova se născuse un proiect îndrăzneț de lichidare a închisorilor (propunea să le transforme în muzee, înfățișînd opresiunea țarismului), dar împreună cu miliția. Roza îl însoțea pe cel care mă vizitase, șeful sectorului de propagandă din cadrul Federației, un om de statură mică și cu ochi naivi ca de copil, pe care îl numeau Pol-Kropotkin. Jenat puțin de faptul că trebuia să-mi explice asemenea lucruri elementare, insul îmi explicase simplu cum avea să crească autoritatea bolșevicilor în mase după o astfel de acțiune. Roza declarase că Federația lua pe garanție pe toți foștii pușcăriași și răspundea pentru ei cu conștiința sa revoluționară.

Pentru început, le făcusem cunoscută situația centralizată întocmită de miliția judiciară, care era o mărturie a creșterii vertiginoase a criminalității. Pol-Kropotkin dăduse din umeri compătimator: ce poți obține de la „un om al statului”, care nu vede decît „faptele mărunte” și nu-i în stare să arunce, din turnul lui de fildeș, o privire de ansamblu asupra problemei?

„Dar în esență?” clipise Rosa din ochii ei mari, care îi plăceau atît de mult lui Rîcealov.

„În esență”, se înțelege, am obiectat. Adăugasem că, din

respect pentru anarhiștii devotați unei idei, nu puteam nicicum discuta în mod serios acest proiect cel puțin superficial.

„Dar tu știi că la Briansk anarhiștii i-au eliberat din pușcării pe toți condamnații?”, trecuse Roza la ofensivă.

„Știu. Și mai știu că acum locuitorilor din Briansk le e frică să mai iasă pe stradă.”

Pol-Kropotkin, care din capul locului nu așteptase nimic bun de la mine, dăduse din cap cu o satisfacție amară. Roza însă fusese tare dezamăgită.

„E ultimul tău cuvânt?”, mă întrebase ea pe un ton specific temperamentului ei.

„Din păcate, da, oftasem eu, adăugînd galant: cu toată simpatia mea pentru tine, nu-ți pot fi de niciun folos.”

Așa ne despărțisem...

Ascultîndu-mă, Rîcealov zîmbea pe sub mustață, iar cînd terminai, mă întrebă:

— De ce nu mi-ai povestit toate astea?

— Pentru că în graficul zilei n-ai prevăzut asemenea subiecte.

— Asta e adevărat, admise el și se ridică. În fiecare zi, la această oră, mă vei informa despre mersul cercetărilor.

Se pare că-i rămăseseră disponibile cîteva secunde. În orice caz, îmi ură succes și mă sfătui să mănînc la bufetul Sovietului deputaților („Sînt convins că tot a mai rămas ceva din ce trebuia să faci. Probabil că n-ai luat masa, nu-i așa?”).

II

SUHOV ÎMI TELEFONĂ LA SOVIETUL MILIȚIEI CHIAR ÎN momentul în care încercam să-l conving pe împuternicitul

Sindicatului milițienilor că solicitările lui cu privire la introducerea zilei de muncă de opt ore și mărirea salariilor lucrătorilor miliției erau cel puțin inoportune.

— Avem noutăți, tovarășe Kosacevski, rosti într-un suflet Suhov, și după tonul lui am înțeles că noutatea pe care urma să mi-o comunice merita toată atenția.

Cu ocazia unei razii în Suhariovka fusese reținut un speculant oarecare, adică un cumpărător de lucruri furate, la care se descoperiseră pietre prețioase semănând cu cele sustrase din sacristia patriarhiei. Ce-i drept, speculantul refuza să mărturisească unde și de la cine le cumpăraseră. Îl interoga Voljanin, și Suhov nu se îndoia de succesul acestuia. Nu se îndoia nici de faptul că printre pietrele prețioase găsite erau și briliantele „Lacrima Maicii Domnului” și „Ioan Gură de Aur”.

— O oră întreagă mi-am pierdut vremea cu lupa, rosti Pavel, cu vocea lui nesigură, de bas juvenil. Totul e exact.

— Ce anume?

— Fațetele.

— Ce fațete?

— Fațetele obișnuite, tovarășe Kosacevski, așa cum trebuiau să fie. Vă aduceți aminte de procesul-verbal cu declarația lui Kerbel?

— Ce, v-ați apucat să numărați fațetele?

— De ce nu? Am numărat de două ori. E și o perlă aici.

Una atît de mare, cît o nucă...

— Deci ne-am înțeles? mă întrebă insistent sindicalistul, imediat ce agățai receptorul în furcă și telefonul se închise. Acest băiat perseverent, unul dintre organizatorii grevei milițienilor în epoca guvernului provizoriu, nu era obișnuit să plece cu mâinile goale.

Ordonai ofițerului de serviciu de la Sovietul miliției să cheme automobilul.

— Referitor la ce ne-am înțeles?

— La satisfacerea cerințelor democratice ale maselor de milițieni.

— În privința asta, da, ne-am înțeles, zisei. Îndată ce „masele de milițieni” vor lichida bandele lui Kotov, Koșelkov, Mișka, Ciuma, Saban, Kozul, Nouă-morți și pe alți fofilatori, toate solicitările vor fi satisfăcute.

Sindicalistul sări de pe scaun.

— Vă bateți joc? Nu mai e vremea lui Kerenski!

— Tocmai, s-a dus vremea lui Kerenski, confirmai eu. Nu vom mai trata cu blîndețe pe sabotori și pe demagogi. Dacă veți încerca să organizați vreo grevă măcar într-unul din comisariatele din Moscova, veți fi fără întîrziere arestați și trimiși în fața tribunalului revoluționar. E clar?

Nu răspunse, dar mie, nu știu de ce, mi se păru că acum îi era clar. Această impresie mi se confirmă și mai mult cînd el, tăcînd respectuos, mă conduse pînă la automobil.

În camera de gardă a miliției judiciare aerul era cenușiu de atîta fum de țigară. Aici telefoanele sunau fără întrerupere: „ceasul crimei” a sosit...

În spatele unei bare late de lemn se înghesuiau cei reținuți în timpul raziei recente. Înjurau, plîngeau și-și omorau păduchii. Cineva, acompaniindu-se cu un pieptene, încerca să cînte. Mai în spate, cîțiva se încinseseră la un joc de cărți. Un milițian în vîrstă, cu tunică descheiată la piept și ștergîndu-și sudoarea de pe față, căuta zadarnic să facă ordine.

— Cetățeni reținuți temporar, repeta el monoton, vă rog să nu vă mai foiți atîta! Sînteți la miliție, nu la bal, cetățeni reținuți temporar!

Dar „cetățenii reținuți temporar” nu dădeau nicio atenție apelului.

În colț, acolo unde doi ostași din Garda roșie care făceau

parte din echipa operativă a miliției judiciare demontau o mitralieră, îl zării pe Suhov.

— Vă aștept demult, tovarășe Kosacevski, zise el surîzînd. Zîmbetul îi era frumos, larg și blînd. Îi zîmbeau nu numai buzele, ci și ochii, iar obrajii i se îmbujorau în timp ce zîmbea. Eu niciodată n-am știut să zîmbesc așa. Ce păcat: zîmbetul omului e o amintire a copilăriei. Mie însă nu-mi place să-mi amintesc de copilăria mea, poate doar pe arhimandritul Dimitri. De altfel, pe atunci încă nu era arhimandrit...

— Țștia-s din Suhariovka?

— Nu, pe ăia i-am cernut deja. Țștia-s din Smolensk, acum i-am adus.

— Cum merg treburile la Voljanin?

— Nu prea... zise Pavel puțin încurcat și înțelesei că „nuca din Suhariovka” se arăta a fi mai tare decît presupuseseră ei doi.

Intrarăm în biroul lui și Suhov scoase dintr-o cutie metalică un săculeț soios și, desfăcîndu-i șnurul cu care era legat, îi deșertă conținutul pe masă.

În camera slab luminată, pe postavul murdar al mesei, nestematele nu produceau nicio impresie: bucăți de sticlă ordinară.

Nu te impresiona nici măcar faimosul „Ioan Gură de Aur”, căruia Kerbel îi dedicase un adevărat poem în proză, cum menționase Suhov în procesul-verbal al interogatoriului. Rostogolindu-se pe postav în umbra paharului cu creioane, chiar pe o pată neagră de cerneală, briliantul roșu arăta jalnic și stingher.

— „Ioan Gură de Aur”? Hm... zisei sceptic și lovii piatra cu vîrful creionului. Lui Pavel nu-i plăcu însă comportarea mea prea familiară cu briliantul și-mi luă grijuliu creionul din mînă.

— De fapt, cum ai dedus că ăsta-i „Ioan Gură de Aur”?

— Cum să nu fie, tovarășe Kosacevski... De două ori i-am numărat fațetele.

— Fațetele ca fațetele, dar...

— Uitați-vă ce ape are. Ca la „petit-mêlé”, se grozăvi Pavel cu termenul folosit de bijutier.

Apucă prudent briliantul cu două degete ferindu-se parcă să nu strivească sau să șifoneze piatra, și-l apropie de lampă.

— Vedeti?

Într-adevăr, modestul ciob de sticlă se transformă: luă foc, se aprinse și țîșni dintre degete ca un rîu roșu.

— Ei, ce spuneți? nu m-ați crezut! zise Suhov satisfăcut și, cu aceeași grijă cu care îl luase, puse briliantul la loc.

Piatra roșie stătea liniștită pe aceeași pată de cerneală, în umbra paharului cu creioane. Dar acum nu știu de ce, nu mi se mai părea ca o sticlă obișnuită. Semăna într-adevăr cu un briliant „de culoarea sîngelui de porumbel”. Focurile nu i se mai stinseră, doar lumina lor deveni mai discretă; nu mai era atît de strălucitoare, de-ți lua ochii, cum fusese cu o secundă în urmă.

— Tovarășe Kosacevski, cine a fost Ioan Gură de Aur? mă întrebă nehotărît Suhov.

— Unul dintre părinții sfintei biserici, arhiepiscop al Constantinopolului.

— Nu asta voiam să știu. Am învățat la religie.

— Dar ce te interesează?

— În general...

Probabil că Suhov dorea să clarifice originea socială a lui Ioan Gură de Aur și platforma lui politică.

— Provenea dintr-o familie înstărită, dar destul de progresistă pentru concepțiile din secolul al IV-lea, spusei pe un ton serios.

— Progresistă? se miră el.

— Desigur. Considera, de exemplu, munca, drept baza

bunăstării sociale. A luat atitudine împotriva sclaviei, i-a blamat pe bogați și pe nobili. În predicile sale afirma că toți oamenii, potrivit naturii lor, sînt egali între ei și că cei săraci sînt oropsiți din cauza alcătuirii sociale nedrepte.

Suhov se arăta nedumerit. Probabil că profesorul de religie, povestind despre Ioan Gură de Aur, nu considerase util să se refere la asemenea aspecte.

— Ia te uită! se miră el. Înseamnă că Ioan Gură de Aur îndemna la revoluție?

— Nu, n-a mers chiar atît de departe, nu mi-am putut opri un zîmbet. Arhiepiscopul Constantinopolului a fost pur și simplu un filantrop și un liberal. A încercat să convingă pe cei bogați să împartă din avutul lor și la săraci. „Mulți mă acuză că-i atac pe cei bogați, spunea el, dar de ce sînt nedrepti față de cei săraci? Îi acuz nu pe cei bogați, ci pe jecmănitori.” Așa că nu s-ar fi alăturat bolșevicilor...

Suhov rîse.

— Cadeților li s-ar fi alăturat?

— Mai repede decît oricui.

— Ciudat, spuse Suhov și întrebă: Să vă dau lupa?

Cred că nu se îndoia că îi voi urma exemplul și că o să mă apuc să număr fațetele pietrelor.

— Mă gîndesc că-i mai bine să-i dăm crezare bijutierului sacristiei. Să lămurim puțin lucrurile de aici, apoi mergem să-i facem o vizită. Îl cunoșteai dinainte pe speculantul pe care-l interoghează Voljanin?

— Prea puțin. Numele lui e Pușkov. Ivan Fiodorovici. Ține o dugheană de vechituri în Suhariovka: sumane, podiovci, nădragi.

— Mai era văzut și pe la achizițiile de bijuterii, nu?

— S-a întîmplat. O dată, prin decembrie, cînd Mișka Muhomor a curățat vitrina de bijuterii a magazinului lui Grinberg de pe Kuznețki. Vă aduceți aminte? Atunci l-am

cunoscut pentru prima dată. Tot atunci l-am percheziționat și i-am confiscat nouă inele de aur. De aceea am trecut azi și pe la el, în virtutea vechii amicitii... Pietrele erau păstrate la el în acest săculeț...

— El ce spune?

— Ce spun toți: a cumpărat de la un necunoscut.

— Bine, dar astfel de bijuterii nu se aduc în fiecare zi în dugheană. L-a descris pe „necunoscut”?

Suhov zîmbi. Punînd pietrele în săculeț, zise:

— Cum să nu-l descrie? L-a descris. Moscova-i mare.

Caută acul în carul cu fin. Vulpea bătrînă nu cade în cursă.

— Ai aflat ce legături are? Am în vedere clientela lui.

— Păi, Pușkov are legături cu toți, tovarășe Kosacevski. „Băieții de treabă” îi cară mărfuri din toate colțurile Moscovei. E dintre afaceriștii mari, dintre cei bogați. Se zice că, dacă nu s-ar fi lăcomit, demult ar fi putut să-și ia la revedere de la dugheană și să-și cumpere o casă de raport.

— Mișka Muhomor e arestat?

— Nu, e liber. Ținînd seama de originea lui proletară, l-au ținut în ploșnițarie numai o lună.

— E la Moscova?

— Să vă spun drept, nu știu. Noi lucrăm mai mult pe ghicite: cînd aici, cînd dincolo; nimerești, nu nimerești; ai înhățat, n-ai înhățat...

— Totuși, află unde este Muhomor.

Biroul lui Voljanin se afla alături. Chipul matrozului semet era cam posomorît. Aruncîndu-mi o privire, arătă spre omul chel care stătea în fața lui și zise:

— Iată, tovarășe Kosacevski. Îl interoghez pe sus-numitul cetățean.

— Sper că nu vă deranjăm?

Voljanin tăcu, iar „sus-numitul” zîmbi.

— De ce să ne deranjați? Ce secrete avem? Totul e pe

cinste, pe adevăr, pe conștiință. Vorba ceea: De ești cu sufletul curat, și Dumnezeu e cu tine, de nu...

— Tot o mai scaldă? îl întrebă Suhov pe matroz.

— O scaldă... cabestanul mumii lui, îl înjură Voljanin.

Dacă ar fi nimerit la mine în o mie nouă sute șaptesprezece, la Kronstadt...

— Cine-o scaldă? întrebă cu interes speculantul.

— Tu, cine altul?

Peste măsură de uimit, se uită pe rînd la fiecare dintre noi și plesni din palme.

„Sus-numitul” voia să pară un cetățean cumsecade, care se află parcă pentru prima dată la miliție și nu poate pricepe nicidecum ce vor de la el. A trăit cinstit, a muncit cinstit, și-a câștigat pîinea cu sudoarea frunții și iată ce se întîmplă. Au pus mîna pe el, l-au înhățat, l-au adus să-l interogheze... Dar pentru ce, se pune întrebarea, pentru care păcate? Măcar să fi fost polițiștii din vechiul regim, vardiștii, dar sînt de-ai tăi, s-ar putea spune chiar neamuri. Și această nedumerire se transforma într-un șuvoi furtunos de cuvinte.

— Tovarășe matroz revoluționar, i se adresă Pușkov cu un glas sfișietor, dacă aveți o fărîmă de îndoială asupra atașamentului meu față de puterea poporului, pedepsiți-mă cu mîna dumneavoastră muncitorească-țărănească. Pedepsiți-mă, dragul meu tovarăș matroz. Pedepsiți-mă fără nicio milă și părere de rău. Striviți-mă ca pe o muscă purtătoare de boli, ca pe un păduche sau ca pe oricare microb. Mai bine să primesc moartea de martir prin împușcare decît să mai ascult aluziile dumneavoastră chiar foarte jignitoare. Mă credeți sau nu, dar v-am spus totul, ca la spovedanie. N-am ascuns nimic. În ce am, am vină; în ce n-am, n-am.

— Mai va pîna o să spui tu adevărul, interveni Voljanin.

— Uite! Uite! strigă Pușkov, parcă bucuros, legănînd din capul lui chel și privindu-ne cu ochi vicleni. Din nou faceți

aluzii. Chiar foarte jignitoare. De ce oare? Eu nu-l cunosc pe coate-goale ăla, adică pe cetățeanul infractor, care mi-a adus pietrele. Nu știu cine e. Atunci l-am văzut pentru prima dată, spre ghinionul meu. Iar acum primesc chinul mucenicului pentru asta... Grea cruce duc pe Golgota...

— Tu să duci? Vezi să nu! Tu și pe drumul Golgotei ești în stare să trișezi, să urci dealul în spatele altuia. Ești un element social străin nouă, Pușkov! Și dacă scormonim mai adânc, ești un contrarevoluționar.

— Tovarășe matroz revoluționar!...

— Ei, ce-i? Ce-ai de spus?

— Vă spun că nu-l cunosc, se smiorcăi speculantul. De ce mă numiți în toate felurile și faceți asemenea aluzii? Ce fel, permiteți-mi să fiu curios, ce fel de contrarevoluționar sînt eu prin originea mea de orfan?

Matrozul, pe care „sus-numitul” îl canonea de vreo două ore bune, oftă înciudat, iar ochii lui căpătară o nuanță de plumb.

— Păi tu, „orfanule”, ești proprietarul unei dughene.

Pușkov își suflă nasul într-o batistă mare, pestriță și se șterse la ochi.

— O dugheană? Se îndreptă și capul îi ajunse tocmai sub un bec care atârna destul de jos. În jurul cheliei i se formă un nimb strălucitor. Parcă ar fi fost un apostol! Dugheană?... Dați-mi hîrtie și cerneală, tovarășe matroz revoluționar! ceru el hotărît.

— Pentru ce, ce mai e și asta?

— Pentru cerere, tovarășe matroz revoluționar!

— Ce fel de cerere?

— Vreau să renunț la orice proprietate personală.

Autoritățile n-au decît să-mi rechiziționeze dugheana, dar să ia împreună cu ea și pe cele șase guri de prunci orfani pe care îi hrănește această dugheană. N-au decît! Nu vreau să vă mai

ascult aluziile jignitoare. Acești cetățeni să-mi fie martori: cer hîrtie și cerneală!

Fața matrozului se albise.

— Îți bați joc de noi?

— Cer hîrtie și cerneală! țipă Pușkov.

Aceasta fu tocmai picătura care umplu paharul. Gura lui Voljanin parcă fu trasă de-un cîrcel, descoperindu-i potcoava de aur a dinților, iar mîna i se așează pe teaca Mauserului.

— Ticălosule, am să te...

Pușkov își trase capul între umeri, gata în orice clipă să intre sub masă. Suhov sări la matroz.

— Lasă-l! Ai înnebunit?

— Ticălosule, am să te...

— Calmează-te și stăpînește-te, zisei eu răspicat.

— Poftim? Voljanin inspiră aerul șuierînd și ridică spre mine o privire tulbure, neînțelegînd nimic.

— Stăpînește-te, repetai eu.

— Am să-l împușc pe ticălosul ăsta, zise încet matrozul. Am să-l pun la zid.

— Ei, haide, îi puse mîna pe umăr Suhov, nu-ți pierde cumpătul!

„Sus-numitul” urmărea prudent toată această scenă, înțelegînd că trecuse pericolul, și-și ștergea cu batista ceafa transpirată. Era foarte speriat. În socotelile lui nu fusese prevăzut să-l înfurie pe matroz în asemenea hal.

— Era cît pe-acî să-ți rămîna copilașii orfani, mă adresai afaceristului cînd paza veni să-l ia. El rînji cu răutate.

— Pentru dumneavoastră totuna-i, de-i păduche sau om.

Se pare că Pușkov făcea parte din categoria oamenilor cărora le place să aibă ultimul cuvînt.

„Pe Voljanin va trebui să-l suspend de la interogatorii, mă gîndii eu. Una e să te cațări pe burlan și alta să iei un interogatoriu.”

. . .

III

KERBEL OCUPA CU CHIRIE UN APARTAMENT LA MEZANIN, într-o casă sumbră din cărămidă roșie, cu fațada spre curte, pe una din străduțele din cartierul Arbat. Ferestrele aveau gratii de oțel; probabil că bijutierul nu prea se bizuia pe poliție. Pe ușa capitonată cu piele galbenă lucea o plăcuță: Kerbel Fiodor Karlovici.

Suhov trase cu putere de mîner și la urechile noastre ajunseră sunetul clopoțelului și un lătrat. Apoi o voce de femeie cu un pronunțat accent străin, care ne cercetă amănunțit: cine sîntem, de unde venim și în ce scop doream să-l vedem pe Fiodor Karlovici. Aceleași întrebări le repetă apoi chiar stăpînul, care între timp ne deschise ușa.

— Domnilor, vă rog foarte mult să mă scuzați că v-am făcut să așteptați. Vă rog mult de tot să mă scuzați... Hans, încetează! Nu ești deloc politicoș, Hans. Oare nu te-am învățat cum să-i întîmpini pe musafiri? se adresă Kerbel unui pudel mare, negru, tuns ca un leu, care mîrîia la Suhov. Apoi luă cu o mînă pudelul de zgardă, iar cu cealaltă îl scărpină după ureche. Vă rog să poftiți, domnilor. Hans nu mușcă, zise el. Nu-i așa că nu muști, Hans? Nu? Hans e un bătrîn care mîrîie. Mîrîie pentru că nu-i place mirosul... Kerbel se opri încurcat. Treceți, vă rog, domnilor.

Suhov își privi jenat cizmele. Hm, nu-i place dohotul?

— Nu, nu, nu dohotul. Dohotul îi place. Nu-i place sîngele, nu-i plac armele...

Suhov împinse cîinele, care-și arătă colții.

— Nu eu miros a sînge, ci timpurile. Cît privește arma...

Nu ne putem lipsi de ea. Așa că și cățelul trebuie să se obișnuiască cu mirosul armei. Oamenii s-au obișnuit deja.

— Se va obișnui, îl asigură Kerbel și se aplecă spre potaie. Hai, hai, ajunge, Hans! Încetează! Domnii n-au să te împuște. Acești domni sînt cumsecade. Vrei țucăr? Scoase din buzunarul halatului de casă o bucată de zahăr și o puse cu atenție pe nasul cînelui. Pudelul o aruncă în sus cu îndemînare și o prinse în dinți. Așa! Bravo! Iar acum du-te și te culcă, Hans.

Kerbel nu vorbise pudelului cu vocea aceea decolorată și foșnitoare cu care discutasese cu mine în sacristia patriarhiei, ci cu o voce caldă și lingușitoare, așa cum vorbesc adulții cu copiii cînd încearcă să repare o greșeală față de ei.

La capătul coridorului lung și semiîntunecos observai o femeie. Avea, ca și bijutierul, corpul plăpînd și capul extrem de mare. Probabil că ea ne vorbise prin ușă.

— Matilda! o strigă Kerbel.

Femeia se apropie sfioasă și parcă temătoare.

— Roagă-i pe domni să-și scoată hainele și invită-i în salon. Vin și eu imediat.

Femeia făcu o reverență „domnilor”; capul ei mare se înclină înainte și apoi se legănă ca un balansoar pe umerii înguști.

— Sînt Matilda Karlovna, zîmbi ea arătîndu-și dinții galbeni și rari. Fiodor Karlovici este iubitul meu frate.

— Ne face plăcere, zise galanton Pavel, care nu se putea acomoda cu situația și nu se simțea în largul lui.

— Domnii sînt amabili să-și scoată hainele?

Femeia încercă să-l ajute pe Suhov să-și dezbrace cojocul lui scurt, dar acesta și-l scoase repede singur, apoi își șterse picioarele îndelung și meticulos.

— Vă rog, domnilor, să poftiți în coliba noastră, cum zice o vorbă rusească.

Ne conduse într-o încăpere mare, cu tavanul înalt cu stucatură, aproape nemobilată. Aici, în lungul pereților goi se înșirau vitrine lungi și înguste. Dincolo de geamurile ca oglinda stăteau aranjate pe pernuțe de pluș briliante, rubine, smaralde și safire exagerat de mari.

— Sînt strasuri? întrebai eu, oprindu-mă la una dintre vitrine.

— Da, strasuri, confirmă ea. Fiodor Karlovici le-a făcut de-a lungul multor ani. A muncit foarte mult. Dacă aceste pietre ar fi adevărate, am fi cei mai bogați oameni din Europa și din America. Rothschild ar fi fost față de noi... cum să spun? un sărăntoc. În raport cu noi, Rothschildzii ar fi fost săraci. Dar, iată, noi sîntem cei săraci, pentru că acestea nu sînt decît strasuri, bucăți de sticlă. Vă rog să luați loc pe scaune sau în fotolii. Nehmen sie Platz. Vă rog.

Mă așezai, dar Pavel nu-mi urmă exemplul: nu se mai dezlipea de vitrină. Pe sora lui Kerbel, atitudinea lui o mișcă.

— O, vă plac strasurile!

— Nu-s rele. Sînt bucăți frumoase.

— Da, da, foarte frumoase, dădu din cap Matilda Karlovna. Ca și cînd ar fi adevărate. Fiodor Karlovici face strasuri bune. Femeia aprinse becurile montate în vitrină și strasurile străluciră într-o mie de sclipiri. Priviți și dumneavoastră aceste bucăți? mi se adresă ea. Eram însă tare obosit din cauza efortului de peste zi și nu doream să mă despart de fotoliul moale și comod. Totuși, mă ridicai și mă apropiai de vitrine.

— Iată, aici se află cele mai frumoase și mai mari briliante din lume, spuse ea lovind în sticle cu o baghetă de lemn, asemănătoare unui tac de biliard pentru femei; „Marele Mogol”, „Steaua Sudului”, „Imperial”, „Nizam”, „Stewart”, „Raja Matansch”, „Koh-i-noor”, „Prințul Orlov”, „Marele duce

de Toscana”, „Sancy”... Și fiecare dintre ele își are biografia lui.

— Asemănătoare cu a omului? interveni Suhov.

— Da, da, cu a omului. Sau, cum se spune acum, originea sa socială.

Pavel rîse.

— Briliant burghez, briliant proletar și briliant monarhist?

— Da, da, zîmbi Matilda Karlovna. Și despre toate aceste origini sociale ale briliantelor Fiodor Karlovici a și scris. Intenționa chiar să editeze o astfel de carte, dar a început războiul și revoluția...

— Dar ăsta, spre exemplu, cum se numește? întrebă Suhov, arătînd cu degetul spre un briliant de sub geam.

— Acesta are două nume. Se numește și „Regentul” și „Pitt”.

— El ce e: proletar sau burghez? glumi Suhov.

— „Pitt” e aristocrat, răspunse Matilda Karlovna serios și cu o oarecare venerație.

— Cu sînge albastru?

— Da, are sînge albastru. E aristocrat. Dar a fost descoperit de un sclav. Și n-a vrut să-i dea stăpînului său o piatră așa de mare...

— Pînă la urmă a fost nevoit să-l dea?

— Nu, sclavul a ascuns piatra.

— Unde? În gură?

— Nu, pentru că în minele de diamante se face control și în gură. N-o putea ascunde în gură. A ascuns-o în picior.

— În picior?

— Da, da. Și-a crestat piciorul și a ascuns-o în rană. Era un sclav viclean și s-a înțeles cu un marinar să-l ia pe corabie. I-a promis marinarului jumătate din – cum se spune la asta? – cîștigul din vînzarea briliantului. Și marinarul a acceptat. Dar fiind și mai viclean decît sclavul, a înțeles că întregul e mai

mare decît jumătatea. L-a omorît pe sclav, i-a luat briliantul și apoi a aruncat cadavrul în mare.

— Și apoi? întrebă cu interes Suhov.

— Apoi marinarul a vîndut briliantul guvernatorului Pitt, pe o mie de lire sterline. Marinarul credea că o mie de lire sterline e foarte mult, dar bijutierii i-au explicat că pentru un astfel de briliant e foarte puțin. Și marinarul s-a întristat. Fusesse el și înainte bețiv, dar pe urmă s-a apucat să bea și mai mult șnaps. Bea și dimineața, și ziua, și noaptea. Iar cînd n-a mai avut bani, s-a dus din nou la Pitt. Dar Pitt a poruncit să fie alungat. Atunci marinarul a cerut unui tovarăș al său de pe corabie cîtiva bani cu împrumut, a cumpărat o sticlă mare cu rom și a băut-o. A mers apoi și l-a înjurat pe Pitt, l-a făcut porc pentru că-l înșelase, apoi, mîhnit de moarte, s-a spînzurat cu o funie. Pitt era un om deștept și cunoștea bine piața pietrelor. De aceea a vîndut briliantul cumpărat de la săracul marinar regentului Franței, ducele de Orléans, pe trei milioane șapte sute cincizeci de mii de franci. În Franța a început însă revoluția și briliantul „Regentul” a dispărut împreună cu tezaurul coroanei. Francezii n-aveau timp pe atunci de briliante; admirau ghilotina. După aceea, poliția a găsit briliantul, dar cum guvernul francez ducea mare lipsă de bani, a amanetat briliantul peste graniță. L-a răscumpărat Napoleon, care pe vremea aceea încă nu era împărat, ci doar prim-consul. „Regentul” strălucea pe sabia lui cînd era în război. Napoleon a luptat mult și credea că acest briliant îi aduce noroc. Dar în lupta de la Waterloo a suferit o mare înfrîngere și briliantul „Regentul” a ajuns la învingătorii prusaci. Acum se află la Kaiser-ul Wilhelm.

Se pare că răspîndirea cunoștințelor despre bijuterii era o pasiune a familiei Kerbel.

Suhov asculta fascinat.

— Matilda Karlovna, întrerupsei eu destul de necuviincios povestirea stăpînei, dar care sînt pietrele sacristiei patriarhiei? Femeia nu se supără.

— O, poftiți, poftiți! Vorbesc prea mult. Scuzați, vă rog. Poftiți aici.

Mă conduse la vitrina de lângă fereastră, unde dădu la o parte storul care acoperea geamul vitrinei.

— Iată, acestea sînt pietrele din tiara papală de la Roma, iar acestea cele din sacristia patriarhiei.

— Acesta-i „Ioan Gură de Aur”? Pavel se aplecase deasupra vitrinei și sorbea din ochi piatra roșie.

— Da.

— Dar „Lacrima Maicii Domnului”? întrebai eu.

— Iat-o!

Mă pregăteam să pun întrebarea următoare cînd apărui alături de noi Kerbel. Își schimbase hainele. Nu mai avea halatul de casă, ci o redingotă încheiată pînă sus, de o culoare închisă, nedefinită.

— Hans a adormit.

— Ne-ați liniștit, observai eu.

Simțind ironia din vocea mea, Kerbel mă privi lung, scrutător.

— Nu vă plac cîinii, domnule Kosacevski?

— De ce nu? Numai că m-am obișnuit să prefer oamenii.

— Oamenii? se miră Kerbel.

— Da, cel puțin pe unii...

— Desigur, desigur... Pe aproapele tău trebuie să-l iubești ca pe tine însuși. Așa ne-a poruncit fiul Domnului, rosti Kerbel cu indiferență. Desigur, aceasta e principala poruncă. Trebuie să-i iubești pe oameni, repetă el și oftă. Pe fața lui se putea citi că pentru el înfăptuirea acestei porunci era o problemă importantă, dar grea și aproape peste puterile lui.

Descuie un lacăt mititel cu care era închisă vitrina unde

păstra strasurile ce imitau nestematele din sacristia patriarhiei și ridică apoi capacul de sticlă.

— Am să vă dau toate aceste strasuri. Dacă agenții dumneavoastră vor găsi pietrele furate, vor avea cu ce să le compare.

— Da, da, întări cu hotărîre Matilda Karlovna. Acestea sînt la fel cu cele adevărate.

— O parte din cele jefuite le-am și găsit, spuse convingător Suhov.

Ochii bijutierului se rotunjiră, umplînd sticla bombată a ochelarilor. Începu să respire atît de greu, încît m-am temut să nu-l apuce apoplexia. Probabil că această teamă o încerca și Matilda Karlovna, îl așeză grăbită pe fratele ei în fotoliu.

Suhov scoase, nu fără oarecare emfază, un săculeț neprezentabil din pantalonii bufanți.

Kerbel încercă să dezlege șnurul, dar mîinile nu-l ascultau.

— Matilda! Ce stai, Matilda?! Dezleagă, Matilda!

Luai de la Kerbel săculețul, îl dezlegai și-l pusei pe „Ioan Gură de Aur” în palma bijutierului, umezită de transpirație.

Mîna lui Kerbel se strînse pumn ca de un cîrcel. Cred că dorea să îndrepte degetele, dar nu putea cu niciun chip. Pînă la urmă reuși. Privi mult timp briliantul cu o expresie stranie, înclinîndu-și într-o parte capul său mare. Apoi jucă ușor piatra în palmă. O dată, de două ori...

— Nu te duci în cabinetul tău să examinezi piatra rupse tăcerea Matilda Karlovna.

— Nu, n-am să mă duc în cabinet s-o cercetez. Adu-mi creionul de aluminiu.

Sora lui îi aduse o tijă metalică mică și albă, și Kerbel purtă partea ascuțită pe piatră. Pe nestemată se argintă o dunguliță îngustă.

— Vezi?

— Da, da, dădu ea din cap.

- Atunci ia astea. Ți dădu și piatra, și tija.
- Nici eu, nici Suhov nu pricepeam ce se întâmplă în fond.
- Nu, spuse Kerbel spre noi.
- Ce „nu”? întrebă Pavel.
- Nu. Acesta nu-i „Ioan Gură de Aur”.
- Dar cum se numește acest briliant?
- Țsta nu-i briliant, domnilor. Nu, nu-i briliant.
- Dar ce-i?
- E stras. E doar un stras.
- Nu se poate!
- Nu știu ce se poate și ce nu se poate. Țsta însă nu-i briliant. Mă pricep puțin să deosebesc strasurile de briliante.
- Uitați-vă încă o dată, vă rog, îl rugă Suhov copilărește.
- Dacă doriți, mă mai uit. Dar la ce bun?

DIN PROCESUL-VERBAL AL
INTEROGATORIULUI LUAT LUI F. K. KERBEL,
BIJUTIERUL SACRISTIEI PATRIARHIEI,
DE CĂTRE L. B. KOSACEVSKI, LOCTIITORUL
PREȘEDINTELUI SOVIETULUI MILIȚIEI
POPULARE DIN MOSCOVA

KOSACEVSKI: DUMNEAVOASTRĂ SUSȚINEȚI CĂ PATRU briliante și o perlă, din cele ce v-au fost prezentate, sînt strasuri?

KERBEL: Da.

KOSACEVSKI: Cum se deosebesc pietrele false de cele adevărate?

KERBEL: Dacă piatra nu e montată, lucrul nu e prea greu. Nu vorbesc despre așa-zisele similă, adică despre cele din sticlă, ale căror fațete de la bază sînt acoperite cu un strat

metalic, sau de briliantele false de Boemia, cu capsulă roșie și amalgam de mercur, dar chiar și strasurile, și ele se trădează.

KOSACEVSKI: N-ați răspuns la întrebare.

KERBEL: Strasurile se fac din sticlă, plumb și acid boric. De aceea sînt mai grele decît briliantele. Așa că, fără montură, oricine poate aprecia greutatea pietrei. În afară de asta, strasurile sînt mult mai puțin dure decît diamantele. Le zgîrie și cuarțul, și topazul, și corindonul.

KOSACEVSKI: Dar n-ați aplicat nici prima metodă, nici a doua.

KERBEL: E foarte adevărat. Eu însumi fac strasuri și am destulă experiență. N-am nevoie să recurg la cîntărire sau la zgîrieturi.

KOSACEVSKI: Vreți să spuneți că ați dedus din ochi?

KERBEL: Nu numai din ochi. Puteți ține briliantul în palmă o oră sau două și nu va prelua niciun pic din căldura corpului dumneavoastră. Va rămîne tot atît de rece ca în clipa cînd l-ați luat în mînă. Cu strasurile e altă poveste. Strasurile nu refuză căldura. Un stras se încălzește de la mîna care-l ține. Și eu am ținut cele patru pietre în mînă...

KOSACEVSKI: Dar ați folosit un creion.

KERBEL: Da, un creion de aluminiu. Dacă peste briliant treci cu un creion de aluminiu sau de magneziu nu vor rămîne urme pe el, în timp ce pe strasuri vor rămîne. Strasurile pe care le-ați adus sînt strasuri bune. Și eu m-am îndoit de ele pînă cînd am văzut dunga creionului.

KOSACEVSKI: Este oare vreo asemănare între briliantele jefuite din sacristie și aceste strasuri?

KERBEL: Toate cele patru strasuri sînt copii fidele ale pietrelor furate.

KOSACEVSKI: Poate fi aceasta o coincidență? O întâmplare?

KERBEL: Nu.

KOSACEVSKI: De ce?

KERBEL: Strasul care-l imită pe „Ioan Gură de Aur” redă în detaliu briliantul furat. Caracteristicile sînt exact reproduse nu numai în ceea ce privește partea de sus a pietrei, coroana, dar și cea de jos, pavilionul. Tot așa e și cu „Lacrima Maicii Domnului”, unde este redată întocmai înclinarea fațetelor piramidei, și cu cele două briliante din îmbrăcămintea de metal prețios a icoanei Sfîntului mare mucenic Gheorghe biruitorul, care sînt reproduse perfect.

KOSACEVSKI: N-ați spus nimic despre perlă. Și ea e falsă?

KERBEL: Da. E făcută dintr-o sticlă opalină și dată în interior cu esență de perlă. În ceea ce-l privește pe „Ioan Gură de Aur”...

KOSACEVSKI: Vom reveni la el. Deocamdată pe mine mă interesează perla. E imitația unei anumite perle?

KERBEL: Se poate.

KOSACEVSKI: Nu sînteți convins?

KERBEL: După părerea mea, e o imitație a „Pelegrinei”.

KOSACEVSKI: În lista obiectelor furate nu apare o astfel de perlă.

KERBEL: Nu-i proprietatea patriarhiei.

KOSACEVSKI: Nu se păstra acolo?

KERBEL: Nu.

KOSACEVSKI: Bijutierii o cunosc?

KERBEL: E cunoscută tuturor.

KOSACEVSKI: Ce fel de perlă este și cui aparține?

KERBEL: Perlele perfect rotunde sînt foarte rare.

„Pelegrina”, după cum vedeți, are o formă sferică ideală. Dacă o pui pe o foaie de hîrtie lucioasă, la cea mai mică mișcare se va rostogoli ca o biluță de mercur. De aici și numele ei; „Pelegrina”. Are aproape 28 de carate. A fost cumpărată în 1317 de grecul Zosima, la Livorno, de la un căpitan de navă

sosit din India, apoi s-a vîndut cneazului Iusupov...

„Pelegrina” e o nestemată a familiei Iusupov.

KOSACEVSKI: Ați văzut-o vreodată?

KERBEL: Da.

KOSACEVSKI: Cînd?

KERBEL: Demult, în 1903. M-au rugat să-i confecționez o casetă nouă. Nu m-am angajat s-o fac.

KOSACEVSKI: Cui aparține „Pelegrina” acum?

KERBEL: Nu știu.

KOSACEVSKI: De la cine se poate afla?

KERBEL: Nu știu.

KOSACEVSKI: Bine, să lăsăm „Pelegrina”... Răspundeți-mi la o altă întrebare: strasurile de briliant, după compoziție, sînt toate la fel?

KERBEL: Aproape.

KOSACEVSKI: Cum să înțeleg acest „aproape” al dumneavoastră?

KERBEL: V-am mai spus: strasurile se fac din sticlă, plumb și acid boric, asemănîndu-se după compoziție cu sticla optică. Pentru pregătirea unei astfel de sticle se cere cristal de munte, kaliu, borax, oxid de plumb... Dar în unele strasuri intră și alte componente: arsenolitul, silitra... Fiecare bijutier care face strasuri are secretele lui, pe care le păstrează. De aceea strasurile franțuzești ale casei comerciale „Bourguignon” se deosebesc de strasurile „Savary” sau „Rondelle”.

KOSACEVSKI: În ce constau aceste deosebiri?

KERBEL: Înainte de toate, în „focul” lor. La briliant, fațetele de sus au strălucirea diamantului, iar cele de jos strălucirea metalică. La strasuri e greu de obținut o asemenea nuanțare și foarte puțini reușesc. În afară de aceasta, strasurile se deosebesc prin intensitatea clarității, prin fuzibilitate.

KOSACEVSKI: Ce ne puteți spune despre strasurile pe care vi le-am prezentat?

KERBEL: Sînt strasuri bune. Redau „focul” briliantelor. Mie nu mi-au reușit niciodată atît de bine.

KOSACEVSKI: Dar cui i-au reușit?

KERBEL: Strasuri asemănătoare făcea în Franța, înainte de război, Cortier. Greutatea lor specifică se apropia de greutatea specifică a diamantelor, iar gradul lor de duritate pe scara Mohs este corespunzător cuarțului. În afară de asta, strasurile Cortier se deosebeau și prin „focul” lor bun.

KOSACEVSKI: Strasurile Cortier s-au vîndut în Rusia?

KEEBEL: Da. Puteau fi cumpărate la Petersburg, Moscova, Kiev și Tiflis. Lui Cortier îi izbuteau mai cu seamă strasurile de smarald și rubin.

KOSACEVSKI: Prin urmare, nu este exclus ca și aici să fie mîna lui Cortier?

KERBEL: Nu, aceste strasuri nu le-a făcut Cortier. Sînt făcute de altcineva. Sînt mai grele decît strasurile francezului. Pe lîngă aceasta, Cortier este un maestru onorabil, care ține la reputația sa. Dar principalul este că acest Cortier n-a văzut și n-a putut vedea niciodată pietrele sacristiei, așa că nu le cunoaște.

KOSACEVSKI: Cum așa? Poate există descrieri ale lor?

KERBEL: Se înțelege că există. Dar în lucrările publicate nu sînt desenele pietrelor, iar descrierea lor suferă de o mulțime de greșeli. Pietrele sacristiei se află în monturi, vizitatorul avînd posibilitatea să vadă numai partea lor de sus, coroana. Pavilionul este ascuns privirii vizitatorului. Nu se poate aprecia nici măcar înălțimea pietrelor.

KOSACEVSKI: Vreți să spuneți că omul care a făcut strasurile a văzut briliantele fără montură?

KERBEL: Da.

KOSACEVSKI: Acesta ar fi putut să cunoască colecția dumneavoastră de strasuri?

KERBEL: Despre colecția mea știu puțini. N-am arătat-o nici unui bijutier. În afară de asta, vedeți strasurile mele? Partea de jos a „Lacrimii Maicii Domnului” este reprodușă la mine cu aproximație, pe cînd aici pavilionul e redat cu toate caracteristicile reliefului.

KOSACEVSKI: E convingător ce spuneți. Dar, dacă nu-i Cortier, atunci cine-i?

KERBEL: Nu știu.

KOSACEVSKI: Doar sînteți specialist și afirmați că acestea nu sînt strasuri obișnuite. Prin urmare, trebuie să aveți măcar o presupunere, o bănuială...

KERBEL: Nu bănuiesc pe nimeni. În ceea ce privește presupunerea... Aș putea să vă povestesc o întîmplare. Dar mi se pare că n-are nicio tangență cu sacristia...

KOSACEVSKI: Asta permiteți-mi s-o apreciez eu.

KERBEL: S-a petrecut în luna mai anul trecut. L-ați cunoscut pe negustorul Arstavin?

KOSACEVSKI: Am auzit de el.

KERBEL: Iată, fiul lui, Mihail Arstavin, îl invită la el acasă pe bijutierul Pavlov și-i arată un briliant albastru, o minune. Mihail Arstavin îl roagă pe Pavlov să studieze piatra și să-i spună dacă-i veritabilă. De față se afla și vînzătorul pietrei. Bijutierul privește, deci, piatra și spune că este binecunoscuta „Nore” din Amsterdam, un briliant de culoarea safirului. Și mai spune Pavlov că este briliantul familiei Nore și că se îndoiește că stăpînii lui s-ar fi despărțit de el de bunăvoie... Dar Mihail Arstavin nu era un comerciant prea cinstit și nu s-a sfiit să se murdărească pe mîini și să cumpere briliantul. Nu era însă briliant.

KOSACEVSKI: Greșise bijutierul?

KERBEL: Poate. Dar Mihail Arstavin îl învinuia de

escrocherie. Susținea că bijutierul avea mare nevoie de bani și că strasul fusese lucrat de un cunoscut al lui Pavlov. De aceea îl vînduse.

KOSACEVSKI: Ați văzut acel stras?

KERBEL: Da. Era un stras foarte bun, tot atît de reușit ca și cele pe care mi le-ați adus. Nu este exclus să fie executate de același meșter

KOSACEVSKI: Poliția a aflat cine a făcut falsul „Nore”?

KERBEL: Nu.

KOSACEVSKI: Pavlov se mai află în Moscova?

KERBEL: Pavlov a murit. S-a otrăvit cînd au început cercetările.

KOSACEVSKI: Dar Mihail Arstavin?

KERBEL: Despre el nu mai știu nimic.

Nu mai am nimic de completat.

TRANSCRIS CORECT DUPĂ DECLARAȚIA MEA,
F. Kerbel

CĂTRE LOCTIITORUL PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI POPULARE DIN MOSCOVA,
L. B. KOSACEVSKI

PRIVIND ANCHETA JUDICIARĂ NR. 1387, ÎNSCRISĂ ÎN
registrul de evenimente al Miliției judiciare din orașul
Moscova sub nr. 58-b, ianuarie, anul 1918 (jefuirea sacristiei
patriarhiei din Kremlin, valoarea aproximativă a bunurilor
sustrase – 30 milioane de ruble-aur).

. . .

PRIN PREZENTA VĂ ADUC LA CUNOȘTINȚĂ CELE DE MAI JOS. În scopul stabilirii proprietarului casetei de lemn încrustate cu fildeș, ale cărei bucăți au fost descoperite de agenții miliției în zăpada de sub fereastra sacristiei patriarhiei, au fost întreprinse de mine, în conformitate cu indicațiile dumneavoastră, acțiunile corespunzătoare și anume:

1. Bucata de casetă ce reprezintă blazonul proprietarului a fost dată pentru expertiză subsecretarului cancelariei comitetului aprovizionării al raionului Gorodski din orașul Moscova, cetățeanul Beketov S. G. Sus-numitul este expert în heraldică și concluziile lui sînt incontestabile, Pînă la revoluție, cetățeanul Beketov a fost consilier de stat și a lucrat la Petrograd în cadrul departamentului cu problemele heraldice al Senatului, ca adjunct al prim-secretarului cancelariei, și de asemenea a participat activ la elaborarea comentariilor Catalogului blazoanelor rusești.

2. În particular, au fost interogate de mine o serie de persoane. Ca urmare a interogatoriilor sus-arătate, s-au obținut relatările din informarea anexată la raport, privind locul unde se află prezumtivii proprietari ai casetei.

Cu profund respect, vă rog să dispuneți a i se plăti din fondurile speciale cetățeanului Beketov, drept recompensă pentru expertiza efectuată, suma de 40 (patruzeci) rubla.

ANEXA, 5 PAGINI.

Inspector al miliției judiciare din Moscova,
P. Borin

CONCLUZIILE EXPERTIZEI

. . .

SUBSEMKNATUL S. G. BEKETOV AM EFECTUAT EXAMINAREA ȘI cercetarea amănunțită a blazonului heraldic de pe o plăcuță de fildeș, prezentată de inspectorul miliției judiciare din Moscova, cetățeanul Borin.

Blazonul examinat de mine are două culori, cu scutul după armorialele franțuzești. Cîmpul scutului are patru zone, adică este alcătuit din patru părți. În prima și a patra parte (sus în stînga și jos în dreapta, în diagonală) pe un fond de argint, e un leopard leonin rubiniu ținînd în laba dreaptă o sabie azurie, lungă, ascuțită la vîrf, iar în stînga, un scut oval, tot azuriu.

În partea a doua și a treia, pe fondul rubiniu sînt două turnuri rotunde, crenelate, de argint, unite de un zid crenelat avînd o poartă la mijloc. Turnurile au ferestrele, ușile și sutura pietrelor din zid de culoare rubinie.

Partea de sus a scutului este ornamentată cu un coif de cavalier încununat cu noua coroană germană de baron: pe cerc sînt 12 creneluri cu perle. Coiful e cu lambrechini, adică cu două desene ornamentale în formă de frunze ieșind de după coif și împletindu-se pe laturile scutului. În josul blazonului, pe o panglică de argint, e scrisă în limba, latină deviza: *Gutta cavat lapidem* – „Picătura găurește piatra”.

Acest blazon aparține neamului de baroni Messmer, provenind din secolul al XV-lea. Întemeietorul e considerat Simon Messmer, originar din Westfalia.

Baronul Franz Messmer a intrat în solda Rusiei, în calitate de ofițer de gardă, în anul 1796. Urmașii lui au trecut la religia pravoslavnică. Nepotul lui Franz Messmer, Aleksandr Petrovici Messmer, este cunoscut ca geograf și ca general participant la războaie.

Neamul Messmer figurează în partea a cincea a cărții de genealogie a deputaților și mareșalilor nobilimii din gubernia Moscova.

. . .

S. BEKETOV

INFORMARE

ÎN PREZENT, REPREZENTANȚII FAMILIEI MESSMER ÎN RUSIA sînt:

fratele defunctului Aleksandr Petrovici Messmer, baronul Grigori Petrovici Messmer, general-maior în retragere;

fiii lui: Oleg Grigorievici și Vasili Grigorievici Messmer și, de asemenea, fiica baronului Aleksandr Petrovici Messmer, Olga Aleksandrovna, căsătorită Uvarova.

BARONUL GRIGORI PETROVICI MESSMER.

S-a născut în anul 1845. A făcut studiile la Școala militară de paji a Maiestății Sale Imperiale. A participat la războiul ruso-turc din 1877 – 1878 și la războiul ruso-japonez. Este cavaler al ordenelor: sfîntul mare cneaz Aleksandr Nevski, Vulturul Alb, sfîntul mare mucenic Gheorghe biruitorul, clasa a 4-a, ș. a.

A trecut în rezervă în anul 1913 din funcția de comandant al celui de al patrulea batalion de pușcași al gărzii imperiale.

Moșia din moși-strămoși a familiei Messmer se află în județul Serpuhov din gubernia Moscovei. În Moscova are închiriat un apartament în strada Șeremetev, în casa văduvei fostului consilier de stat Bobrișcev.

BARONUL OLEG GRIGORIEVICI MESSMER.

S-a născut în anul 1880. Și-a făcut studiile la Nijegorodsk, în corpul de cadeți al contelui Arakceev, și a terminat Școala militară de cavalerie „Nikolai I”. A slujit ca aghiotant în regimentul de husari al gărzii imperiale. Din motive necunoscute, în anul 1912 a trecut în rezervă și, în scurt timp, s-a călugărit. Actualmente este călugăr la mînăstirea Preobrajenski din Valaam.

Ca monah se numește Afanasi.

BARONUL VASILI GRIGORIEVICI MESSMER.

S-a născut în anul 1882. Și-a făcut studiile la institutul nobilimii „Împăratul Aleksandr al II-lea” din Nijegorodsk, apoi la institutul de inginerie pentru căile de comunicații „Aleksandr I” din Petersburg, dar în ultimul an a întrerupt studiile și a trecut la școala militară din Pavlovsk. După terminare a fost repartizat în gardă. A participat la luptele din timpul războiului ruso-japonez și celui ruso-german. De trei ori rănit, este cavaler al ordenelor: sfîntul mare mucenic Gheorghe biruitorul, clasa a 3-a și a 4-a, sfîntul cneaz apostolic Vladimir, clasa a 4-a, cu panglică și sfîntul Stanislav, clasa a 2-a, cu spade. Este decorat cu sabia de aur.

La sfîrșitul anului 1916, după ce a fost rănit, avînd gradul de colonel, a deținut funcția de comandant de onoare al gărzii la mormîntul feldmareșalului conte Rumeanțev-Zadunaiski, la Kiev. Din ianuarie 1917 a condus treburile „Administrației ordenelor țărilor și împăraților din Rusia”, de pe lîngă ministerul curții imperiale. După Revoluția din Februarie a fost locțiitorul șefului garnizoanei din Țarskoe Selo. În momentul de față nu se cunoaște ocupația pe care o are. Domiciliul se presupune a fi la Petrograd.

. . .

OLGA ALEKSANDROVNA UVAROVA, FIICA DEFUNCTULUI ALEKSANDR PETROVICI MESSMER.

S-a născut în anul 1884. Educația și-a făcut-o acasă și la institutul Smolnîi al domnișoarelor de origine nobilă. În anul 1905 s-a căsătorit cu Pavel Alekseevici Uvarov, care înainte de revoluție a fost procuror al guberniei Irkuțk, apoi viceguvernator al guberniei Tobolsk. Domiciliul actual al Uvarovilor este necunoscut.

După informațiile obținute de la fosta subretă a lui G. P. Messmer, caseta de lemn verde încrustată cu fildeș este proprietatea lui Vasili Grigorievici Messmer.

Sus-menționata casetă, a fost dăruită baronului Vasili Grigorievici de răposata lui soție, cu ocazia onomasticii acestuia, puțin timp înainte de războiul cu Germania.

După cum au declarat ușierul și rîndașul casei Bobrișceva, anul trecut baronul Vasili Grigorievici l-a vizitat de cîteva ori pe tatăl său la Moscova.

INSPECTOR AL MILIȚIEI JUDICIARE DIN MOSCOVA,
P. Borin

CAPITOLUL AL TREILEA.
PRETINSUL OLANDEZ, FIUL DE
NEGUSTOR ȘI PRIMUL-MINISTRU
AL PIEȚEI HITROVKA, NIKITA
MAHOV...

I

CERCETAREA SACRISTIEI JEFUITE; VERSIUNILE PE CARE LE-AM examinat cu Rîcealov: briliantul „Sancy” din coiful lui Carol Temerarul; interogatoriul luat de Voljanin speculantului chel, gata să se încheie cu moartea „sus-numitului”; pietrele prețioase care s-au dovedit a fi false; depoziția lui Kerbel; vizita nocturnă pe care mi-a făcut-o la hotel inspectorul Borin...

Nu era prea mult pentru o singură zi?

Artiuhin încă mai dormea. Totdeauna i-a plăcut somnul. Pe vremea cînd eram la Samarsk, Artiuhin bătrînul, un bărbat harnic și așezat, ne explica într-o dimineață, mie și lui Rîcealov, cînd îl trăgea de picior din așternutul cald din spatele cuptorului: „Așa-i Filea de cînd era copil. Singura mea speranță e că băiatul se va îndrepta cu vremea.” Dar lui Parfenti Sazonovici nu i-a fost dat să i se împlinească speranța. Filimon rămăsese cu aceeași meteahnă, îi plăcea

somnul. Iar în toamna trecută, cînd ne-am întîlnit din nou la Tobolsk, unde venisem în calitate de comisar al Sovietului din Petrograd pentru a controla în ce condiții era întreținută familia țarului, am avut posibilitatea să mă conving că somnul lui Filimon era tot atît de strașnic ca și mai înainte.

— Filimon Parfentievici, hei, Filimon Parfentievici!

Nu se mișcă, dar încetă să mai sforăie. Un minut mai tîrziu, buzele lui schițară un zîmbet. Părea că visează ceva plăcut: fie logodnica pe care o lăsase în Samarsk, fie partida de dame cîștigată în compania fostului împărat al întregii Rusii (Nikolai intra adesea în camera de gardă să joace cu soldații din pază), fie mitingul de la monumentul lui Ermak, înaintea plecării noastre la Petrograd...

Nu izbutii să-l trezesc. Mă îmbrăcai și coborîi să iau ziarele. Mă interesa cum era comentată spargerea sacristiei patriarhiei.

La recepția simandicosului hotel „National” domnea forfota de dimineată. Lîngă un panou din furnir cu afișe de teatru stătea vecinul nostru de la etaj, corespondentul unui ziar american, un lungan cu jambiere galbene și pantaloni de călărie în carouri, încins, pentru a face efect, cu o cartușieră (cadoul vreunui matroz). Americanul transcria literele rusești de pe afișul pe care dansau sprinten french cancan cuvintele galbene, verzi și roșii, chemînd pe toți cetățenii să participe neapărat la „marea sărbătoare a futurismului”.

— Bolșevic? întrebă americanul pronunțînd cu grijă cuvîntul greu pentru el și înfigînd degetul spre numele lui Maiakovski.

— Nu.

— Eser?

— Poet.

Po-et?... Probabil că americanul nu cunoștea acest cuvînt

rusesc. Își făcu o însemnare în blocnotes. Dar asta? Degetul i se mutase mai jos și încremenise în dreptul numelui Burliuk.

— Poet.

— Dar asta?

— Tot poet.

Americanul mă privi neîncrezător: era uimitoare această țară, Rusia! Bolșevicii, menșevicii, eserii, cadeții, iar acum, iată, un nou partid – poeții... Mă apropiiai de portarul hotelului, lângă care un băiețandru de la artelul „Ricșa Moscovei” așeza teancurile publicațiilor ce miroseau a cerneală proaspătă de tipar. Când să plătesc ziarele, americanul se apropie din nou de mine. De această dată îl interesau inscripțiile de pe panoul de furnir care priveau hotărîrea Asociației comitetelor de părinți în legătură cu măsurile luate de guvern împotriva învățătorilor greviști. Hotărîrea începea cu cuvintele: „Luînd în dezbatere concedierea învățătorilor din școlile orașenești din Moscova și evacuarea din locuințele ocupate de ei în școli, adunarea de delegați a comitetelor de părinți nu găsește cuvinte pentru a condamna acest rușinos act jandarmeresc...” Dar, cum se putea vedea din text, găsiseră totuși cuvinte, și încă din belșug...

„Conducerile raionale – vărsa lacrimi amare Asociația comitetelor de părinți – au transmis portarilor administrarea școlilor și nu nouă, părinților, care, desigur, avem drepturi mai mari decît portarii...”

Americanul își înfipse degetul în cuvîntul „portar”.

— Portar?

Pesemne nu se îndoia că sînt gata să-i dedic toată ziua. Dar era deja timpul să mă descotorosesc de prea curiosul corespondent.

— Portar, îi confirmai eu amabil. Rețineți: nu orice poet e portar și nu orice portar e poet, dar singurul lucru ce-i unește

este că nici unul, nici altul nu sînt lumpenproletari. Așa să vă notați.

— O-o! respiră mirat americanul, dar nu știu de ce nu se grăbi să noteze...

Cînd revenii în cameră cu teancul de ziare, Artiuhin sări în așternut și cu ochii holbați, încă buimac, își plimbă privirea prin cameră.

— Unde-i Piotr Petrovici?

— Borin, dragă prietene, a plecat la unu și jumătate noaptea, iar acum e șapte dimineața.

Cît timp își făcu toaleta, îmi aruncai privirea prin ziare. Paginile erau pline de articole despre tratativele cu nemții și de comunicate răzlețe și contradictorii de pe fronturile ucrainean, de la Don și Orenburg. Se scria mult despre criza tot mai accentuată de alimente. „Izvestia” publica decretul Sovietului din Moscova cu privire la inventarierea și repartizarea mobilei, la trecerea sub administrarea Asociației rîndașilor a caselor expropriate ai căror chiriași-sabotori plăteau chiriile, ca și mai înainte, foștilor proprietari.

„Utro Rossii” era împestrițată, ca de obicei, de mica publicitate.

„O tînră și frumoasă domnișoară (fără pretenții)” căuta slujbă pe lîngă copii. Textul lăsa să se înțeleagă că, dacă nu existau copii, „domnișoara (fără pretenții)” se va împăca ușor și cu această situație. Firma pariziană „Roussel” avertiza cetățenii tinerei republici: „Stomacul dumneavoastră ia proporții. V-ați îngrășat, ați devenit obez, sînteți lipsit de suplețe. Stomacul dumneavoastră s-a moleșit...” Și urma: „Grăbiți-vă, folosiți brîul elastic bărbătesc cel mai bun din lume, marca Roussel! Numai așa vă veți recăpăta suplețea de altădată”.

Societatea de consum „Concordia” primea înscrieri la încălțămîntea americană, iar doctorul Volpian din strada

Miasnițkaia promitea că-i va vindeca pe cei bolnavi de sifilis și-i va readuce în sânul familiilor cu ajutorul preparatului cu denumirea exotică „neosalvarsan”. Un loc însemnat era rezervat și cronicii criminalistice. Dar nicăieri, niciun cuvânt despre spargerea sacristiei...

Artiuhin era de acum îmbrăcat, încălțat și bărbierit. Fața lui rumenă emana liniștea sufletească și naivitatea primordială. Probabil că așa arăta Adam în acele zile sclipitoare, când viața lui încă nu fusese întunecată de anturajul drăgălașei, dar sîcîitoareii femeii. Pe Artiuhin nu-l preocupa deloc felul cum să organizăm supravegherea apartamentului lui Messmer, nici dacă Pușkov va fi sincer în depozițiile sale, nici care dintre ai noștri va fi delegat la Petrograd și nici cine era meșterul care lucrase strasurile luate de la afacerist.

— Apropo, Filimon Parfentievici, ce-ai visat azi-noapte? Așa te-ai veselit în somn, că eram gata să te acompaniez, să joc yopak-ul.

— Hm, mai nimic... și la rîndul său mă întrebă: Leonid Borisovici, dar dinții sînt marcați?

— Ce dinți?

— De aur... Cei pe care-i poartă matrozul.

— Nu, nu se marchează.

— Păcat, spuse Artiuhin, dar se liniști imediat: Totuna-i, de m-aș întoarce la Samarsk cu dinții de aur chiar și nemarcați, toate fetele ar tăbărî pe mine. Deocamdată, mai rar dinți de aur la poporul muncitor.

Iată naivitatea primordială! Se pare că și Adam a avut în rai, contrar afirmației bibliei, niscăi dorințe nesatisfăcute și, împreună cu ele, și unele neplăceri. Tocmai de acest lucru a profitat Eva. Ce să-i faci? Raiul e rai și viața-i viață... Totuși, de ce ziarele nu inseraseră nimic despre spargerea de la sacristia patriarhiei?

Răspunsul la această întrebare l-am primit abia pe la mijlocul zilei, când m-am prezentat cu raportul obișnuit la Rîcealov. Cu această ocazie am aflat că redactorii-șefi respectaseră întocmai indicația fermă nu a altcuiva, ci chiar a președintelui Sovietului miliției.

— Să tacă o zi, două, îmi explică Rîcealov, iar noi între timp, fără prea mult zgomot, vom încerca să lămurim cum stau lucrurile. Apoi mă întrebă pe un ton caustic: Pe corespondentul de la „Russkie vedomosti”, desigur, n-ai apucat să-l interoghezi?

Îi povestii lui Rîcealov despre afacerist, despre strasuri, despre interogarea lui Kerbel și despre acțiunea lui Borin.

— De corespondent mă voi ocupa astăzi.

— Acum n-ar folosi la nimic. Am fost azi cu o treabă la „Russkie vedomosti”. Am aflat că respectivul corespondent are o veche cunoștință la cancelaria Sinodului, un funcționar. El i-a telefonat despre spargere. Am verificat și nu minte.

Rîcealov studiase procesul-verbal al interogatoriului luat lui Kerbel și documentele aduse de Borin noaptea, la hotel.

— Borin se pare că face treabă, nu?

— Face. Sub șa, merge bine.

Rîcealov mă întrebă despre strasuri, despre felul cum aveam de gînd să-l descopăr pe cel care le făcuse, dacă întreprinsesem ceva pentru a verifica supoziția simulării spargerii. Dar sublinie că, în primul rînd îl interesa familia Messmer. Participarea lui Vasili Messmer la jaful sacristiei se înscrisa ideal într-o concepție preferată a lui Rîcealov, pe care o cultiva de pe cînd mai era propagandist. Sensul ei se rezuma la faptul că proletarizarea claselor privilegiate, ca rezultat al revoluției socialiste, trebuia să ducă inevitabil pe reprezentanții lor decლათი spre fapte infracționale.

În fond, această concepție teoretică nu stîrnea obiecții. Eu însă nu eram deloc convins că, după Octombrie, fiecare

cneaz trebuia în mod obligatoriu să devină tâlhar, contele să devină hoț de buzunare, iar fabricantul expropriat – speculant de obiecte furate.

Participarea lui Vasili Messmer la spargerea sacristiei mi se părea îndoielnică. Bănuind că fusese și el printre jefuitori, cum răspundeam la întrebarea: de ce a trebuit să ia cu el caseta? Ca să ușureze munca miliției judiciare?

În afară de aceasta, după cum spuneau ușierul și rîndașul, Vasili Messmer părăsise Moscova nu mai târziu de opt ianuarie, iar sacristia se presupunea că fusese jefuită după cincisprezece. Asta semăna deja a alibi. Fie el oarecum îndoielnic, dar alibi. Și dacă n-ar fi fost o anume împrejurare, aș fi crezut că respectiva casetă fusese furată de la Messmer și aruncată de jefuitori special ca să-i încurce pe agenții miliției...

Pe mine însă mă puneau mult pe gânduri informațiile despre fratele mai mare al lui Vasili Messmer, baronul Oleg Grigorievici Messmer, călugărul de la mînăstirea Preobrajenski din Valaam. Dacă monahul Afanasi și-ar fi ispășit păcatele în orice altă mînăstire din Imperiul Rusiei, nu i-aș fi acordat nicio atenție. Dar fratele mai mare al lui Vasili Messmer alesese tocmai pe cea din Valaam, și asta îți crea tot felul de gânduri. Faptul era că din anul o mie nouă sute doisprezece și pînă în o mie nouă sute șaisprezece, egumenul acestei întinse mînăstiri, așezate relativ aproape de Petrograd, nu fusese altul decît arhimandritul Dimitri, cel care din o mie nouă sute șaisprezece devenise custodele sacristiei sinodale, iar acum cel al sacristiei patriarhiei... Știam aceasta mai bine ca oricine, deoarece, după evadarea din exilul de la Tobolsk, fusesem nevoit să mă ascund cîteva luni pe teritoriul acestei mînăstiri.

Desigur, s-ar fi putut să fie o simplă coincidență, dar nu

era exclus să fie și ceva mai rău. În orice caz, n-aveam dreptul să nu acord nicio atenție acestei probleme.

— De frații Messmer se va ocupa miliția din Petrograd? mă întrebă Rîcealov.

— Nu. Vreau să trimit omul meu acolo. Cei din Piter îi vor ajuta. Am și vorbit prin fir direct cu șeful miliției Judiciare din Petrograd.

— Și pe cine ai să trimiți? Pe Borin?

— Pe Suhov. Pleacă azi. Borin are misiunea să-l caute pe cel care a făcut strasurile. Are și așa treabă destulă.

— Nu mă gîndeam să-l lași să lenevească, zîmbi Rîcealov. Da, se pare că începutul e făcut.

II

PE BORIN NU TREBUIA SĂ-L ZOREȘTI LA TREABĂ, ERA ȘI AȘA mai mult decît conștiincios. Și chiar dacă, spre deosebire de Rîcealov, n-avea întocmit pe nicio foaie calendarul zilei, le rezolva și el pe toate. După ce l-am instruit amănunțit pe Suhov, care pleca la Petrograd, l-am vizitat pe bătrînul detectiv. Avea noutăți pentru mine.

Dosarul penal privind escrocheria cu falsul „Nore” nu se găsisese în arhivă. Dar Borin îl descoperise pe fostul polițist care se ocupase de anchetă, un oarecare Hvoșčikov, acum lucrător la artelul „Spoitorul eliberat”, și o vizitase pe soția defunctului bijutier Pavlov.

Din cele aflate reieșea că bijutierul Kerbel știa din auzite întreaga istorie pe care ne-o povestise și ca atare încurcase rău faptele.

Cumpărătorul briliantului fals nu fusese Mihail Arstavin, ci tatăl lui, respectabilul negustor Piotr Vasilievici Arstavin,

foarte cunoscut în Moscova, care pe la mijlocul anului o mie nouă sute șaptesprezece trăia în Finlanda.

În acea perioadă, Mihail, începător în ale comerțului, activa în cartelul rusesc al fabricanților de cuie și sîrmă și, încurcîndu-se într-o afacere dubioasă, ajunsese dator vîndut. În această situație apelase la ajutorul tatălui său, cerîndu-i bani. Piotr Arstavin refuzase să-și ajute progenitura. Și chiar dacă Mihail îi amenințase că-și va pune capăt zilelor, tot nu-i dăduse nicio copeică. Dar după puțin timp, fiul lui Arstavin îi prezenta tatălui său pe un tînăr brunet, cu o cicatrice deasupra sprîncenei drepte.

Dîndu-se drept bijutier olandez sosit în Rusia pentru afacerile firmei la care lucra, tînărul brunet îi propuse lui Arstavin să-i vîndă un briliant albastru de o frumusețe uimitoare, „procurat de ocazie”. Lui Arstavin i se păruse ceva în neregulă și refuzase oferta. Totuși, negustorul fusese pînă la urmă tras pe sfoară...

La o săptămînă după vizita „olandezului”, în „Birjevîe vedomosti”, un ziar serios care se bucura de credit, apărea o mică notă despre furtul de la Amsterdam al cunoscutului briliant „Nore”. Bătrînul Arstavin nu se mai îndoia că i se oferise tocmai acest briliant. Desigur, achiziționarea obiectelor furate este o problemă oneroasă și chiar se pedepsește penal, dar un astfel de briliant „excepțional” n-avea nimeni în Moscova. Și Piotr Arstavin prefera tot ce-i „excepțional” – „pictori excepționali”, care îi pictau tavanul vilei, „nisetri excepționali”, pe care-i servea la masă cu un arșin alături, ca oaspeții să-i poată măsura și să se convingă că nicăieri nu mai mîncaseră nisetri atît de mari...

Pe scurt, bătrînul negustor îl rugase pe fiul său să-l caute pe „olandez”. Dar Mihail îi spusese că străinul vînduse piatra „procurată de ocazie” bijutierului Pavlov. Acesta confirmase: da, briliantul era la el. Îl achiziționase cu patruzeci de mii de

ruble. N-ar putea ceda el piatra? Pavlov convenise să-i revîndă lui Arstavin briliantul. Cerase șaizeci de mii. Arstavin îi oferise patruzeci și cinci. Căzuseră de acord la cincizeci. După aceea se constatare că piatra era falsă și Pavlov fusese arestat, fiind învinuit de escrocherie...

Deși probe concrete împotriva lui Mihail Arstavin nu existau, Hvoșcikov considera că cel care pusese la cale escrocheria era tocmai el și nu Pavlov. În orice caz, după ce Arstavin-tatăl cumpărase briliantul, Mihail își plătise imediat polițele în valoare de douăzeci și două de mii de ruble. Dar el nu putuse explica lui Hvoșcikov, cît de cît plauzibil, de unde îi apăruseră dintr-o dată banii. Fostul polițist considera că banii din această escrocherie ajunseseră, în fond, în mîinile lui Mihail și ale „olandezului”, iar Pavlov primise doar niște mărunțiș. Nota din „Birjevîe vedomosti”, după presupunerea lui Hvoșcikov, fusese inspirată de același Mihail Arstavin, care avea cunoștințe printre reporteri. Dar din toate acestea nu putea dovedi nimic. Iar cazul fusese clasat după sinuciderea lui Pavlov.

Mihail Arstavin mai avea la activul său și un alt păcat.

Cu puțin înainte de război, pe cînd încă mai tocea granitul științei la liceul real, încercase să vîndă unui funcționar strasuri drept briliante veritabile, prezentîndu-le ca inestimabile. Această poveste fusese mușamalizată de tatăl său și întreprinzătorul realist se alesese doar cu o ușoară sperietură.

— După cum vedeți, domnule Kosacevski, de acest tînăr individ are rost să ne ocupăm, își încheie povestirea Borin. S-ar părea că, într-un fel, el este implicat în acest furt. Poate doar ca intermediar, dar e implicat.

Într-adevăr, ținînd seama de afirmațiile lui Kerbel, că strasurile confiscate de la speculant redau în detaliu pietrele din sacristie și, prin urmare, meșterul care le executase nu

numai că le văzuse pe cele jefuite, dar le și ținuse în mână, rezulta că informațiile obținute de Borin îl transformau pe feciorul respectabilului negustor în bănuț.

— Se poate avea încredere în Hvoșcikov al dumneavoastră?

— Dacă se poate uita că-i fost polițist... – fața lui Borin încremeni într-o expresie de respect oficial – atunci se poate. Am avut onoarea să fac zece ani de serviciu împreună cu el. Hvoșcikov era un funcționar priceput. Și dacă-mi permiteți, după părerea mea el ar fi de mai mult folos în miliția judiciară decât în artelul „Spoitorul eliberat”.

— Și la artelul „Spoitorul eliberat” e nevoie de oameni pricepuți, replicai eu. De altfel, mă voi gândi la Hvoșcikov. Cum n-a învățat bine să spoiască, poate într-adevăr are rost să-l aducem înapoi la cercetări. În ceea ce-l privește pe Mihail Arstavin... Hvoșcikov crede că falsul „Noré” a fost meșterit chiar de Mihail Arstavin?

— Nu, Hvoșcikov nu crede asta. Pentru șlefuirea unor astfel de strasuri trebuie să ai cunoștințe temeinice de chimie, iar Mihail Arstavin n-a avut niciodată înclinații spre știință. El e dintre acei fluieră-vînt despre care în popor se zice că au noroc cu carul. Tatăl său l-a tîrît de urechi dintr-o clasă în alta... Strasurile au fost făcute de cineva la Mahovka.

— Mahovka?

— Așa se numește spelunca lui Mahov din piața Hitrovka. Când, în primăvara anului o mie nouă sute cincisprezece, vestitul recidivist Former evadase de la ocnă, am fost informați că acesta se ascunde undeva la Moscova, mai mult ca sigur, în Hitrovka. Atunci am cotrobăit pe îndelete toate locurile rău famate. Se înțelege că l-am vizitat și pe Mahov. Pe Former nu l-am găsit. În schimb, în timpul perchezițiilor, într-una din camere am dat peste niște lăzi cu chimicale

necesare executării strasurilor și peste cîteva zeci de pietre false de calitate superioară.

— Se înțelege că pe meșterul care le executa nu l-ați găsit?

— Nu. Dar nici nu l-am căutat. Această operație, ca atare, nu-i urmărită de lege.

— Dar despre „olandez” ați aflat ceva?

— Aproape nimic.

Realmente, informațiile despre „olandez” erau mai mult decît sărace. Ele se rezumau doar la faptul că soția bijutierului Pavlov îl văzuse cînd venise la ei împreună cu Mihail Arstavin. Acesteia îi lăsase impresia că Mihail și „olandezul” erau cunoștințe vechi. În afară de asta, Pavlova spunea că, judecînd după discuția dintre el și soțul ei, tînărul cu cicatrice cunoștea subtilitățile meșteșugului de bijutier. Soțul ei chiar se sfătuisese cu el cu privire la formele fațetelor unei pietre. De aceea, Borin presupunea că meșterul strasurilor fusese „olandezul”, care, prin Mahov, avusese posibilitatea să studieze pietrele furate din sacristia patriarhiei și să facă copii după ele. Acum, aceste strasuri se vindeau iubitorilor de cîștiguri ușoare, ca nestemate ale sacristiei, cu ajutorul unor afaceriști de tipul lui Pușkov.

— Pe Vasili Messmer îl excludeți cu totul din afacerea asta?

Borin întîrzie răspunsul.

— Cum să vă spun... Hvoșcikov zice că Messmerii și Arstavinii sînt cunoștințe de familie. Se înțelege că din asta încă nu rezultă nimic, dar... în vremurile noastre, în general e greu să fii sigur de ceva. N-aș fi deloc surprins dacă mîine m-aș trezi la artelul „Spoitorul eliberat”.

— Acolo nu-s locuri vacante și, în afară de asta, dumneavoastră nu vă pricepeți la spoit. Dar ce motive ați avea să vă despărțiți de noi?

— Cum ce motive? Nobil, fost polițist...

Se pare că atunci, în sacristie, cam depășisem măsura.

— În privința asta, îmi dați voie să vă spun că vă înșelați. Noi știm să apreciem conștiinciozitatea, iar dumneavoastră, după cum ne-am convins, sînteți un om conștiincios.

Borin înclină capul.

— Sînt măgulit.

— Contez pe faptul că experiența și cunoștințele dumneavoastră ne vor fi de mare ajutor în lupta cu nelegiuirile din Moscova.

— Sînt foarte măgulit.

Prin cuvîntul „măgulit” Borin se izola de mine printr-o cortină grea. Orice cortină poate avea o deschizătură cît de mică...

— Apropo, Piotr Petrovici, mă adresai lui, folosindu-i pentru prima dată numele patronimic, tot voiam să-mi satisfac o curiozitate: de ce v-ați ales ca domeniu de activitate poliția judiciară?

Mă privi mirat și bănuitor. Pentru orice eventualitate, încercă să pareze.

— E o muncă murdară?

— Ei, lăsați, lăsați! Ca fost deținut politic pot să vă asigur că acest gen de activitate presupune a avea multe calități deosebite și, în special, să ai cap. În secția a treia departamentală însă rar mi-a fost dat să întîlnesc oameni deștepți...

— N-am avut nicio tangență cu acest departament.

— Se înțelege. De secția a treia am pomenit numai pentru că veni vorba. Dar din cîte știu, nobilimea privea cam de sus poliția judiciară. De altfel, dacă întrebarea mea vă deranjează...

— Nu. De ce?

Borin își scoase belicos barbișonul înainte, iar în ochi îi licări un fel de zîmbet.

— Jocul fanteziei!

— În ce sens?

În loc de răspuns, Borin mă întrebă vesel, pe neașteptate:

— Dumneavoastră nu v-ați jucat niciodată de-a hoții și vardiștii?

— M-am jucat. E adevărat, cam demult, pînă la seminar...

— Înseamnă că îngerul dumneavoastră păzitor v-a ocrotit. Pe cînd al meu și-a cam neglijat obligațiile...

— Reiese că Sovietul miliției trebuie să-i mulțumească îngerului dumneavoastră păzitor?

— Cui altcuiva?! Cu consimțămîntul lui, copilăria mea s-a prelungit cu mulți ani. Și în liceu mă jucam de-a hoții și vardiștii. Înainte de clasa a șasea, ajunseseam nu un agent de rînd, ci Vidocq, șeful poliției criminalistice din Franța. În joacă, asemenea lui, la început am fost criminal, am fugit de trei ori din ocnă, apoi mi-am oferit serviciile guvernului lui Napoleon I. „Numai criminalul poate învinge criminalitatea”, spuneam eu, și împreună cu doisprezece ocnași, ajutorii mei, am prins într-un an, la Paris, aproape o mie de criminali, spărgători și hoți...

— O carieră strălucită!

— Cum de nu! Principalul e că a continuat. În clasa a șaptea, cînd prietenii mei toceau conjugarea verbelor la latină, eu eram deja șeful poliției criminalistice din Londra, John Fielding, agent orb, care îi cunoștea după voce pe fiecare din cei trei mii de recidiviști londonezi. După aceea m-am transformat în Allan Pinkerton. Am înființat în Statele Unite ale Americii biroul național de detectivi și am ales ca emblemă un ochi larg deschis, iar ca deviză, cuvintele: „Noi nu dormim niciodată”. Atunci am prins mulți criminali și chiar am descoperit complotul împotriva lui Lincoln...

Borin tăcu și se încruntă. Se pare că-și regreta sinceritatea.

Se topise gheața oficială, lăsînd în loc băltoaca roză a amintirilor sentimentale...

— Dar după terminarea liceului de-a ce v-ați mai jucat, Piotr Petrovici? îl întrebai. Bertillon? Fouche?

— N-ați ghicit, clătină el din cap. După liceu m-am jucat de-a funcționarul polițist cinstit care nu ia ciubuc. Naiv joc, nu-i așa?

— Poate, convenii eu, în schimb e un joc original. După cum mi-e cunoscut, nici Vidocq, nici Pinkerton nu l-au jucat. Și sper că acest joc nu v-a plictisit încă!

Borin zîmbi amar.

— Nu vă îngrijorați. E mai bine să te joci de-a polițistul cinstit, decît de-a „spoitorul eliberat”. Așa că, precum vedeți, la munca de urmărire m-a adus îngerul meu păzitor, visurile deșarte și interesul pentru istoria poliției criminalistice.

Dacă-mi permiteți...

— Sinceritate pentru sinceritate?

— Întocmai. Pe dumneavoastră ce v-a făcut să deveniți revoluționar? Ura față de potențați, ambiția nesatisfăcută sau înclinarea nativă spre filantropie?

— Nici prima, nici a doua, nici a treia.

— Atunci?

— Tot interesul pentru istorie.

— Pentru istoria poliției criminalistice?!

— Nu, pentru istoria dezvoltării societății și a luptei de clasă. Cînd am înțeles inechitatea societății în care trăiam s-a născut în mine dorința firească de a contribui la desființarea ei. Așa am devenit revoluționar de profesie. După cum vedeți, visurile mele, spre deosebire de ale dumneavoastră, nu se arată a fi „deșarte”: ceea ce trebuia să se înfăptuiască, s-a înfăptuit.

— „Cei din urmă vor fi cei dintîi”?

— E absolut adevărat. Piotr Petrovici. Așa e firesc, drept

și rațional.

— Rațional... repetă Borin. Iertați-mă, vă rog, dar îmi permit încă o întrebare. Și, cu un aer marțial, își scoase iar barbișonul înainte. Toată spuma aceea murdară, care acum s-a ridicat deasupra, dumneavoastră considerați că e tot triumful raționalului?

— Puterea sovietică există în Rusia numai de trei luni și câteva zile. De ce să uităm asta? Iar spuma e spumă. Și în primul rînd, în timpul valurilor mari, spuma este inevitabilă, iar în al doilea rînd... Anticii, după cum vă este cunoscut, susțineau că Afrodita s-a născut tocmai din spumă...

Borin nu mai replică. Tăcut, își aprinse din nou țigara care apucase să se stingă și trase din ea.

— Știți, Leonid Borisovici, ce e cel mai curios? Cel mai curios e că noi amîndoi se pare că ne vom înțelege.

— Nu mă îndoiesc.

După discuția de la sacristie, n-aș fi crezut deloc una ca asta. Iar acum...

— Acum, dacă n-aveți nimic împotrivă, să ne întoarcem la treburile noastre, spusei eu.

— Da, da, desigur. Înainte de toate, munca.

Rîcealov ar fi fost mulțumit de Borin: înțelegea importanța „autodisciplinei”. De altfel, disciplina în sine îi era, într-o mare măsură, proprie lui Borin...

III

DIN ORDINUL LUI RÎCEALOV AM FOST DEGREVAT DE MUNCA de la sovietul miliției și m-am mutat la miliția judiciară, unde Dubovițki mi-a pus la dispoziție o cameră.

Venirea mea nu l-a entuziasmat pe Dubovițki. Dar se

străduia să se arate satisfăcut de relațiile strînse dintre noi și mă vizita des. Pînă la urmă am fost nevoit să-i spun că sînt mișcat de asemenea atenție și că nu mă simțeam îndreptățit să mă folosesc de ea. Asta l-a cam adus la realitate.

Din ordinul meu, șeful echipei operative a efectuat cîteva razii, la care au participat Artiuhin și Voljanin, care dacă nu apucaseră să se împrietenească, izbutiseră măcar să se rodeze unul cu celălalt. După o astfel de razie, Artiuhin, prezentîndu-se în chip solemn, mi-a mai adus încă trei strasuri care imitau pietrele sacristiei: asteriscul „Schimnicul” din toiagul patriarhului Filaret, rubin-onixul „Prealuminatul” și briliantul „Sfîntul apostol Andrei”. Aceste strasuri fuseseră aruncate, înainte de percheziție, pe dușumeaua camerei de gardă de cineva din cei reținuți. De cine anume, nu se putuse stabili. Kerbel confirmase presupunerea mea că strasurile fuseseră făcute în aceeași manieră și, mai mult, de aceeași persoană. Se vede că meșterul necunoscut pusese la punct producția de masă a pietrelor false, mizînd pe un cîștig. Cine era meșterul ăsta, dracu să-l ia? Cum să ajungi la el?

Cel mai simplu ar fi fost, desigur, să-i fi reținut imediat pe Mihail Arstavin, a cărui adresă ne-o comunicase Hvoșcikov, și pe bătrînul Mahov din Hitrovka, să fi făcut percheziție și într-un loc și în celălalt, să-i fi interogată pe cei reținuți și, în caz de nevoie, să-i fi confruntat. Dar soluția cea mai simplă nu e și cea mai înțeleaptă. În privința asta ne era mărturie experiența tristă cu interogatoriul „sus-numitului Pușkov”, căruia a trebuit să-i dăm drumul fără să fi obținut ceva de la el. Admitem cazul că-l vom ridica pe Mihail Arstavin. Și mai departe? Dacă percheziția în apartamentul lui nu va duce la niciun rezultat, ne vom trezi în cea mai proastă situație. Fiul negustorului își va da seama imediat că, în afara unor deducții speculative, miliția judiciara n-are nicio dovadă: nici martori, nici probe materiale. Ce motiv ar fi avut să recunoască ceva?

Așa că am preferat să aleg altă cale: punerea sub observație a locuinței lui Mihail Arstavin și, pe cât posibil, urmărirea continuă a acestuia. Socoteam că, mai devreme sau mai târziu, Mihail Arstavin tot se va întâlni cu „olandezul”, cu Mahov, sau ne va da pe orice altă cale posibilitatea să strângem material compromițător și să-i descoperim legăturile.

Mai greu era cu Nikita Afrikanovici Mahov. În piața Hitrovka n-aveai cum să organizezi un post exterior de observare, iar ca să te apropii de Mahov era greu. Mahov era considerat la Hitrovka al doilea după ataman.

„Da, îmi spunea Hvoșcikov, care fusese trecut din nou la cercetări în urma intervenției lui Borin, cu Nikita Afrikanovici, îndrăznesc să vă încredințez, vom avea de furcă. Știu foarte bine. Nikita Afrikanovici își are detectivii lui, mai ceva decît ai noștri. De cîte ori n-am încercat să găsim cheia învîrtelilor lui, dar de, e viclean afaceristul, și din nisip își face funie...”

Hvoșcikov, care slujise în poliție treizeci de ani bătuți pe muchie, cu ochii lui veșnic congestionați de bătrîn alcoolic, cunoștea perfect lumea infractorilor. Om cu lungi state de serviciu, era animat de o dorință arzătoare, după expresia lui Artiuhin, ca „mort-copt să se bage pe sub pielea noii orînduiri”. Întoarcerea la artelul „Spoitorul eliberat” nu-i surîdea și se străduia din toate puterile să fie de folos în cercetarea jafului de la sacristie.

Încă în timpul interrogatorului „sus-numitul Pușkov”, pe mine începuse să mă intereseze ce rol jucau în lumea infractorilor tipii de genul celui interogat, care trăiau ca niște paraziți din delictelor altora. Acum, cînd încercam să-mi croiesc o cale spre Mahov, regele afaceriștilor, această întrebare căpăta deja o importanță practică.

„Fără capital, binevoii a ști, îmi explica Hvoșcikov cu o vădită satisfacție, nu se poate face nimic nici în comerțul

cinstit, nici în acțiunile infracționiste. Spărgătorilor le trebuie instrumente, tâlharilor arme. De unde să le procure? De la negustorii din Hitrovka. Aia îți vînd și cu bani peșin, și pe credit. Și pe urmă, cu cele furate, unde să te duci? Din nou la ei. Chiar dacă le iau la jumătate de preț, tot e mai sigur decît în talcioc. Și iac-așa le curg bănișorii, cînd pîrîiaș, cînd fluviu...”

După spusele lui, printre burghezii din Hitrovka existau unii foarte înstăriți, al căror venit, după informațiile poliției, se ridica uneori și la zece-cincisprezece mii de ruble anual. Cei mai bogați aveau chiar băieți de prăvălie și comis-voiajori care ofereau pungășilor provinciali mărfurile stăpînilor (chei, șperacle, cărți de joc măsluite). Unii dintre ei, printre care se număra și Mahov, deschiseseră filiale clandestine, cu oficii, prăvălii și puncte de achiziționare în alte orașe.

Burghezia din Hitrovka, cea care alimenta vîrfurile bandiților, se bucura de o imensă influență în lumea infractorilor. Atamanul pieței Hitrovka avea în permanență grijă de „comercianții și industriașii” săi și nu lua nicio hotărîre fără a se sfătui cu Mahov, primul negustor al „orașului liber Hiva”.

Nikita Afrikanovici Mahov își începuse cariera, cu cincizeci de ani în urmă, ca simplu hoț de buzunare, purtînd o poreclă amuzantă – Morkovka. Apoi, fusese un mărunț geambaș și colaborator în taină al poliției judiciare, ca mai târziu să intre în probleme și mai mari. Înainte de războiul imperialist, Mahov devenise deja patronul cîrciumii „Ocna”, în casa lui Rumianțev, al tripoului secret din strada Svininskaia și al atelierului clandestin pentru confecționarea cărților de joc măsluite. În slujba lui se aflau zeci de speculanți și neguțători clandestini de votcă. Mahovka se transformase, în felul ei, într-un centru comercial și administrativ al pieței Hitrovka, care la rîndu-i era un fel de

stat-major al lumii interlope din Rusia. Acum, Mahov ajunsese să nu se mai teamă de poliție, ci poliția se temea de el.

Ascultându-l pe Hvoșcikov, am avut impresia că frica de Mahov îl apăsa și în prezent. Oricum, nici el, nici Borin nu puteau să-mi propună nimic, în afară de așteptare. Și dacă așteptarea în legătură cu Mihail Arstavin sau cu Messmer ar fi putut duce la ceva, așteptarea în Mahovka, pe care n-o controlam – de fapt n-o puteam controla – era fără sens. Trebuia să căutăm în piața Hitrovka ceva de care să ne putem agăța. Și atunci, pentru prima dată mi-a trecut prin minte ideea să folosim „Societatea renegaților” sau Uniunea tineretului anarhist, care luaseră ființă în această piață.

Dar cum să faci așa ceva?

Dacă, imediat după revoluția din Octombrie, relațiile noastre cu Federația grupărilor anarhiste din Moscova erau pe deplin acceptabile (într-un timp dădusem chiar armament gărzii negre, din depozitele noastre militare), prin decembrie o mie nouă sute șaptesprezece intervenise o răceală, iar în ianuarie o mie nouă sute optsprezece, aceste relații căpătaseră o anume încordare.

È adevărat că în declarațiile lor publice, conducătorii federației subliniau de fiecare dată loialitatea anarhiștilor față de noi. Discutînd cu corespondentul unui ziar, Leon Ciornîi, acesta spusese, de exemplu, că anarhiștii-comuniști îi susțin pe bolșevici, deoarece politica lor corespunde intereselor poporului, dar păcat că bolșevicii manifestă o încetineală inexplicabilă în realizarea reformelor sociale fundamentale. Iată ce îi obliga pe anarhiști să-i „împingă” pe bolșevici de la spate.

În realitate, contradicțiile aveau, desigur, un caracter mult mai adînc, principial. Despre acest lucru vorbise nu altcineva, ci chiar Kropotkin. Bătrînul nu mai activa practic de mult, nu era legat de federație, cu interesele ei imediate și de aceea

putea să spună ce gîndea. Ținînd un discurs la o adunare cu un public numeros, el declarase că anarhiștii luptaseră și vor lupta împotriva oricărei autocrații: și a celei țariste, și a celei bolșevice... Cele spuse de el decurgeau logic din toate concepțiile anarhiștilor care negau statul ca atare.

Fiind împotriva oricărei puteri, anarhiștii nu făcuseră și nici nu puteau face excepție cu noi. Aceasta nu se afișa, dar reieșea pregnant în practică.

Neținînd seama de Comisia centrală de rechiziții (în general, federația se făcea că nu observă existența acestora) anarhiștii ocupau magazinele, împărțeau mulțimii produsele industriale și de manufactură, rechiziționau vilele, automobilele, depozitele. Conacele boierești, cu tot inventarul, erau date comunelor instituite de ei. Astfel, conacul lui Turgheniev fusese jefuit nu fără participarea lor. Toate acestea se făceau, se înțelege, cu cele mai bune intenții, pentru „a împinge de la spate” pe bolșevicii-prostatali, care nu se grăbeau deloc...

Dacă protestam, eram ascultați cu atenție, ne încredințau că anarhiștii nu ținesc puterea și ridicau a mirare din umeri.

Cînd îi împărtășii lui Rîcealov proiectul meu de a-i atrage pe anarhiști la descoperirea valorilor jefuite din sacristia patriarhiei, acesta se arătă sceptic. Dar cînd îi vorbii de cazul Bari, zîmbi.

— S-ar putea să fie o idee bună. Din nada asta trebuie să muște. Ei bine, încearcă.

Cazul Bari, care după presupunerile mele putea deveni pe deplin un teren fertil pentru colaborarea temporară cu federația, produsese multă vîlvă la Moscova, iar printre anarhiști, o adevărată alarmă. În legătură cu acest caz mă și sunase Pol-Kropotkin, care își exprimase speranța ca divergențele principiale în legătură cu eliberarea din închisori a pușcăriașilor să nu dăuneze relațiilor noastre personale. Pol-

Kropotkin nu rostise niciun cuvînt despre cazul Bari, dar eu înţelesesem bine că tocmai aici se ascundea secretul atenţiei lui neaşteptate pentru modesta mea făptură. Cazul Bari era un os de peşte care se înfipsea în gîtul federaţiei şi, fără ajutorul meu sau al lui Rîcealov, nu putea fi scos de către anarhişti.

În esenţă, acest caz scandalos se rezuma la următoarele. Cunoscutul industriaş din Moscova, Bari, chefliu notoriu, fusese răpit cu opt zile în urmă. Asta se petrecuse pe la douăsprezece noaptea, cînd Bari, după o cină consistentă şi un chef straşnic, ieşise cu o dizeuză fermecătoare de la „Clubul independent din Moscova”, care se afla în fosta clădire a teatrului „Mozaic”. La intrarea din faţa clubului stătea o maşină marca „Daimler”. Bari nu apucase să facă niciun pas, că doi indivizi zdraveni l-au apucat de mîini şi l-au împins în automobil. Pînă să cumpănească dizeuza ce să facă: să leşine sau să ceară ajutor, maşina plecase...

Răpirea fusese însoţită de toate atributele stilului cinematografic american: cloroform, măşti şi, bineînţeles, ochi legaţi.

Transportat într-o vilă în afara oraşului un „tînăr palid, cu ochi arzători”, ieşit de sub pana lui Briusov, îi vîrîse sub nas un revolver şi ceva ce aducea de departe a ordin de arestare. În acest „ceva”, cu ştampila „Grupul ilegal din Moscova al anarhiştilor-individualişti”, într-o rubrică era trecut numele de familie al răpitului, iar în cealaltă, suma de răscumpărare: opt sute de mii de ruble, zero, zero copeici. Bari scosese portofelul. În el erau numai cincizeci de ruble. Anarhiştii-individualişti ilegalişti fuseseră dezamăgiţi, dar luaseră, totuşi, banii. Apoi, îl puseseră să-şi ia în scris obligaţia de a plăti în decurs de două zile suma de 499.950 de ruble (Bari se tîrguise şi reuşise să reducă suma cu 300.000, iar răpitorii ţinuseră seamă cu nobleţe de cele 50 de ruble primite de la el).

Printre altele, în obligația respectivă erau inserate și următoarele rînduri:

„Fiind eliberat pe cuvînt de onoare ca om cinstit și cetățean al Republicii, iau cunoștință oficial și în mod categoric că, în cazul neplății sau întîrzierii plății sumei mai sus-indicate, împotriva mea și a familiei mele vor fi luate măsuri revoluționare hotărîte, chiar și folosirea unei bombe de mare calibru.”

Dînd dovadă de o prezență de spirit de invidiat, Bari își petrecuse restul nopții în apartamentul amantei. Pentru mai mult însă nu-l mai ținuseră puterile.

Dimineața, întreaga familie Bari, părăsind vila, se muta la miliția judiciară...

Dubovițki rămăsese perplex. Cu astfel de acțiuni hotărîte nu-i mai fusese dat să se întîlnească.

„Cum, aveți de gînd să vă petreceți noaptea aici?” întrebase el pe omul de viață, cap de familie.

„Da”, confirmase celălalt laconic.

„Bine, dar mîine tot trebuie să vă întoarceți acasă.”

„Acasă? sub amenințarea bombelor? De ce? întrebase Bari. Nu, greșiți. Nici mîine nu vom pleca de aici nicăieri.”

„Dar cît veți sta aici: o săptămînă, o lună?”

„Atît cît vă va trebui pînă să-i arestați pe bandiți.”

„Dar dacă nu-i vom putea găsi pe bandiți?”

Bari nu aprecia sinceritatea șefului miliției judiciare, își desfăcuse doar brațele în semn de nedumerire. Între timp, hamalii aduceau valizele și cuierele.

Dubovițki se ferea de scandal mai mult ca de orice. De aceea, nu se hotăra să scoată în stradă familia pe care o amenința moartea. Și astfel, toți membrii familiei Bari se instalară la etajul doi, la capătul unui larg coridor. Spre marea satisfacție a celor de la miliția judiciară și mai ales a băieților din echipa operativă, care erau în regim de cazarmă, aici pe

coridor se puseră paturi de spital, o masă și niște fotolii tapițate. Tot aici se aducea mîncarea de la restaurantul „Clubul independent din Moscova”, iar în prima seară Bari își marcă mutarea cu șampanie...

Voljanin, care știa să prețuiască umorul, se introduse la alde Bari cu sinceră simpatie. În fond, îi plăcea situația ca atare, ca și calmul imperturbabil al lui Bari, care se pare că se simțea la miliția judiciară ca la el acasă. Matrozul folosea fiecare clipă liberă pentru a urca la „cambuză” și a sta la taclale cu capul familiei mutate aici și, în același timp, pentru a flecări cu drăgălașa subretă. Nu știu cît succes a avut curtea pe care o făcea rotindu-se în jurul fetei precum gîscanul în fața gîndacului, după aprecierea veninoasă a lui Artiuhin, dar meritul în descoperirea răpitorilor a fost al lui Voljanin.

Spre mirarea lui Dubovițki, care fusese gata să se împace cu zgomotoșii chiriași, bandiții au fost prinși peste patru zile, imediat după ce Voljanin stabilise că automobilul aparținea conducerii căilor ferate Windawa-Rîbinsk.

Conducătorul grupului, care avea în subordine șapte inși, era fiul unui dentist, un licean îmbătrînit pe băncile școlii, exmatriculat din Liceul numărul doi din Moscova din cauza situației proaste la învățătură. Șoferul automobilului fusese și el, nu demult, elev al aceluiași liceu.

Fapta se încadra într-un caz penal, deoarece răpitorii lui Bari nu făceau parte din niciuna din grupările anarhiste. Dar în timpul percheziției în apartamentul căpeteniei, lucrătorul de la miliția judiciară și-a îndreptat întîmplător atenția asupra fotografiei unui tînar cu breton. Fața i se păruse cunoscută și luase portretul de pe perete. Pe spatele cartonului scria:

„...În loc de a repeta formula veche: «Respect pentru lege», noi spunem: «Sfidarea legii și a tuturor atributelor ei!» Cuvintele josnice și lașe: «Supunere în fața legii» noi le înlocuim cu: «Negarea oricăror legi și revolta împotriva lor!»

Totdeauna și pretutindeni ține minte, Senea, această afirmație a lui Piotr Kropotkin!!

F.”

SENEA ERA NUMELE LICEANULUI, IAR FOTOGRAFIA NU reprezenta pe nimeni altul decît pe cunoscutul luptător anarhist, comandantul Casei anarhiștilor, Fiodor Grîzlov – „neînfricatul și devotatul cavaler al revoluției sociale”. Lui îi aparținea și autograful cu citatul din Kropotkin.

Și chiar dacă inspectorul miliției judiciare nu stabilise deocamdată cu deplină certitudine participarea directă a lui Grîzlov la organizarea răpirii industriașului, a acestui om de viață, iar „Senea” se eschivase de la întrebările spinoase, cazul în sine aruncă o umbră asupra Federației din Moscova. Dînd materialul anchetei pe mîna ziariștilor, anarhiștii ar fi fost puși într-o situație extrem de delicată. Și ei înțelegeau asta perfect. Dar putea oare Federația grupărilor anarhiste din Moscova să ne ajute în legătură cu Mahov?

Îl chemai la mine pe Borin și pe Hvoșcikov. Cum apreciau ei influența anarhiștilor în Hitrovka?

Borin se exprimă evaziv, referindu-se la faptul că, în ultimul an, se ocupase puțin de „orașul liber”. Totuși avea impresia că „Societatea renegaților” și „Uniunea tineretului anarhist” însemnau ceva acolo, măcar pentru faptul că ambele organizații reuneau nu mai puțin de o sută cincizeci de oameni. Hvoșcikov spuse însă că membrii „Uniunii tineretului anarhist” erau strîns uniți între ei și de aceea atamanul pieței și Mahov se străduiau să nu-și strice relațiile cu ei, cu atît mai mult, cu cît Uniunea, deocamdată, nu-i incomoda cu nimic.

După ce Hvoșcikov ieși, Borin mă întrebă dacă nu cumva

mă gîndeam să-i raliez pe anarhiști la investigarea furtului nestematelor de la sacristia patriarhiei?

— Și de ce nu? spusei. Și vîntul aduce folos, dacă ai vele.

— Dar mai întîi trebuie să coasem velele...

— Le vom coase.

— Permiteți-mi să fiu curios: din ce?

— Din doc, bineînțeles.

În aceeași zi am luat telefonic legătura cu Roza Ștern și m-am înțeles cu ea să ne întîlnim. Dar „cusutul velelor” trebui să-l amînăm: din Petrograd sosise o comunicare în legătură cu plecarea lui Vasili Messmer spre Moscova.

DIN RAPORTUL CU PRIVIRE LA DELEGAȚIA EFECTUATĂ LA PETROGRAD DE INSPECTORUL MILIȚIEI JUDICIARE DIN MOSCOVA, P. V. SUHOV

ÎN TIMPUL DELEGAȚIEI AU FOST EFECTUATE DE CĂTRE MINE investigațiile mai jos menționate:

I MESSMER O. G.

În timpul scurt cît am fost la Petrograd, n-am putut vizita mînăstirea din Valaam. Cu ajutorul tovarășilor din miliția Petrogradului însă, am izbutit să stabilesc o legătură de serviciu cu Sovietul județean Serdobol din gubernia Vîborg.

Din informațiile Miliției populare din Serdobol și ale statului-major al Gărzii roșii reiese că cetățeanul O. G. Messmer, pe numele lui de monah Afanasi, se află în mînăstire din anul 1912. De la începutul anului 1917 trăiește izolat, în sihăstrie, la schitul Ioan Înainte-Mergătorul.

În tot acest timp, cetățeanul O. G. Messmer (Afanasi) n-a

părăsit domeniul mînăstirii, dar a dus o corespondență asiduă cu diverse persoane.

După cum se vede din lista anexată, printre destinatarii scrisorilor cetățeanului Afanasi se află tatăl său, fratele, vara lui, soțul acesteia și, de asemenea, fostul egumen al mînăstirii Preobrajenski din Valaam, arhimandritul Dimitri, în custodia căruia se află sacristia patriarhiei din Kremlin.

Unii dintre destinatari l-au vizitat pe cetățeanul Afanasi în diferite perioade. Astfel, în decembrie 1917, cînd s-a regularizat drumul de iarnă peste lac, au venit pe ostrov verișoara lui Afanasi, Olga Uvarova, și fratele sus-indicatului cetățean, Vasili Messmer.

Afanasi este puțin comunicativ și duce un mod de viață retras.

Cu frații întru cucernicie întreține relații numai în limita nevoilor. Evită, în măsura posibilului, contactele cu credincioșii veniți de la Serdobol și Petrograd. Nu i se poate reproșa nimic.

2. MESSMER V. G.

În timpul misiunii mele la Petrograd, cetățeanul V. G. Messmer ocupa cu chirie un apartament de două camere mobilate, într-un imobil de raport al lui Bugariov, de pe prospectul Angliiski. Imobilul indicat se află între prospectul Ekateringofski și cheiul rîului Fontanka, fiind locuit mai ales de foști ofițeri și funcționari de stat, un rînd de apartamente fiind ocupat de liber-profesioniști. Messmer s-a mutat aici în decembrie anul trecut, din strada Kirocinaia (casa lui Petelnikov, vizavi de parcul Tavriceski).

Pînă în septembrie 1917, Messmer a deținut funcția de locuitor al comandantului garnizoanei din Țarskoe Selo, iar în septembrie, la cererea Sovietului soldaților garnizoanei, care

și-a manifestat neîncrederea în el, a fost înlăturat din funcția sus-indicată. Din acea lună, el și-a continuat activitatea în corpul de inspecție al comandamentului de artilerie al statului-major al regiunii militare Petrograd. După convingeri, e monarhist. La mitinguri s-a manifestat atît împotriva guvernului provizoriu, cît și a puterii sovietice, însă n-a luat parte la conflictele armate. În timpul rebeliunii lui Kornilov a fost pasiv (probe compromițătoare nu există). În activitatea de la statul-major al regiunii s-a evidențiat ca un bun executant și ca un ofițer instruit. A fost delegat temporar, în interes de serviciu, în guberniile Estland și Tobolsk și, de asemenea, la Moscova.

Din registrul de evidență a delegațiilor comandamentului de artilerie al statului-major al regiunii militare Petrograd se constată că Messmer V. G. s-a înapoiat din ultima sa misiune de la Moscova la 6 ianuarie anul curent. Această informație este confirmată, în completare, de cetățeană Șuklina, audiată de mine. Șuklina provine dintr-o familie de țărani săraci din gubernia Petrograd, este angajată ca femeie de serviciu în casa lui Bugariov și, de trei ori pe săptămînă, face curat în apartamentul cetățeanului V. G. Messmer. Șuklina mi-a declarat că își aduce aminte exact perioada șederii lui Messmer la Moscova deoarece, la plecare, l-a ajutat să-și aranjeze lucrurile în geamantan, iar cînd Messmer s-a înapoiat, a dereticat prin casă și a dat spălătoresei rufele murdare.

După spusele ei, Messmer a plecat de sărbătoarea religioasă a nașterii lui Cristos și s-a înapoiat la Petrograd pe 6 ianuarie, spre seară.

Șuklina a descris amănunțit caseta ale cărei bucăți au fost descoperite de noi în zăpada de sub fereastra sacristiei patriarhiei. Această casetă se afla totdeauna în apartamentul lui Messmer, pe raftul de sus al dulapului de haine. În ea erau

fotografii, scrisori și alte hîrtii ale stăpînului. Cetățeanul Messmer ținea foarte mult la această casetă și nu-i permitea femeii de serviciu nici să se atingă de ea, praful ștergîndu-l el însuși.

Șuklina n-a fost de față la ieșirea lui Messmer din apartament, cînd acesta a plecat la Moscova. Însă crede că a luat cu el acea casetă, deși o lăsa de obicei acasă. Ea își bazează afirmația pe faptul că înainte de plecarea lui Messmer, cam cu o oră, caseta se afla în dulap, iar seara nu mai era la locul ei obișnuit. Conținutul ei a fost descoperit de Șuklina în portofelul galben din sertarul de mijloc al biroului, după plecarea lui Messmer. De la Moscova s-a înapoiat fără casetă (Șuklina i-a desfăcut geamantanul).

Messmer folosește apartamentul doar pentru dormit. De obicei pleacă la ora opt dimineața și se înapoiază noaptea. Unde se duce și ce face serile, n-am reușit să aflăm. Primește foarte rar musafiri.

Un astfel de mod de viață a dus și în apartamentul pe care l-a ocupat anterior, în casa lui Petelnikov.

Scrisori primește rar, iar după ce le citește, le arde. Corespondența și-o expediază, probabil, personal. Cu vecinii din casă nu întreține niciun fel de relații.

DIN CONVORBIREA, PRIN FIR DIRECT,
A ȘEFULUI MILIȚIEI JUDICIARE DIN
PETROGRAD
CU PREȘEDINTELE SOVIETULUI
MILIȚIEI POPULARE DIN MOSCOVA

MOSCOVA: LA TELEFON PREȘEDINTELE SOVIETULUI
miliției, tovarășul Rîcealov.

PETROGRAD: Vreau să vă informez despre plecarea obiectului care vă interesează. M-ați înțeles?

MOSCOVA: Am înțeles tot.

PETROGRAD: Obiectul care vă interesează a plecat cu trenul acum patru ore, în direcția Moscova.

MOSCOVA: Puteți să-mi comunicați numărul trenului și al vagonului?

PETROGRAD: Da. Primul tren, vagonul al treilea, clasa a doua, compartimentul șase.

MOSCOVA: De cine e însoțit obiectul?

PETROGRAD: Este însoțit de delegatul trimis la Petrograd, agent al miliției judiciare din Moscova și de colaboratorul nostru. Cei doi călătoresc în compartimentul vecin, numărul cinci, al aceluiași vagon. La pregătirea întâmpinării aveți în vedere că obiectul e înarmat.

MOSCOVA: Mulțumesc pentru comunicare. Ați prevăzut însă posibilitatea schimbării pe parcurs de către obiect, a itinerarului presupus?

PETROGRAD: Am prevăzut. La una din stațiile intermediare, pe numele lui Kosacevski va fi expediată o telegramă care va confirma sosirea obiectului sau schimbarea itinerarului de către acesta. Mai aveți întrebări?

MOSCOVA: Ultima întrebare: La noi, aici, circulă zvonuri că nemții ar fi reînceput acțiunile militare, dar de la Petrograd n-am primit nicio comunicare oficială. Cum trebuie luate aceste zvonuri, ca o provocare?

PETROGRAD: Din păcate, zvonurile corespund în parte realității. Din informațiile pe care le dețin de la Colegiul pe întreaga Rusie pentru constituirea Armatei Roșii a Muncitorilor și Țăranilor, comandamentul german a avertizat astăzi că, la 5 februarie, stil vechi, vor începe ostilitățile. Comunicarea oficială respectivă o veți primi probabil în următoarele ore.

MOSCOVA: După convenție, avertizarea privind atacul trebuie făcută cu o săptămână înainte. Probabil că ați greșit data și este vorba de 10 februarie?

PETROGRAD: Nu, n-am greșit. Nemții au încălcat convenția. Atacul trupelor germane începe poimîine, 5 februarie. Mai aveți întrebări?

MOSCOVA: Nu, vă mulțumesc.

TELEGRAMĂ

DOMNULUI LEONID BORISOVICI KOSACEVSKI. PERSONAL.
Hotelul „Național” camera 345. Moscova.

MARFA AȘTEPTATĂ DE DUMNEAVOASTRĂ A FOST împachetată și expediată cu ajutorul salariaților de la biroul din Petrograd, pe adresa indicată. Copiile frahțurilor mi-au fost remise mie și angajatului de la biroul dumneavoastră din Petrograd, sub semnătură. Sosim la Moscova în cursul zilei. În caz de întârziere sau eventuale schimbări, vă voi comunica de îndată prin telegraf sau telefon.

Vă rugăm asigurați transportarea din stație și depozitarea.

AL DUMNEAVOASTRĂ DEVOTAT
Suhov

CAPITOLUL AL PATRULEA. „MARFA” DIN PETROGRAD

I

LA CONSFĂTUIREA ȚINUTĂ DE RÎCEALOV, SE HOTĂRÎSE CA Messmer să nu fie reținut în gară. Agentul nostru trebuia să „preia marfa” de la Suhov pe peron, iar apoi să-l însoțească neobservat în drumurile lui prin Moscova. Presupunînd că din gară Messmer va pleca direct la tatăl său, am hotărît să pun sub supraveghere și casa văduvei consilierului de stat Bobrișcev, unde bătrînul avea închiriat apartamentul. Pentru aceasta îi desemnasem pe Artiuhin și pe Voljanin. Artiuhin trebuia să facă impresia unui pierde-vară, care umbla haihui pe stradă, și să țină sub observație intrarea principală ce ne interesa. Dacă Vasili Messmer va prefera intrarea de serviciu, prin curte, atunci va fi observat, inevitabil, de către Voljanin, care, sub aspectul unui om venit de la țară, ca neam al rîndașului, era angajat să despică cîteva stînji de lemne.

Așteptînd sosirea „mărfii împachetate și expediate”, am vizitat împreună cu Voljanin gara Nikolaevski și ne-am

convins o dată în plus că „depozitarea și transportarea” se vor desfășura în condiții grele.

Kalanciovka era întotdeauna cel mai aglomerat loc din Moscova. Din acest punct de vedere, cu Kalanciovka nu puteau rivaliza decât Suhariovka și Truba. Noul sosit aici, doar părăsea peronul și îndată era asurzit de cacofonia zgomotelor: zdrăgănitul șinelor de fier de pe caldarîm, huruitul tramvaielor, nechezatul cailor, vuietul sirenelor și al claxoanelor mașinilor de piață, strigătele hamalilor, căruțașilor, comisionarilor pentru închiriat camere mobilate și țiپetele stridente ale precupețelor moscovite.

Care încărcate cu lemne, platforme cu valize și baloturi, cărucioare cu saci. Haine largi din catifea cu glugi de blană pentru femei, căciuli țărănești cu apărători pentru urechi și ceafă, broboade pentru precupețe, șube din blană de dihor, bekeșe, podiovci. Vuiet, dangăt, pocnet, zarvă.

Așa era piața pînă la război. Vîntul unui război și a două revoluții învolburase și mai mult această mare de oameni, aruncînd aici refugiați, soldați demobilizați, speculanți de alimente și infractori amnistiați. Piața era împodobită cu panglici și steaguri roșii, iar pe fațada fostului Pavilion al țarului apăruse o pancartă imensă reprezentînd un burjui cu joben și ghetе de lac cu potcoave, stînd în patru labe. Pe burjui ședea călare un muncitor desculț, cu niște pinteni în formă de stele desenați la călcîie. Sub desen o inscripție povățuitoare: „Țin-te bine în șa, proletarul!”

Soldații, rîzînd și spunîndu-și vorbe de duh, se cățărau pe acoperișurile tramvaielor. O astfel de călătorie, căreia i se zicea „carusel”, era distracția preferată a demobilizaților. „Caruselul tramvaielor” se învîrtea prin toată Moscova...

Sosirăm dimineața în Kalanciovka, dar viața se desfășura aici din plin încă din zori. Kalanciovka era toată un clocot, forfotea, striga și ademenea.

— Nemții sînt lîngă Petrograd! Nemții sînt lîngă Petrograd! urla un puști care vindea ziare. Percheziții de foamete la Piter! Generalul Kaledin a terminat cu viața lui de general, s-a sinucis! Decretul Sovietului Comisarilor Poporului cu privire la aur!

— Ia curmeie de tei! Curmeie pentru funii! striga cît o ținea gura o precupeață grasă.

— Plăcinte de Arzamas cu peștișori din Astrahan! cînta alta de alături.

Nu izbutirăm eu niciun chip să aflăm cînd sosea trenul de Petrograd. Impiegatul de mișcare al stației dădu doar din umeri.

— Dacă eram pînă la război, v-aș fi spus. Dar acum... Poate întîrzie o oră, poate douăzeci și patru de ore.

De un singur lucru era convins impiegatul: că trenul va întîrzia în mod sigur.

Discutarăm cu agenții noștri care trebuiau să se ocupe de „depozitare și transportare”, apoi pornirăm spre intrarea la peronul gării și imediat furăm luați pe sus de mulțimea pasagerilor ce coborîseră dintr-un personal. Nu era nicio posibilitate să ieși din amestecătura aceea de oameni. Ne trezirăm înghesuți lîngă o tarabă cu obiecte bisericești, unde doi călugări vindeau cruciulițe, candelă și iconițe.

— Veniți aici, preapăcătoși urmași ai păcătoșilor străbuni! Veniți aici, pravoslavnicilor! chema pe un ton vesel cumpărătorii cel mai tînăr. Partenerul lui un bătrîn slăbănog, socotea încasările și ura drum bun evlavioșilor cumpărători: sfîntul Nicolai cu voi! Hristos să vă însoțească pașii!

Alături își făcu loc o tînără prostituată cu o mină puerilă și, lîngă ea, un cîrd de copii zdrențăroși.

Puhoiul celor sosiți se revărsa în marea involburată a pieței, răsturnînd taraba cu plăcinte.

Undeva un hoț, fricos ca un iepure, țipa jalnic, bătut de

mulțime. Un domn uscățiv chema delegații veniți la congresul orașelor și zemstvelor. Cineva aduna bani pentru întreținerea azilului artiștilor împovărați de ani. Se certau căruțașii care ședeau la coadă pentru bonuri de fin. Lângă fostul Pavilion al țarului, unde acum se afla comitetul revoluționar al căilor ferate, se ținea un miting. Aici se făceau înscrieri de voluntari pentru Armata Roșie.

— Al nouălea val! exclamă vesel Voljanin. S-a zbîrlit Rusia, toate osișoarele îi trosnesc. Pesemne că Nikolașka nici nu visa cum îi va pîrîi puterea din încheieturi. Ochii lui sclipeau ațîțați sub bereta lăsată pe frunte. Se simțea o părticică din această năvalnică stihie, subordonată unor legi invizibile, rupînd în drumul său tot ce întîlnea.

— Asta-i fapta zilelor noastre, hulirea speciei umane, glăsuia bătrînul călugăr pe un ton moralizator. În sfînta scriptură scrie: „Și cheamă-i cu blîndețe pe cei ce se îndepărtează de înțelepciune”.

Voljanin bătu cu palma în teaca de lemn a Mauserului:

— Iată unde-i, tăicuță, și blîndețea, și înțelepciunea. Aici e totul. Glonțul nu-l oprești cu molitvă, iar poporul nu-l pui în patru labe cu crucea.

— Pfui, antihristule!

— Minți, nea cutare, zise Voljanin. Eu nu-s antihrist. La noi, pe crucișător, un singur antihrist a fost, unul care lucra ca matroz de rangul doi, pe cînd eu, ehei, ia-o mai sus, nenicule, mă număram printre cei mai buni tunari. Pe ăla, în o mie nouă sute șaptesprezece, l-au lichidat, n-aveau nevoie de el...

Prostituata se strecură, legănînd din șolduri, lângă matroz. Zîmbi cu gura rujată din gros și ceru de fumat.

— Fără muncă, Mașenka?

Prostituata pufni în rîs.

— Totdeauna sînt dulăi destui. Servește-mă cu vin, dințișori de aur.

Voljanin oftă.

— Aș merge bucuros în rai, dar nu mă lasă păcatele!

— N-ai bani?

— Banii, Mașenka, sînt gunoi, zise convingător matrozul. Nu de bani e vorba, ci de principiu. Uite, îi dăm gata pe nemți și apoi o să întindem amîndoi o pasiență. Cocaină nu va fi, dar spirt, cît marea. Ce zic spirt? Șampanie, Madeira!... Totul va fi al tău, Mașenka. Dacă vrei – bea, dacă vrei – scaldă-te, dacă nu – înecă-te. Acum, pentru poporul dezrobit nimic nu-i imposibil. În momentul de față însă nu se poate: principiul. Pardon și iertare. Ridică ancora și acostează deocamdată la clasa făcută praf și pulbere.

Prostituata, căreia îi plăcuse matrozul, voia să spună ceva, dar observînd în mulțime un domn solid, începu să-și croiască grăbită drum spre el.

Voljanin își împinse bereta pe ceafă, își frecă urechile roșii prinse de ger și spuse cu regret:

— Tot principiul revoluționar, tovarășe Kosacevski.

— Îți înțeleg necazul și, jos pălăria!

Voljanin se uită la mine bănuitor, dar tăcu. Și numai cînd ne apropiam cu trăsura de miliția judiciară, remarcă filosofic:

— Dumneavoastră n-o să muriți de moarte bună, tovarășe Kosacevski.

— Nădăjduiesc. Să mori de moarte bună e plicticos.

— Treaba cam așa e, căzu de acord Voljanin. Numai că asta-i păcatul: trăim glumind, dar murim fără glumă...

În cabinetul meu ne așteptau de acum Borin și Artiuhin. După ce Voljanin se schimbă de haine (neamul de la țară al rîndașului trebuia să arate corespunzător), îi instruii încă o dată, pe el și pe Artiuhin.

— Ați înțeles totul?

— Dar ce-i aici de neînțeles? se miră Artiuhin. Nu cu

stînga se suflă nasul, Leonid Borisovici. Aș fi reușit asta și fără să fiu dăscălit. N-am să dau greș.

După plecarea lor, izbutii să aflu pînă la urmă că trenul expres mai sta încă lîngă Klin. Drumul era blocat de eșaloanele refugiaților și prizonierilor de război de care, de aproape o lună, se tot desconggestiona Petrogradul.

— Se vede că vom ajunge să călătorim de la Petrograd cu caii și tot o să fie mai convenabil, spuse Borin.

Nu era departe de adevăr. Dacă după revoluție ritmul vieții se accelera continuu, mersul trenurilor își încetinea ritmul în aceeași măsură. Odinioară, trenul expres parcurgea distanța de șase sute și ceva de verste între Petrograd și Moscova doar în douăsprezece ore și jumătate, iar acum pe aceeași distanță, făcea douăzeci și patru de ore, ba chiar mai mult. Trenul personal se întîmpla să se tîrască și cîte două-trei zile, stînd ore întregi în stații și în halte uitat de Dumnezeu.

Pasagerii obișnuiți cu peregrinările cunoșteau bine geografia comercială a celor patru gubernii peste care se tîra garnitura. La Ciudovo cumpărau chibrituri, în Okulovka saci, în Valdai făină, în Tver făceau rost de unt, de cartofi și de brînză de vaci...

După ce bătu la ușă, Dubovițki intră în cabinet. Omul ăsta avea uimitorul talent de a se ivi întotdeauna cînd nu era momentul oportun. La vederea șefului miliției judiciare, Borin se ridică: avea în sînge respectul față de funcțiile superioare.

— Stați jos, stați jos, Piotr Petrovici, spuse Dubovițki.

Chipul îi radia de mulțumire și mirare în același timp: nu putea să-și revină după arestarea neașteptată a răpitorilor petrecărețului comerciant. Acestui eveniment ieșit din comun avea să-i dedice o pagină întreagă în raportul de activitate lunară.

— Am venit la dumneavoastră realmente pentru un

minut, Leonid Borisovici, îmi spuse el prevăzător. Chiar acum am vorbit la telefon cu arhimandritul Dimitri. Patriarhul și membrii sfântului Sinod se interesează de mersul anchetei cu privire la jefuirea sacristiei.

— Vreți să spuneți că, în măsura posibilului, le-ați satisfăcut curiozitatea?

— Nicidecum, Leonid Borisovici. Le-am zis numai că de problema aceasta vă ocupați dumneavoastră personal. Arhimandritul dorește să discute cu dumneavoastră și a cerut să i se fixeze întrevederea.

— Sînt gata să stau de vorbă cu el chiar deseară.

— Atunci, cu permisiunea dumneavoastră, să-i telefonez?

— Nu îndrăznesc să vă deranjez, Vitali Olegovici. Am să-i comunic chiar eu. Iar acum, vă rog foarte mult să mă scuzați.

Dar să scapi de Dubovițki nu era atît de simplu.

— Încă o întrebare care nu poate fi amînată, spuse el grăbit. Am citit materialele privind cazul Bari și mi-au lăsat impresia că răpitorii au acționat, dacă pot să mă exprim așa, sub influența morală a anarhistului Grîzlov.

Borin, cu urechile ciulite, se uită la mine: probabil că înțelegea acum din ce mă pregăteam eu să „cos velele”.

— Și la ce concluzie ați ajuns?

Dubovițki se simți încurcat.

— Cum să vă spun? Desigur, e clar că juridic nu poți pune pe seama tovarășului Grîzlov responsabilitatea celor petrecute...

— De ce nu? Seamănă a instigare.

— Dar, ținînd seama că tovarășul Grîzlov e un vechi revoluționar... Poate ar fi bine să aduceți la cunoștință acest fapt tovarășului Rîcealov?

— O iau și pe asta în seama mea, Vitali Olegovici.

— Vă foarte mulțumesc, zise ușurat Dubovițki, care pe de o parte nu dorea să-și strice relațiile cu Federația grupărilor

anarhiste, iar pe de alta să-și negligeze îndatoririle de serviciu. Prefera să fie și lupii sătui, și oile întregi, și el cu conștiința împăcată. Mă obligați foarte mult, Leonid Borisovici.

Puțin timp după plecarea lui, semnalul pe care-l așteptam se făcu în sfârșit auzit. Mă suna un subinspector din gara Nikolaevski care raporta că „marfa” sosise și era transmisă în condiții bune din mână în mână.

— Suhov e la dumneavoastră?

— Nu-i, tovarășe Kosacevski. Suhov a plecat chiar acum spre dumneavoastră. Dar e la mine tovarășul din Petrograd. Doriți să vorbiți cu el?

— Să vină și el aici. Unde-i acum obiectul care ne interesează?

— În clădirea gării. Ia micul dejun la bufetul clasei întâi.

Faptul că Messmer nu plecase imediat la tatăl său și intrase la bufet mi se părea straniu, dar nu mă consideram specialist în psihologia ofițerilor de gardă și știam foarte puțin despre relațiile reciproce din familia Messmer.

— Cîndva restaurantul din gara Nikolaevski avea una dintre cele mai bune bucătării din Moscova, remarcă, visător, Borin. Lucra acolo ca bucătar unul Deborg, care prepara niște pateuri, că te lingea pe degete. Mai ales cele cu carne de vițel: carne de vițel, șuncă, ciuperci...

— Ei, dacă Messmer ar fi la fel de gurmand ca dumneavoastră...

— Deborg a plecat demult, iar ciuperci nu se mai cultivă la Moscova...

— Atunci să presupunem că vizitează fostul restaurant pentru vechile-i amintiri. Doar se vine la mormîntul primei iubiri, pentru a scăpa o lacrimă și a pune un buchet de trandafiri.

Peste cincisprezece minute, telefonul sună din nou: Messmer își terminase modestul mic dejun și luase o trăsură.

— Da, păcat, mă adresai lui Borin după ce terminai convorbirea.

— La ce vă referiți?

— La pateul de vițel, se înțelege, îi explicai. Dacă ne-am fi cunoscut mai înainte, aş fi vizitat neapărat restaurantul din gara Nikolaevski.

— Dar poate nu e totul pierdut, Leonid Borisovici?

— Desigur. Sînt convins că în Moscova se vor mai cultiva ciuperci.

Borin, pare-se, nu împărtăşea convingerea mea...

Uşa se deschise larg şi în cabinet dădu buzna Suhov, agitat.

— Ei, cum e?

— În primul rînd, bună ziua. Îl potolii eu. Şi apoi, dezbracă-te. Ai ceva împotriva?

Suhov se fistîci.

— Scuzaţi-mă, Leonid Borisovici. Bună ziua!

Îşi scoase de pe cap căciula fulguită, cu apărători pentru urechi, se dezbracă de palton şi puse pe masă nişte cărţi cumpărate, probabil, la Petrograd. Citii titlul celei de deasupra: „Pietrele preţioase”. O abordare serioasă a anchetei jafului!

— Iar acum, ia loc şi povesteşte.

S-ar părea că plecarea lui Messmer la Moscova era legată direct de apariţia în ziare a ştirii despre jefuirea sacristiei!

Suhov povesti că femeia de serviciu, Şuklina, care în ziua neaşteptatei plecări a lui Vasili Messmer venise, ca de obicei, la nouă dimineata, îl găsisse de data aceasta acasă (el pleca la serviciu la ora opt). Vorbea cu cineva la telefon, iar pe masă avea un ziar cu ştirea despre jaful sacristiei însemnată cu creionul. Messmer era tare tulburat. Îşi întrerupsese convorbirea şi o poftise pe femeie afară, rugînd-o să vină peste o oră. În aceeaşi zi îşi aranjase la statul major un scurt

concediu, de care avea chipurile nevoie să-și vadă tatăl bolnav, și plecase la Moscova. Suhov izbutise la Petrograd nu numai să cumpere cărți, dar și să adune informații ample despre familia Messmer.

Cînd telefonul sună a treia oară, de aparat se apropie Borin.

— Ce?... Pe Arbat?... ajunse pînă la mine, și, după vocea lui, înțelegi că se întîmplase ceva neprevăzut. La început crezui că Vasili Messmer izbutise să se ascundă. Dar nu...

— Repetați adresa, ceru Borin. Da, am înțeles... Nu, nu întreprindeți niciun fel de acțiune, deocamdată. Continuați urmărirea. Da... Bine.

Agăță receptorul în furcă.

— Messmer nu s-a dus la tatăl său. Acum e în apartamentul bijutierului Kerbel...

Comunicarea aceasta, dacă nu era uluitoare, era cel puțin neașteptată.

— Messmer n-a expediat nicio telegramă în ziua plecării? întrebă Borin pe Suhov.

— A expediat, confirmă Suhov, a expediat-o de la gară. Dar asta a făcut-o chiar înainte de a pleca trenul și n-am putut stabili destinatarul.

— Credeți că destinatarul era Kerbel? întrebai eu.

— Așa se pare, dădu din cap Borin. E foarte posibil ca în telegramă să-i fi fixat întîlnire lui Kerbel la gară și la bufet, dar așteptîndu-l degeaba, a plecat la el acasă.

Așadar, Vasili Messmer îl cunoștea bine pe bijutierul de la sacristia patriarhiei, iar fratele lui, Oleg, pe arhimandritul Dimitri. Plecarea lui Vasili la Moscova era legată de apariția în ziare a știrii despre jefuirea sacristiei.

— Curios, rosti gînditor Borin, răspunzînd ca un ecou gîndurilor mele.

Vasili Messmer stătuse în apartamentul lui Kerbel puțin,

vreo zece minute. Negăsindu-l acasă (bijutierul se afla în acest timp la șlefuitorul de pietre prețioase Țehanovici), luase din nou trăsura și plecase la tatăl său.

Borin își apăra tactica lui preferată, așteptarea. Dar, de data aceasta, nu mai fusei de acord cu el: nodul făcut trebuia tăiat... Stabili prin telefon întâlnirea cu arhimandritul Dimitri, apoi chemai mașina.

II

DACĂ EȘTI MUSAFIR NEDORIT, IAR STĂPÎNUL, DUPĂ presupunerea ta, e înarmat și cu o fire destul de impetuoasă, atunci cînd suni sau bați la ușă, lipește-te cît mai bine cu spatele de perete. Această învățătură o căpătasem la Tula, în martie 1908, cînd poliția încercase să aresteze trei luptători din Moscova, printre care mă aflam și eu. Ca răspuns la bătăile insistente, descărcasem Browningul în ușa de la intrarea principală, apoi mă alăturasem tovarășilor care se retrăgeau prin ușa de serviciu. Trăsesem, se înțelege, pe ghicite, pentru a-i speria, pentru a le tăia elanul musafirilor noștri nocturni. Dar a doua zi aflasem cu satisfacție că agentul secret era mort, iar doi polițiști fuseseră răniți, dintre care unul, grav. Polițiștii din Tula nu aveau experiența necesară: în zelul lor pentru exercitarea obligațiilor de serviciu și în dorința de a raporta cît mai repede, la Petrograd, reușita, se adunaseră în turmă în fața ușii, deși știau bine că sîntem înarmați și n-aveam ce pierde. Îmi rămăsese întipărită în memorie acea întîmplare plină de învățăminte. Iar acum, după doisprezece ani, suind pe palier, în primul rînd îl dădui la o parte pe prea grăbitul Artiuhin, care era în stare să acopere singur deschizătura ușii. Pe urmă, printr-un gest, le

arătai băieților din echipa operativă unde trebuiau să stea. Și numai după aceea, așezându-mă într-o parte, apăsai pe butonul soneriei electrice. Așteptară. Niciun zgomot. Sunai încă o dată și din nou tăcere. Dar tocmai când chibzuia cum să spargem ușa roasă cu două canaturi, de cealaltă parte se auzi ceva semănând cu tropotul unor tocuri pe parchet. O voce de femeie tânără întrebă:

— Cine-i acolo?

— Miliția judiciară.

— Miliția? Și ce doriți? În vocea femeii se simțea surpriza.

Broasca țacăni, dar ușa se deschise numai cît era lungimea lăntugului.

— Ce doriți? repetă subreta, de data aceasta adresându-mi-se direct.

— Vom discuta cu dumneata înăuntru.

Fata desfăcu lăntugul și intrară într-un antreu mare, pătrat, în care dădeau cîteva uși.

— Vasili Grigorievici e acasă?

— Un moment... Îl anunț imediat.

— Nu te deranja. Unde este?

Fata arătă din ochi ușa. Apuca de mîner, apăsînd încet, și deschisei brusc. Camera era goală.

— Unde-i dumnealui?

— Nu știu. Zău că nu știu... Tot chipul fetei, ba și bonețica albă cu dantelă de pe cap, exprimau nedumerire. I-am servit ceaiul aici lui Vasili Grigorievici... Abia acum...

Într-adevăr, pe o măsuță mică, rotundă, aflată lîngă divanul acoperit cu un covor turemen, se zărea o zaharniță, un ceainic de porțelan și o ceașcă cu farfurioară. Din ceașcă se ridica ușor aburul.

— Am să aflu imediat, poate că Vasili Grigorievici e la papa al dumnealui...

— Vasili Grigorievici nu-i acasă, se auzi o voce stridentă

de bătrîn. Tu, Verocika, du-te la tine, de musafiri mă voi ocupa eu. Dacă va fi nevoie, am să te chem. Du-te, Verocika.

La capătul opus al antreului stătea un bătrînel cu mustață și perciuni, cum se obișnuia la sfîrșitul veacului trecut. Purta o tunică cu epoleți transversali de general în rezervă și pantaloni de stat-major cu lampasuri roșii. Dacă n-ar fi fost papucii de casă din pîslă, fără ștaif, care nu se potriveau nicicum cu aspectul lui brav, ai fi zis că-i exact modelul de tată comandant pe care revistei „Niva” îi plăcea să-l prezinte în paginile sale.

Nu era greu să ghicești că era tocmai stăpînul casei, generalul-maior, baron Messmer.

Răspîndind un miros de naftalină – probabil uniforma de general fusese scoasă nu demult din cufăr și nu reușiseră s-o aerisească cum trebuie – baronul se îndreptă spre mine cu pași mărunți.

— Cu cine am onoarea?

Îi întinsei mandatul. Punîndu-și ochelarii, îl studie amănunțit și mi-l înapoie cu o ușoară plecăciune.

— Bucuros de cunoștință, spuse binevoitor. Tovarășul președinte al Sovietului miliției, asta-i un fel de consilier de stat, ceea ce, în domeniul militar, corespunde cu gradul de general-maior, iar în marină cu cel de contraamiral, îmi explică el. Funcție mare. Persoană de categoria a patra. Sînt măgulit.

— Unde vă este fiul?

Bătrînelul parcă se și bucură.

— O întrebare direct la subiect. Dacă vă referiți la Vasili Grigorievici, atunci nu vă pot fi cu nimic de folos. Îndrăznesc doar să vă încredințez că nu-i aici. De altfel, am un bilet pentru dumneavoastră. Iată-l. Dacă-mi permiteți...

Biletul conținea numai cîteva cuvinte:

„Domnilor Cekiști,

Neavînd suficient timp pentru o discuție amănunțită cu dumneavoastră, vă prezint scuzele de circumstanță. Nutresc speranța că într-un viitor apropiat discuția noastră va avea totuși loc, dar în condiții mult mai favorabile pentru Rusia și pentru mine.

BARON V. MESSMER”

— DEȘI MI-E FIU, TOTUȘI NU-S DE ACORD. ARE SPIRIT DE frondă, zise bătrînelul acuzator. Dar de ce stăm în antreu? Scuzați-mă, am devenit un fel de urs în bîrlog... Vă rog să poftiți în apartament. Iar pe soldăței îi va hrăni Verocika la bucătărie. Ciorba și casa asta ne e masa. Cum merge slujba, fraților, îi întrebă el voinicește pe ostașii din echipa operativă.

— Slujim, nu lîncezim, excelența voastră, bălmăji ironic unul din ei.

— Cum? Slujim, nu lîncezim? Excelent. Iată înțelepciunea poporului. Bătrînelul se luminează la față și chiar bătău în parchet cu piciorul vîrît în papucul de pîslă. „Slujim, nu lîncezim”... Bine zis, soldățește. Că soldatul ce face – cu baioneta se bărbierește, sub băț se încălzește, iar gîndurile și le ține-n el...

Așadar, acțiunea noastră, gîndită bine, în cele mai mici amănunte, părea că eșuase.

Am avut destule emoții cu transportul „mărfii” de la Petrograd la Moscova. Mă temeam că Vasili Messmer o să ne scape în piața Kalanciovka, sau pe drum, după plecarea din piață. Dar că va dispărea chiar de sub nasul meu, la asta nu mă așteptam. Totuși, dispăruse. Și dispăruse cît se poate de simplu, nebătîndu-și capul să inventeze cine știe ce planuri viclene. Cu puțin înaintea vizitei noastre urcase liniștit pe scară în pod, apoi prin lucarnă pe acoperiș, și de acolo sărise

pe acoperișul casei vecine care se afla aproape lipită de cea a văduvei. Coborîse tot simplu, fără trucuri acrobatice: prin podul casei sau pe scara de incendiu exterioară. Bravo, baroane!

În pod era întuneric. Șoarecii foșneau printre hîrtii. Pe stratul gros de praf, care acoperea aproape în întregime pardoseala podului, se distingeau, clar urme de cizme. Atîrnînd într-o singură balama, oblonul lucarnei se legăna și parcă își bătea joc de noi scîrțîind.

— A fugit, zise Artiuhin gînditor și, ca omul căruia-i place să fie curat, își șterse minuțios mîinile murdare de cearșaful ce era pus la uscat. A fugit pe acoperiș, Leonid Borisovici.

Cînd mă întorsei în apartament, nervos și murdar, după cercetarea acoperișului și a podului, subreta se apucă să-mi curețe paltonul, iar generalul, cu o amabilitate suspectă, mă invită să-mi spăl mîinile. Mă conduse chiar el, dar, curios, nu în baie, ci în dormitorul lui unde un dulap-spălător finisat cu lemn de palisandru ocupa aproape tot peretele. Din lemn de palisandru erau și numeroasele perii și periute destinate, probabil, să îngrijească podoaba capilară, mustățile și favoriții generalului. Aici erau și flacoane cu apă de colonie și cutiute cu fixative: generalul era foarte grijuliu cu exteriorul său.

Lemnul de palisandru emana un miros ușor, propriu numai lui, de violete de Parma, și acest miros îți amintea de primăvară. Pe perete, vizavi de patul lat acoperit cu o cuvertură (deasupra căruia se aflau cîteva iconițe) atîrnau în rame la fel sculptate două portrete: Pușkin și marele cneaz Konstantin Konstantinovici. Dîndu-mi prosopul, bătrînelul zîmbi cu șiretenie.

— Enigma naturii, zise el, kameriunkerul și marele cneaz. E o distanță, nu! Eu însă nu țin seama de ea. Îndrăznesc să vă conving, domnule Kosacevski, că ambii sînt călări pe Pegas, stau în aceeași șa și țin de același căpăstru. Favoriții muzelor!

E adevărat că alteța sa este glorificat nu numai pentru versurile sale, ci și pentru faptul că a fost comandantul regimentului Preobrajenski al gărzii imperiale, comandant onorific al regimentului 15 de grenadieri din Tiflis, general, președinte al Academiei de Științe... Nu voi vorbi de origine. Sînt totuși dușmanul prejudecăților și al ideilor preconcepute, domnule Kosacevski. După priceperea mea, versurile kameriunkerului s-ar putea să nu fie mai slabe decât ale marelui cneaz. Da. În Parnas nu există tabele pentru ranguri. Dar mie, trebuie să recunosc, mi-e mai simpatică muza lui Konstantin Konstantinovici. Desigur, nu pentru faptul că e mare cneaz și domnul Pușkin e de origine arabă, ci pentru că Konstantin Konstantinovici și-a dedicat pana nu plăcerilor iubirii, nu picioarelor de dame, ci lucrurilor care sînt dragi fiecărui om pravoslavnic. Versurile alteței sale, îmi permit să spun, sînt mai înălțătoare, mai aproape de conștiința civică. Desigur, vă aduceți aminte? Bătrînelul ridică mîna dreaptă și declamă: „Nu că-n vine-mi curge sîngele domnesc și nici că-s neam de nobil, din străbuni, încrederea eu am să dobîndesc și dragostea poporului creștin”. E înduioșător, nu-i așa? Și mai departe: „Al meu șuvoi de versuri calde în inima mulțimii să pătrundă, îndureratului calvarul să i-l curme, cel fericit mai fericit s-ajungă!” Vibrante versuri! Generalul oftă și repetă: „... Încrederea eu am să dobîndesc și dragostea poporului creștin”.

Se pare că-l suspectam gratuit de ironie. Nu era în firea lui. Nici n-avea de gînd să-și bată joc de mine. Pur și simplu, generalul depășise acel prag invizibil care separă bătrînețea înțeleaptă de vlăguirea intelectuală și procedase cu hotărîrea ce-l caracteriza, cu un pas sigur ca de paradă, cu care-și însoțise altădată batalionul prin satul Krasnii.

Se înțelege că fiul său nu-i încredința tainele treburilor lui.

— Veți face percheziție? întrebă cu un aer preocupat generalul.

— Va trebui.

Dădu din cap înțelegător și respectuos.

— Înțeleg, înțeleg... Slujba!

În fața unor noțiuni ca slujbă, disciplină, grade, putere, generalul arăta o venerație amuzantă. Conducându-mă în antreu, îmi povesti o anecdotă de regiment:

— Odată, pe Nevski, trecea un iuncher cu diagonală pe piept și iată că apare ca din pământ Măria Sa împăratul în persoană, răposatul Aleksandr Aleksandrovici, fie-i țărîna ușoară... Tinerelul, se înțelege, luă poziția de drepti, se lungi ca un plop și nu mai respiră. Rămase statuie, numai vîrfurile mustăților îi mai tremurau și pintenii zornăiau mărunț din cauza emoției. Aleksandr Aleksandrovici îl privi. Totul ca la regulament: bun băiat, bravo, bine instruit – parcă-i turnat, de i-ar fi intrat și un bărzăun în nară, tot n-ar fi strănutat. De! Slujba! întrebă: „Unde te duci?” Iuncherul răcni: „În direcția depoului, măria ta!” Împăratul rîse binevoitor și-i explică blajin: „Prostuțule, în limba rusă literară, cuvîntul «depou» nu se declină”. Dar tinerelul nu fu de acord: „Măria ta, spuse, nu-i așa!” „Cum să nu, prostuțule?” „Nu, răspunse iuncherul, în fața măriei tale totul se înclină!” Îndrăzneț, nu? chicoti bătrînelul. Dar bestia avea dreptate: în fața înaltei conduceri totul se înclină – și omul, și orice lighioană, și plantele, iar despre gramatică să nu mai vorbim!

În antreu îl zării pe Voljanin, care terminase treburile din curte. Matrozul avea fața roșie, aprinsă, și părul umed de sudoare. Plină de rumeguș, scurta vătuită îi era larg desfăcută, iar pe pieptul gol se vedea inscripția tatuată cu tuș roșu: „Moarte capitalismului mondial!” Tatuajul fusese înconjurat de un ornament complicat de lanțuri și ancore...

— Ce-i asta, și la joagă ai tras cu scurta descheiată și cu

pieptul gol? îl întrebai îngrijorat, simțind că totul începea să clocotească în mine.

— Exact, răspunse el nu fără o oarecare mândrie. Numai că dumneavoastră, tovarășe Kosacevski, nu trebuie să-mi purtați de grijă: sînt spălat în șapte ape și uscat de șapte vînturi. Cînd muncești nu se lipește nicio boală de tine. Dacă tai și spargi un stînjén de lemne, ți-ajunge nădușeala și-n izmene, ca-n baia de abur...

„Moarte capitalismului mondial...” Da, se poate ca lui Vasili Messmer să nu-i fi fost prea greu să înțeleagă că apartamentul tatălui său era pus sub observație.

— În flotă a fost stabilit ca onorul la împărat să se dea cu treizeci și una de salve, o trînti, hodoronc-tronc, bătrînelul. Și pe lîngă asta, toate pavilioanele: pavilionul comandor și al amiralității se coboară pînă la jumătatea arborelui gabier.

— Exact la semn, tătucule, confirmă Voljanin și îmi făcu cu ochiul. Sus-numitul cunoaște treaba, a?

— Da... spre deosebire de dumneata, dădui eu din cap.

III

ERA PUȚIN PROBABIL CA VASILII MESSMER, ÎNCHEIND plimbarea pe acoperiș, să plece imediat în vizită la Kerbel sau la custodele sacristiei. Se vede că înțelesese de unde bătea vîntul și trăsese concluziile corespunzătoare. Dar „puțin probabil” e totuși posibil. De aceea hotărîi să iau măsuri de prevedere. Pentru evitarea oricăror surprize, îl trimisei pe Voljanin la Borin, care în acel timp făcea percheziție în apartamentul bijutierului. Matrozul trebuia să-l avertizeze pe Borin de eșecul nostru. Cu matrozul trimisei și un bilet, prin care îl rugam să se ia măsuri pentru reținerea lui Vasili

Messmer, în cazul când acesta s-ar hotărî totuși să-l viziteze pe Kerbel. Totodată, ceream să-l trimită la Kremlin pe Suhov, împreună cu agentul de la miliția judiciară din Petrograd. Lui Suhov îi revenea o misiune delicată: să-l aresteze pe Messmer pe neobservate și fără zgomot. Îi rugasem ca de arhimandrit să nu se atingă deocamdată. Dimitri, cu care trebuia să am întâlnire la miliția judiciară peste câteva ore, nu trebuia în niciun caz să știe de sosirea colonelului la Moscova și, cu atât mai mult, de interesul nostru pentru el și pentru schimnicul de la mînăstirea din Valaam. În general, cu cît Dimitri va ști mai puține, cu atât discuția mea cu el va aduce mai mulți sortți de izbîndă cauzei noastre.

De asemenea, trebuia să prevedem tentativa lui Messmer de a lua legătura telefonică cu Dimitri. Sacristia patriarhiei nu avea telefon. Dar existau aparate telefonice la cancelaria Sinodului și la mînăstiri. Zece sau douăsprezece aparate.

Deci, legătura telefonică...

Se înțelege că nu se pot strica toate aparatele în același timp. Dar dacă se introduc unele corective în funcționarea centralei telefonice sau dacă se deranjează – desigur, „întîmplător” – cablul sau unele fire?

Cerui legătura telefonică cu comenduirea Kremlinului. Adjunctul comandantului mă ascultă și apoi zise:

- E-n regulă. Vom face reparații.
- Cînd?
- Chiar și acum. Cîte ore îți trebuie?
- Cinci-șase.
- Vom face. Dau îndată dispoziții.

Acum, Vasili Messmer nu mai avea posibilitatea să-i telefoneze lui Dimitri. Îi mai rămăsese fie să meargă la risc, fie să dea dovadă de înțelepciune, să renunțe la contactul cu custodele sacristiei.

Dar deocamdată pe noi ne preocupa percheziția. Poate ne oferea ceva.

Extraordinarul profesor de drept penal de la școala superioară Demidov, pe care nu știu de ce studenții îl botezaseră Cizmă, era un mare adept al „acelei acțiuni de cercetare prealabilă și de urmărire penală”, „Percheziția, domnilor studenți, zicea el, nu-i atît știință, cît artă. Pentru percheziție nu-i suficientă conștiinciozitatea de slujbaş, mai trebuie și inspirație. Și să mă credeți, domnilor, că în acest domeniu există talente și genii...”

Printre profesorii școlii superioare juridice Demidov, Cizmă era considerat un prost. Doar puțini înțelegeau că el era un romantic înnăscut, menestrel al dreptului penal și, ca orice romantic, nu era străin de unele exagerări. Cum în vremea aceea activam de acum de cîțiva ani în munca ilegală, mă convinsesem pe concret că pentru succesul unei percheziții sînt necesare și cunoștințe și fler.

În orice caz, deși îi duceam de nas cu destul succes pe jandarmi și pe polițiști, n-am reușit nicicînd să-l înving, în astfel de competiții, pe rotmistrul Govorko, un ucrainean în vîrstă, cu niște splendide mustați negre. Govorko nu pleca niciodată fără pradă din locuința pe care o percheziționa. Cu un fler deosebit de jandarm, el descoperea ascunzătorile din pereți, din sobă, din grădină, ba chiar și din privată.

Cînd după una din arestări îi citasem cele spuse de Cizmă despre percheziție, rotmistrul rîsesse măgulit:

„Nu știu ce-ți închipui, domnule Kosacevski, îmi zisese cu ușorul lui accent ucrainean, dar să știi că, în munca noastră, fără talent nu faci nimic. Fără talent e ca și fără șalvari: e și neplăcut, și frig, și nici nu ești primit în societate”.

„Ce mai, dumneavoastră, cu tot talentul pe care-l aveți, nu cred să fiți primit în societate”, l-am înțepat eu cu vorba, dar el nu s-a supărat.

„Ce-i drept e drept, nu mă primesc. Dar fac rău că nu mă primesc: stăpînul deștept își ține cîinele în lanț, dar îl hrănește din mîinile lui... Altceva însă voiam să spun. Mi-a intrat în cap un gînd amuzant. Mi-am imaginat, domnule Kosacevski, că nu eu îți fac percheziție, ci dumneata mie.”

„Păi și așa ceva e posibil să se întîmple cîndva...”

„Posibil. Dar că dumneata vei putea găsi ceva la mine, asta nu mai e posibil. Chiar de-aș ascunde artileria unui regiment, tot n-ai găsi-o.”

Fusesem de acord cu el. Dar după mulți ani, se lămurise că amîndoi greșisem: a ascunde și a căuta nu-i totuna. În o mie nouă sute șaptesprezece, în apartamentul lui Govorko, care devenise între timp locotenent-colonel, Gărzile roșii descoperiseră un depozit de armament și-l expediaseră pe Govorko la Petropavlovsk. Acolo, Govorko își și pusese capăt zilelor: se spînzurase în celulă. Presupun că o făcuse din vanitate profesională. Se spînzurase de necaz. Fusesse tare supărat că a putut să dea greș.

În ceea ce mă privește, nici Cizmă, nici defunctul locotenent-colonel de jandarmi, care-și terminase la Petropavlovsk o carieră începută atît de strălucit, n-au remarcat în mine niciun fel de indiciu de talent în efectuarea „acelei acțiuni de cercetare prealabilă și de urmărire penală”. Cu toate acestea, știam că talentul și lipsa lui se echilibrează în cîntarul vieții prin hărnicie.

— Cu ce cameră veți începe? întrebă bătrînelul și, după tonul întrebării înțelesei că se străduia din tot sufletul să mă ajute. Bineînțeles, nu pentru că s-ar fi purtat rău cu fiul său, ei pentru că în fața puterii trebuia să se incline totul, pînă și cuvintele care după regulile gramaticii sînt nedeclinabile. Aceasta, împreună cu simțul datoriei i se băgaseră bine în cap încă din copilărie.

— Cu ce cameră? Cu care doriți, răspunsei eu curtenitor și politicos.

Măgulit, bătrînelul căzu pe gînduri și-și mișcă nervos piciorul, parcă zăngănind din pîntenul absent.

— E, e... poate cu a copiilor?!

— Se poate și cu a copiilor.

— Acolo poposește totdeauna Vasili Grigorievici cînd vine în ospeție la mine, explică el. Iată, chiar și azi...

Generalul oftă. Era clar că ziua de azi și tot ce era legat de ea nu-i plăceau. De fapt, ce ar fi putut să-i placă? Guvernul, chiar dacă e el al muncitorilor și țăranilor, tot guvern rămîne: cu guvernul nu e bine să te pui. Dar se poate oare compara guvernul de azi cu cel al Măriei Sale Împăratul? Bineînțeles că nu. Se răzvrătise însă nu fitecine, ci propriul său fiu. Fugind, el procedase contrar legii, dar... înțelept. Sufletul generalului era sfîșiat în bucăți de simțăminte contradictorii.

De ce camera aceea se numea a copiilor, nu știu. În sinea mea o botezai camera armăsarilor. Pereții îi erau acoperiți aproape în întregime de dagherotipii, fotografii și tablouri înfățișînd cai: trăpași englezești și din herghelia Orlov, cu capetele ridicate mîndru, cai de galop arabi, cu gîtul arcuit, iepe de Torkșirsk, cu coada scurtă, iepe din rasa de pe Don, cai din Ahaltekinsk și cai suedezi. Alergau, galopau, săreau obstacole, azvîrleau din copite, pozau fotografului, mestecau melancolici iarba sau ovăzul. Copite ridicate, crupe lucitoare, ochi năpădiți de sînge și cozi înfoiate în vînt. Între aceste multicolore și diverse herghelii cu cai de rasă se pierdeau de tot, atîrnate pe pereți, un iatagan cu mînerul și teaca ornamentate cu aur și cu o buclă din panglica ordinului Sf. Gheorghe, o tașcă de husar, adică o geantă din piele, accesoriu necesar ținutei de paradă pentru ofițerii regimentului de husari din garda imperială și portretul lui Nikolai al II-lea. Speriat și zăpăcit de mulțimea

cailor, împăratul privea timid din rama-i neagră, masivă, cu o bandă subțire aurită pe conturul marginilor interioare. În portret, Nikolai avea aceeași înfățișare năucită cum îmi apăruse la Tobolsk, însoțit de colonelul Kobîlianski, șeful gărzii. Numai că atunci nu era în această uniformă albă de husar, iar pungile de sub ochi erau mai pronunțate.

— Lui Vasili Grigorievici i-au plăcut totdeauna caii, explică bătrînelul. Înainte de război nu se înapoia niciodată fără un premiu de la întrecerile de galop ale ofițerilor.

În colțul camerei, lîngă piciorul sculptat în spirală al unei mese mici de scris, pe un suport, se afla o valiză din piele. După descriere, era aceea cu care sosise astăzi Vasili de la Petrograd. Valiza era legată în curele: se vede că încă nu fusese deschisă. Iar rucsacul, despre care îmi povestise Suhov, lipsea.

— Dacă nu mă înșel. Vasili Grigorievici avea, în afară de valiză, și un rucsac?

— Aveți perfectă dreptate, confirmă hotărît generalul. Chiar așa, un rucsac.

— Și unde-i?

Generalul și-aruncă privirea prin cameră, apoi se aplecă, scremîndu-se, și se uită sub divan. Pierdută undeva în spatele lat al lui Artiuhin, subreta intră în vorbă:

— Eu personal am adus aici din antreu rucsacul lui Vasili Grigorievici, împreună cu valiza și l-am pus...

— L-a luat cu el, ghici generalul și zîmbi, mîndru de mintea sa ageră.

Perspicacitatea generalului o aprecie numai Artiuhin.

— Așa e, cum zice excelența sa, îl susținu el și rezumă: A luat sacul, iar geamantanul l-a lăsat. E greu să te cațări cu amîndouă pe acoperișuri. În cazuri de astea alegi numai unul, eu așa judec.

Istet̃ baronul! Se pare că un singur lucru nu apucase să-l facă înainte de sosirea noastră – nu-și băuse ceaiul.

— Dacă nu vă deranjează prea mult... spusei eu bătrînelului, arătînd cu ochii spre valiză. Mă înțelegese: se agită, se smuci, fugi cu pași mici spre valiză, desfăcu grăbit curelele și dădu la o parte capacul.

Un ostaș mai tînăr din Garda roșie începu să scoată, unul după altul, obiectele așezate în valiză: lenjeria de corp de mătase, ciorapii, cămășile, trusa de voiaj, cîteva pachete de țigări, conserve americane, cărți – „Creșterea cailor și mijloacele de transport în Rusia europeană”, „Uzinele lui Ilin din regiunea Don”, „Cartea despre prăsirea cailor de curse și pur-sînge din Rusia”...

Frunzării cărțile legate – în coperte și între pagini nu găsii nimic. Cercetai apoi pereții valizei. Acum se putea trece la percheziția camerei. Din cîte îmi aduceam aminte, „acea acțiune de cercetare prealabilă și de urmărire penală” se recomanda să se efectueze după un anumit sistem, spre exemplu, scotocind treptat, în sensul acelor de ceasornic, de la stînga la dreapta și de la marginea camerei spre interior. În mod deosebit, trebuiau cercetați pereții, ferestrele, nișele – orice loc care ar putea fi o tainiță.

Ca să ciocănești pereții trebuia să scapi de hergheliile de cai și în același timp de Măria Sa Împăratul, rătăcit printre ele. Urcîndu-se pe un scaun, Artiuhin coborî portretul țarului, scutură praful de pe el, strănută și fața i se luminează imediat de un zîmbet: de strănuți luni, după cum se știe, îți pică cu dar, marți – aștepți musafiri, miercuri – vești, joi – laude, vineri – întîlnire, iar sîmbătă – îndeplinirea dorințelor. Și cum era tocmai sîmbătă și dacă mai ținem seama că de dimineață îl mîncaseră urechile (vești) și vîrfurile nasului (cinste cu vin), atunci existau toate condițiile să fie convins că ziua-i va aduce mult succes.

— Unde să-l pun pe sîngerosul Nikolai Aleksandrovici? întoarse capul spre noi Artiuhin, ținînd portretul cu mîinile întinse.

— La perete, se înțelege, îl sfătui cu dublu sens un ostaș din Garda roșie.

Generalul se crispă. Smulse portretul din mîinile lui Artiuhin și-l puse grijuliu, pe fostul împărat al Rusiei, pe divan, începînd să șteargă cu manșeta tunicii praful de pe geam și de pe ramă.

— Nu vă mai mocoșiți atîta, excelența voastră, îl sfătui ostașul din Garda roșie care propusese să se pună portretul la perete. De ce să vă mocoșiți? Mai întîi trebuie văzută rama. Poate în ramă a fost ascuns ceva... Îl îndepărtă hotărît cu cotul pe general și cercetă rama și pe față, și pe dos, rîcînd lacul cu unghia și bătînd cu degetul în lemn. Toate acestea le făcu cu multă atenție, fără a se grăbi. Flăcăul avea înclinație înnăscută în ceea ce privește „acea acțiune”.

— Aveți cumva pe aici vreo tainiță? îl întrebai, pentru orice eventualitate, pe generalul care, ca hipnotizat, urmărea degetele îndemînatice ale ostașului Gărzii roșii.

— Păi ăsta-i portretul suveranului! spuse generalul cu voce neașteptat de subțire. În ochi îi apăruseră lacrimi.

— Dar în pereții camerei? Noi tot îi vom ciocăni.

— Nu știu. Nu știu nimic!

— Asta-i tot, excelența voastră, zise ostașul Gărzii roșii, încheind pipăirea ramei. Și sluga mulțumită, și țarul nu-i jiguit.

Picioarele nu-l mai țineau pe general. Se lăsă jos pe divan, sprijinindu-se cu mîna de colțul portretului. Se părea că-l îmbrățișa cu tandrețe pe ultimul împărat al Rusiei. Pe Artiuhin, asta-l înduioșa și, ca să-i facă plăcere bătrînului, îi spuse:

— Joacă bine dame sîngerosul Nikolai Aleksandrovici. Cît

de priceput sînt eu, dar tot m-a învins. Zău! Cît ai clipi te-a și bătut! Însă țareviciul, Aleksei Nikolaevici, să-mi fie cu iertare, nu-i jucător. Nu se compară cu taică-său!

Obrajii generalului se făcuseră liliachii.

— Ce, vreți să spuneți că ați jucat dame cu împăratul?

— Chiar așa. Cînd am făcut de pază la Tobolsk.

— Lasă discuțiile, Artiuhin, îi întrerupsei eu. Vezi mai bine de tablouri.

— Se execută, Leonid Borisovici! strigă el voinicește și, uitîndu-se la bătrînelul care ședea pe divan cu capul cuprins între palme, oftă întristat. Artiuhin era un băiat bun și înțelegea că viața-i astfel alcătuită, încît nu tuturor le e bine în același timp. Ce să-i faci!

Cît timp Artiuhin și ostașul din Garda roșie dădură jos, cu ajutorul subreței, tablourile și fotografiile de pe pereți, eu mă ocupai de conținutul mesei de scris.

Se vede că Vasili Messmer, ducînd un mod de viață nomad, considera apartamentul tatălui său, și înainte de toate această cameră, adevărata sa casă. În sertarul mesei se afla jurnalul său pe 1912, scrisorile defunctei lui soții, numeroase albume de fotografii: Vasili în veston de student, tînăr zîmbind – alături de fratele său, ofițer de cavalerie; Vasili-iuncher; Vasili într-un grup de ofițeri, pe fondul unei coline golașe; Vasili împreună cu logodnica, o domnișoară melancolică, cu ochi mari și gîtul lung și subțire...

Adeverințe, certificate, dovezi, note de plată, un breloc dintr-o schijă de obuz montată în argint, un ceas de buzunar cu sonerie, „Rugăciunea ofițerilor” dactilografiată, un teanc de rețete strînse într-un elastic, cu vulturii negri bicefali pe marginea hîrtilor răsfire; un carnet de polițe, un portțigaret ofițeresc de campanie, din piele, cu monogramă și blazon; un cuțit de os pentru tăiat paginile de carte, brichete și din nou fotografii. Se putea vedea că lui Vasili Messmer nu-i era străin

nici interesul pentru literatură. Într-un portofel de piele albă, lăcuită, zăcea un manuscris neterminat: „Cîteva idei despre duel”... „Duelul, citii eu, este una din manifestările caracteristice ale adevăratei civilizații. Nici măcar anticii greci și romani n-au avut vreo idee nici despre ei, nici despre onoarea proprie. Ei nu cunoșteau noțiunea de onoare ca atare. Cînd comandantul spartan a ridicat bățul asupra lui Temistocle, acesta nu s-a simțit jignit, ci doar a spus: «Lovește, dar ascultă-mă!» Iar cînd filosoful Crotos a fost lovit peste față, acesta n-a găsit altceva mai bun de făcut decît să lipească pe vînătaie o scîndurică cu inscripția: «Asta mi-a făcut-o Nicondromos!»

Dacă neglijăm mărturiile, puțin verosimile și răzlețe, despre duel la vechii germani, ajungem la concluzia că duelul, ca mijloc de a da satisfacție pentru onoarea lezată, a intrat în uzanță abia în secolul al XV-lea, în Franța.”

Bătrînul stătea în aceeași poziție, ținîndu-se cu mîinile de cap. Intenția lui Artiuhin de a-l bucura relatîndu-i despre strălucitul talent la jocul de dame al fostului împărat se pare că-i dăduse lovitura de grație. În fond, de ce? Jocul de dame e un joc nobil și, lucru principal, e o preocupare inofensivă, mai inofensivă decît a face studii despre duel.

Artiuhin se alesese măcar cu ceva din contactul lui cu țarul. În ce mă privește însă nu-mi rămăsese nimic în amintire, poate doar cartela... O memorasem pe dinafară: „Comitetul orășenesc de alimentație – Tobolsk. Cartela de alimente nr. 54.

Numele: Romanov

Prenumele: Nikolai

Numele patronimic: Aleksandrovici

Profesia: Ex-împărat...”

Aducînd vorba de această cartelă, mă îndoiesc să-l fi liniștit pe bătrîn.

— Aa, ursulețul ronțăie semințe sub vișin! spuse surprins Artiuhin și înțelesei că dăduse peste ceva important.

— Vreo ascunzătoare?

— Chiar așa. N-am strănutat eu degeaba azi, Leonid Borisovici. Semnul cu strănutul e sigur, e verificat. Și întorcându-se spre general, Artiuhin zise cu reproș: Nu-i bine, excelența voastră. Eu vorbesc cu dumneavoastră cu sufletul deschis, iar dumneavoastră umblați cu șoșele, cu momele. Și încă un asemenea rang. Nu-i bine.

Tainița se găsea în perete, sub grosul hergheliei, chiar sub portretul lui Nikolai al II-lea. Avea un capac care sărea când se apăsa pe butonul ascuns sub tapet.

— Ei, ce-i acolo? întrebă nerăbdător ostașul din Garda roșie, cel care dăduse sfatul să se așeze portretul fostului împărat la perete, și înfipse o brichetă spre pătratul întunecos din zid. Parcă aștepta ca de acolo să cadă acuși-acuși briliante, perle și rubine.

— Acolo, soldățeilor, sînt numai lucruri de amintiri, spuse încet bătrînelul, neridicîndu-se de pe divan.

— Despre ce sînt amintirile? Despre felul cum ați jefuit sacristia? își arată răutăcios dinții tari, albi, soldatul din Garda roșie.

— Uitați-vă, rosti și mai încet bătrînelul și, căutînd parcă apărare la fostul autocrat, îmbrățișă rama portretului.

— Ne-am fi uitat și așa. Fără permisiune. Noi, Excelența voastră, avem ochi ageri, vedem tot, îl avertiză ostașul din Garda roșie.

Artiuhin băgă mîna în tainiță, scoase o cutie de lemn roșu, lunguță. O deschise și mi-o întinse. În cutia căptușită cu catifea se aflau ordine și medalii: în email roșu, cu doua dungi de aur pe margini și cu o cruce din patru vulturi de aur, ordinul Stanislav, cu scut alb și săbii încrucișate: ordinul

Vladimir, negru și roșu, cu panglică; modeste medalii Sf. Gheorghe, albe, ofițerești...

— Își cunoștea meseria baronul, zise ostașul din Garda roșie. Astfel de jucării nu se dădeau degeaba. Se vede că nu puțin sînge german a vărsat.

După aceasta, Artiuhin scoase tocul făcut din brocart în care erau niște lumînări răsucite, suflate cu aur, probabil de la cununie – amintire de nuntă; un săculeț din mătase dublă, ca o chisea, cu pămînt brun, uscat pînă ajunsese praf, un portmoneu cu bancnote țariste; cîteva cutiuțe cu podoabe pentru femei: inele, coliere, brățări, cercei, scrisori, fotografii, un album cu peisaje în acuarelă...

Se pare că asta e tot, spuse Artiuhin. Era puțin descumpănit și nu știa ce să facă mai departe. Să le pun oare înapoi, Leonid Borisovici?

Mă simții și eu oarecum stînjelit.

— Tot, dar nu-i tot... Ostașul din Garda roșie scoase din adîncul tainiței o foaie de hîrtie groasă, împăturită de cîteva ori și mi-o întinse.

— Isteț mai ești! rămase uimit Artiuhin.

Despăturii foaia. Era opisul unor obiecte de valoare, neavînd nicio legătură cu giuvaericele soției...

— E bună la ceva? întrebă ostașul, urmărindu-mi expresia feței.

— Ai talent la percheziții, îi răspunsei.

— De! Și el zicea că-i „totul”. Aici, dacă arăm mai adînc, nu ne vom alege numai cu atît.

În apartament însă n-am mai găsit nimic.

DIN PROCESUL-VERBAL AL INTEROGATORIULUI

LUAT BIJUTIERULUI DE LA SACRISTIA
PATRIARHIEI,
CETĂȚEANUL F. K. KERBEL,
DE CĂTRE INSPECTORUL MILIȚIEI JUDICIARE
DIN MOSCOVA,
P. P. BORIN

ÎNTREBARE: ÎL CUNOAȘTEȚI PE CETĂȚEANUL VASIL
Grigorievici Messmer?

RĂSPUNS: Da. Îl cunosc.

ÎNTREBARE: Cînd și în ce împrejurare l-ați cunoscut?

RĂSPUNS: L-am cunoscut cu aproximativ cincisprezece ani în urmă. Se folosea de serviciile mele cînd îi cumpăra bijuterii soției sale.

ÎNTREBARE: V-ați mai întîlnit cu Messmer după ce i-a murit soția?

RĂSPUNS: O singură dată, în 1916, cînd m-a rugat să-i evaluez cîteva obiecte de aur ale răposatei.

ÎNTREBARE: În timpul percheziției în apartamentul dumneavoastră s-a găsit o telegramă de la Messmer, prin care adresantul vă comunica sosirea lui la Moscova și vă fixa o întîlnire la gară. Ce puteți spune în legătură cu această telegramă?

RĂSPUNS: M-a surprins, așa cum m-a surprins și vizita lui Vasili Grigorievici, despre care mi-a comunicat sora mea.

ÎNTREBARE: După cum ne este cunoscut, Messmer nu v-a găsit acasă. A lăsat vreun bilet pentru dumneavoastră?

RĂSPUNS: Nu.

ÎNTREBARE: În timpul percheziției la dumneavoastră s-a descoperit un opis al unor obiecte de valoare. Ce fel de opis este și cum a ajuns la dumneavoastră?

RĂSPUNS: Mă ocup de mulți ani de istoria artei

bijutierului și a pietrelor prețioase. Opisul despre care vorbiți mi-a fost transmis de bijutierul Perelman, azi decedat, în el sînt enumerate unele dintre cele mai reprezentative obiecte de valoare care se află în Rusia, în mîini particulare.

ÎNTREBARE: Cînd v-a transmis Perelman acest opis?

RĂSPUNS: În 1913 sau în 1914.

ÎNTREBARE: Dar pe opis figurează data „25. XII. 1917”. Cum vă explicați asta?

RĂSPUNS: Trebuie să fie o greșeală.

ÎNTREBARE: Un astfel de opis, cu aceleași obiecte de valoare, s-a găsit și la cetățeanul Messmer, cînd i s-a făcut percheziția. Se ocupă și el de istoria bijuteriilor?

RĂSPUNS: Nu știu.

ÎNTREBARE: Care dintre obiectele de valoare enumerate în opisul descoperit sînt proprietatea sacristiei de la patriarhie?

RĂSPUNS: Opisul nu cuprinde obiecte de valoare de la sacristia patriarhiei.

ÎNTREBARE: Sînteți convins de aceasta?

RĂSPUNS: Spusele mele pot fi confirmate prin documente și mărturii.

ÎNTREBARE: Aș vrea să vă amintesc ceva. Printre copiile pietrelor prețioase sustrate din sacristie, pe care vi le-a prezentat locțiitorul președintelui Sovietului miliției din Moscova, Kosacevski (strasurile imitînd „Ioan Gură de Aur”, „Lacrima Maicii Domnului” și altele), se afla copia perlei „Pelegrina”. Ea figurează în opisul descoperit la dumneavoastră, la nr. 19... Ce puteți spune în legătură cu această „coincidență”?

RĂSPUNS: „Pelegrina” nu-i proprietatea sacristiei.

ÎNTREBARE: Știu. Dar cum vă explicați faptul că un meșter necunoscut care a executat în mod special strasuri

imitînd pietrele sacristiei, a hotărît să execute, de asemenea, și unul după „Pelegrina”?

RĂSPUNS: Mi-e greu să răspund la această întrebare.

ÎNTREBARE: Vă dați seama că răspunsurile dumneavoastră sînt neconvingătoare?

RĂSPUNS: Da.

ÎNTREBARE: Și că aceasta aruncă o umbră asupra dumneavoastră?

RĂSPUNS: Da.

ÎNTREBARE: Ce completări vreți să mai faceți, în legătură cu aceasta, la declarația dumneavoastră?

RĂSPUNS: Nu mai am de făcut nicio completare. Dar în jaful sacristiei nu sînt amestecat. Nu mi-aș fi luat niciodată pe suflet un astfel de păcat.

TRANSCRIS CORECT DUPĂ DECLARAȚIA MEA,
F. Kerbel

NOTA EXPLICATIVĂ LA OPISUL GĂSIT
ÎN LOCUINȚA CETĂȚEANULUI

G. P. MESSMER,

ÎNTOCMITA DE PROFESORUL DE ISTORIE
A ARTELOR FRUMOASE

D. S. KARTASOV,

FOST ADJUNCT AL ERUDITULUI CUSTODE AL
MUZEULUI ACADEMIEI IMPERIALE DE ȘTIINȚE

(AL DOILEA EXEMPLAR AL SUS-
MENȚIONATULUI OPIS
A FOST CONFISCAT

CU OCAZIA PERCHEZIȚIEI
LA BIJUTIERUL SACRISTIEI PATRIARHIEI DIN
MOSCOVA,
CETĂȚEANUL F. K. KERBEL).

DIN CELE 32 DE OBIECTE ENUMERATE ÎN OPISUL PREZENTAT mie de către Miliția judiciară din Moscova, pot da explicații la unele din ele, și anume:

1. „Graal de Baturinsk” (în opis, nr. 7)

Despre obiectul de valoare indicat se amintește pentru prima dată în timpul domniei lui Petru al II-lea. Descrierea lui, relativ amănunțită, este elaborată în timpul împărătesei Anna Ioannovna.

Anna Ioannovna a fost o mare cunoscătoare a obiectelor de artă și a pietrelor prețioase. La curtea sa au lucrat giuvaergii renumiți. Cu timpul, pasiunea împărătesei a ajuns pînă la curiozități. Astfel, ea dorea să obțină unul din cele mai mari briliante din lume, cunoscut sub numele de „Florentinul” sau „Marele duce de Toscana”. Profitînd de situația grea a suveranului duce, care atunci era supus unui atac războinic, împărăteasa a poruncit bufonului său Petro Miro să cumpere renumitul briliant.

Marelui duce i-a fost trimisă o scrisoare. În ea, Miro făcea aluzie la un ajutor militar rus în războiul cu dușmanul.

Se cerea, în schimb, foarte puțin: „Pentru a întreține aceste oști vitejești... va trebui pregătită o cantitate îndestulătoare de votcă din cea mai tare, de Gdansk, pe care înălțimea voastră regală a băut-o cînd a fost în Boemia și a băut-o cu plăcere pînă la îmbătare”, și să-i vîndă împărătesei Rusiei, Anna Ioannovna, briliantul „Florentinul”, „Înălțimea sa imperială e dispusă a cumpăra acel diamant și a plăti bani pentru el...”

Ducele n-a crezut în seriozitatea intenției împărătesei de a-i trimite în ajutor trupe și n-a vrut să se despartă de brilliant. De aceea, scrisoarea a rămas fără răspuns, iar vânzarea „Florentinului” n-a avut loc. Împărăteasa însă n-avea de ce să-și plîngă soarta. Curînd după aceea, cu ajutorul aceluiași Miro, ajunge, fără bani și fără oști, stăpîna unui lucru mult mai de preț – renumitul „Graal de Baturinsk”, aparținînd favoritului lui Petru I, cneazul Menșikov.

Menșikov a fost unul dintre cei mai bogați oameni din Rusia. Stăpînea 90 de mii de iobagi, zeci de case și palate în Moscova, în Petersburg și în alte orașe. La confiscarea averii lui, cînd Menșikov a căzut în dizgrație, în palatul de pe insula Vasilievski din Petersburg au fost descoperite comori de basm: cruci și stele acoperite cu briliante și perle; tabachere de aur ornamentate cu pietre prețioase; bastoane cu măciulii din briliante; pene de scris din smarald cu rubine; catarama din briliante; inele; nasturi. Iar cînd Menșikov a fost deportat, i s-au luat pe drum obiecte prețioase în valoare de 5 milioane ruble, fără a mai socoti tacîmurile de argint furate de la curtea țarului... Și totuși, cneazul a izbutit să ascundă destule lucruri de funcționarii țarului. Printre acestea fusese, și așa-numitul „Graal de Baturinsk”.

Graal, în franceza veche înseamnă tavă sau cupă, figurînd în istorisirile Evului Mediu ca un vas legendar, în care, se zice, Iosif din Arimatia ar fi adunat sîngele lui Hristos răstignitul. Istoria cunoaște cîteva pseudo-graale. „Graalul de Baturinsk” fusese tăiat din smarald veritabil, avînd, dacă nu mă înșel, 182 sau 183 carate. Unde apucase să-l ascundă din nou Menșikov, nimeni nu știa. Nu se putuseră încasa nici banii (9 milioane de ruble) care se păstrau în băncile din Londra și Amsterdam, deoarece acestea refuzau să-i dea, fără acordul cneazului. Și atunci, Miro, suferind eșecul cu „Florentinul”, îi sugerase împărătesei și atotputernicului ei favorit, Biron, o manevră

vicleană: să-l însoare pe fratele acestuia, Gustav, cu fiica lui Menșikov. Împreună cu fiica cneazului, se înapoiase din exil și unicul fiu al lui Menșikov, Alexandr Aleksandrovici, care la paisprezece ani era deja oberșambelan, cavaler al ordinului Andreev și unicul bărbat din întreaga istorie a Rusiei distins cu ordinul sfintei Ekaterina, ordin ce se conferea numai doamnelor. Se înțelege că tânărul Menșikov știa unde era ascuns „Graalul de Baturinsk”, cel mai prețios dintre toate obiectele de valoare ale tatălui său.

Nunta lui Gustav Biron și a fiicei lui Menșikov se soldase cu înapoierea de la Londra și Amsterdam a nouă milioane de ruble, iar „Graalul de Baturinsk” fusese oferit de tânărul Menșikov ginerelui, care, la rîndul său, îl dăruise Annei Ioannovna.

„Graalul de Baturinsk” s-a considerat pierdut fie în timpul Annei Leopoldovna, fie în cel al domniei Elisabetei Petrovna. Dar în anul 1898, la muzeul Academiei imperiale de științe sosiseră informații că acesta ar fi fost achiziționat la Varșovia de fabricantul Pivovarov din Iaroslav. De găsierea „Graalului de Baturinsk” era interesat marele cneaz Konstantin Konstantinovici. L-am vizitat pe Pivovarov la Iaroslav și i-am propus, în numele muzeului, să-i cumpăr acest unicat istoric. Pivovarov mi-a declarat că zvonurile erau false și că nu el deținea „Graalul de Baturinsk”. În anul 1903 însă, un slujbaş al muzeului, bijutierul Șirkov, mi-a spus că văzuse chiar el, cu ochii lui, „Graalul de Baturinsk” la Pivovarov, și că acesta îl vînduse apoi pentru o sumă fabuloasă contelui Baskovski. Cîțiva ani mai târziu, la Petrograd și la Moscova au apărut fotografiile „Graalului de Baturinsk”. După părerea majorității colegilor mei, „Graalul de Baturinsk” se află actualmente la Baskovski.

2. „Două tronuri” (în opis, nr. 9).

Aceste capodopere ale artei giuvaergiilor ruși au fost

expuse, în anul 1912, la Petersburg, la expoziția de bijuterii organizată de Societatea imperială pentru încurajarea artelor, în colaborare cu Societatea de încurajare a producției meșteșugărești de artă. La această expoziție, unde au fost prezentate obiecte de artă forjate, gravate, filigranate, toate lucrate artistic, piesa „Două tronuri”, executată de meșteșugari din județul Kostroma, a atras pe bună dreptate atenția publicului. Ea a fost cumpărată de către președinta Comitetului societății imperiale pentru încurajarea artelor, prințesa Evghenia Maksimilianovna Oldenburg.

„Două tronuri”, a căror dimensiune nu depășește sfertul unei cutii de chibrituri, atestă gustul rafinat, linia elegantă și o adevărată artă de giuvaergiu. Când le privești, îți aduci aminte fără să vrei de renumitul Levsa, care a izbutit să potcovească un purice englezesc.

Aceste miniaturi filigranate artistic reproduc cu o exactitate uimitoare tronul „de diamant” al țarului Aleksei Mihailovici (tronul este ornamentat cu 876 de diamante și 1223 spineli) și tronul lui Aurengzeb din dinastia Marelui Mogol – „tronul de păuni”.

În „tronul de diamant”, iscusiți meșteri din județul Kostroma nu numai că au reprodus cu fidelitate toate detaliile, dar au și realizat, cu un șirag de perle, inscripția în limba latină, pe care o țin doi îngeri reproduși pe pereți: „Atotputernicului și neînvinsului monarh al Moscovei, Aleksei, ce domnește ferice pe pământ, i s-a lucrat acest tron cu mare artă și osîrdie, și fie-i de bun augur întru fericirea veșnică ce va să vie în ceruri. Anul lui Hristos 1659”.

Cu aceeași deosebită iscusință ca și „tronul de diamant” e realizat și renumitul tron al împăraților Indiei, făcut sub forma a doi păuni cu coada în evantai (de aici și denumirea). Spectrul culorilor penelor de păun este realizat, pînă în cele mai fine degradeuri, din safire, smaralde, rubine, diamante și

alte pietre prețioase multicolore foarte mici (ajungînd uneori pînă la firul de praf), din care cel mai mare nu are nici 1/10 carate. „Tronul de păuni” se sprijină pe șase picioare, făcute din sîrmă subțire de aur. Deasupra lui e un baldachin de aur susținut de douăsprezece coloane lucrate din aceeași sîrmă. Franjurile ce atîrnă pe marginea baldachinului imită perlele microscopice.

3. „San Marco de aur” (în opis, nr. 15)

„San Marco de aur” a fost lucrat în atelierul de bijuterii al lui Melentiev din Riga și prezentat, la fel ca și „Două tronuri”, la expoziția de bijuterii din anul 1912 de la Petersburg, de unde a fost cumpărat de fabricantul petersburghez F. I. Oznobișin. După moartea lui Oznobișin a devenit proprietatea nepotului său, rotmistrul G. V. Gribov.

„San Marco de aur” reprezintă un model în miniatură (de mărimea unei coli de hîrtie de scris) al renumitului monument de artă bizantină din secolul al X-lea – iconostasul din bazilica San Marco din Veneția.

„San Marco de aur” este o placă de aur dreptunghiulară, formată din două fișii orizontale, pe care se află iconițe miniaturale executate în despărțituri de email pe fond de aur. Iconițele sînt încadrate cu o bordură împodobită cu pietre prețioase și cu medalioane cizelate. Fiecare iconiță e ornamentată cu coloane sau pilaștri. La mijlocul benzii de sus se află un medalion care îl reprezintă pe arhanghelul Mihail. În total sînt aproape 33 de iconițe microscopice. Tot spațiul dintre email și timpanul arcurilor de deasupra lor este ornamentat cu pietre prețioase mici. (Pe iconostasul care se află după pristolul principal din bazilica San Marco sînt 1339 de pietre prețioase și 1198 perle. Pe „San Marco de aur” se află, bineînțeles, mult mai puține. Bijutierii și meșterii în medalioane și email care l-au creat au folosit din belșug praf

de diamant, iar despărțiturile din perle din original sînt redată aici în email.)

4. „Podoabele Ghermoghen (de Kazan)”.

(În opis în dreptul numărului 32, e notat: „Nu pot fi vîndute. Pot fi numai amanetate”).

Existența așa-ziselor „Podoabe Ghermoghen (de Kazan)”, numite și „Podoabele lui Monomah” sau „Podoabele lui Alexios Comnen”, iscă pînă în zilele noastre îndoieli și dispute între mulți oameni de știință ruși. Cu toate acestea, unii istorici și arheologi, la care mă raliez și eu, nu le consideră o legendă, ci o realitate. Există suficiente argumente temeinice pentru a susține că „Podoabele Ghermoghen” găsite încă în 1323, se află la cineva, în mîini particulare.

După legendă, împăratul Alexios Comnen i-ar fi trimis din Țarigrad marelui cneaz al Kievului, Vladimir Monomah, cununa („căciula Monomahului”), un lanț de aur și podoabele de care vorbim. Căciula Monomahului și lanțul de aur s-au păstrat. Podoabele au dispărut. După legendă, care mai mult ca sigur nu-i tocmai legendă, în timpul stăpînirii tătaromongole, acestea au nimerit ca trofeu la unul din conducătorii de oști, iar apoi, trecînd din mînă în mînă, au ajuns în posesia fondatorului statului Kazan. Cînd acest stat a fost cucerit și distrus de oștile rusești, iar ultimul țar Edigher a fost luat prizonier, podoabele au dispărut. Se zice că au fost regăsite abia în anul 1579, în pămînt, pe locul unei clădiri arse, împreună cu icoana Maicii Domnului din Kazan. După cum se știe, această icoană se află în colecția cneazului Pojarski și ei i s-a atribuit eliberarea Moscovei de sub polonezi. În ceea ce privește podoabele, mitropolitul Ghermoghen din Kazan, devenind patriarh al întregii Rusii, le-a păstrat la el, declarînd că după izgonirea polonezilor le va înmîna țarului legal al

Rusiei. Dar Ghermoghen n-a apucat să trăiască pînă la urcarea pe tron a lui Mihail Romanov. Cînd în Moscova ocupată de polonezi a ajuns știrea despre formarea armatei populare a lui Minin și Pojarski, i s-a cerut patriarhului rus să se opună cneazului Pojarski și să-i convingă pe cei din Nijni Novgorod să rămînă credincioși regelui Poloniei, Wladyslaw. Ghermoghen a refuzat și, ca urmare, a fost legat în lanțuri și omorît prin înfometare. Legenda spune că, puțin înainte de moartea sa, patriarhul a izbutit să transmită „Podoabele Monomahului” unui poslușnic al mînăstirii Ciudovo, de loc de prin Reazan, care le-a păstrat ascunse undeva prin părțile lui natale. Pînă în anul 1822, această legendă a fost considerată o ficțiune. Dar cînd, nu departe de Vechiul Reazan, președintele Academiei Imperiale de Arte, Olenin, a găsit podoabele de aur, părerea majorității oamenilor de știință s-a schimbat. Unii chiar au considerat că Olenin reușise, în sfîrșit, să găsească renumita relicvă rusească, despre a cărei istorie povestea legenda. Totuși, în scurt timp s-a dovedit că podoabele descoperite de Olenin erau alcătuite din unsprezece plăcuțe de aur împodobite pe margine, cu pietre prețioase și perle. Pe șase plăcuțe, în centru, se aflau executate în email cu decupaje în aur icoanele „Răstignirea Mîntuitorului”, „Maica Domnului”, „Sfînta Irina”, „Marea mucenică Varvara” și doi sfinți cu crucea în mînă. De altfel, din izvoarele bizantine e cunoscut că în timpul lui Alexios Comnen, podoabele se făceau din brocart de aur cu două borduri de perle, între care se aflau patru plăci mari de aur (fără reprezentarea sfinților), ornamentate cu pietre prețioase. Astfel s-a stabilit că podoabele găsite nu puteau fi, în niciun caz, cele trimise de Comnen lui Vladimir Monomah deoarece erau de proveniență mult mai tîrzie.

În anul 1823, Olenin a vizitat din nou Vechiul Reazan,

unde se spune că au fost îngropate „Podoabele lui Monomah”. Dar de data aceasta n-a găsit nimic. I s-a povestit însă că, nu cu mult înainte de sosirea sa, iobagul Fiodor Gnilorîbov, săpîndu-și în curte o fîntînă, dăduse cică peste o comoară. Gnilorîbov a negat. Dar după ce a fost bătut, a recunoscut că într-adevăr scosese un cufăraș forjat, în care găsisese un guler de brocart cu perle și patru plăcuțe de aur cu pietre prețioase înfășurate într-o cîrpă. Această comoară o tănuise și apoi o vînduse unui boier oarecare. Boierul îi dăduse cincisprezece ruble și jumătate și un butoiăș de votcă de cinci deca, pe care Gnilorîbov o împărțise la săteni. Nici numele de familie, nici porecla boierului nu le știa. Îl bătuseră din nou, dar fără să afle prea mult de la el. După al doilea chin, omul murise. Douăsprezece ruble din suma primită de defunct fuseseră confiscate în folosul statului, iar trei și jumătate fuseseră date familiei. Și cu aceasta s-a încheiat toată istoria.

Apoi, interesul pentru „Podoabele Ghermoghen” ba s-a stins, ba s-a stîrnit din nou.

Dar în anul 1911, după trierea cererilor din cancelaria Măriei Sale Imperiale adresate împăratului, ni s-a trimis la muzeu copia unei scrisori anonime. Autorul ei, semnînd „un patriot rus”, aducea la cunoștința lui Nikolai al II-lea că Podoabele Monomahului se aflau la el și că ar îi fericit să le predea Măriei Sale Imperiale, dar îl împiedică un singur lucru ca să-și îndeplinească datoria față de țar și de poporul rus: „prezența hoțului de cai Grișka Rasputin în umbra tronului. În acel ceas blagoslovit, cînd Grișka va fi spînzurat de un plop de către oamenii cu adevărat credincioși, în strigătele de bucurie ale poporului și în sunetele muzicii generale a regimentelor de gardă, podoabele își vor ocupa locul lor de onoare printre relicvele țarului.”

Colonelul Dubelski îmi jurase că într-o săptămînă va găsi

și pe autorul scrisorii, și podoabele, dar căutările se terminaseră fără succes. Podoabele nu și-au ocupat „locul de onoare printre relicvele țarului” nici după omorîrea lui Rasputin.

CAPITOLUL AL CINCILEA.
PODOABELE MONOMAHULUI ȘI
BUNUL DUMNEZEU AL
ARHIMANDRITULUI DIMITRI

I

— AȚI FOST CUMVA UNUL DINTRE ACEI COPII HĂMESIȚI DIN jurul bucătăresei? îl întrebai pe Kartașov, care stătea vizavi de mine, mare, corpulent și cu fața lată.

— E chiar adevărat, confirmă el. Dar, de fapt, de ce mă întrebați?

— Fiindcă așa veni vorba. Mă gîndeam că numai unul dintre aceștia e în stare să scrie cu atîta nesaț despre nestemate cum ați scris dumneavoastră.

Kartașov rîse. Surplusul obrazilor îi tremura, iar lăncișorul de aur de pe burta lui mare sălta vesel.

— Cum ați spus? Copiii din jurul bucătăresei? Remarca dumneavoastră e plină de duh. Foamea... Dacă aș fi fost poet aș fi închinat un imn foamei. Cum altfel? Foamea face din noi, copiii din jurul bucătăresei, prețuitori ai frumosului, rebeli, inventatori, poeți, gînditori. Din foame se naște și fantezia și creația. Cei sătui nu pot crea, ei pot doar consuma. Iată,

dumneavoastră, bolșevicii, doriți să fericiți omenirea, să-i faceți pe toți sătui. Nu cred că veți izbuti. Dar dacă totuși veți izbuti, nu-i pot invidia pe nepoți: va fi sfârșitul progresului, stagnare, descompunere, moarte. Saturația generală e mai rea ca o molimă. Să te ferească Dumnezeu să ai de-a face cu epidemia grăsimii!

— Dumneavoastră, acum, nu sînteți dintre cei sătui?

— În niciun caz. Și izbucni din nou în rîsu-i gîlgîit. Nici vorbă. Nu sînt dintre cei sătui, ci dintre cei care mănîncă pe săturate. Nu-i același lucru.

— Judecînd însă după conformația fizică...

— Ei, ei, conformația n-are nicio legătură. Eu sînt dintre cei care mănîncă pe săturate. Credeți-mă. Satisfac apetitul pe care l-au avut înaintașii mei în secolele trecute, bunicii, străbunicii, stră-străbunicii. Așa foame au tras că doar strănepoții mei vor ajunge, poate, să se sature.

Îl întrebai ce părere avea despre Kerbel.

— E unul dintre cei mai buni meșteri giuvaergii din Rusia. Dar spre nefericirea lui, e un om cinstit. Cîntea asta e un fel de lanț care-i atîrnă de picioare – îl roade și-l împiedică să se miște.

— Dumneavoastră vă exprimați gîndurile într-un mod plastic.

— Chiar așa. Dar despre ce naiba vorbeam? A, da, despre Kerbel. Ce pot spune despre el? Cunoscător al pietrelor și al istoriei lor instructive. Într-un fel, e un poet și un nebun curat cum e cristalul. Nebun, se înțelege, nu în sensul obișnuit al cuvîntului. El nu-i din acei demenți care umblă în patru labe și-și închipuie că sînt Iulius Cezar sau vreun Cain oarecare. El are nebunia geniilor: înălțătoare și, aș spune chiar, onorabilă.

— Onorabilă?

— Întocmai. Acum, fie vorba între noi, să nu ajungă

cumva la el, și arată cu degetul în sus, dar Atotputernicul e și el puțin cam... Creînd omenirea și înzestrînd-o cu toate păcatele posibile, n-a găsit altceva mai bun decît să-i impună cele zece porunci!... Așa e și cu Kerbel.

Lui Kartașov îi plăcea, dar și știa să vorbească. Își savura paradoxurile și aforismele la fel cum savurează gurmanzii alesele bucate aduse de peste mări și țări: meșterind minuțios fiecare bucată și făcînd ochii mici de satisfacție.

După ce-și exprimă, în maniera sa cinic-glumeată, părerea despre Kerbel, trecu, fără nicio pauză, la valorile sacristiei patriarhiei. În acest șuvoi de vorbe se puteau pescui destule lucruri interesante. Numai că eram atent doar pe jumătate. Gîndurile mele erau concentrate asupra discuției ce urma să o am cu arhimandritul, care acum se afla la Dubovițki, așteptînd să mă eliberez. De fapt, puteam să mă despart de Kartașov în orice moment. Depindea numai de mine. Amînam însă conștient întîlnirea cu Dimitri, deoarece nu mă simțeam pe deplin pregătît pentru ea.

...Caseta ruptă găsită la locul infracțiunii și alibiul proprietarului ei, călătoria lui Vasili Messmer pe acoperiș și opisul obiectelor de valoare ce n-aveau parcă nicio legătură cu sacristia patriarhiei, apoi strania legătură între Kerbel și colonelul Messmer, răspunsurile evazive ale bijutierului în timpul interogatoriului...

Putea oare Dimitri să aducă lumină în haosul creat de acea îngrămădire dezordonată de fapte?

Apreciam că da, ar putea.

Dar va voi oare s-o facă?

Răspunsul la a doua întrebare era considerabil mai greu. Dimitri era una din rotițele bine unse ale mecanismului bisericii pravoslavnice ruse. În același timp însă această „rotiță” se deosebea prin specificul ei. Gîndurile și acțiunile

administratorului nu fuseseră totdeauna în concordanță cu cele obișnuite ale clerului rus.

Încă din copilărie, pînă a mă îndoi de existența Celui de Sus, observasem că fiecare credincios are Dumnezeuul lui, cu caracterul și obiceiurile sale. În concepția tatălui meu, popă de țară, împovărat de o familie numeroasă, de griji și de înclinarea păguboasă către spirit, Dumnezeu era un ierarh de temut, care nu îngăduia deloc beția, se lega de cea mai mică scăpare făcută în timpul liturghiei, te speria cu ocară, cu dojana în fața clerului, ba chiar cu răspopirea. Tatăl meu nu-l iubea pe Dumnezeu, dar îi era frica de el și se străduia să-l îmbuneze cu ceva, cînd se iva prilejul.

Pentru mama, durdulie, rumenă, mereu pornită pe rîs. Dumnezeu era cam ca bărbatul ei între două beții, cînd tata se ruga pentru iertarea păcatului beției și devenea exemplu de preot și de soț. Ea era cu Dumnezeu cum ar fi fost cu un neam. Analiza cu el toate necazurile casei, îi împărtășea micile bucurii ale familiei, îi cerea sfatul, i se plîngea, îl ruga să nu uite să pună o vorbă bună acolo unde trebuia și să-l ajute pe feciorul ei mai mare să intre la seminar, iar apoi, cînd avea să sosească timpul, să-i asigure o parohie bogată, nu așa cum era a soțului ei. În schimb, pentru Aleksandr Vikentievici Șciukin, arhimandritul Dimitri, Dumnezeu era cel mai mare filosof și filantrop, veșnic și fără abatere orientat spre asigurarea bunăstării generale a populației bipede a globului pămîntesc. Înteptul și fără de margini bunul Dumnezeu al arhimandritului, la fel ca el însuși, n-avea deloc clară imaginea vieții de pe pămînt, nu știa de grijile zilnice ale sutelor de milioane de oameni care nu numai că nu doreau să se iubească, dar nici măcar să se suporte unul pe celălalt, iscînd continuu războaie sîngeroase, răzvrătiri, revoluții, iar în anii de liniște, execuții, bătăi, pogromuri și scandaluri la beție. Se prea poate ca Dumnezeuul lui Șciukin să nu fi fost

atotștiutor și omniprezent: pe el îl înșelau toți acei cărora nu le era lene s-o facă. Dar, desigur, era un Dumnezeu răbdător și bun.

Folosind terminologia lui Kartașov, pe Șciukin îl puteai numi un „nebun curat cum e cristalul”, gata oricînd să împace credința cu rațiunea, cu inima, cu dreptatea socială și cu cinstea.

Oricare dintre profesorii de la seminar, chiar și profesorul de literatură rusă, liberalul Sorin, dînd în dormitorul seminariștilor peste pachetele cu manifeste care chemau la înlăturarea autocrației, aranjate în ordine pe noptiere, ar fi denunțat aceasta imediat rectorului, fără a sta o clipă pe gînduri. Dar Șciukin n-a făcut-o. El nu era convins că denunțul e în concordanță cu moralitatea. El era gata să-i comunice lui Dumnezeu cele întîmplate, nu rectorului și nici pedagogului șef. După aceea, mult mai tîrziu, la Petrograd, pe timpul cînd mă ascundeam de poliție, schimbînd una după alta locuințele conspirative și aproape simțind pe gîtul meu cravata din fibre de cînepă, Șciukin (ajuns arhimandritul Dimitri) mi-a oferit refugiu la mînăstirea Preobrajenski din Valaam, unde, în timpul său liber, el, care avea numeroase obligații, mă antrena la discuții, încercînd să mă provoace la confruntări de idei. Salvînd un dușman al statului, arhimandritul riscase mult. Dar își asumase acest risc fără să stea pe gînduri. Și tot așa, fără să stea pe gînduri, fusese printre primii ierarhi ai bisericii ruse care se ridicase deschis împotriva bolșevicilor după ce noi, nevoiți fiind în timpul luptelor din noiembrie, am supus bombardamentului Kremlinul, unde se aflau ascunși iuncherii. Nu se poate spune că atunci Kremlinul suferise prea mult. Bombardamentul artileriei avusese mai degrabă un caracter psihologic. Totuși, proiectilele deterioraseră turnurile Nikolski, Beklemișevski, Troițki, portalul mînăstirii Ciudovo și catedralele Uspenski și

Arhanghelski. O schijă nimerise și ceasul din turnul Spasski, care se oprise și nu mai cînta „Lăudat fie Domnul în Sion”. De asemenea, fusese spartă cupola anexă „Intrarea în Ierusalim” de la biserica Vasili Blajenîi.

Acest bombardament devenise pretext în campania antibolșevică pe care o dezlănțuise biserica. Imediat fusese publicat un apel plin de o înaltă elocință, sub titlul: „Vaietul din Kremlinul cel sfînt”, iar sfîntul Sinod alesese cu o iușteală uimitoare o comisie pentru întocmirea unui act despre „Batjocorirea celor sfînte din Moscova” și-l însărcinase pe episcopul Nestor să scrie broșura: „Căderea Kremlinului Moscovei”, care curînd și văzuse lumina tiparului. La toate acestea, Dimitri luase parte activă și, bineînțeles, spre deosebire de mulți alții, cu toată sinceritatea. Bolșevicii deveniseră dușmanii personali ai Dumnezeuului lui și, ca urmare, și ai lui. Totuși, atunci cînd Prezidiul Sovietului din Moscova m-a însărcinat să iau parte la întocmirea devizului pentru renovări și am inspectat împreună cu adjunctul comandantului clădirile deteriorate, Dimitri, care ne însoțea, „nu m-a recunoscut”. Serios și încruntat, răspundea monosilabic la întrebări. Așa de des și insistent folosea arhimandritul sintagma „căderea Kremlinului”, încît adjunctul comandantului, un leton blînd și flegmatic, nu mai rezistase:

„Noi, cetățene arhimandrit, n-am bombardat Kremlinul, ci pe canaliile albgardiste ascunse în Kremlin”.

„Adică pe copii”, spusese Dimitri.

„Nu pe copii, ci pe iuncheri, ripostase adjunctul comandantului. Iuncherii nu-s copii. Copiii se joacă cu jucării și nu cu puști și mitraliere. Copiii nu trag cu pușca, ei mănîncă griș cu lapte. Și dacă judecăm cinstit, atunci, pentru distrugerile provocate de bombardamente, vinovați nu sîntem atît noi, cît dumneavoastră, oamenii bisericii.”

„Așa?”

„Cine a permis iuncherilor să plaseze mitralierele în clopotnița bisericii Hristos-mîntuitorul, în capela Iverskaia, în biserica Serghi? Dumneavoastră. Dacă n-ar fi fost mitralierele în clopotnițe, n-ar fi fost nevoie de tunuri.”

„Biserica n-a putut permite și n-a permis nimănui să pîngărească cu armele lăcașurile domnului.”

„Faptele, cetățene arhimandrit!”

„Acestea nu sînt fapte, ci noua tratare a faptelor, răspunsese cu reproș Dimitri. Dacă în disputa lăuntrică, în unele clopotnițe au fost puse mitraliere, acest păcat nu-i al bisericii, ci al fețelor bisericești care au cedat forței și fricii. După cum vă este bine cunoscut, biserica pravoslavnică rusă și-a declarat public neutralitatea și a chemat pe cei aflați în luptă să înceteze fratricidul.”

„Lăsați că știm noi, spusese adjunctul comandantului. Cînd i-am încolțit, atunci biserica a chemat la încetarea luptei, iar în acel timp la mînăstirea Ciudovo se și ținea un tedeum pentru victoria asupra bolșevicilor... Așa că, precuvioase, acest păcat ni se va ierta și aici și dincolo”...

Astfel, ca rezultat al bombardării Kremlinului, suferiseră nu numai clădirile, ci și relațiile noastre, care și așa erau destul de fragile și imprecise.

În spatele ferestrei se lăsa amurgul timpuriu al iernii. Aprinsei lumina.

Da, grea era încercarea lui Dimitri și a Dumnezeuului lui să concilieze neconciliabilul. Ei nu puteau înțelege în niciun fel că violența este moașa istoriei, că drumul spre bunăstarea generală trebuie făcut adesea cu toporul, cu furcile, cu mitralierele și cu artileria și nu cu răbdare și dragoste.

— Dar dumneavoastră, taică, nu mă ascultați deloc, zise Kartașov cu reproș. Înseamnă că degeaba îmi demonstrez elocința, nu-i așa?

— De ce degeaba? Ascultînd raționamentele dumneavoastră, e ușor să gîndești.

— E ca un acompaniament?

— Cam așa.

Kartașov își mîngîie cu blîndețe burta și zîmbi.

— Și dumneavoastră sînteți dintre aceia de-ai bucătăresei, nu-i așa?

— Sînt fiu de popă.

— Ei, e cam același lucru, deși duhovnicii aparțin tagmei privilegiaților. În universitate, un coleg al meu nu înțelegea cum vine asta. Pe timpul lui Stenka Razin și al lui Emelka Pugaciov, popii, paracliserii și diaconii comandau detașamentele de răzvrătiți, iar arhimandritul Aleksandr de la mînăstirea Petrovski a deschis el însuși porțile Saranskului în fața lui Emelka. Și n-ai de ce să te miri. Aproape pînă în secolul al nouăsprezecelea, dacă nu mă înșel, pe clerul pravoslavnic rus nu numai că-l luau la oaste, dar îl și băteau cu biciul. Cu nuielele de mestecăn îl biciuiau. De unde să mai iei supușenie? „Papara” de mestecăn, în locul casei de mei sau de hrișcă, nu e înghițită de oricine cu plăcere...

Mă ridicai.

— Vă foarte mulțumesc pentru consultație și pentru discuția instructivă.

— Eh, nu prea vă exprimați cum s-ar cuveni, zîmbi el și se ridică. S-ar cuveni să spuneți mai simplu: „Ai trîncănit nițel și acum ia-o din loc!” Îmi întinse o mînă moale, umflată, parcă lipsită de oase. Aș avea o singură rugămintă: dacă veți găsi podoabele și „Graalul de Baturinsk”, dați-mi de știre. Am să vin fuga. Sînt dornic să le văd – măcar cu un ochi.

— Dacă le vom găsi, cu plăcere, promisei eu. Dar cred că ne vom revedea mai devreme. Dumneavoastră cunoașteți bine valorile sacristiei patriarhiei și vă pricepeți în amănunt la pietrele prețioase.

— Ca toți copiii din jurul bucătăresei, domnule Kosacevski, zise el. Ca toți copiii din jurul bucătăresei.

II

CHIPUL ARHIMANDRITULUI AMINTEA PEA PUȚIN DE smerenia călugărească. Capul înfipt mîndru, umerii dezvoltăți, nu largi, e adevărat, dar nici înguști, eleganța liniilor pe care o sublinia eșarfa ce cobora de pe gît încrucișată pe piept – dubla diagonală simbolizînd crucea pe care și-o ia asupra sa călugărul spre a-l urma în viață pe Hristos. Crucea de pe piept, primită ca distincție, din argint cu arabescuri. O altă cruce, micuță, la butoniera gulerului rasei elegante din mătase, ce dovedea că custodele sacristiei își susținuse disertația și era doctor în științe teologice.

Intră în cabinet cu obișnuitu-i pas ușor și energic. Umflîndu-și nările subțiri și încrețindu-și a silă fruntea în marginea comănacului, inspiră aerul cu fum stătut ce stăruia în cameră. Acum trebuia să urmeze fraza-i obișnuită: „Fumați prea mult, Leonid”. Chiar cu această frază, neschimbată, începeau discuțiile noastre în timpul nopților în care, chinuit de insomnie și de dureri de cap, starețul mînăstirii din Valaam sosea pe sfînta insulă unde mi se dăduse o cameră într-una din cocioabele hîite ale schitului.

Insomnia și durerile de cap îl chinuiau pe Dimitri periodic, de vreo cincisprezece ani. Dar nu consulta medicul și nici nu lua medicamente, considerînd acestea drept o înțeleaptă aducere-aminte că totul e trecător pe pămînt. În astfel de zile și săptămîni, fața lui palidă devenea albă de tot, parcă decupată din hîrtie, iar ochii albaștri i se întunecau. Vorbea rar și mai încet ca de obicei, ferindu-se parcă să sperie

boala, acest har al lui Dumnezeu care îi sfredelea capul și făcea să-i zvîcnească din cînd în cînd buzele crisplate de durere.

„Fumați prea mult, Leonid...” Cuvintele obișnuite n-au fost spuse de data aceasta: Dimitri sublinia cît putea caracterul oficial al întîlnirii. Reprezentam două tabere dușmane: eu pe „uzurpatorii și ateii bolșevici care au luat puterea cu ajutorul forței armelor și și-au proclamat-o prin bombardarea Kremlinului”, iar el pe „logodnica lui Hristos – biserica pravoslavnică”. Și totuși, în ochii lui nu era acea dușmănie pe care i-o observasem la Kremlin, cînd cercetam sacristia jefuită.

Surprinzînd suferința din privirea lui Dimitri, mă urcai pe scaun și deschisei oberlihtul. În cameră năvăli aer curat și rece.

— Sper să nu răciți!

— Nu, n-am să răcesc.

— Ei bine, sînt la dispoziția dumneavoastră, Aleksandr Vikentievici, vă ascult.

Prefîrînd cu degetele lungi pietrele șlefuite de chihlimbar ale mătăniilor și privind prin mine, Dimitri spuse rar, de parcă fiecare cuvînt i s-ar fi supus cu greu:

— Am expus deja domnului Dubovițki scopul vizitei mele. Din cîte înțeleg, vă este și dumneavoastră cunoscut. Sfîntul Sinod local și înalt preasfinția-sa patriarhul Tihon manifestă o explicabilă îngrijorare pentru soarta averii bisericii jefuită din sacristia patriarhiei. Or, spre profunda noastră mîhnire, conducătorii de azi nu consideră necesar să țină la curent sfîntul Sinod cu mersul anchetei, ceea ce natural provoacă nedumerire nu numai în rîndul clerului, dar și al întregului popor rus pravoslavnic. Ar fi destul de trist dacă în Rusia și dincolo de fruntăriile ei s-ar crea impresia că Sovietul Comisarilor Poporului, din nu se știe ce

considerente, despre care noi putem face numai presupuneri, nu-i interesat în căutarea și înapoierea valorilor bisericii ruse pravoslavnice.

În frazele bine șlefuite, în afară de aluzii se ascundea și o amenințare camuflată. Probabil că textul „notei” se elaborase la reședința lui Tihon.

— Cred că nici în Rusia, nici peste graniță, la nimeni nu se va crea impresia că noi nu sîntem interesați în căutarea celor jefuite, măcar pentru faptul că cele furate nu-s atît bunurile bisericii, cît mai curînd ale întregului popor, zisei eu. Se vede că n-ați avut posibilitatea să studiați textul decretului Sovietului Comisarilor Poporului „Despre libertatea conștiinței”. Acolo e spus clar: „Toate bunurile comunităților bisericești și religioase se declară avut al poporului”.

— Știți bine că biserica pravoslavnică rusă nu recunoaște această lege, ripostă el. Sfîntul Sinod local și înalt preasfinția sa patriarhul au adresat creștinilor pravoslavnici chemarea să împiedice aplicarea ei.

— Știu și sînt nedumerit: biserica susține că orice cîrmuire e de la Dumnezeu...

— Această lege contrazice și ordinea dumnezeiască și pe cea lumească, spuse Dimitri. Istoria Rusiei nu cunoaște nimic asemănător.

— Așa să fie? Extraordinarele bogății ale bisericilor și ale mînaștirilor rusești au provocat totdeauna dezaprobarea publică. La ele au rîvnit și Petru I, și Elisabeta, și Petru al III-lea, și Ekaterina a II-a...

— Cu toate acestea, biserica și-a păstrat și și-a înmulțit averile.

— E adevărat, confirmai eu. După informațiile profesorului Rostislavov de la Academia teologică, la sfîrșitul secolului trecut capitalurile mînaștirilor din băncile Rusiei erau de zeci de milioane de ruble, iar aurul, argintul și pietrele

prețioase nu puteau fi evaluate. Profesorul a scris că la mînăstirea Ciudovo se află iconostase în valoare de 100 de mii de ruble, iar pentru ușile împărătești s-au consumat pînă la 13 puduri de argint. Acoperămîntul pistolului din lavra Troițe-Serghieva e apreciat la un milion și jumătate de ruble, iar bogățiile care se păstrează în sacristia lavrei Troițe-Serghieva și în cea a mînăstirii Iuriev din Novgorod se ridică la 30 de milioane. Pistolurile sînt căptușite cu plăci de argint de 8 puduri, cavourile cu 25 și chiar cu 90 de puduri de argint, candelarele au două sute de briliante și perle, cădelnițele și engolpioanele sînt lucrate din aur. Oare toate acestea sînt chiar necesare pentru a-l sluji pe Dumnezeu? Doar e spus: „Nu vă adunați comori pe pămînt... ci adunați-vă comori în cer... Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta... Nimeni nu poate să slujească la doi stăpîni, căci sau pe unul îl va urî, și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipsi, și pe celălalt îl va disprețui: nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui mamon”.

Dimitri se încruntă.

— Mîntuitorul a avut în vedere pe oameni și nu lăcașurile sfinte. Bogățiile sînt stăpînite de biserică și nu de slujitorii ei.

— Nu-mi asum îndrăzneala de a interpreta Scriptura. Dar din cît îmi este cunoscut, toți slujitorii Domnului sînt departe de a considera fastul ornamentației strict necesar pentru lăcașurile sfinte. Profesorul de la seminar, Aleksandr Vikentievici Șciukin amintea adesea seminariștilor săi despre preoții și scriitorii duhovnicești care condamnau bogățiile bisericilor și ale mînăstirilor. De exemplu, Șciukin povestea despre marele stareț Nil Sorsk, care s-a manifestat împotriva proprietăților mînăstirești. Starețul considera că aurul în biserică e inutil. Lui îi plăcea să spună că Dumnezeu încă n-a pedepsit pe nimeni pentru slaba înfrumusețare a sfîntului lăcaș. După părerea lui, bogăția trebuia împărțită săracilor și

nu să fie jertfită bisericii. Dacă nu mă înșală memoria, Șciukin îl admira pe marele stareț și pe adepții lui... Mă înșală memoria, Aleksandr Vikentievici?

Dimitri tăcea. Degetele lui se agitară pe mățanii. Apoi, mișcarea degetelor încetini. Ridică privirea.

— Nu cumva doriți să dovediți că în Sovietul vostru al Comisarilor Poporului sînt adevărați creștini, iar „Decretul despre libertatea conștiinței”, care ruinează biserica și privează de bucata de pîine pe mii de profesori de religie, urmărește numai scopuri de binefacere? întrebă el.

— Nu, cîtuși de puțin, Aleksandr Vikentievici, rîsei eu. Personal nu urmăresc astfel de scopuri înalte.

— Atunci, la ce slujesc toate argumentele dumneavoastră?

— Aleksandr Vikentievici, cîndva îmi spuneai că fiecărui concept trebuie să-i fie rezervat locul lui.

— Și?

— Urmînd această idee, am și aranjat totul la locul lui. În concordanță cu decretul amintit, valorile sacristiei sînt bun al poporului și, în orice caz, marea lor majoritate nu sînt legate direct de cult. Numai ținînd seama de acest singur fapt – un fapt deloc neglijabil! – cad orice imputări, orice discuții cum că n-am fi interesați în descoperirea lor. Nimeni nu va îndrăzni să ne reproșeze dezinteresul față de valorile naționale ale Rusiei. Noi căutăm obiectele furate și le vom găsi. Acum să revenim la decret. Este un act al puterii de stat. El există și se va aplica în viață indiferent dacă îl recunoaște sau nu biserica, prin persoana patriarhului Tihon sau a Sinodului local. În ceea ce privește aspectul moral al problemei, confiscarea averilor mînăstirești și bisericesti se înfăptuiește în interesul milioanei de truditori, de aceea nu poate contraveni „ordinii dumnezeiesc și lumești”.

Spunînd acestea, îl urmăream atent pe Dimitri. Nu, nu-i simțeam dușmănia. Dimitri avea o minte de adevărat filosof,

iar asemenea oameni rar ajung fanatici îndârjiți, măcar și pentru motivul că uneori, chiar împotriva dorințelor proprii, nu pot să nu se gîndească la argumentele oponentului. Unor asemenea oameni le e firească dorința de a înțelege, iar asta e de acum ceva: turnul din Babilon n-a rămas neterminat numai fiindcă oamenii au încetat să se înțeleagă între ei.

Dimitri oftă punînd deoparte mătăniile. Fața lui se făcuse rozie: se vede că durerea de cap i se potolise.

— Sînteți convins, Leonid, că v-ați priceput să le aranjați pe toate corect, fără greșeli, la locurile lor de nestrămutat?

— Sînt convins.

Dimitri dădu din cap și zise gînditor:

— Ei da, „convins”... Acest cuvînt vă plăcea încă din seminar. Dar pentru a avea dreptul la convingere, trebuie sau să nu știi nimic, sau să știi totul. Și una, și alta, în egală măsură, nu sînt firești pentru om. Omul știe numai ceea ce-i e dat să știe. El știe foarte puține. Poate în aceasta constă și fericirea lui. „Fiindcă de la multă minte e multă durere și cel care își înmulțește cunoștințele își înmulțește și întristările”, cum e spus în „Ecleziast”.

— Cu toate acestea am întîlnit mulți oameni cu convingeri.

— Și eu, și asta mă miră.

— Numai cei cu convingeri pot să transforme ceva în viață.

— Să transforme? Oamenii nu pot transforma nimic. Ei pot doar să dorească. În ce-i privește pe cei cu convingeri, vă spuneam cu mulți ani în urmă că ei merită stimă, dar nu și aprobare. Nimeni nu face atîtea greșeli cît fac cei cu convingeri și nimeni nu aduce atîta rău cît aduc cei care doresc cu orice preț să fie de folos oamenilor. Pierzînd credința în cuvînt, cei cu convingeri, mai devreme sau mai tîrziu, recurg la violență. Iar creația lui Dumnezeu e fragilă...

Cînd mă gîndesc la cei cu convingeri îmi aduc aminte de o fetiță foarte bună, care voia să salveze un cățeluș rămas fără mamă. Fetița îl îndemna să înghită laptele. Dar el încă nu știa să bea. Atunci fetița, pierzîndu-și încrederea în puterea cuvîntului, dar convinsă că are dreptul să facă binele și cu forța, a început să-i bage botișorul cățelului în strachină cu atîta insistență, încît animalul s-a înecat și a murit. Fetița însă fusese convinsă că ar fi putut îndrepta greșeala Celui de Sus...

Sensul parabolei fusese destul de clar, dar tocmai acum o asemenea discuție nu intra defel în planurile mele. Și ce ar fi putut aduce această discuție? De aceea îi spusei că micul animal tot ar fi murit de foame. Dimitri zîmbi palid:

— Poate ar fi fost așa... Fie, să spunem că n-ați greșit și că toate le-ați pus bine la locul lor.

— Atunci, cu permisiunea dumneavoastră, să ne întoarcem la sacristie, Aleksandr Vikentievici. Nici eu, nici Sovietul deputaților din Moscova, care m-a însărcinat cu cercetarea jafului, nu avem motive să vă ascundem mersul general al anchetei. Și dacă Sinodul local și patriarhul ar fi fost într-adevăr interesați să primească informațiile respective, le-ar fi primit fără niciun fel de impediment, chiar cu cîteva zile mai înainte.

— Bineînțeles că și de asta sînteți convins?

— Desigur. Din păcate biserica, judecînd după toate, a fost interesată nu în aceasta, ci în cu totul altceva.

— În ce?

— În folosirea jafului pentru propagandă antisovietică.

— Vă înșelați. Aveți un punct de vedere preconcept, reproșă Dimitri. Dar se simțea că argumentarea mea nu-l atinsese cu adevărat și-mi riposta mai degrabă formal, în virtutea obligațiilor sale ca reprezentant oficial al Sinodului local. Se pare că jaful sacristiei, spre deosebire de bombardarea Kremlinului, nu îl pune pe seama bolșevicilor,

iar toată vîlva stîrnită în jurul lui nu-i provoca compasiune. Poate ar fi trebuit ca patriarhul să-i încredințeze altuia această delicată misiune, unui arhiereu mai puțin scrupulos.

Scosei din seif mapa pe coperta căreia fusese scris „Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlinul Moscovei” și luai din ea hotărîrea Prezidiului Sovietului deputaților din Moscova.

— Înainte de toate, luați cunoștință de aceasta, Aleksandr Vikentievici.

Ținînd cu mîna întinsă documentul – arhimandritul era prezbîit, dar nu-i plăcea să folosească ochelarii, deși îi purta în buzunărașul anteriorului – Dimitri începu să citească cu voce înceată:

„...Se va apela la toți cetățenii Republicii Ruse pentru a-și da concursul la descoperirea și înapoierea valorilor jefuite. În același timp, se va oferi o recompensă, pentru căutarea și găsirea celor jefuite, pînă la 1.000.000 ruble, în funcție de importanța și valoarea obiectelor indicate... Prin Comisarul afacerilor externe vor fi prevenite toate țările asupra furtului comorilor din patrimoniul național, cerîndu-li-se sprijin pentru reținerea lor la punctele de frontieră...”

— Cînd a fost luată această hotărîre?

— Acum patru zile. Din ordinul președintelui Sovietului miliției, Rîcealov, ea este deja multiplicată și va fi trimisă tuturor guberniilor Republicii. Comisarul afacerilor externe, din cîte îmi este cunoscut, a luat de asemenea măsuri corespunzătoare. În afară de aceasta, am trimis tuturor sovietelor miliției populare lista cu cele mai valoroase obiecte. Apropo, cînd am discutat cu jurisconsultul patriarhului, acesta mi-a spus că liste asemănătoare vor fi pregătite și de el pentru a le trimite la eparhii. A făcut ceva?

— Nu.

— De ce?

— Nu știu.

— Păcat.

— Da, ar fi trebuit să fi dat de știre eparhiilor, căzu el de acord și întrebă: îmi permiteți să fac o copie după această hotărâre?

— Se înțelege. Dar ce rost are? După ce hotărârea a fost luată de către Prezidiul Sovietului Deputaților, am trimis-o imediat lui Tihon, prin curierul miliției judiciare.

— Patriarhul n-a primit acest document.

— De ce credeți asta, Aleksandr Vikentievici?

— Nu mi-a spus nimic despre el.

— Logic.

— Ce anume? nu înțelese Dimitri.

— A procedat logic că nu v-a spus, explicai eu, altfel declarația cu care a început discuția noastră ar fi fost mai puțin convingătoare și oficială. Prin tăcerea lui v-a ușurat mult sarcina: „Bolșevicii nu sînt interesați în anchetarea celor jefuite și nu fac absolut nimic în această direcție”. E foarte logic.

Arhimandritul își încruntă sprîncenele.

— Dumneavoastră, Leonid, totdeauna ați ieșit în evidență prin desconsiderarea slujitorilor bisericii.

— Prea des mi-a fost dat să mă întîlnesc cu ei.

— Cu toate acestea, pe înalt preasfinția sa patriarhul nu-l cunoașteți și n-ați stat niciodată de vorbă cu el, ripostă Dimitri, dar renunță totuși să mai facă o copie după hotărârea Sovietului Deputaților...

— În afară de aceasta, spusei eu, prefăcîndu-mă că nu observ impresia ce i-o făcuse uitarea patriarhului, în aceste zile au fost efectuate de noi aproximativ douăzeci de razii în diferite locuri din Moscova: în Graciovka, în Maslovka de Sus, în Mariina Roșcea, în piețele Hitrovka, Smolensk,

Suhariovka. Am efectuat și percheziții, înainte de toate la magazinele de antichități și de bijuterii.

— Ați găsit ceva din cele jefuite?

— Da. În timpul perchezițiilor generale efectuate în partea de sus din Torgovî Read au fost descoperite de către agenții miliției judiciare 37 de perle, din care trei, fără îndoială, sînt furate din sacristie.

De perchezițiile din Torgovî Read se ocupase Voljanin. De aceea, după insuccesul de astăzi cu Messmer, nu cerusem înlocuirea lui. Oricum, aceste perle erau primul nostru succes real și mai ales primul succes palpabil.

Cele spuse de mine făcură impresie asupra lui Dimitri.

— 37 de perle... Unde spuneți că le-ați găsit?

— În Torgovî Read, la magazinul Glazukov.

— Glazukov? Anatoli Fiodorovici?

— Exact.

— Dați-mi voie, dați-mi voie, dar eu îl cunosc pe Glazukov ca pe un om evlavios, se minună Dimitri. Face parte din asociația purtătorilor de prapuri.

— Înainte de toate, e comerciant, Aleksandr Vikentievici, precizai eu. Pe Glazukov l-a interogat inspectorul nostru. La interogatoriu a spus că a cumpărat perlele întîmplător, de la un necunoscut pe care l-a întîlnit la biroul de plasare din Bogorodsk, unde urma să i se recomande un băiat de prăvălie. Desigur, nu-și amintește cum arată omul care i-a vîndut perlele și nu-l poate recunoaște, regretă mult că a nimerit în această istorie și așa mai departe.

— Poate că realmente nu-l cunoaște pe omul de la care a cumpărat perlele?

— Poate, deși e îndoielnic. Oricum ar fi fost, perlele sînt la noi. Dacă doriți să vă satisfaceți curiozitatea, poftiți...

Enoriașul model, membru al asociației purtătorilor de

prapuri, nu se putea asocia nicicum în capul arhimandritului cu cumpărătorul lucrurilor de furat.

— Doar îl cunosc bine pe domnul Glazukov, bolborosi el, un om cinstit, cucernic, profund religios...

— Omul are de la natură mai multe fețe, Aleksandr Vikentievici, îl liniștii eu. Spre dumneavoastră s-a întors cu o față, iar spre noi, cu alta. Și-apoi, merită oare să fie astfel învinuit? Poate că nu știa că perlele sînt ale sacristiei. Poate a presupus că sînt furate de undeva, din altă parte...

— Aveți limba ascuțită, Leonid, spuse Dimitri. Prea ascuțită.

— Dar cum apreciați acțiunile acestor șmecheri?

— Ca o neînțelegere.

— Dar dacă e vorba de ceva mai rău?

— Nu sînt încredințat că am dreptul să judec pe oricine, zise el. Dar să lăsăm această discuție. Doream să vă întreb altceva: în ce măsură e adevărat că perlele găsite de dumneavoastră sînt tocmai cele jefuite din sacristie?

Scosei din seif o cutiuță metalică de dropsuri. Pescui din ea cu două degete perla neagră, care prin forma sa, amintea de capul decapitat al unui om, cu părul lung ondulat.

— O recunoașteți?

— Nu mă prea pricep la bijuterii.

— Asta-i una din cele trei perle din plăcuța de aur care împodobește mitra patriarhului Nikon.

Dimitri își făcu cruce, neluînd perla în mîini, și-și apropie lampa de birou.

— „Trei adolescenți“?

— Da, în opisul celor jefuite așa se numesc, „Trei adolescenți”. În memoria copiilor morți ai lui Nikon...

Dimitri luă mătăniile. Prefirîndu-le printre degete, spuse:

— Kerbel îmi spunea că perlele negre se întîlnesc mai rar decît cele de alte culori, dar...

— Aceasta nu-i numai o perlă neagră. Priviți mai atent la forma ei.

— Un cap?

— Da. Asemenea perle, cum mi-a explicat același Kerbel, se numesc paragon. Paragonul negru e o raritate, dar paragon-gemeni încă nu s-au mai găsit. Printre altele, și după formă, și după carate, această perlă corespunde pe deplin uneia dintre acelea care au împodobit mitra lui Nikon. Pusei paragonul în cutiuță și scosei perlele de un alb lăptos, în formă de pară. Iar acestea două împodobeau dania Ekaterinei a II-a – steaua de aur cu briliante mici.

— Cum se pot recunoaște? Sînt perle mari, obișnuite.

— Nu-s prea obișnuite, Aleksandr Vikentievici, nu-nu. Acestea sînt așa-numitele perle de cocos. Printre perlele jefuite au fost și două perle de cocos, avînd formă de pară, una de 18 carate și un sfert și a doua de 17 carate și jumătate. Iată-le, sînt în fața dumneavoastră.

— Perle de cocos? Niciodată n-am auzit de așa ceva.

— Nici eu n-am bănuir, pînă în ultimul timp, existența lor. Dar relațiile mele permanente cu bijutierii mi-au îmbogățit mult cunoștințele. După cum se vede, nu-i neapărat nevoie să te cufunzi pînă-n adîncuri după o perlă. Uneori e suficient să te cațări pe un palmier... Perla de cocos sau de lapte se scoate nu din scoică, ci dintr-o nucă, din nuca de cocos. Cîteodată, această perlă este de culoare roză, dar cel mai des albă. După tăria și strălucirea ei depășește perla obișnuită, iar la bijutieri nimerește destul de rar. În Rusia, perla de cocos aproape că nu-i cunoscută. Așa că și aici greșeala e exclusă. Cred că v-am spulberat îndoiala.

— La drept vorbind, eu m-am obișnuit în asemenea cazuri, să mă încred pe deplin în Fiodor Karlovici, spuse Dimitri. El este expert în bijuterii și cunoaște toate pietrele prețioase ale sacristiei, cum își cunoaște cele cinci degete de

la mînă. Din moment ce el susține că aceste perle sînt din sacristie...

Ajunsesem astfel la răscruce. Trebuia să hotărăsc în ce direcție să îndrept discuția mai departe. Desigur, exista un risc... Dar victoria merita acest risc.

— Lui Kerbel, ce-i drept, nu i-am arătat perlele, zisei eu, ca în treacăt. Dar au fost văzute de alți bijutieri experimentați.

— Nu le-ați arătat lui Fiodor Karlovici? rosti mirat Dimitri. Cine cunoaște mai bine ca el valorile sacristiei? Nu-mi asum îndrăzneala să mă amestec în treburile dumneavoastră și să vă dau vreun sfat, dar mărturisesc, sînt uimit.

— Vă înțeleg, Aleksandr Vikentievici, vă înțeleg, spusei cu vocea de mironosiță a unei eleve model de la liceul eparhial. Dacă n-ar fi o situație regretabilă, aș împărtăși nedumerirea dumneavoastră. Kerbel, cu experiența și cunoștințele lui, ar fi putut să ne aducă într-adevăr servicii de neprețuit în căutarea obiectelor de valoare, dar, spre regretul meu profund, nu-i vom putea folosi serviciile...

— De ce?

— Sper că discuția noastră este confidențială?

— Dacă asta vă e dorința, atunci...

— Doresc să fiu cît se poate de sincer cu dumneavoastră, Aleksandr Vikentievici, bazîndu-mă pe faptul că sinceritatea mea nu va duce la nimic rău...

— V-am mai spus, Leonid, că pentru a face rău trebuie să fii convins de dreptatea ta...

— Kerbel ne-a înșelat încrederea, Aleksandr Vikentievici. Buna lui credință se arată a fi extrem de îndoielnică.

— Buna-credință a lui Fiodor Karlovici! Se înțelege, el nu împărtășește convingerile voastre, dar în ceea ce privește

corectitudinea, buna lui credință... Iertați-mă, dar refuz să vă înțeleg.

— Vedeți, Aleksandr Vikentievici, v-am atras atenția asupra multitudinii fațetelor naturii omenеști. E dureros, desigur, să te înșeli cu privire la oameni. Dar dacă și un membru al asociației purtătorilor de prapuri, dînd la o parte muștrările de conștiință, își riscă fericirea veșnică, cumpărînd perlele furate din sacristia patriarhiei, atunci... Apropo, peste o oră îl vor aduce la mine pentru interogatoriu pe Glazukov. N-am nimic împotriva prezenței dumneavoastră.

— Vă mulțumesc pentru amabilitate, dar nu mă voi folosi de ea.

— Cum doriți, Aleksandr Vikentievici. Așadar, dacă un membru al asociației purtătorilor de prapuri cumpără obiecte furate, atunci de ce un alt pios mirean să nu colaboreze la tăinuirea infractorilor?

— Kerbel n-a putut face așa ceva, spuse hotărît Dimitri.

— „A putut” sau „n-a putut” – astea sînt concepte filosofice, însă eu sînt silit să țin seama numai de fapte, de corpuri delictе, dacă doriți. Sînt doar un pragmatic, Aleksandr Vikentievici. Și nu doresc să fac afirmații gratuite. Am să vă aduc la cunoștință unele fapte incontestabile, iar concluziile le veți trage singur, fără ajutorul meu.

Dimitri își plecă fruntea, tăcînd.

— În timpul cercetării efectuate la fața locului, agenții noștri au descoperit sub zăpadă, chiar sub fereastra sacristiei, niște bucăți dintr-o casetă. Această casetă n-avea nicio legătură cu obiectele păstrate în sacristie. De aceea, era natural să presupunem că aparținea unuia dintre jefuitori. După puțin timp, am izbutit să stabilim proprietarul casetei. Stăpînul ei s-a dovedit a fi nimeni altul decît Messmer, baronul Vasili Messmer, fostul ofițer, colonel, care domiciliază la Petrograd și lucrează la statul-major al garnizoanei. Nu cu

mult înainte de jefuirea sacristiei, acest ofițer a călătorit la Moscova și a luat caseta cu el. Înapoi la Petrograd n-a mai adus-o. Mai departe. Imediat după ce a fost publicată în ziare știrea despre jefuirea sacristiei, Vasili Messmer a plecat din nou grăbit la Moscova. Înaintea plecării, a expediat o telegramă bijutierului sacristiei, Fiodor Karlovici Kerbel... Pe fața lui Dimitri nu puteai citi nimic: nici tulburare, nici interes. Nici măcar nu eram convins că mă asculta. Asta nu e încă totul. Sosind la Moscova, Vasili Messmer s-a dus din gară nu la tatăl său, ci direct la Kerbel. Dar bijutierul a evitat întâlnirea cu el și a plecat de acasă...

— L-ați arestat pe Vasili Messmer? mă întrerupse Dimitri.

— În cazul de față nu-i vorba de Messmer, ocolii eu răspunsul, ci de bijutierul sacristiei de la patriarhie. L-am interogat pe Kerbel.

— Și?

— Răspunsurile lui ne-au întărit și mai mult bănuielile. Kerbel n-a putut explica, mai mult sau mai puțin verosimil, ce anume îl leagă de Vasili Messmer. Dacă doriți, vă pot face cunoscut procesul-verbal al interogatoriului.

— Nu trebuie.

— Cum doriți. Dar repet răspunsurile date la interogatoriu provoacă serioase îndoieli asupra sincerității lui.

— Dar faptul că fratele lui Vasili Messmer e călugăr la mînăstirea din Valaam nu vă trezește îndoieli asupra sincerității mele? întrebă liniștit Dimitri.

Nu mă așteptasem la o asemenea întorsătură. Întrebarea arhimandritului mă luase prin surprindere și nu izbutii să mă regăsesc imediat.

— Puteți să nu-mi răspundeți.

— De ce nu? Vă voi răspunde cu plăcere, zisei eu, trăgînd de timp și selectînd în minte răspunsurile posibile în această situație.

— Nu trebuie, dădu din cap Dimitri, mai bine tăceți decît să spuneți o minciună.

— De aceea preferați să păstrați tăcerea asupra lucrurilor care ar putea să ne înlesnească descoperirea celor furate? trecui eu la ofensivă.

— Nu, Leonid, spuse el tot așa de încet și liniștit, dacă i-aș fi știut pe jefuitori, vi i-aș fi spus. Obiectele care au fost păstrate în sacristie sînt valori naționale ale Rusiei, indiferent cui aparțin oficial, bisericii sau statului. Nu sînt numai slujitor al bisericii pravoslavnice, sînt și rus. Și dumneavoastră sînteți rus. Dacă i-aș ști pe acei monștri pentru care cîștigul e mai prețios decît patria, v-aș da imediat numele lor. Dar nu-i știu. În schimb știu altceva...

— Ce anume, Aleksandr Vikentievici?

— Mergeți pe un drum greșit, Leonid. Nici Vasili Messmer, nici Fiodor Karlovici nu sînt implicați în pîngărirea sacristiei.

— Aș dori să vă cred, Aleksandr Vikentievici. Omului, după cum se știe, îi e dat să greșească. Dumneavoastră, de exemplu, ați greșit în privința lui Glazukov. De ce n-ați putea să greșiți și în privința lui Messmer sau a lui Kerbel?

— Aici e cu totul altceva, spuse Dimitri, cu totul altceva... Spre regretul meu, nu sînt în drept să vă explic ce s-a întîmplat în realitate și ca atare n-am cum să vă spulber confuzia creată. Dar dacă cuvîntul meu înseamnă ceva pentru dumneavoastră, credeți-mă: nici Vasili Messmer, nici Fiodor Karlovici n-au nicio legătură cu jaful. În privința asta sînt nepătați și în fața lui Dumnezeu, și în fața dumneavoastră.

— Cel de Sus n-are nevoie de mărturii, Aleksandr Vikentievici, spusei eu mai grosolan decît aș fi dorit. El știe tot și vede tot. În ceea ce mă privește... Vă cred și cred și în cuvîntul dumneavoastră, dar aș dori să mă înțelegeți corect...

Un timp Dimitri păru descumpănit, apoi spuse aspru:

— V-am înțeles. Aveți nevoie de dovezi și eu voi avea grijă ca ele să vă fie prezentate. Vă promit că în curînd veți avea mărturii în legătură cu nevinovăția lui Vasili Messmer și a lui Fiodor Karlovici.

— Vă mulțumesc anticipat, Aleksandr Vikentievici. Dacă pentru aceasta aveți nevoie de sprijinul meu...

— Nu, n-am nevoie. Nu va fi nevoie decît să îndepliniți o condiție.

— Care?

— Să terminați repararea cablurilor telefonice din Kremlin.

Mă uitai la ceas.

— Considerați, Aleksandr Vikentievici, că această condiție e deja îndeplinită.

INTEROGATORIUL PROPRIETARULUI
MAGAZINULUI DE BIJUTERII,
CETĂȚEANUL A. F. GLAZUKOV,
LUAT DE LOCTIITORUL PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI POPULARE DIN
MOSCOVA,
L. B. KOSACEVSKI

KOSACEVSKI: DUPĂ CUM NE ESTE CUNOSCUT, BIJUTIERUL Kerbel vă invita uneori la sacristia patriarhiei pentru consultații, așa e?

GLAZUKOV: Da, mi s-a întîmplat să fiu invitat.

KOSACEVSKI: O singură dată?

GLAZUKOV: Nu, mi se pare că de două ori.

KOSACEVSKI: De două ori?

GLAZUKOV: Nu-mi aduc aminte exact, e posibil să fi fost și de trei ori.

KOSACEVSKI: V-a arătat perlele?

GLAZUKOV: Da.

KOSACEVSKI: Kerbel a declarat că sînteți specialist recunoscut în perle și ca atare le-ați prezentat și bijutierilor de la curte.

GLAZUKOV: Cum să vă spun...

KOSACEVSKI: Judecînd după registrele dumneavoastră contabile, în anul 1916 ați vîndut bijutierului împărătesei 37 de perle mari și cinci uncii de perle mici, iar bijutierului contesei Ghendrikova, 6 perle mari. Bijutierii chestionați de noi susțin că în magazinul dumneavoastră s-au aflat cele mai bune perle. Furnizorul dumneavoastră era bijutierul parizian Sandese?

GLAZUKOV: Da.

KOSACEVSKI: Cu cît cumpărați de la Sandese perlele de cea mai bună calitate?

GLAZUKOV: Cele mai bune perle, de culoare albă și cu o rotunjime ideală, acelea care nu-s lipite de scoică, ci stau libere în ea, le procuram la prețul mediu mondial fixat pentru astfel de perle. Un carat costa între 46 și 55 de franci. În medie, 50 de franci, ceea ce la cursul din perioada antebelică, se ridica la aproximativ 19 ruble și 50 de copeici.

KOSACEVSKI: Dar perlele negre?

GLAZUKOV: Acelea costau mai scump. Un carat era evaluat la 55 – 60 de franci.

KOSACEVSKI: Dar un paragon?

GLAZUKOV: Preț mediu pentru un paragon nu există. Un paragon de un carat poate costa și 80, și 100, și 500 de franci.

KOSACEVSKI: Spuneți că un carat de perlă costă, în medie 50 de franci. Prin urmare, perla de 10 carate trebuie să

coste 500. Totuși, avînd în vedere acest calcul, pentru o perlă de 10 carate ați plătit nu 500, ci 5.000 de franci.

GLAZUKOV: Problema e că prețul pentru perlele mari crește proporțional cu pătratul caratelor lor. Perla de un carat costă 50 de franci, iar perla, să zicem, de 8 carate costă 50 de franci înmulțit cu 8 la pătrat, adică 3 200 de franci aur. Prețul perlelor mai mari de 10 carate se stabilește la bucată. De obicei, pentru fiecare carat al unei perle cu mai mult de 10 carate se plătește suplimentar de la 2 pînă la 5 mii de franci-aur. Așa am cumpărat de la Sandese, chiar în preajma războiului, o minunată perlă de 16 carate, cu 42 de mii franci.

KOSACEVSKI: Care este prețul unei perle de cocos?

GLAZUKOV: La băștinași se vindeau cu același preț ca și cele adevărate, dar în Europa costau mult mai ieftin.

KOSACEVSKI: Din registrele dumneavoastră contabile se vede că ați procurat de la un oarecare Glusman trei perle de cocos cu prețul o dată și jumătate mai mare decît al perlelor obișnuite de aceleași carate. Filantropie?

GLAZUKOV: Din anul o mie nouă sute șaisprezece, perlele de cocos au devenit la modă în Europa și prețul lor a crescut.

KOSACEVSKI: Acum e clar. Spuneți-mi, cu cît a crescut volumul operațiilor magazinului dumneavoastră în anul o mie nouă sute șaptesprezece?

GLAZUKOV: Cum să crească!? Abia o scot la capăt. Credeți-mă.

KOSACEVSKI: Cred. Atunci, altă întrebare: dacă afacerile merg așa de prost, de ce v-a mai trebuit încă un vînzător, după care, chipurile, v-ați dus la biroul de plasare?

GLAZUKOV: Voiam să-l dau afară pe unul din băieți.

KOSACEVSKI: Pe care dintre cei doi?

GLAZUKOV: Pe Vișneakov.

KOSACEVSKI: Dar lucrează la dumneavoastră de doisprezece ani și în tot timpul acesta ați fost mulțumit de el.

GLAZUKOV: Ce mulțumit! E un pungaș, bestia...

KOSACEVSKI: A, așa? Mă rog, mulțumim că ne-ați deschis ochii. Altfel am fi dat crezare celor spuse de el, că la întâi februarie n-ați fost la niciun birou de plasare, ci v-ați petrecut toată ziua în magazinul dumneavoastră. Ne-a povestit foarte convingător... Dar cel de al doilea vânzător e și el tot o bestie?

GLAZUKOV: Nu... Filimonov e băiat cinstit.

KOSACEVSKI: Ciudat. De fapt și el ne-a spus același lucru. A mințit?

GLAZUKOV: De ce „a mințit”? Probabil că a uitat. E așa de greu să încurci datele?

KOSACEVSKI: Și noi ne-am gândit la fel, dar el a spus că-i sigur. La întâi februarie e onomastica soției lui – asta-i indubitabil. Zicea că voia să plece mai devreme de la muncă, dar n-a putut: jupînul a stat toată ziua în magazin, n-a lipsit o clipă. Ba îi trebuia una, zicea, ba alta.

GLAZUKOV: Oricînd poți să încurci lucrurile.

KOSACEVSKI: Perfect adevărat. Ce impresie v-a făcut cetățeanul care v-a oferit perlele?

GLAZUKOV: Ce impresie? Obişnuită. Cetățeanul acela era ca oricare cetățean, îmbrăcat curat, politicos.

KOSACEVSKI: N-a mușcat, n-a lătrat?

GLAZUKOV: De ce? Doar nu era nebun, era în toate mințile...

KOSACEVSKI: Ciudat.

GLAZUKOV: De ce e ciudat?

KOSACEVSKI: Cum să nu fie? Luați tocul și calculați costul perlelor cumpărate sau verificați socotelile mele. Am urmat exact indicațiile dumneavoastră.

GLAZUKOV: Ce indicații?

KOSACEVSKI: Indicațiile asupra felului cum trebuie să calculezi costul unei perle. Am calculat corect?

GLAZUKOV; Da, pare-se că-i bine...

KOSACEVSKI: Astfel, perlele procurate în acest mod de la necunoscut costă cel puțin 30 – 40 de mii de ruble, bani de aur țariști, dar ați plătit pentru ele două mii și jumătate ruble. Așa de ieftin putea să vîndă sau un nebun, sau un hoț, care trebuia să scape cît mai repede de ele, de perlele furate. Nebunul cade. Prin urmare, e hoț. Și dumneavoastră, propunîndu-i mai puțin de o zecime din preț, știați că-i hoț.

GLAZUKOV: Iertați-mă, cetățene Kosacevski! În cîte situații nu poate fi pus un om!

KOSACEVSKI: Situațiile, desigur, pot fi diverse. Cu toate acestea n-ați trecut în registrul contabil cumpărătura respectivă. De ce?... Aici e aici! Știați că e vorba de perle furate. Mai mult decît atît, știați că perlele erau sustrase din sacristia patriarhiei.

GLAZUKOV: Fie-vă teamă de Dumnezeu, cetățene Kosacevski!

KOSACEVSKI: De Dumnezeu trebuie să vă temeți dumneavoastră, fiindcă pentru un membru al asociației purtătorilor de prapuri, acesta e un mare păcat.

GLAZUKOV: N-am știut că perlele sînt din sacristie.

KOSACEVSKI: Nu se putea să nu știți. Printre perle a fost și aceasta neagră, paragonul din mitra lui Nikon. Kerbel v-a arătat perlele ce-mpodobesc mitra. Specialistul în perle n-a putut să nu recunoască unicatul paragon. Pînă și eu l-aș fi recunoscut. Iar cumpărarea cu bună știință a obiectelor furate este, după cum știți, infracțiune pentru care sînteți pasibil de condamnare la închisoare. Cunoașteți asta?

GLAZUKOV: Cunosc...

KOSACEVSKI: Vedeți dar la ce rezultate regretabile am ajuns.

GLAZUKOV: Ce să-i faci?...

KOSACEVSKI: V-aș recomanda să dați dovadă de sinceritate, Anatoli Fiodorovici. E o calitate demnă de toată lauda și noi, bolșevicii, o apreciem...

GLAZUKOV: Doară v-am spus totul...

KOSACEVSKI: Vă cred. Dar cît timp veți mai sta în camera de anchetă, mai gîndiți-vă. Străduiți-vă să vă aduceți aminte. Poate ați omis ceva. Se mai întîmplă, nu?

GLAZUKOV: Se întîmplă.

KOSACEVSKI: Vedeți! Eu mai stau aici încă două ore. Dacă veți izbuti să vă aduceți aminte de ceva esențial, rugați-l pe ofițerul de serviciu să vă conducă la mine. Voi fi bucuros să continuăm discuția.

GLAZUKOV: Dacă îmi voi aduce aminte „de ceva esențial”, cum v-ați exprimat dumneavoastră, o să mi se dea drumul?

KOSACEVSKI: Eu nu sînt comerciant și nu sînt obișnuit să mă tocmesc. Dar cred că nu-i exclus. Probabil, va depinde de ce vă veți aduce aminte.

CONTINUAREA INTEROGATORIULUI
PROPRIETARULUI MAGAZINULUI DE
BIJUTERII,

CETĂȚEANUL A. F. GLAZUKOV,
LUAT DE CĂTRE LOCTIITORUL
PREȘEDINTELUI

SOVIETULUI MILIȚIEI POPULARE DIN
MOSCOVA,

L. B. KOSACEVSKI

. . .

KOSACEVSKI: Ei, despre ce anume v-ați amintit în acest timp de o oră și jumătate?

GLAZUKOV: Vedeți dumneavoastră, despre perle. Aceste perle, e drept, nu le-am cumpărat la biroul de plasare...

KOSACEVSKI: Asta și așa era clar.

GLAZUKOV: Mi le-a adus, înainte de masă, un cetățean necunoscut. Numai ce bătuse de douăsprezece. Stăteam în camera din fund și verificam socotelile bănești. Aud că bate cineva la ușă. Credeam că-i Vișneakov. Am descuiat. Când mă uit, un necunoscut. „Cu ce vă pot servi?” – „Să vedeți, zice el, am o treabă cu dumneavoastră, vreau să vă ofer niște perle. Sînt la nevoie, zice, altfel nu le-aș vinde.” M-am uitat la ele și m-am lămurit: erau din sacristie. Am vrut să telefoniez imediat la miliție. Dar de față cu el nu puteam. Îi spun: „Așteptați pe coridor, am ceva confidențial de rezolvat”. El insistă. „Ori le cumpărați acum, zice, ori plec imediat.” Și dă spre ușă. Ce era să fac? M-am gîndit: și așa, și așa, tot prost iese. Și dracu mi-a luat mințile: am păcătuit... Îmi ceruse zece mii în aur. I-am explicat că n-am atîția bani și i-am propus două. Ne-am înțeles la două și jumătate...

KOSACEVSKI: Mai departe.

GLAZUKOV: Ce pot să spun mai departe? Acum, mă căiesc, îmi fac reproșuri, nu-mi găsesc locul. Păcatul îmi roade sufletul, cetățene Kosacevski, îmi roade...

KOSACEVSKI: Asta e tot?

GLAZUKOV: Tot.

KOSACEVSKI: Pentru asta merita să-l deranjați pe ofițerul de serviciu. Nu mai îndrăznesc să vă mai rețin, Anatoli Fiodorovici. Pe mîine.

GLAZUKOV: Un moment, cetățene Kosacevski. Voiam să-i descriu înfățișarea. M-am gîndit și mi-am adus aminte.

KOSACEVSKI: Ascult.

GLAZUKOV: Era un bărbat la anii maturității, să tot fi

avut vreo treizeci. Părea un om serios, respectabil, n-ai fi zis că-i șmecher. Mi-aduc aminte că era brunet. Ce să mai spun? Avea un palton nu lipsit de eleganță, cu guler-șal de caracul, gri... Căciulă de caracul în formă de bărcuță, de asemenea gri. Mustăcioară. Cam atît.

KOSACEVSKI: Astfel de oameni sînt cu miile în Moscova. Pe mine mă interesează semnele particulare.

GLAZUKOV: Mă scuzați, dar eu nu sînt cunoscător în probleme de urmărire. Ce fel de semne particulare?

KOSACEVSKI: De exemplu, o cicatrice pe față.

GLAZUKOV: Cicatrice?

KOSACEVSKI: Da, chiar așa, o cicatrice.

GLAZUKOV: Asta v-a spus-o, probabil, Vișneakov?

KOSACEVSKI: Întrebări pun numai eu, Anatoli Fiodorovici. Avea cicatrice pe față sau n-avea?

GLAZUKOV: Parcă avea una mică, abia vizibilă. Acum mi-am adus aminte.

KOSACEVSKI: Unde anume?

GLAZUKOV; Deasupra sprîncenei. Deasupra sprîncenei drepte.

KOSACEVSKI: Și acum, fiți amabil și spuneți-mi numele acestui cetățean și povestiți-mi cînd și în ce împrejurări l-ați cunoscut.

GLAZUKOV: Păi, atunci l-am văzut pentru prima dată, cetățene Kosacevski!

KOSACEVSKI: De ce vă frămîntați atîta? Sînt gata să vă cred. Dar... Vă imaginați în ce situație vă veți afla dacă, să zicem, această bestie de Vișneakov o să se apuce să declare că „necunoscutul” venea și înainte pe la dumneavoastră? Tare n-aș vrea ca cineva să se îndoiască de sinceritatea dumneavoastră. Apropo, cînd v-ați văzut ultima dată cu Arstavin?

GLAZUKOV: Cu care Arstavin?

KOSACEVSKI: Cu fiul negustorului Arstavin. Cu același Mihail Arstavin care a fost amestecat în afacerea cu falsul briliant „Nore”...

GLAZUKOV: Mă derutați, cetățene Kosacevski. Nu mai doresc să răspund la întrebările dumneavoastră. Mai bine să mă ducă din nou la camera de anchetă.

KOSACEVSKI: N-am nimic împotrivă. Poate doriți să transmiteți, prin mine, niște dispoziții băieților de la prăvălie? Sînt la dispoziția dumneavoastră.

GLAZUKOV: Băieții... Să piară din ochii mei, să nu-i mai văd. Lighioane spurcate, nu vânzători!

KOSACEVSKI: Nu îndrăznesc să vă contrazic: vă cunoașteți mai bine slujbașii. Pe mîine, Anatoli Fiodorovici.

CAPITOLUL AL ȘASELEA.
PREȘEDINTELE UNIUNII
TINERETULUI ANARHIST,
„TOVARĂȘUL SEMION”

I

INTEROGATORIUL LUAT ÎN CURSUL SERII PROPRIETARULUI magazinului de bijuterii din Torgovîi Read a fost, fără îndoială, un succes. Un succes cu atît mai plăcut, cu cît a venit pe neașteptate, cum s-ar zice, picat din senin. Cine știe cum s-ar fi desfășurat mai departe evenimentele dacă pomenirea cicatricei n-ar fi produs o impresie atît de puternică asupra lui Glazukov. Dar cicatricea a venit în discuție așa, ca exemplu. Nu bănuisem că perlele-i fuseseră vîndute lui Glazukov chiar de pretinsul olandez, pe care, cu abilitatea sa evidentă și exact la timp, Mihail Arstavin i-l trimisese tatălui său împreună cu briliantul stras. Și iată deci că hoțul dispărut în neant a ieșit din nou la suprafață, de data aceasta nu cu strasuri, ci cu perle adevărate.

Ce-i drept, Glazukov, sperîindu-se de propria-i mărturisire, a întrerupt pe neașteptate discuția care devenea din ce în ce mai interesantă. Dar odată ce-ai deschis gura, trebuie să și vorbești. În afară de aceasta, spre deosebire de

speculantul din Suhariovka, de acel „sus-numit”, Glazukov mai avea ce pierde. Și nu-mi prea vine a crede că avea mare experiență în cumpărarea lucrurilor de furat.

Nu mă îndoiam nicio clipă că discuția noastră va continua. Condițiile îl obligau pe membrul asociației purtătorilor de prapuri să fie sincer pînă la capăt și, într-adevăr, a doua zi, cînd am sosit la cercetări, inspectorul de serviciu mi-a raportat că Glazukov dorea să facă o declarație importantă.

În camera de gardă era frig și o atmosferă neîmbietoare. Pe masa inspectorului, alături de cana de ceai răcit și de registrul evenimentelor, se afla ziarul abia adus. Pe prima pagină se vedea tipărit cu caractere mari: „Patria în pericol”.

„...Pînă în momentul cînd proletariatul Germaniei se va ridica și va învinge, cauza sfîntă a muncitorimii și țărănimii Rusiei este apărarea fără de preget a Republicii Sovietelor împotriva hoardelor burghezo-imperialiste din Germania. Sovietul Comisarilor Poporului hotărăște: 1) Toate forțele și mijloacele țării, fără excepție, se pun la dispoziția apărării cauzei revoluționare. 2) Toate sovietele și organizațiile revoluționare au ca sarcină să apere fiecare poziție, pînă la ultima picătură de sînge. 3) În caz de retragere, să se distrugă căile de comunicație, să se arunce în aer și să fie arse clădirile căilor ferate...”

Rîndurile din ziar miroseau a praf de pușcă, a unsoare de armă de foc și a scrum, a transpirație de picioare de soldați obosiți, frămîntînd zăpada pe drumurile fronturilor. Acum, acolo, la Petrograd, sunau sfișietor și alarmant sirenele fabricilor și uzinelor, goneau camioane cu muncitori și matrozi, treceau una după alta căruțele încărcate cu armament de luptă...

— Trebuie să se grăbească, spuse ofițerul de serviciu.

— Cine să se grăbească? nu înțelegeai eu.

— Se știe cine, tovarășul Karl Liebknecht, rosti el cu importanță.

Da, revoluția din Germania, pe care noi o așteptam zi de zi, întârzia. Între timp, coloanele nemțești înaintau tot mai departe, tot mai departe spre răsărit.

Prin Moscova se răspîndeau zvonurile despre cucerirea localităților Luțk, Rovno, Borisovo, Smolensk. În ajun începuseră să sosească eșaloane de refugiați și după aceasta zvonurile deveniseră și mai alarmante.

Ziarele burgheze exaltau de bucurie. Corespondentul ziarului „Russkie vedomosti”, același care încercase să obțină de la mine un interviu în legătură cu jefuirea sacristiei, scria: „Revoluția moare. Pierde ceea ce ei considerau a fi marea revoluție, dar care în realitate e o mare anomalie, o nebunie, geniul răului și blestemul eliberării rusești. Moare, stingîndu-se în fum și cenușă, revoluția pugaciovistă rusă...”

Nu cumva vă cam grăbiți cu înmormîntarea, domnilor?

Ofițerul de serviciu se uită la mine mirat: probabil că ultimele cuvinte le rostisem cu glas tare.

— Să ordon să-l aducă pe Glazukov? întrebă el.

Îl aduseră peste vreo zece minute.

— Vreau să spun tot adevărul, cetățene Kosacevski.

Începu să povestească alternînd vorba cu oftatul, menit să sugereze căința.

De data aceasta parcă nu mințea și chiar dacă mințea, o făcea cu măsură, doar pentru a înlătura contradicțiile prea evidente.

După spusele lui, cu Mihail Arstavin făcuse cunoștință în casa tatălui acestuia, care finanța unele achiziții de pietre semiprețioase din Ural. Mihail făcea impresia unui mare neghiob, „Un malac cu botul mare”, zise cu răutate Glazukov. Părea că nu-l interesa nimic, în afară de casele de toleranță și de pariuri. De aceea Glazukov fusese de-a dreptul uimit cînd

acest neisprăvit sosise la el la magazin și-i propusese o afacere extrem de îmbietoare... Știu să redau perlelor strălucirea pierdută, îi spusese el lui Glazukov, dar nu știu de unde să fac rost de bani. Cumpărați dumneavoastră «perle înnegurate», dați-mi-le mie și eu le prelucrez.” „Cum le prelucrați?” „Nu-i grija dumneavoastră, stimate Anatoli Fiodorovici, cum le prelucrez.” „Dar care-i grija mea?” întrebuse Glazukov. „Venitul, Anatoli Fiodorovici. Trei pătrimi mie și un sfert dumneavoastră. Dăm mîna?” Glazukov nu-l crezuse, dar riscul nu era mare: perlele degradate nu costau mult. Îi transmisese mai întîi, pe ascuns de negustorul Arstavin (Mihail nu dorea ca tatăl său să știe de afacere), cîteva perle defecte destul de mari. I le dăduse și uitase de ele. Dar peste cîteva zile, Mihail revenise cu una din ele. Glazukov o cercetase și nu-i veni să-și creadă ochilor: niciun cusur. Și bijutierul vînduse apoi această perlă la un preț destul de mare. „Eu nu sînt un novice, domnule Kosacevski, îmi mărturisii Glazukov. În pietre sînt specialist. Știu că, pentru a ascunde o adîncitură la smarald, trebuie să-l fierbi în ulei de măsline, adăugînd acolo vopsea și chimicale, și mai știu că încălzind, de exemplu, safirul, poți să-l decolorezi sau, dimpotrivă, să-i accentuezi culorile. Știu cum să-i dau strălucire peruzelei, cum să îmbunătățesc, cu ajutorul uleiului de măsline și de in, tonul acvamarinului de Madagascar. Dar perlele... E adevărat, acționînd asupra lor cu o soluție acidă diluată, reușesc uneori să le redau strălucirea. Asta se întîmplă însă la una dintr-o sută. Dar și reînnoită nu mai devine ce-a fost. Unele calități îi dispar. O astfel de perlă e ca o rochie purtată și apoi spălată și călcată: e aceeași și nu e... Dar perla pe care mi-o adusese Arstavin... Chiar m-am gîndit că-i alta. Bijutierii au o credință: perlei, chipurile, i se poate reda așa-zisa frumusețe inițială, numai dacă o fecioară va face baie în mare cu ea de 101 ori. Dar mama Moscova n-are mare, iar pe Mișka nu-l

poți lua drept fecioară. El seamănă mai mult, să mă scuzați, cu o femeie de stradă...”

Mihail Arstavin reînnoise aproape douăzeci de perle. Și fiecare dintre ele îi producea aceeași încântare lui Glazukov, care considera că dăduse peste un filon de aur. Dar speranțele lui pline de optimism se dovediră a fi deșarte. După scandalul pe care i-l făcuse cumpărătorul primei perle reînnoite, membrul asociației purtătorilor de prapuri înțelese că se grăbise cu entuziasmul. Beneficiul se arătase a nu fi beneficiu: frumusețea restabilită a perlei dispărea prea repede. În două-trei luni, frumusețile se transformau din nou în urîțenii. Astfel de perle se puteau vinde uneori vizitatorilor ocazionali, cumpărători din provincie, dar nu clienților permanenți pe care-i prețuia bijutierul. Reputația magazinului putea fi amenințată. De aceea, relațiile dintre parteneri se răciră; apoi se destrămară definitiv. Și totuși, Glazukov, după câte înțelegeam eu, nu-și pierduse deloc interesul nici pentru secretul reînnoirii perlelor, nici pentru cunoscătorul acestui secret. El înțelegea că dacă se organiza treaba cum se cuvine, frumusețile de scurtă durată puteau aduce și ele beneficii, și nu chiar mici. Membrul asociației purtătorilor de prapuri bănuia, și nu fără temei, că Mihail Arstavin nu era decât un intermediar, că în spatele lui era altcineva, un expert în chimie și în arta meseriei de bijutier. Dar să ajungă pînă la acel „cineva”, Glazukov nu putea nicicum. Odrasla negustorului ascundea cu grijă numele partenerului și n-avea de gînd să-l prezinte cuiva.

Totuși, în martie 1917, fortuna îi surîse bijutierului. În ultimele zile ale lunii, spre seară, apărură Arstavin beat și-i propuse să-i vîndă vreo două sute de strasuri: briliante, rubine, smaralde și safire. După spusele lui Glazukov, aceste strasuri puteau rivaliza pe deplin, ca măiestrie a executării, cu strasurile Cortier.

„Reflexe minunate, greutate aproape de greutatea pietrelor veritabile, tărie, strălucire... spunea Glazukov. În plus, și prețul stabilit de Mișka era convenabil. Cu toate acestea, nu mă grăbeam să le cumpăr, o lungeam și-o tot lungeam...” „De ce?” „Poliția, cetățene Kosacevski, explică el scurt. Cine are interes să ajungă în atenția poliției?” „Intrați, vă rog, mai în amănunt, Anatoli Fiodorovici”, îl rugai eu. „Se poate și mai în amănunt. În acel timp, la Moscova, cetățene Kosacevski, apăruseră o mulțime de hoți, de escroci. Vindeau strasurile drept pietre veritabile la toți proștii. Vreo șase oameni sau poate chiar mai mulți s-au ars atunci. Ei, și curgeau reclamațiile la poliție: uite așa și pe dincolo, ne-a jupuit de tot. Unul din aceste strasuri, un smarald, mi-a fost arătat și mie atunci, la cercetări. Bun stras: și un bijutier fără experiență s-ar fi păcălit. Semăna foarte mult cu cel pe care mi-l adusese Mișka... Cum să cumperi? Trebuie să ai conștiință! Eu nu sînt escroc. Vă spun direct, sînt un om cinstit, un om cumsecade, nu m-am băgat niciodată în treburi dubioase și numai cu aceste perle din sacristie m-a încurcat dracu...”

Cît privește cinstea și cumsecădenia lui, desigur, Glazukov exagera întrucîtva. Se pare că problema fusese alta: bijutierul considerase că producătorul strasurilor ce i se aduceau și făcătorul de minuni în ce privește perlele era una și aceeași persoană, iar depistarea de către poliție a escrocilor, a vînzătorilor de pietre prețioase false putea fi folosită din plin pentru șantajarea lui Mihail Arstavin. În orice caz, cînd istoria scandaloasă cu falsul „Nore” căpătase un ecou larg, iar bijutierul Pavlov își pusese capăt zilelor otrăvindu-se, membrul asociației purtătorilor de prapuri, discutînd cordial cu propria-i conștiință, ajunsese să-i pună mîna în beregată lui Mihail Arstavin. Îl făcuse să înțeleagă că nu se va da în lături să ajute poliția în căutarea escrocilor neprinși. Singurul motiv

care putea să-l împiedice de la acest pas era înțelegerea cu Arstavin. Dacă acesta îi va face cunoștință cu prietenul lui, atunci el, Glazukov, se va strădui, bineînțeles, să uite de toate. Arstavin încercase și el să-l sperie pe bijutier, spunând aluziv că Dumnezeu îl înseamnă pe cel rău, ba îi trimite și moarte năprasnică... Însă lăcomia de câștig îl transformase pe Glazukov din fricos într-un luptător curajos. Ca răspuns la amenințarea lui Arstavin, pusese zăbrele dese și obloane masive de fier la ferestre, își meșterise un sistem complicat de încuietori și zăvoare la uși. Își pusese în gardă slujbașii și-și procurase, la un preț convenabil, patru câini-lup. Pe bijutier nu izbutise să-l înfricoșeze și, înțelegând acest lucru, Mihail Arstavin, căruia nu-i surîdea deloc, după istoria cu „Nore”, să atragă asupra sa atenția poliției, trecuse la tratative. Ca rezultat, fu mult așteptata cunoștință a lui Glazukov cu acel om, care cu zece zile în urmă, îi adusese perla furată.

Partenerul de afaceri al lui Arstavin își zicea modest, Lioșa. Și cunoștința, și discuția avuseseră loc în biroul magazinului, avînd un caracter extrem de conspirativ. La discuție mai asistaseră numai doi câini-lup, care trebuiau să-l avertizeze pe Lioșa că orice act nesăbuit putea să se termine rău pentru el.

Despre conținutul discuției care avusese loc între ei, Glazukov o cam scălda. Dar judecînd după toate, discutaseră și se despărțiseră mulțumiți unul de celălalt. În orice caz, puțin mai tîrziu, în magazinul lui Glazukov se rezervase o vitrină pentru strasurile à la Cortier. Se aranjase afacerea și cu perlele reînnoite. Cel de al treilea, Mihail Arstavin, devenind un om în plus, fusese scos complet din companie.

Lioșa însă manifesta, ca de obicei, o mare prudență.

„E viclean ca o vulpe, vorbi despre el Glazukov, nu fără admirație. Credeți sau nu, dar nici adresa nu i-o știu. Numai presupuneri. Bănuiesc că locuiește pe undeva pe lîngă

Soleanka sau în Hitrovka. L-am dus în acele locuri de două ori cu trăsura. Dar nu pot garanta: poate a fost acolo cu niște treburi de-ale lui. Cine știe?”

— Dar cum îl găsești când vă trebuia urgent?

— Prin Mișka Arstavin sau prin unul care are o dugheană în Suhariovka.

— Cum se numește?

— Numele nu i-l știu. Dar dugheana, dacă doriți, v-o pot arăta. E strâns lipită de turnul Suhariovka. Dacă stai cu fața spre el, e pe mîna dreaptă, acolo unde încep magazinele cu boarfe... Iar dughenarul acela e tizul meu după tată: eu sînt Anatoli Fiodorovici, iar el e Ivan Fiodorovici. E chel, iar în Suhariovka i se spune „Pușok”. Așa-i e porecla... „Pușok”, da, „Pușok”. Dar n-are niciun fel de puf. Capul îi e ca oul de gîscă.

Astfel am dat de încă un om care prezenta interes pentru anchetă. Ivan Fiodorovici Pușkov era același cu vorbărețul speculant din Suhariovka la care se descoperiseră strasurile. Îi arătai aceste strasuri lui Glazukov. „E lucrătura lui Lioșa, zise el convins. Maestru, ce să mai vorbim. Mîini de aur.”

Nu-mi rămăsese decît să adun informații despre legătura lui Lioșa cu ministrul finanțelor și comerțului din „Orașul liber Hiva”, Mahov. Aici însă am avut ghinion: Glazukov nu-l cunoștea pe Mahov. Față de el, Lioșa nu pomenise niciodată un astfel de nume.

— Da, Anatoli Fiodorovici, de data aceasta ați fost sincer, bineînțeles atît cît ați putut fi, iar sinceritatea trebuie stimulată...

Luîndu-și rămas bun și parcă nevenindu-i să creadă că noaptea va dormi în patul său, membrul asociației purtătorilor de prapuri lăcrima.

— Toată viața am să mă rog la Dumnezeu pentru sănătatea dumneavoastră, cetățene Kosacevski! Și eu, și soția mea, și fiica...

— Dar nu merită să-l deranjați pe Cel de Sus cu asemenea fleacuri. Are el destule griji. Țineți seama însă, Anatoli Fiodorovici, că tot ce s-a discutat aici trebuie să rămână între noi. De altfel, e în interesul dumneavoastră.

— Parcă eu nu înțeleg! Dacă află Mișka Arstavin și Lioșa, necazul va fi mare, mor fără să mă spovedesc...

— Dulăii își fac slujba ca și pînă acum, nu?

— Cum să nu! zîmbi el. Timpurile îți spun că-i mai potrivit să ai lîngă tine tigri decît cîini-lup.

În cabinet intrase Suhov. La vederea lui Glazukov, fața lui blîndă de băiețandru căpătă o expresie rezervată și severă. Își îndesă mai adînc cartea adusă de la Petrograd despre pietrele prețioase, ce se ițea trădător din buzunarul de jos al tunicii, întinse mîinile în poziție de drepti și întrebă pe un ton oficial:

— Ordonăți să se aducă mașina, tovarășe locțiitor al președintelui Sovietului miliției populare?

Vocea lui Suhov suna metalic. Întotdeauna vorbea cu mine cu o astfel de voce în prezența „rămășițelor vechiului regim”. Se purta extrem de respingător cu tovarășii care, după părerea lui, se manifestau familiar cu burjuii. Glazukov intra în categoria „rămășițelor”.

— Plecăm îndată, spusei eu. Dar pînă atunci, faceți cunoștință: Anatoli Fiodorovici Glazukov, un om fermecător și specialist în nestemate. Dumneata tot citești o carte despre pietre prețioase, iar aici, de față, e un om viu, care poate fi consultat în orice problemă.

Pavel fu năpădit de rumeneala lui feciorelnică, împinse în sfîrșit în buzunar cartea care se lăsa greu și bombăni pe un ton cu totul neoficial de data asta:

— Ei da, în orice problemă...

— Să zicem că aproape în orice problemă.

Suhov roși și mai mult: nu-i plăcea cînd glumeam pe

seama pasiunii lui pentru arta bijutierului și, cu tonul cu care interoga recidiviștii înrăiți, zise:

— Am să-i spun șoferului, tovarășe Kosacevski.

II

ÎN TIMP CE ÎL INTEROGAM PE GLAZUKOV, ÎMI TELEFONĂ Rîcealov și-mi spuse ca, înainte de întâlnirea cu anarhiștii, să trec pe la el.

Atmosfera de la Sovietul de deputați amintea de aceea care fusese în timpul luptelor din Octombrie. Fum albăstrui de mahorcă, bocănitul patului de armă în parchet, țîrîitul telefoanelor. În vestibulul larg, pe table școlare aduse de la cine știe ce liceu, se zăreau afișele lipite proaspăt, cu apelul Sovietului Comisarilor Poporului către populația muncitorească a Rusiei. „...Armata dușmană a ocupat localitățile Dvinsk, Venden, Luțk și, înaintînd, amenință să taie principalele căi de comunicație și să înăbușe prin foamete importante centre ale revoluției... Noi vrem pace, sîntem gata să încheiem și o pace grea, dar trebuie să fim gata să ripostăm în cazul în care contrarevoluția germană va încerca să strîngă definitiv lațul în jurul gîtului nostru...”

Înfîgînd degetul galben de mahorcă în harta Imperiului Rus, de pe tabla învecinată și arătînd linia frontului însemnată cu stegulețe, un soldat ofticos, într-o manta cu poalele zdrențuite, strigă răgușit:

— Fraților, sînt din Moghilev, din cartierul general al armatei. Generalii au vîndut pielea soldaților! La zid cu ei, ticăloșii!

Suhov mă privi chinuit și eu citii în ochii lui: „Pe front ar trebui să fim, Leonid Borisovici!”

Pe coridoare alergau încioace și-ncolo curierii, se foiau tăcând mărunț din tocuri domnișoarele dactilografe. La serviciul frontului, abia înființat, foștii ofițeri așteptau să fie primiți în audiență. Tot aici, un comisar de șaptesprezece ani, într-o scurtă de piele și pantaloni bufanți de culoarea zmeurei, explica unor ostași din Garda roșie noul ordin al statului-major extraordinar al regiunii militare Moscova: orașul intra în stare de război – patrularea pe străzi douăzeci și patru de ore, respectarea orei comendurii, predarea armelor, împușcarea pe loc a celor prinși în flagrant delict...

Pe platforma largă a scării, unde tabloul lui Aleksandru al III-lea fusese schimbat cu busturile de ipsos ale conducătorilor revoluției franceze, turnate de un sculptor futurist (Marat era reprezentat în formă de cub, Danton în formă de bilă, iar bietul Robespierre n-avusese deloc noroc, ți-era și jenă să te uiți la el), medicii greviști se sprijineau când pe un picior, când pe altul.

Privind semnificativ afișul „Vom sugruma cu mână de fier sabotajul”, un membru al colegiului de gardă al Sovietului de deputați rostea cu convingere: „Trebuie să terminați cu greva, domnilor-cetățeni. V-ați zbguit, și acum, gata. Pe sabotorii înrăiți îi vom judeca la tribunalele revoluționare. Vă acord douăzeci de minute să vă gândiți și să luați o hotărîre. Nu pot mai mult, anchetatorul tribunalului așteaptă. Să dovedim că avem conștiință și să nu-l reținem pe tovarășul anchetator. Tovarășul anchetator se grăbește, are și alte treburi.”

După fețele medicilor, se putea înțelege că vorbele oratorului le ajunseseră la suflet, mai cu seamă cele despre tribunal și despre anchetatorul care-și pierdea vremea de pomană, plictisindu-se din lipsă de activitate.

Membrul colegiului de gardă știa să vorbească cu intelectualii.

Spre marea mea uimire, ajunsei la cabinetul lui Rîcealov

chiar în momentul în care ceasul de perete de pe coridor începu să bată ora fixată pentru audiența noastră. Nu-mi observasem asemenea exactitate pînă acum. Dar și mai mult mă mirai că Rîcealov lipsea. Un asemenea fapt era atît de neobișnuit pentru el, încît rămăsei total dezorientat. Oare și Rîcealov fusese nevoit să renunțe la regulile pe care și le impusese de ani și ani de zile? Se vede treaba că așa era.

De la membrul colegiului de gardă aflai că Rîcealov primise ordin să organizeze, pe toate căile ferate de lîngă Moscova, posturi de gardă (odată cu starea de război, se limitau cu strictețe intrările și ieșirile din Moscova).

— Acum o jumătate de oră a telefonat din gara Aleksandrovski și v-a rugat să-l așteptați, spuse membrul colegiului de gardă. Peste cinci, zece minute va fi aici.

Dar l-am așteptat nu cinci și nici zece minute, ci o oră întreagă...

Deși părea că Rîcealov asculta cu atenție relatarea lui Suhov despre deplasarea lui la Petrograd și raportul meu, mi-a făcut impresia că în acele momente se gîndea la cu totul altceva.

— La cît spui că se ridică prețul perlei confiscate de la Glazukov? mă întrebă, cînd terminai comunicarea mea scurtă și, după obiceiul meu, mă uitam la peretele dintre ferestre, unde fusese prins încă de alaltăieri orarul zilei.

— La vreo treizeci-patruzeci de mii.

— În felul acesta, după zece zile de investigații, sînt înapoiati Republicii treizeci de mii de ruble din treizeci de milioane. În medie trei mii de ruble pe zi, trase el concluzia. Dacă veți munci și mai departe așa, atunci pentru descoperirea tuturor celor jefuite vă vor trebui vreo 8 ani și mai bine. Nu-i prea mult, nu-i așa?

Bineînțeles, am fi putut răspunde că nu se putea pune semnul egalității între munca miliției judiciare și cea de

contabilitate. Dar, în esență, Rîcealov avea dreptate: concluziile nu erau liniștitoare. Prezidiul Sovietului de deputați contase pe un succes ceva mai mare al echipei speciale conduse de tovarășul președinte al Sovietului miliției. Așa că lui îi trebuiau nu rapoarte despre ipoteze, interogatorii și percheziții, ci rezultate concrete.

Suhov, care întotdeauna și în toate era omul dreptății, începu să-i explice lui Rîcealov cu ce greutateți ne confruntam, dar Rîcealov îl întrerupse:

— Greutățile nu-s o justificare. Tuturora le e greu. Așa sînt timpurile. Iar că l-ați scăpat pe Vasili Messmer...

— Probabil că Messmer n-are totuși legătură cu jaful, spusei eu.

— „Probabil”... „totuși”... Iar acum, ce, toată speranța-i în anarhiști?

— De ce? ripostai eu. Dacă declarațiile lui Glazukov sînt bune, și nu mă îndoiesc de asta, atunci în curînd vom stabili cine sînt jefuitorii.

— „Probabil”?

— Probabil.

— Dar din cîte înțeleg eu, mai întîi trebuie să-l arestați pe Lioșa?

— Da.

— Și arestarea „probabil” nu va reuși.

— Cred că va reuși. Pușkov și Mihail Arstavin sînt puși sub urmărire. Sîntem și pe urmele lui Mahov. E logic să presupun că neapărat va apărea la unul din ei.

— De logic e logic, zise Rîcealov, numai că valorile sacristiei se ridică la treizeci de milioane de ruble aur. Așa susțin specialiștii. Iar schema ta logică n-a fost evaluată încă de nimeni. Și chiar dacă ar evalua-o, tot n-ar da pe ea treizeci de milioane.

— Cine știe, poate că un expert în evaluarea bunurilor ar

putea să dea și patruzeci, încercai eu să destind atmosfera cu o glumă.

Suhov zîmbi, dar Rîcealov nici sprîncenele nu și le mișcă. Mai puse cîteva întrebări, printre care una foarte neplăcută pentru mine, despre opisurile descoperite la Messmer și Kerbel.

N-am putut decît să dau din umeri; aceste opisuri erau pentru mine o adevărată enigmă.

— „Graalul de Baturinsk”, „Două tronuri”, „San Marco de aur”, „Podoabele lui Monomah”... enumeră Rîcealov. Dar de data aceasta se abținu de la comentarii. Se pare că socotea, și pe bună dreptate, că-mi promisem din plin porția și hotărîse să amîne discuția despre opisul-enigmă al obiectelor de valoare pînă la viitoarea convorbire. Era bine și așa.

Se întoarse către Pavel, care învîrtea între degete portîgaretul de piele și nu luase parte la discuție.

— Ce e, vrei să fumezi? Du-te și fumează pe coridor.

Suhov se simți jenat.

— Am timp, tovarășe Rîcealov.

— Dar de ce să te chinui? Du-te și fumează. Dacă va fi necesar, o să te chemăm.

După insistența cu care Rîcealov îl invita pe Suhov, înțelesei că voia să vorbească numai cu mine. Dar că obiectul acestei discuții avea să fie mitingul din acea zi de la Casa anarhiei, n-aveam cum să presupun...

— Să fii neapărat la miting, zise Rîcealov, imediat ce se închisese ușa după Suhov. Să-i asculți pe oratorii anarhiști.

— Pentru autoinstruire?

— Între altele, și pentru autoinstruire. De ce să nu asculți? E interesant. Aș fi mers și eu dar n-am timp.

Probabil că pentru aceasta mă chemase Rîcealov. Mă miră întrucîtva atenția acordată unui miting obișnuit la Casa anarhiei.

Eram obișnuit să mă port sceptic față de anarhiști. Spre deosebire de eseri, cadeți sau menșevici, anarhiștii nu reprezentau pentru mine, pe atunci, o forță reală, căreia îi era dat să joace vreun rol pozitiv sau negativ în mersul revoluției. Anarhiștii erau mai puțini ca număr. Nemaivorbind de naivitatea concepțiilor lor politice, nici nu puteai spune că formau un partid. Oricum, un partid presupune unitate organizatorică, disciplină, program unitar. Nimic asemănător n-aveau anarhiștii. Uniunile, federațiile, asociațiile și grupările lor n-aveau centru conducător și nu se subordonau nimănui. Și harababura organizatorică sporea și mai mult odată cu diversitatea de idei. Anarho-comuniștii nu erau de acord în multe privințe cu anarho-sindicaliștii, iar aceștia din urmă, la rândul lor, îi criticau pe anarhiștii individualiști. Anarho-federaliștii se contraziceau cu anarho-cooperatorii, cu pananarhiștii, cu neonihiliștii și anarhiștii fără conducători. Chiar și printre adepții aceluiași curent politic apăreau câteodată oameni cu concepții diferite. Dușmani ai noștri și prieteni ai noștri. Luptau împotriva puterii sovietice și o apărau. Mergînd mai departe, trebuie spus că din rîndul anarho-comuniștilor, spre exemplu, ieșise nu numai tătucul Mahno, dar și legendarul Nestor Kalanarișvili. Anarho-comunist fusese și participantul la asaltul Palatului de iarnă, matrozul Anatoli Jelezniakov, al cărui frate mai mare, de asemenea anarho-comunist, trecuse la bandiți și fusese împușcat într-o luptă cu detașamentele Armatei Roșii. Anarho-sindicalistul Volin devenise inspiratorul ideilor mahnoviste, iar fostul lider al anarho-sindicaliștilor din Ivanovo-Voznesensk, Dmitri Furmanov, devenise activist politic al Armatei Roșii și apoi scriitor. În 1919, Piotr Sobolev organizase aruncarea în aer a Comitetului de partid al bolșevicilor din Moscova și, în același an 1919, anarhistul Aleksandr Ghe, membru al Comitetului Executiv Central din

Rusia, ajuns în fruntea CEKA din Kislovodsk, fusese chinuit groaznic de oamenii din serviciul de contrainformații al lui Denikin...

— Ce anume te interesează? îl întrebai pe Rîcealov.

— Totul. Atitudinea față de război, atitudinea față de noi. În ultimele săptămîni i-am cam scăpat din vedere pe anarhiști. Trebuie să recuperăm ce-am pierdut.

— Ceva informații noi?

— Nu, dar în federație sînt prea multe capete înfierbîntate și-n aceste capete poate să apară ideea de a se folosi de greutățile noastre. Pentru ei, înaintarea nemților e un fel de cadou... Bolșevicii se clatină, e cel mai prielnic moment pentru „a treia revoluție socială”.

— Prea ieși în serios această adunătură de donquijotiști. N-au pe cine să se sprijine, replicai eu.

— Cum n-au? Ține seama că o parte din muncitorii din Moscova sînt proveniți din mediul micii burghezii. Adaugă pe micii funcționari, pe liceeni, pe studenți, pe meșteșugari, pe lumpeni... Anarhismul își are baza lui socială. Ca și lozincile potrivite: „Jos cu statul și cu toate constrîngerile personalității!”, „Împărțirea neîntîrziată a bunurilor după nevoi!”, „Fabricile și uzinele – colectivelor muncitorilor care lucrează în ele!” În ceea ce privește comparația ta, Leonid... Don Quijote, în afară de un lighean pe cap și o lance în mînă, n-a avut nimic. Iar donquijotiștii moscoviți au aproape o sută de mitraliere și cîteva mii de puști. Și-apoi, s-au instalat chiar în centrul orașului și nu lîngă morile de vînt. În caz de bucluc, ei pot ataca și Sovietul de deputați din Moscova, și hotelul „Dresden”, și Comisariatul regiunii militare Moscova...

— O asemenea aventură ar fi egală cu sinuciderea, spusei eu.

— Acum, da, fu de acord Rîcealov. Acum putem să-i strivim cu un singur deget. Dar trebuie să privești mai

departe. Cine știe cum va evolua situația peste o săptămână sau două. Acum, noi trimitem pe front șase mii de voluntari, Asta-i acum. Dar dacă situația ne va cere să mai trimitem câteva mii din rîndul soldaților și al Gărzilor roșii?

Adusei vorba de contradicțiile din mediul anarhiștilor, de divergențele dintre grupări.

— În afară de aceasta, zisei eu, garda neagră nu poate fi ținută-n mînă. Pînă să unești cetele gărzii negre într-un tot indivizibil, capabil de luptă, îți trebuie timp și mai ales o intensă muncă organizatorică.

— Așa e, dădu din cap Rîcealov. Dar treaba-i, Leonid, că asemenea muncă a și început. Asta era pentru mine o noutate. Da, a început, continuă Rîcealov. Se pregătește reorganizarea din rădăcini a tuturor forțelor anarhiste înarmate. Pe lîngă federație va fi creată o comisie militară avînd următoarele servicii: învățămînt, tehnic, sanitar și informații. Acestei comisii îi vor fi subordonate toate statele-majore raionale ale gărzii negre, iar în locul cetelor de luptă vremelnice se intenționează să se alcătuiască formațiuni permanente. Deocamdată se poticnesc la finanțe. N-au bani. Dar bani vor găsi ei... În plus, s-a înființat și un birou organizatoric pentru pregătirea congresului anarhiștilor de toate orientările din Rusia. Ce va ieși din asta și dacă va ieși ceva nu se știe, dar trebuie să ținem seama de toate. Așa că ascultă-i pe oratori. Mitingul, desigur, e numai miting. Prea multe destăinuiuri nu vor face acolo, dar poate vor scăpa cîte ceva. Cît privește sacristia, mă gîndesc că acel caz Bari trebuie să le dea de gîndit; și așa se discută prea mult că organizațiile anarhiștilor sînt năpădite de infractori. N-au nevoie de încă un scandal, ba încă și cu Grîzlov... Cred că Roza Ștern e șocată.

— Cum să nu. Cînd tovarășul său de idei se murdărește comițînd o infracțiune, bucurie nu prea poate fi, mai ales cînd

te specializezi în transformarea hitroviștilor în cavaleri ai revoluției. Cred că o mai așteaptă multe dezamăgiri.

— Oricum însă, nu trebuie să ataci femeile frumoase, zîmbi Rîcealov, sînt prea puține.

— Tu o consideri pe Roza femeie?

— Eh, oftă el. O consider femeie și încă o femeie fermecătoare. Nu m-aș mira dacă, sub influența ei, toți „băieții de treabă” din Hitrovka ar începe o viață de cetățeni cumsecade ai Republicii. Tu însă ai păreri preconceptione față de Roza încă din timpul exilului.

Sătul de așteptare, Pavel întredeschise ușa cabinetului și se uită mirat la Rîcealov: niciodată nu-l văzuse pe președintele Sovietului miliției zîmbind.

III

CASA ANARHIEI SE AFLA ALĂTURI DE MÎNĂSTIREA DE călugărițe Strastnîi și se înțelege că aceasta nu putea să nu-și lase amprenta asupra mînăstirii. Din păcate, acestei mînăstiri din Moscova nu-i mersese bine chiar din momentul fondării ei. Și totul, cred eu, trebuie pus pe seama țarului Aleksei Mihailovici, care, după legendă, alesese personal locul pentru ridicarea ei. Poreclit cel pașnic, Aleksei indicase și locul liniștit, pașnic, dintr-un crîng des și umbros. Cum demonstraseră însă anii care au urmat, țarul nu se remarcase prin clarviziune. Tentațiile vieții cotidiene pătrundeau neîncetat sau mai bine zis forțat porțile mînăstirii – ba sub înfățișarea arcașilor răzvrătiți ai țarinei Sofia, ba a cavaleriștilor lui Petru I, ba a aprigilor și galanților cavaleri ai lui Murat.

Ce a urmat însă a fost și mai rău. Crîngul s-a tăiat, iar

mînăstirea, cîndva izolată, s-a pomenit acum în plin centrul unui oraș mare.

Tentații, tentații! Cu fiecare zece ani ele deveneau și mai mari. Vuia bulevardul Tverski, unde se aduna să petreacă toată Moscova, cu orchestra Școlii militare Aleksandrovski. Piața Strastnaia se îmbrăca în culorile diferite ale afișelor de cinema, se lumina cu felinare electrice, se împodobeau cu ciupercile multicolore ale pălăriilor de damă. Și nopțile, pe lîngă zidurile mînăstirii, goneau spre restaurantul „Iar” troicile negustorilor, cu strigăte și sunete de clopoței. Păcătos chiuiau coristele și voinicește cîntau ca niște becațe cavalerii beți tun:

HEI, AMICI DE VESELIE,
Mai schimbați-mi o hîrtie...

ÎN O MIE NOUĂ SUTE CINCI – MITINGURI, DRAPELE ROȘII, baricade, cadavre și înjurăturile înflorite ale soldaților. În o mie nouă sute șaptesprezece – tunuri, fulgerări de grenade și șrapnele pe bulevardul Tverski...

Dar greșeala lui Aleksei Mihailovici ieși definitiv la iveală în toată monstruozitatea ei în o mie nouă sute optsprezece, cînd de noua clădire a clubului negustorilor de pe Malaia Dmitrovka se apropiase, tușind și strănutînd, o mică mașină blindată cu un steag negru. Văzînd acest steag diavolesc, stareța mînăstirii Strastnîi își făcuse semnul crucii de trei ori. Cînd însă doi zdrahoni scosese ră din burta mașinii de oțel un bătrînel albicios, semănînd cu un sfînt, și-l lăsaseră în picioare cu grijă pe trotuar, îi revenise inima la loc. Speranță zadarnică... Stareța nu studiasese niciodată istoria mișcării anarhiste și, desigur, nu putea recunoaște în bătrînel pe

patriarhul rus al aruncătorilor de bombe Hristofor Nikolaevici Muratov, care avea porecla onorabilă de Părinte. Discipol și colaborator al apologetului propagandei prin acțiune, anarhistul german Johann-Joseph Most, cunoscut prin apelul său la nimicirea pe capete a tuturor monarhilor, dar și a conducătorilor social-democrației, Bebel și Liebknecht, ca oameni prea moderați și de aceea foarte dăunători cauzei revoluției sociale, Muratov fusese condamnat de trei ori la moarte și cam un sfert din viață și-l petrecuse în închisorile din Rusia, Italia și Austro-Ungaria. Se spunea că Părintele luase parte activă la atentatul asupra președintelui Franței, Carnot, că la Geneva dăduse o mână de ajutor la asasinarea soției lui Franz Joseph, împărăteasa Elisabeta, iar în Spania îi călăuzise frățește pe tinerii bruneți veseli care-l răpuseseră pe primul-ministru Antonio Cánovas del Castillo...

Toate acestea, desigur, stareța nu le știa.

Între timp, simpaticul bătrînel din mașina blindată, cu pașii lui mărunți, în galoși înalți de modă veche, se plimbase de-a lungul fațadei clubului negustorilor, discutînd ceva cu voinicii săi însoțitori. Ridicînd capul își aruncase privirea spre partea de sus a clădirii și intrase în vestibul. Iar peste o jumătate de oră, odihnindu-se pe divanul din camera mică de oaspeți, îi spunea unui bărbat tînăr cu breton, care nu era altul decît Fiodor Grîzlov:

— Se potrivește, Fedea.

Aceste cuvinte, pronunțate de o voce bătrînească, dogită, hotărîseră soarta clubului negustorilor și a încercatei mînăstiri Strastnîi. Clubul devenise Casa anarhiei, iar creația preferată a lui Aleksei Mihailovici – „bastionul culturii” anarhiștilor din Moscova.

În aceeași zi, Fiodor Grîzlov, zis Fedka Luptătorul, nenumitul comandant al Casei anarhiei, plecă cu treburi la

mînăstirea Strastnîi. Grîzlov îi explică stareței toate cerințele momentului revoluționar și spuse că în mînăstire vor fi amenajate depozitele de literatură anarhistă și cele cu bunurile rechiziționate de la exploataatori, care vor fi împărțite prin ordin celor lipsiți de ele. Era de asemenea posibil ca în viitor aici să fie înființată școala de aruncători de bombe. După părerea lui Grîzlov, parcul mînăstirii fusese anume destinat de natură instruirii aruncătorilor de bombe. În ceea ce le privea pe călugărițe, federația, luptînd pentru libertatea fiecărui individ, nu dorea să le impună nimic, dar totuși le recomanda să convoace un miting al întregii mînăstiri și să creeze o comună de muncă liberă, „Călugărița revoluționară”. Stareței trebuia să-i fie totul clar. Dacă totuși avea întrebări, Fiodor Grîzlov îi va răspunde cu plăcere...

— Piei, satano, spusese încet stareța și făcuse semnul crucii asupra lui Grîzlov.

Dar spre mirarea ei, diavolul cu două pistoale la șold nici măcar nu se crispase la semnul crucii.

Iar seara, în trapeza mînăstirii, după lecția „Țelul nostru luminos este anarhia mondială”, avusese loc concertul solistei favorite a Moscovei, neîntrecuta interpretă a cîntecelor țigănești Nastea Kruglikova. După zvonurile care-mi parveniseră, și lecția, și concertul avuseseră un succes extraordinar. Artista fusese condusă acasă cu mașina blindată și i se dăruise o eșarfă de samur, rechiziționată de pe undeva.

Mișcată, cîntăreața declarase că era gata să-și dedice revoluției talentul și că de mult se gîndea să intre într-una din grupările anarhiste.

Așa ceva, desigur, nu putuse visa Aleksei Mihailovici nici în cel mai îngrozitor vis!

Zidul mînăstirii fusese pus la dispoziția serviciului de propagandă al federației și imediat apăruse pe el, cu litere de un arșin, cunoscuta cugetare a lui Kropotkin:

„Să ia fiecare din grămada comună tot ce-i trebuie și fiți convinși că hambarele orașelor noastre au alimente îndeajuns pentru a hrăni lumea toată pînă în ziua proclamării libertății producției, că e suficientă îmbrăcăminte ca să-i îmbrăcăm pe toți și chiar obiectele de lux vor ajunge pentru întreaga lume”.

În zilele cînd puterea sovietică trebuia să folosească împotriva pogromurilor bețivilor pînă și puștile mitraliere, această cugetare, afișată în cel mai vizibil loc, era luată drept o instigare. La solicitarea categorică a lui Rîcealov, citatul fusese acoperit cu vopsea. Acum însă, așa cum aveam posibilitatea să ne convingem, citatul fusese scris din nou. Alături de cugetarea lui Kropotkin erau lipite pe zid ziarele anarhiștilor din Moscova și Petrograd, proclamații și declarații ale diverselor grupări și asociații anarhiste. Aveam suficient timp, și eu, și Suhov, și o bună parte am hotărît să-l dedic studiului acestei „literaturi de perete”. Citind-o, mi-am îndreptat atenția asupra atacurilor prudente, dar fătîșe, împotriva bolșevicilor și eserilor de stînga. Acestea se aflau pînă și în articolul anarhistului Ghe, membru al Comitetului Executiv Central din Rusia, care de obicei se străduia să nu scoată în evidență contradicțiile existente, pentru a nu da apă la moară dușmanilor revoluției. Mi-am spus că asta poate fi ceva simptomatic. Înainte, nici gruparea „Independenței”, organizată în Povarskaia, care-i unea pe anarhiștii cei mai extremiști, nu-și permitea asemenea libertăți.

Cădeau fulgi rari de zăpadă. Pe poarta mînăstirii intra o sanie încărcată cu niște lăzi acoperite neglijent cu o prelată. Un matroz mustăcios cu beretă și șubă de dihor, stînd pe capră, încălzi calul cu biciul și strigă ceva santinelei. De curiozitate mă uitai prin porțile deschise. Pe lîngă noi trecură două eleve de la liceul eparhial, îndreptîndu-se spre casa centrală de bilete a teatrului „Hermes”. Una din ele, pistruiată, cu năsucul cît un nasture, povestea ceva hazliu

prietenei sale care se prăpădea de rîs. Pușkin privea undeva în depărtări, neacordînd atenție tramvaielor, oamenilor și afişelor cinematografice.

— Leonid Borisovici, spuse Suhov, e adevărat că Bakunin propunea ca mujicul să fie bătut pentru a-l face să se revolte?

Cercul interesului lui Pavel era în realitate nelimitat: arhiepiscopul Constantinopolului, Ioan Gură de Aur, nestematele și, în sfîrșit, marele răzvrătit Mihail Bakunin.

— Nu, Bakunin n-a propus asemenea prostie. Totuși, el considera că bătaia, dacă-i pe merit, nu-i va aduce decît folos mujicului. În orice caz, într-una din scrisori, îi recomanda fratelui său, Nikolai, să nu evite pedepsele corporale. Adică, țăranul rus, oricît de trist ar fi acest lucru, nu poate fi lipsit de bătaie...

— De ce minți, albgardistule? De ce, mama ta de contrarevoluționar, răspîndești minciuni? În fața noastră stătea un soldat vînjos, cu obrajii năpădiți de barba nerasă. Peste căciula-i caucaziană avea trecută în diagonală o panglică neagră de mătase.

Cîțiva trecători se opriră, iar santinela de la poarta mînăstirii Strastnîi, savurînd dinainte, distracția strigă încurajator:

— Atinge-i, Vasea!

Ostașul mirosea a spirt și a mahoarcă.

— Ofițer? Provocator? Burjui? Spion german? Venea tot mai mult spre mine încercînd să mă ia de piept.

— Nu urla, ostaș, îl sfătui împăciuitor Suhov. De ce urla degeaba? Acest tovarăș e de la Sovietul miliției.

Dar cel din garda neagră nu se lăsa.

— Miliția! Poliția! se încingea el tot mai mult. Pentru mine totuna-i că-i de la soviet, sau de la comitet. Poți să fii tu și de la Sovietul Comisarilor Poporului, dar de tovarășul Bakunin să nu te atingi. („Așa e, Vasea!” îl susținu santinela.)

Să nu te atingi, îți zic! Eu și cu Mișa Bakunin, dacă vrei să știi, ne-am vărsat împreună sângele în o mie nouă sute cincii! Cu pieptul lui nobil m-a apărat de șrapnel! Mișa mi-este ca un frate bun... Și neterminînd noua variantă a biografiei lui Bakunin, cel din garda neagră își smulse arma de pe umăr și urlă sălbatic: îl împușc pe nemernicul ăsta!

În aceeași clipă, Suhov îi prinse mîna stîngă și, cu o smucitură, i-o îndoi la spate, iar eu, ținîndu-i la nivelul stomacului Browningul, îl sfătui să arunce arma.

— Hai, repede!

Soldatul dădu drumul armei, care zăngăni, izbindu-se de pietrele caldarîmului.

— Hei, voi de colo, am să trag! amenință santinela, dar nu se obosi nici măcar să-și dea jos arma de pe umăr.

De lîngă zidul mînăstirii Strastnîi se desprinsese o figură elegantă, cu pălărie neagră cu boruri mari și cu un palton la modă, strîns pe corp. Era adjunctul comandantului Casei anarhiei, fostul artist de circ Dima Ritus, cunoscut sub porecla de „Domnișoara”. Probabil, urmărise cu interes toată scena, de la început pînă la sfîrșit. Acum, cînd se trăsese cortina, hotărîse că-i venise rîndul.

— Nu-i nevoie de arme și de incidente, dragă tovarășe Kosacevski! spuse el, apropiindu-se grăbit de noi și desfăcîndu-și brațele pentru a saluta, parcă pregătindu-se să ne îmbrățișeze pe toți trei. S-a înfierbîntat și el, v-ați înfierbîntat și dumneavoastră... Și sensul? Ideea? Scopul? Ritus ridică arma de pe caldarîm, o aruncă în sus, o prinse și o predă soldatului, care respira greu. Ține-o bine, o să-ți trebuiască pentru lupta cu dușmanii revoluției. Nu-i așa, tovarășe Kosacevski?

— În locul dumatăle, Ritus, eu cel puțin aș cere scuze.

— Și bine ați face, dragă tovarășe Kosacevski, rosti Ritus pătruns de cele spuse. Iertați-mă Mille pardons pentru lipsa

de stăpînire a tovarăşului nostru. Mille pardons. Ce poţi să faci? Tovarăşul e de trei ori contuzionat, traumatizat de evenimentele sîngeroase ale revoluţiei. Tovarăşul şi-a recunoscut greşeala... Ți-ai recunoscut-o? îl întrebă el pe soldatul care, drept răspuns, bolborosi ceva nearticulat. Ați auzit? A recunoscut. Dacă ai recunoscut, ia-ți trestia și întinde-o, ordonă el ostaşului din garda neagră. Vorba artiștilor adevărați: un picior în fund și du-te învîrtindu-te! Iar pe dumneavoastră, tovarăși, dacă îmi permiteți, vă voi conduce personal. Ca pe niște oaspeți dragi. Incidentul s-a încheiat, tunurile au amuțit, vivandierele își pudrează năsucul, soldații joacă preferans. Viața-i minunată, iar blenoragia-i detestabilă... Ce fel de Browning aveți, tovarășe Kosacevski?

— Belgian, spusei eu, asurzit de cascada lui de cuvinte. Fața lui Ritus se destinse într-un zîmbet.

— Ce minunăție! Asta-i adevărata armă a revoluționarului. Cu un astfel de Browning am tras eu în vardiști, în o mie nouă sute șaptesprezece. Ca pe potîrnichi, mille pardons. Șapte gloanțe, șapte vardiști. E frumos, dar îți încarci sufletul cu plumb. Eu am un suflet delicat, tovarășe Kosacevski. Și acum, noaptea, mă chinuie coșmarurile: sînge, cadavre, gemete... Da, viața omului, chiar a unui vardist parșiv, e lucrul cel mai de preț, iar noi amîndoi sîntem creați nu pentru a trage cu arma, ci pentru a zbura. N-ai dreptul să omori fără vină pe semenii tăi, fie chiar și cu Browningul belgian – psihoză, nevroză, insomnii... Apropo, nu cunoașteți un psihiatru?

— Vă pot ajuta să obțineți chiar o rezervă, îl încredințai eu.

— Cu o încuietoare solidă, nu? zîmbi Ritus. Întotdeauna am nutrit încredere și un respect adînc pentru dumneavoastră. Sînteți umanist, dragă tovarășe Kosacevski!

Poftiți... Ritus făcu semn cu ochiul santinelei de la intrarea în Casa anarhiei și deschise larg ușa înaintea noastră.

În Casa anarhiei, care de obicei amintea zumzetul stupilor, de data aceasta era o liniște neobișnuită, mai ales la parter, acolo unde se aflau secretariatul consiliului federației, sectorul de propagandă, statul-major al gărzii negre, sala de lectură și editura. Camerele erau goale. Cîțiva oameni în sala de lectură și o grupă a gărzii negre în fundul vestibulului.

Ritus îl găsi pe Grîzlov și ne trecu în seama acestuia.

Grîzlov era mai posomorît ca de obicei și, neridicînd ochii la adjunctul său (în general el evita să-și privească interlocutorul în față), zise:

— Du-te, tovarășe Ritus, și pune ordine printre patrule. Explică-le că anarhia nu înseamnă lipsă de disciplină, ci o disciplină conștientă. Să nu mai existe cazuri de huliganism, Ritus.

— N-o să mai fie, îl încredință Dima Ritus și chiar își duse mîna la inimă. Doar îl cunoști pe acrobatul la sol, e un psihopat. E în stare, pentru nimica toată, să-și înfigă dinții și în beregata tovarășului lui de clasă.

Mă așteptam ca Grîzlov să aducă vorba de cazul Bari, care avea legătură directă cu el, dar nu suflă niciun cuvînt. Ne conduse tăcut în camera mică de oaspeți, unde după rechiziționarea clădirii se afla sectorul de propagandă al federației. Pol-Kropotkin transformase camera de oaspeți într-un fel de depozit de cărți. Camera era plină de dulapuri cu cărți. Pe polițe stăteau, în același rînd, Proudhon, Max Stirner, Bakunin, Kropotkin, Volski, Adler, Borovoi, Proferansov. Pe o masă lungă, lîngă geam, zăceau colecții ale ziarelor „Anarhia”, „Golosa truda”, „Burevestnik” și „Rabocie mîsli” din Harkov și un teanc de cărți printre care ieșea în evidență broșura cu coperta viu colorată a unuia dintre conducătorii federației din Moscova, Gordin: „De ce? Sau

cum a nimerit mujicul în țara Anarhiei”. Pe perete, între picturile a două bacante frivole rămase de la foștii stăpîni, atîrna schema viitoareii organizări a Rusiei, întocmită de un alt conducător al federației, Leon Ciornîi. Comitetul Executiv Central din Rusia și Sovietul Comisarilor Poporului erau înlocuite cu „Marea confederație”, iar comisariatele, cu „Palatele acordului”. „Palatul acordului pentru afacerile externe”, „Palatul acordului pentru problemele marinei militare”, „Palatul acordului pentru problemele educației”...

„Prietenul lui Mișa Bakunin” amețit de băutură și schemele teoretice ale reorganizării vieții milioanelor de oameni, scheme deșarte și rupte de realitatea existentă – iată cele două fețe ale aceleiași medalii numită anarhie.

— Unde sînt tovarășii din sectorul de propagandă? îl întrebai pe Grîzlov.

— La miting.

— Ne-am înțeles cu Ștern să ne întîlnim aici.

— Tovarășa Ștern vă aștepta mai tîrziu, preciză pe bună dreptate Grîzlov și propuse: Dumneavoastră deocamdată citiți ceva. Dacă doriți însă, vă pot servi niște vin. Amenajînd aici, în pivnița de vinuri, un depozit pentru tipografie, băieții au dat peste cîteva duzine de sticle.

— Trăiți bine! rîse Suhov, iar eu mă interesai:

— Le veți împărți prin ordin?

— Le vom trimite la spital. Pentru jertfele revoluției, explică posomorît Grîzlov. Se pare că și bruma de cordialitate pe care o mai avea începea să dispară...

— Ce zici, Pavel, de șampanie? îl întrebai pe Suhov.

— Nu sînt băutor.

— Ei, vedeți, făcui eu, tovarășul meu, în general, nu bea. Va trebui să ne abținem. Mitingul e la etaj?

Fiodor Grîzlov își ridică privirea pentru prima dată. Avea ochi tulburi și grei. Astfel de ochi văzusem eu cîndva la un

muncitor de la abator. Omul acela era maestru în meseria sa și putea să spargă capul unui taur sau al unei vaci cu o singură lovitură de ciocan. Stăpînul îl aprecia foarte mult pe acel virtuoz al artei de măcelar.

Se pare că nu degeaba comandantul Casei anarhiei prefera să-și țină ochii plecați. Dacă chefliul Bari i-ar fi văzut atunci acești ochi, mă îndoiesc că ar mai fi avut posibilitatea să domicilieze la miliția judiciară.

A avut noroc Bari!

— Ca de obicei, mitingul e în sala albastră, spuse Grîzlov fără chef.

— Atunci, noi mergem acolo. Aveți ceva împotrivă?

Suhov se uită la mine mirat. Nu înțelegea ce a putut trezi în mine această dorință ciudată de a participa la miting.

— Dacă doriți la miting, poftiți, spuse Grîzlov. La noi e fără permis și fără mandat. Intră cine dorește.

IV

SALA DREPTUNGHIUARĂ ȘI ÎNCĂPĂTOARE, CARE CÎNDVA slujise pentru balurile și banchetele negustorimii moscovite, se afla sub tensiunea sutelor de corpuri omenеști asudate. Participanții stăteau nu numai în fotolii, dar și pe băncile înghesuite printre rînduri. Intervalele erau ticsite și noi ne împotmolirăm în ușă, neputînd să ne strecurăm mai departe.

Din cîte puteam înțelege, veniseră la miting anarhiștii tuturor grupărilor și asociațiilor din Moscova, printre care și „independenții” care nu intrau în compoziția federației și nu o recunoșteau, ea fiind „organ care limita libertatea individului revoluționar”.

La masa prezidiului, pe fundalul steagurilor negre

încrucișate, se aflau ofticosul Orșanski, „cel fără de tematică”, condamnat de medici la moarte, dar care în ciuda burgheziei, spera să-și ducă viața pînă la revoluția mondială; liderul „grăbiților”, Nevolin, devenit mai tîrziu mahnovist (aveam să-l întîlnesc după un an la Petrograd, în calitatea lui de comandant al „eșalonului pîinii” pe ale cărui vagoane scria: „Proletariatului Înfometat al Piterului, de la taica Mahno”); căpetenia „grupării studenților”, frumosul Ciarski; anarho-sindicalistul Gastev, al cărui nume avea să intre mai tîrziu în istorie ca fondator al școlii de organizare științifică a muncii în URSS. Alături de comandantul „independenților”, un matroz în haină bej îmbrăcată peste flanela de marinar, stătea o femeie drăgălașă, cu părul pieptănat lins, musafira de la Voronej, Maria Nikiforova, acea Marusia a cărei bandă avea să terorizeze ulterior orașele și satele Ucrainei.

Părintele, Roza Ștern și Pol-Kropotkin nu erau în prezidiu și nu-i observai nici în sală. Muncitori erau puțini, cîteva zeci de oameni. În schimb, mitingul îi atrăsese pe intelectuali. Unii dintre ei supraapreciau influența federației din Moscova și vedeau în anarhiști o forță în măsură să se opună bolșevicilor și eserilor de stînga. Alții considerau că anarhismul, vestitorul evenimentelor viitoare, exprimă aspirațiile mujicului-pugaciovist rus, care niciodată n-a recunoscut vreo altă putere, în afară de puterea pămîntului, și prin urmare viitorul e al anarhiștilor.

Unii își puneau speranțe și în posibilitatea unui conflict armat între gărzile negre și bolșevici. Totodată, „stîngismul revoluționar” nu speria în mod deosebit pe intelectualitatea adeptă cadeților și nici măcar pe cea ca orientare monarhistă. După cum remarcă profesorul Kartașov în discuțiile lui cu mine, pămîntu-i rotund – dacă o iei prea mult la stînga, te vei trezi la dreapta...

Dar iată-l chiar pe Kartașov în persoană. Profesorul stătea

în centrul sălii, în fotoliu, alături de un american curios, care locuia în hotelul nostru și căruia, se înțelege, nu-i putea scăpa un asemenea material de senzație – mitingul de la Casa anarhiei. Judecînd după gesturi, Kartașov îi explica ceva. Imaginîndu-mi ce putea comenta cel „care mănîncă pe săturate”, m-am convins că explicațiile pe care i le dădusem americanului pe tema poetică erau – desigur, în comparație cu ale lui Kartașov – un gîngurit de copil. În spatele specialistului în domeniul artelor observai o femeie cărunță, cu un fard exagerat, cu lornietă, al cărei chip mi se părea cunoscut. A, desigur, e Liza Tesak. Iată o comoară pentru american! Aboliționista rusă, născută și îmbătrînită în piața Hitrovka, aprigă urmașă a englezoaicei Josefina Buttler, își dedicase viața luptei pentru libertatea prostituției. Americanului, probabil, îi era bine cunoscută senzația pe care o stîrnise, la sfîrșitul veacului trecut, petiția prostituatelor englezoaice adresată parlamentului, dar mă îndoiesc să fi bănuît că aproape alături de el stătea acum organizatoarea primei și pare-se ultimei greve din casele de toleranță din Moscova... Interesant însă: de cînd devenise Liza Tesak o simpatizantă înfocată a anarhismului?

Sala vui de aplauze și de voci aprobatoare, iar Suhov zise încet:

— Ce-i merge gura meliță feciorului ăsta de cățea!

Aceste cuvinte fuseseră rostite la adresa oratorului, unul dintre secretarii federației.

— Disputele teoreticienilor revoluției găsesc soluție nu în referirile la cărțile bune, nu în argumente, nu în numărul adeptilor, ci în istorie, vorbea sentențios oratorul, încingîndu-se din ce în ce mai mult de la propriile afirmații. Istoria este judecătorul nepărtinitor al tuturor teoriilor și sistemelor. Ridică mîinile în sus, de parcă ar fi chemat istoria să vadă sala și să stea simplu de vorbă cu participanții la miting. Să ne

întoarcem cu câțiva zeci de ani în urmă. Atunci, Marx afirma că revoluția va începe în țările capitaliste dezvoltate – Bakunin a negat aceasta. Marx afirma că steagul revoluției mondiale va fi ridicat de proletariatul german – Bakunin a negat aceasta. Bakunin scria: „Englezul sau americanul spunînd «sînt englez», «sînt american», spun prin aceasta «sînt un om liber». Neamțul însă spune: «sînt rob, dar împăratul meu este mai puternic decît orice suveran și soldatul german care mă asuprește vă va asupri pe toți.»” Bakunin scria: „Fiecare popor își are preferința lui, iar la poporul german predomină preferința pentru ciomagul puternic al statului”. Și iată acum, în februarie o mie nouă sute optsprezece, eu vă întreb, luptători plini de abnegație ai revoluției: cine are dreptate, Marx sau Bakunin? Cine-i prorocul revoluției mondiale, Marx sau Bakunin? Ultimele cuvinte ale oratorului fură acoperite de fluierături, strigăte, de tropotele a sute de picioare.

Sărind de pe scaun și agitînd în sus lornieta, Liza Tesak strigă ceva cu vocea ei stridentă, capabilă a sfredeli orice timpan. Trosneau scaunele, săltau băncile. Mulțumit de explozia ca de dinamită a pasiunilor, oratorul așteptă să se facă liniște și, dînd din mîină, ca și cînd ar fi dirijat o orchestră, continuă:

— Altarul organizării statale, iată piatra de care s-au împiedicat Marx și discipolii lui. Nu, nu neamțul adept al organizării statale și filistin, ci slavul, anarhist din fire, a ridicat deasupra omenirii steagul revoltei sîngeroase, nimicitoare. El și numai el este predestinat de înțeleapta, bătrîna istorie să conducă revoluția mondială care va strivi și va îneca în sînge exploatatorii, va distruge pînă în temelie statul, legea, biserica – tot ce deformează și nenorocește oamenii, transformîndu-i în robi jalnici. Revoluția este un uragan! Revoluția este o vîltoare! Revoluția este oceanul dezlănțuit! Cine o va opri? Filistinul

neamț? Nu, încă o dată, nu. Al nouălea val al răscoalei revoluționare ruse va mătura, ca pe niște particule de praf, pe toți hindenburgii și hoffmannii, va împrăștia în vînt regimentele și diviziile germane! tuna oratorul savurîndu-și propria-i grandilocvență și tabloul optimist al distrugerii armatei nemțești, descrise de el. Să tremure de spaimă împăratul Wilhelm, să tremure de spaimă generalii și soldații lui, care își pun spinarea îndoită sub ciomagul împăratului. Deja e ridicată deasupra capului lor nimicitoarea bîta a răsculatului rus. Cei de la Smolnîi mai nădăduiesc, în revoluția din Germania. Noi nu contăm pe ea. Cei de la Smolnîi sînt gata să meargă și la compromisuri cu capitalismul german. Noi nu vom ajunge la compromisuri. Cei de la Smolnîi vor pace. Noi vrem război, războiul revoluției mondiale împotriva asupritorilor. Niciun fel de tratative cu filistinul neamț, niciun acord. Să bubuie în capetele obtuze bîta răsculatului. Să înălțăm steagul însîngerat al revoluției mondiale, să-l ducem prin Europa, Asia și America! Înainte! strigă el și-și aruncă în față pumnul strîns.

Sala era în delir. De atîtea strigăte și urlete, lustrele zăngăneau din cristalele-pandative. Participanții la miting erau gata să meargă „înainte” chiar acum pentru a lovi cu bîta răsculatului capetele obtuze și să poarte steagul revoluției mondiale prin Europa, Asia și America. În ceea ce privește pe orator, probabil că el nu era încă pregătit pentru asta. În orice caz, încheindu-și cuvîntarea înflăcărată, plecă nu înainte, ci pășind modest înapoi, își ocupă din nou locul în prezidiu.

— Despre plecarea pe front a gărzii negre niciun cuvînt, remarcă realist Suhov. Cum vine asta, ei să țină cuvîntări, iar bolșevicii să se bată cu nemții?

Suhov vedea esențialul. Realmente, despre un asemenea lucru „minor”, cum era sprijinirea armatei, secretarul federației nu amintise nimic. Ori considera că așa ceva se

înțelegea de la sine, ori era convins că „steagul însîngerat al revoluției mondiale” era mai prudent să fie fluturat la clubul negustorilor din Moscova, de care „neamțul filistin” era încă destul de departe... Totuși, cine va duce steagul prin Europa, Asia și America? În discurs nu existase vreun răspuns la această întrebare, dar el se subînțelegea: din moment ce bolșevicii luaseră puterea în mîna lor, atunci cei de la Piter și de la Smolnii să-și bată ei capul cu „purtătorii de steaguri” și cu „bîtele”. Asta-i treaba lor și nu a noastră.

Și stilul cuvîntării, și orientarea ei erau mărturii ale faptului că temerile Prezidiului Sovietului de deputați, despre care îmi vorbise Rîcealov, nu erau cîtuși de puțin lipsite de temei.

Da, dacă pacea cu nemții nu va fi curînd încheiată, atunci de la federația grupărilor anarhiste din Moscova te poți aștepta la orice surpriză: prea se încing pasiunile.

La tribună, Părintele îi luă locul secretarului federației. Dar n-apucărăm să-i ascultăm discursul: strecurîndu-se ca prin minune în sală, Dima Ritus ne transmise că tovarășa Ștern e de acum jos și ne așteaptă.

În afară de Roza, în camera din colț, lipită de sala de lectură, se mai afla un flăcău pletos, cu fața plină de pistru, deși era iarnă, cu pîslari căptușiți cu piele, președintele Uniunii tineretului anarhist, „tovarășul Semion”, cum îl prezentă Roza. După importanța pe care i-o citeai pe fața-i încruntată, se putea ușor înțelege că știa de ce fusese invitat și era gata pentru o discuție serioasă și amănunțită.

— Ce-i cu tine de ai nimerit la miting? întrebă Roza uitînd ca de obicei să răspundă la salut.

— Mă gîndeam că poate îmi voi schimba credința.

— Nu ți-o schimbi tu, zîmbi ea, tu ești cremene.

— Aveți niște oratori tare buni. E de ajuns să-i ascuți că-

ți și vine pofta să treci sub steagul negru, cu asta... cum îi spune, cu bâta...

Roza se încruntă: nu-i plăceau deloc glumele mele. Era un om prea serios și avea despre umor aproximativ aceeași imagine ca și despre crocodilii de pe Nil.

Brunetă, cu ochii mari, semăna cu o țigancă frumoasă, una dintre acelea care suceau capul bărbaților ce-și duceau viața numai în petreceri. I-ar fi trebuit cercei, brățări, salbe... Din păcate însă, ea își tăiasse de vreo zece ani pînă și minunatele-i cozi, hotărînd că părul lung nu corespunde chipului creat de ea al revoluționarei de profesie.

Rîcealov greșea considerînd că nu eram binevoitor față de ea. Ștern nu era numai frumoasă și fermecătoare, ci și un om la locul lui, o bună tovarășă. Recunoșteam asta. O negam pe Ștern doar ca revoluționară.

Spre revoluție duc multe drumuri, dar cel mai periculos dintre ele e drumul pavat cu romane despre viața „luptătorilor pentru libertate”. În astfel de romane, bineînțeles, nu-s păduchi care te mănîncă purtat din închisoare în închisoare, nu pute hîrdăul, nu e chinul trenant al interogatoriului, în schimb e prezentă neapărat cununa de spini. Eroii nu visează decît să ajungă cît mai repede și „mai frumos” pe rug, în numele pătimirii pentru popor. Pe lîngă aceasta, în jurul rugului aranjat elegant și cu mult gust, se înțelege că va sta neapărat mulțimea îndurerată, cu flori în mînă. Și mai aveam în sinea mea o bănuială, că în soarta Rozei Ștern ultimul rol nu-l jucase romanul lui Leonid Andreev „Sașka Jeguliov”, unde pe întinderea cîtorva sute de pagini, Isus Hristos al revoluției se cățara cu îndîrjire pe Golgota, dorind cu orice preț să sufere pentru omenire. Nu întîmplător în cercurile revoluționare era cunoscută nu numai ca Roza Ștern, ci și ca Roza Jeguliova. Principalul e să ajungi pe Golgota, căci restul se aranjează de la sine, imediat ce cade această invenție a

diavolului – statul. În aceeași clipă, fabricanții vor deveni truditori cinstiți ai frăției mondiale, ucigașii de profesie, vărsînd lacrimi de căință, vor întinde o mînă de ajutor orfanilor, iar șeful corpului de jandarmi va crea din foștii să subordonați o orchestră de harfe cu sunete dulci, care va proslăvi țara dragostei și a libertății.

Dracu știe, poate că pe la mijlocul secolului al XIX-lea, în zorii nebuloasei noastre tinereți revoluționare, era necesar un asemenea tip de revoluționar. Dar totul la timpul său, vremea diletanților revoluției a trecut.

Cînd, în locul pozei revoluționare, al avîntului romantic și al dorinței de a te grozăvi pe cruce, într-o elegantă poziție de răstignire, devenise necesară cunoașterea legilor dezvoltării societății, munca organizatorică și de propagandă în rîndul maselor, „revoluționarii din cărți” nu-și mai aveau rostul. Nu le plăcea și nu știau să scrie manifeste, să explice muncitorilor abecedarul revoluției, să organizeze greve, să se supună disciplinei de partid, să se simtă o parte a întregului și, cu atît mai mult, să se dizolve în acest întreg. Ca și înainte, ei doreau să fabrice mașini infernale, să tragă în guvernator și să urce frumos pe eșafod. Iar revoluția care devenise o problemă a sute de mii de oameni nu prea mai avea nevoie de așa ceva. Acum, de exploziile mașinilor infernale nu se mai cutremura nimeni. Guvernatorii se obișnuiseră treptat cu gîndul că neapărat trebuie să se tragă în ei pentru slujba loială față de țar și patrie, și dacă n-aveau loc atentate, chiar se simțeau cam neplăcut. Iar execuțiile erau prea numeroase ca să mai atragă spectatorii. Spînzurările se făceau nu ziua, ci noaptea, în curtea pustie a închisorii, unde nimeni nu putea să se entuziasmeze de bărbăția condamnatului.

Treptat, „revoluționarii din cărți” ajunseseră un adevărat balast. Iar după o mie nouă sute șaptesprezece, cînd trebuia nu numai distrus vechiul, ci și construit noul, ei deveniseră un

obstacol pentru revoluție. Bineînțeles că nu ei purtau vina pentru asta. Istoria, pe care oratorul de la miting o chema ca judecător, era prozaică și intransigentă. Revoluția avea nevoie de revoluționari de tipul lui Rîcealov, nu de cei ca Roza Ștern. Pe scurt, am regretat mereu că Roza citise cîndva cartea „Sașka Jeguliov” și-și tăiase cozile ei bogate...

Ștern, după cum am înțeles, era furioasă: nu-i convenea deloc că Grîzlov fusese amestecat în întîmplarea aceea prostească și murdară cu Bari, și că din pricina ei federația era nevoită să renunțe la principiile sale de neclintit – Roza era convinsă că aceste principii existau – și să acorde sprijin „statalilor”, care atîta așteptau – să introducă revoluția în șabloanele unor scheme moarte și să pună piedică la fiecare pas, „adevăraților revoluționari” care credeau cu sfințenie în instinctul sănătos al poporului.

Cu toate acestea, luîndu-și o astfel de obligație neplăcută, Roza se străduia s-o ducă pînă la capăt cu conștiinciozitate. Și tocmai această conștiinciozitate complica totul. Roza încercă, cu ajutorul meu și al lui Suhov, să-l pună la curent pe președintele Uniunii tineretului anarhist cu evoluția anchetei jafului, încercau s-o ajute în acest sens și Părintele și Dima Ritus, veniți mai tîrziu, deși prezența lor la discuție nu-și mai avea rostul.

Tovarășul Semion păstra tăcerea și-și plimba degetele prin părul ciufulit. Cei trei mă luară în primire, și întrebările care sugerau răspunsuri precise, detaliate, curgeau una după alta:

„Ce urme ale jefuitorilor au fost descoperite la sacristie?”

„Se poate stabili ceva după ele?”

„Cine este bănuț de jaf?”

„Pe cine și despre ce ați interogat?”

„Dispon eu de ceva mărturii, și dacă da, atunci de care anume?”

„Ce am de gînd să întreprind în viitorul apropiat?”

Astfel de întrebări ne puneau, pe mine și pe Suhov, într-o situație delicată. Sinceritatea sprijinitorilor noștri forțați ne provoca îndoială, de aceea ne înțelesesăm dinainte să nu le facem cunoscute anarhiștilor materialele anchete. Nici eu, nici Suhov nu ne gîndeam să ne abatem de la această înțelegere. Dar nici să nu fi răspuns nu se putea. De aceea aveam nevoie de rafinament în găsirea unor răspunsuri evazive, care nu obligau la nimic, sau pur și simplu răspundeam cu glume. Cine a putut să fure obiectele de valoare? Dacă am fi știut, n-am fi stat acum în Casa anarhiei...”

Presupuneri? Sînt prea multe. De ce să răpim timpul prețios al unor oameni atît de ocupați ca Ștern. Părintele, sau Ritus? Nu, nu ne simțim îndreptățiți să facem așa ceva. Și apoi, la ce-i slujesc tovarășului Semion presupunerile noastre? Îl vor deruta numai. Interogatoriile? O formalitate, nimic esențial, doar ne învîrtim în jurul problemei.

De la astfel de răspunsuri, Roza Ștern se înfierbînta, iar vocea bătrînelului cu dinamita devenea din ce în ce mai blîndă, ca totdeauna cînd îl luai ușor în răspăr sau, după expresia lui Rîcealov, cînd îi dădeai un perdaf... Nu știu din ce motive Părintele dorea neapărat ca noi să dăm toate cărțile pe față, pînă la ultima. Apelă la sentimentele noastre revoluționare – nu obținu nimic. La logică – degeaba. La oportunitate – inutil. În sfîrșit, convingîndu-se de zădărnicia eforturilor sale, zise cu o voce mieroasă:

- Prost lucrezi, tovarășe Kosacevski, vai, ce prost!
- Foarte prost, consimții eu hotărît.
- Sacristia e de zece zile expropriată, nu-i așa?
- Cam așa.
- Și pînă acum n-aveți nimic clar, mai adăugă el puțină miere în glas.
- Din păcate!

— Reiese că noi trebuie să pornim de la nimic? întrebă Roza.

— Așa reiese. Și dacă pe federație n-o înspăimîntă hoarda nemțească de o sută de mii, cum ar putea oare ea, folosind bogatele și multiplele sale legături cu lumea infractorilor – aici bătrînelul zîmbi binevoitor – să nu le vină de hac cîtorva bandiți.

Roza înghiți pilula în tăcere, doar strîmbîndu-se ușor, pe cînd bătrînelul, continuînd să-mi zîmbească cu bunăvoință, spuse:

— Mi-e teamă totuși că tovarășului Semion o să-i fie greu în asemenea condiții.

Ultima frază îi ieșise atît de dulceagă, încît mă cuprinsese o senzație de greață.

— De greu, e greu, fusei eu de acord, dar oare greutățile trebuie să ne înspăimînte? Și nouă ne-a fost greu să risipim umbra suspiciunii care se abătuse asupra tovarășului Grîzlov, anarhist devotat unei idei, în legătură cu cazul răpirii lui Bari. Totuși, aproape c-am risipit-o...

— Aproape? întrebă Ritus.

— Aproape, confirmai eu. O vom risipi definitiv cînd vom da de obiectele de valoare ale sacristiei și de jefuitorii lor.

Ritus hohoti, iar Părintele zise încăpățînat:

— Noi, desigur, vom depune tot efortul, dar tovarășului Semion o să-i fie greu să vă dea un sprijin real în asemenea condiții.

În tot timpul discuției, buzatul cu părul hălăciugă, tovarășul Semion, tăcuse, mîncînd semințe și scuipînd cu grijă cojile în pumn. De la distanță, s-ar fi putut părea că cele ce se discutau n-aveau nicio legătură cu persoana lui.

— De ce taci? îl întrebă Suhov pe președintele Uniunii tineretului anarhist.

Tovarășul Semion își umezi buzele cu limba și le întinse

într-un zîmbet. Zîmbetul acestui flăcău era în același timp și blînd, și viclean.

— Cînd toți îndrugă vrute și nevrute, nu-i rău ca unul să tacă...

— Și mai ai de gînd să taci mult?

— Nu, nu mult.

— Și ce ai de spus?

— Dacă e nevoie, atunci cred că-i vom găsi pe isteții care au cotrobăit prin hambarele bisericii.

— Și fără procese-verbale de interogatoriu? zîmbi Suhov.

Tovarășul Semion se bătu cu degetul în frunte.

— Aici procesele mele verbale, sînt mai clare decît ale voastre. Totul e aici. Vă spun de-a dreptul: dacă e nevoie, vom găsi și vom da înapoi. Avem destui din ăia care cunosc toate dedesubturile.

— Și cum ai de gînd să cauți?

— Mă privește. Treaba asta o vom rumega între noi, în uniunea noastră.

Probabil că declarația președintelui Uniunii tineretului anarhist nu fusese prevăzută în planurile Părintelui. Încetă să mai zîbească și expresia lui deveni a unui om trist. Roza ridică din umeri a neînțelegere: meritase oare ca el să tacă atîta timp, ca în cele din urmă să zică ce a zis? Se străduiseră să-i simplifice sarcina, iar el tot nu înțelesese nimic...

În schimb, Dima Ritus, care avea o capacitate de invidiat de a se bucura întotdeauna și de toate, spuse jubilînd:

— Ce mai vulturași crește federația, ai?

— Așadar, considerăm că întrevederea a luat sfîrșit, zisei eu. Să sperăm că tovarășul Semion n-a aruncat vorbele în vînt...

CĂTRE LOCTIITORUL PREȘEDINTELUI

SOVIETULUI MILIȚIEI
DIN MOSCOVA,
DOMNULUI KOSACEVSKI, PERSONAL.
MOSCOVA. MILIȚIA JUDICIARĂ

STIMATE DOMN!

Îndeplinind insistenta rugămintă a preasfinției-sale arhimandritul Dimitri, mă adresez dumneavoastră prin prezenta epistolă. Sînt măgulit să cred că preasfinția-sa nu greșește bazîndu-se pe corectitudinea dumneavoastră și că dumneavoastră încercați realmente conștiincios să lămuriți împrejurările petrecute și să înapoiați Rusiei valorile ei istorice. Dacă acesta este adevărul, atunci vă rog să primiți și prinosul meu atît cît îmi e cu putință.

La mijlocul anului trecut, pe cînd exercitam funcția de locțiitor al comandantului garnizoanei Țarskoselski, unii prieteni de-ai mei, ferindu-se de atît de răspînditele tîlhării, jafuri și percheziții ce s-au abătut asupra nefericitei noastre Rusii, m-au rugat să le iau în păstrare obiectele de valoare. În acest sens, a fost întocmit opisul respectiv, ale cărui copii le-ați descoperit la tatăl meu, baronul Grigori Petrovici și la bijutierul sacristiei patriarhiei, domnul Kerbel.

De serviciile mele, bunăoară, au dorit să se folosească contele Baskovski, azi locuind peste hotare, proprietar al neprețuitului „Graal de Baturinsk”, vechiul meu tovarăș de front, căpitanul de cavalerie Gribov, căruia îi aparținea renumita creație a artei meșterilor giuvaergii ruși „San Marco de aur”, apoi baroana Grabbe și alții, ale căror nume nu mă socotesc în drept să le divulg, deoarece în momentul de față aceștia se află în interiorul granițelor Rusiei și lipsa mea de discreție ar putea să le aducă prejudicii.

După demiterea mea din funcția de locțiitor al

comandantului garnizoanei Țarskoselski, m-am pomenit într-o situație dificilă, din care a găsit ieșirea fratele meu, Oleg Grigorievici (ca monah, Afanasi). La rugămintea lui, egumenul mînăstirii din Valaam, preasfinția-sa arhimandritul Teofil, și-a dat cu amabilitate acordul să adăpostească aceste valori în diaconiconul mînăstirii. Acolo ele au stat pînă în decembrie 1917, cînd s-a ivit pericolul de a le pierde. În confreria mînăstirii, cine știe de unde, s-a răspîndit zvonul despre existența acestor valori și fratele se temea ca nu cumva acest zvon să ajungă pînă la Sovietul județean Serdobolsk, care tocmai se pregătea să rechiziționeze de la mînăstire o parte din avere. În scrisoarea adresată, fratele meu propunea să se ceară preasfinției-sale arhimandritul Dimitri, care înainte fusese egumenul mînăstirii din Valaam, acordul pentru depozitarea acestor valori în sacristia patriarhiei din Moscova. Cînd în aceeași lună l-am vizitat pe fratele meu, împreună cu verișoara mea, el mi-a arătat răspunsul lui Dimitri. Acesta scria că-i pare rău, dar era nevoit să refuze, pentru că îndeobște este cunoscută destinația sacristiei patriarhiei și el nu se consideră în drept de a-i da o interpretare mai largă. De aceea, am fost foarte mulțumit să dau de vechiul prieten al familiei noastre, om de neam și de onoare, cetățeanul Piotr Vasilievici Arstavin, care, sosind din Finlanda cu treburi la Petrograd, m-a vizitat și mi-a promis că-mi va acorda ajutor după posibilitățile sale, folosindu-se de vechile relații pe care le avea în conducerea administrativă a Sinodului și în duhovnicescul consistoriu din Moscova. Arstavin s-a ținut de cuvînt: mitropolitul Moscovei și-a dat acordul și, cu ocazia unei vizite făcute urgent la Moscova, am dus acolo valorile, care astfel au fost depuse la sacristia patriarhiei.

Am apreciat că bijuteriile încredințate mie se aflau la loc sigur. Ținînd seama însă de atitudinea dezaprobatore a

preasfinției-sale arhimandritul Dimitri, față de care am nutrit totdeauna un adînc sentiment de stimă și prețuire am încercat, desigur, să găsesc și alt loc pentru păstrarea lor. Din nefericire, n-am izbutit.

Despre cele întîmplate după aceea, dumneavoastră știți mai bine decît mine. Citind știrea că sacristia patriarhiei a fost jefuită, am plecat imediat la Moscova. I-am trimis o telegramă domnului Kerbel, rugîndu-l să mă întîmpine la gară. Cînd am văzut că bijutierul nu venise (ar fi trebuit să mă aștepte la bufetul clasei întîi), m-am dus la el acasă. Nu l-am găsit, dar doamna Kerbel a confirmat temerea mea cea mai îngrozitoare. Mi-a spus că fratele ei fusese zdruncinat de cele întîmplate și simțindu-se vinovat față de mine – deși, bineînțeles, ar fi nedrept să-l învinuiesc de ceva – evitase anume să mă întîlnească.

În încheiere, domnule Kosacevski, doresc să vă relatez unele împrejurări care ar putea să prezinte un oarecare interes pentru anchetă. Cînd am dus valorile la Moscova (pentru securitate eram însoțit de un tovarăș de-al meu), mi s-a părut că sîntem urmăriți. În orice caz, un domn uscățiv, tras la față, de statură mijlocie, cu o pălărie neagră cu boruri mari, a încercat de două ori să intre în vorbă cu mine. În afară de aceasta, în a treia zi a șederii noastre la Moscova, cînd valorile se aflau deja la sacristie, asupra tovarășului meu a fost săvîrșit, seara, un atac armat. Tîlharii i-au luat arma și caseta în care adusesem valorile de la Petrograd. Tovarășul meu mi-a spus că printre agresori pare-se că-l zărise și pe domnul despre care am amintit. Totuși nu e ferm convins, de aceasta, deoarece fusese atacat seara și-i era greu să-i vadă la față pe cei care-l atacaseră.

Regret că trebuie să evit explicațiile personale, dar nu cred că aș mai putea adăuga ceva la cele de mai sus.

Nu vreau să-mi calc pe inimă și să vă asigur de stima și devotamentul meu.

V. MESSMER

DIN PROCESUL-VERBAL AL INTEROGATORIULUI BIJUTIERULUI SACRISTIEI PATRIARHIEI, CETĂȚEANUL KERBEL F. K., LUAT DE AGENTUL DE CATEGORIA ÎNTÎI AL MILIȚIEI JUDICIARE DIN MOSCOVA, SUHOV P. V.

CETĂȚEANULUI KERBEL I S-A EXPLICAT IMPORTANȚA istorică a evenimentelor iar el sub cuvînt de onoare, s-a obligat în fața proletariatului, mondial și în fața revoluției socialiste din Rusia să spună numai adevărul.

KERBEL: Citind scrisoarea baronului Messmer, adresată domnului Kosacevski, recunosc că la precedentul interogatoriu, pe care mi l-a luat inspectorul Borin, n-am spus adevărul. Opisul descoperit la mine în timpul percheziției mi-a fost dat nu de bijutierul Perelman, ci de baronul Vasili Messmer la sfîrșitul anului trecut. În el sînt enumerate obiectele de valoare, predate de baron pentru păstrare în sacristia patriarhiei.

SUHOV: Cine v-a permis să primiți spre păstrare în sacristia patriarhiei giuvaerurile aduse de la Petrograd de cetățeanul Vasili Grigorievici Messmer?

KERBEL: Giuvaerurile au fost depuse în sacristie după voința preasfinției-sale mitropolitul Moscovei.

SUHOV: Arhimandritul Dimitri cunoștea dispoziția mitropolitului?

KERBEL: Se înțelege. Nu putea să n-o cunoască.

SUHOV: Cum a reacționat când a aflat?

KERBEL: Și-a exprimat dezaprobarea. Totala dezaprobare. Preasfinția-sa a scris patriarhului că se considera absolvit de obligațiile sale de custode al sacristiei. Și realmente, după ce casele cetățeanului baron au fost depuse în depozitul sacristiei de la patriarhie, preasfinția-sa a încetat să mai viziteze sacristia, socotind că ea nu se mai afla în grija sa. A mai venit acolo numai după ce înalt preasfinția-sa patriarhul Tihon, personal, l-a convins că mitropolitul acționase după voința sa și că, în cel mai scurt timp, cetățeanul baron își va lua obiectele de valoare din sacristie.

SUHOV: În timpul acestei vizite, s-a descoperit că sacristia fusese jefuită?

KERBEL: Da. Arhimandritul nu vizitase sacristia de două săptămâni.

SUHOV: De ce arhimandritul s-a opus ca obiectele de valoare ale lui Messmer să fie păstrate în sacristie?

KERBEL: Preasfinția-sa considera că biserica trebuie să se țină departe de treburile lumești.

SUHOV: Profesorul Kartașov, căruia i-am făcut cunoscut opisul descoperit la dumneavoastră, ne-a furnizat informațiile necesare pentru a putea căuta „Graalul de Baturinsk”, „Două tronuri”, „San Marco de aur” și „Podoabele lui Ghermoghen”. N-ați putea dumneavoastră, face același lucru pentru restul de douăzeci și opt de obiecte enumerate în listă?

KERBEL: Îmi pare foarte rău, dar așa ceva îmi depășește puterile. Cea mai mare parte a bijuteriilor din opis nu-mi este cunoscută. Despre perla „Pelegrina” am vorbit deja. Aș putea să povestesc doar despre broșa „Steaua Nordului”, care e lucrată în atelierul lui Melentiev din Riga și despre colierul

„Douăsprezece luni”. Broșa „Steaua Nordului”, face parte dintre podoabele cu briliante de tipul Noii Renașteri...

SUHOV: Ce se înțelege prin aceasta?

KERBEL: În ultimele secole, meșterii fixau de obicei briliantele în monturi, grupându-le după forma florilor și a buchetelor. Pe lângă aceasta, fiecare petală o acoperea în parte sau total pe următoarea. O asemenea montură împiedică întreaga strălucire a briliantului. Montate în acest fel, briliantele nu lucesc, ci sclipesc. Vechii meșteri ai epocii Renașterii, chiar dacă greșeau făcând montura nu din argint, ci din aur (aurul strică briliantul, dându-i o tentă galbenă), împrejmuiau în schimb pietrele cu o folie neagră și le aranjau într-un singur plan, cel mai adesea în formă de stea. „Steaua Nordului” e făcută din argint, ca o stea cu arabescuri din douăsprezece colțuri, amintind de un fulg mare de nea. Ea e presărată cu mici briliante petit-mêlé. În centrul ei, montate în ceylonit negru, sînt cinci briliante mari, făcute gen marchiză. Fiecare are aproximativ cinci carate. „Steaua Nordului” a aparținut doamnei Șadrinskaia.

SUHOV: Dar colierul ce reprezintă?

KERBEL: E un obiect foarte frumos, executat de un adevărat artist. Colierul a fost comandat la Paris de către contesa Ghendrikova, în cinstea sărbătoririi a trei sute de ani de existență a casei Romanovilor. Despre acest colier știau și bijutierii din Petrograd și cei din Moscova. Se evalua la șaptezeci și cinci de mii de ruble.

SUHOV: De ce-a fost numit „Douăsprezece luni”?

KERBEL: Fiecărei luni din an îi corespunde o piatră. Dacă ați apărut pe lume în luna ianuarie, ocrotitorul dumneavoastră este granatul. Aceasta e o piatră de iarnă – cu ea începe anul. Trebuie să-l purtați cu dumneavoastră, vă va aduce noroc. Dacă v-ați născut în noiembrie, însoțitor vă e topazul...

SUHOV: Eu n-am crescut într-o familie care să se fi interesat de pietre. La noi cea mai mare grijă era pîinea.

KERBEL: Vă explic doar de ce colierul a primit un asemenea nume.

SUHOV: Continuați.

KERBEL: Pe lîngă un nobil opal-arlechin, în colier sînt douăsprezece perechi de pietre, corespunzînd lunilor anului: granatul – ianuarie; ametistul – februarie; jaspul – martie; safirul albastru – aprilie; smaraldul verde-închis (ca prima iarbă) – mai; agatul – iunie; rubinul – soarele de iulie; sardonixul – august; crisolitul – septembrie; acvamarinul – octombrie; topazul galben – noiembrie; peruzeaua albăstruie – decembrie. Toate pietrele perechi sînt șlefuite în maniera veche, plan secant Dickstein, și fixate într-o montură de aur mat. De la paftaua de prindere spre partea dinainte a colierului, unde e fixat opalul, dimensiunile pietrelor cresc treptat. Cele mai mici pietre nu au mai mult de trei carate, iar cele mai mari, luate perechi, ajung pînă la douăsprezece carate. Opalul-arlechin de formă ovală e fără montură. El e șlefuit sub forma unui cabochon dublu simetric. Are circa douăzeci de carate. Împreună cu agatele-dendrite formează un unghi obtuz. E un opal transparent minunat, de culoarea laptelui, cu un joc strălucitor de felurite culori, care se risipesc în formă de triunghi. Spre deosebire de unul obișnuit sau de unul cu văpaie, un astfel de opal aproape că nu e influențat de umezeală și frumusețea lui e de lungă durată.

SUHOV: De ce e numit arlechin?

KERBEL: Probabil, fiindcă e la fel de zeflemist ca și un arlechin. Îi place să glumească și să imite alte pietre. Opalul-arlechin din colier e alb, dar el poate revărsa culoarea fin-violetă a ametistului, se aprinde în albastrul luminos al safirului, licărește ca smaraldul, ca topazul galben și se învăluiează în roșul rubinului. E o piatră veselă și inepuizabilă

în născociri. Poți s-o admiri ore întregi, Opalul-arlechin nu poate fi imitat de strasuri.

SUHOV: Opalul din colier semnifică și el ceva?

KERBEL: Da. Opalul este simbolul speranței. Prin el contesa a vrut să exprime speranța ei în viitorul prosper al dinastiei Romanovilor în Rusia, care exista de trei sute de ani.

SUHOV: Speranța contesei nu s-a împlinit...

KERBEL: Da. Dar opalul-arlechin n-are nicio vină.

SUHOV: Ce-i adevărat, e adevărat: opalul n-are nicio legătură cu asta. Ce pietre deosebite mai are colierul?

KERBEL: Agatele-dendrite.

SUHOV: Dendritele sînt imagini arborescente în interiorul calcedoniei?

KERBEL: Se pare că sînteți cunoscători în pietre. Nu știam. Da, dendritele sînt calcedonii cu imagini arborescente. Dar sînt și dendrite în care se văd oameni, animale, păsări.

SUHOV: Ce ați vrut să spuneți despre agatele din colier?

KERBEL: Agatele din colierul „Douăsprezece luni”... Eu am lucrat mult cu agate. Agatul e o piatră nobilă și frumoasă. Benzile lui divers colorate sînt stranii și atît de subțiri, încît uneori, într-o piatră de un țol, se pot număra mai mult de zece mii. În colierul contesei, agatele sînt de calitate foarte bună. Amîndouă dendritele fac parte dintr-o varietate rar întîlnită, așa-numitul „agat curcubeic”. La astfel, de pietre, în lumina care le străbate joacă toate culorile curcubeului. Dar ce-i cu totul deosebit la aceste agate-dendrite sînt imaginile. Într-una din dendrite se vede un pom rămuros sub cerul albastru, iar în cealaltă se disting bine două siluete de călăreți în goană. Deși agatul nu face parte dintre pietrele prețioase, aceste dendrite pot rivaliza cu opalul-arlechin.

EXTRAS DIN REFERATUL INSPECTORULUI

MILIȚIEI JUDICIARE DIN MOSCOVA,
BORIN P. P.,
ADRESAT LOCTIITORULUI PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI POPULARE
DIN MOSCOVA,
KOSACEVSKI L. B.

(Dosarul nr. 1387 al miliției judiciare – jefuirea sacristiei
patriarhiei din Kremlinul Moscovei)

ÎN CONFORMITATE CU DISPOZIȚIA DUMNEAVOASTRĂ, AU FOST
verificate de mine faptele avînd legătură cu depunerea în
sacristia patriarhiei a valorilor aduse de la Petrograd la
Moscova de către cetățeanul Messmer V. G.

Toate persoanele chestionate au confirmat cele expuse în
scrisoarea lui Messmer V. G.

Anexez procesele-verbale de interogatoriu.

INSPECTOR P. BORIN

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA. TREI „ZUGRAVI” SAU ÎNTÎLNIRE LA „VIȚELUȘ”

I

SCRISOAREA LUI MESSMER PROVOCASE MULTE ÎNTREBĂRI care trezeau nedumerirea.

De ce tot felul de oameni se adresau baronului cu rugămintea de a le lua în păstrare valorile? Numai pentru faptul că Messmer exercita funcția de locțiitor al Comandantului garnizoanei Țarskoselski? Contesa Ghendrikova, căpitanul de cavalerie Gribov, Șadrinskaia și alții ar fi putut găsi un loc mult mai sigur decât la comenduire sau la statul-major al garnizoanei Țarskoselski. Dar ei se opriseră cu alegerea tocmai la seiful de la serviciu al colonelului. Chiar când fusese îndepărtat din funcție, ei nu-i ceruseră înapoi obiectele, grija lor rămânând, ca și mai înainte, pe seama lui Messmer, acum un modest funcționar la statul-major al regiunii. Niciunul dintre proprietari nu încercase să-l ajute să găsească un loc mai potrivit pentru păstrarea pe mai departe. Situația se prezenta cam așa: deținătorii nu mai dădeau nici doi bani pe unicatele de mare valoare, al căror

preț, și după cele mai modeste estimări, se ridica la sute de mii de ruble-aur. Pasămite, descurse-se colonelul cum o vrea, noi nici nu ne gîndim să ne amestecăm.

După primirea scrisorii lui Messmer, stîrnea și mai mult nedumerirea acea mențiune din opis făcută de un necunoscut în dreptul „Podoabelor lui Ghermoghen”: „Nu pot fi vîndute. Pot fi numai amanetate”.

De aici se putea trage concluzia că toate celelalte valori „erau vandabile”, adică puteau sau trebuiau să fie vîndute de cineva cuiva. Mai mult, acest lucru nu trebuia să se întîmple fără participarea colonelului, de vreme ce valorile se aflau la el. Atunci de ce se dădea Messmer numai ca păstrător? De ce vînzarea nu fusese încredințată unui bijutier sau unui comerciant expert în astfel de tranzacții, ci fostului colonel de gardă, necunoscător nici în giuvaeruri, nici în afaceri comerciale?

De ce biserica se ocupase cu atîta ardoare de soarta acestor obiecte valoroase, cînd în o mie nouă sute optsprezece avea și așa destule griji, iar arhimandritul Dimitri, un om moale de felul lui, se ridicase cu toată hotărîrea împotriva primirii casetelor în sacristia patriarhiei? Și, în sfîrșit, de ce Vasili Messmer fugise la sosirea noastră și acum se ascunde pe undeva?

Trebuia să elucidăm toate acestea. Deocamdată era clar un singur lucru: Messmer nu era implicat în jefuirea sacristiei. El era mai degrabă cel păgubit. Și această circumstanță ne obliga să avem încredere în afirmațiile lui despre urmărire și despre atacul cu arma asupra persoanei care-l însoțise.

Dacă Vasili Messmer nu se înșelase – și pare-se că nu se înșelase – atunci cine-l urmărise? Cu ce scop fusese organizată acea urmărire?

Ne puna pe gînduri și familia Arstavin, peste care am dat de cîteva ori în desfășurarea anchetei noastre.

Presupuneri erau multe. Dar toate aveau o lipsă fundamentală – erau doar presupuneri cărora le lipseau dovezile de a deveni certitudini. Și cum „tovarășul Semion” încă nu dăduse niciun fel de veste, am considerat că cel mai important acum era să-l găsim, în sfârșit, pe Lioșa.

Hvoșcikov, Suhov și Voljanin apreciau că arestarea lui Lioșa era o treabă de câteva zile. Încinam să cred și eu, dar nu cu deplină convingere: insuccesele și surprizele te făceau să te îndoiești de toate...

La descoperirea meșterului de strasuri lua parte întreaga echipă. Glazukov, pe care îl urmăreau pe neobservate Suhov și Voljanin, vizitase câteva zeci de cârciumi, cafenele, case de jocuri și de biliard. Hvoșcikov se ocupa de piața Hitrovka, apropiindu-se treptat de Mahovka, iar Borin aranjase supravegherea permanentă a lui Mihail Arstavin. Nu uitasem nici de dugheana lui Pușkov din Suhariovka.

Pînă la război, Suhariovka devenea adevărata Suhariovka numai duminicile. În zilele de lucru, aceasta era o piață mică, nedeosebindu-se cu nimic de surorile ei din Moscova. Însă de sîmbătă spre duminică Suhariovka se transforma. Se acoperea peste noapte cu sute de pînze de corturi întinse. După corturi se aranjau „rogojinarii”, cei care își vindeau mărfurile etalîndu-le pe rogojini. Lîngă imense vase cu de-ale gurii tronau mîndre grășane vînzînd scrumbii, agili tarabagii cu glas răsunător, vînzători de cvas, tătari-negustori de haine vechi, vînzători de cărți și de obiecte de anticariat, călugărițe ce strîngeau dani, pungași, flașnetari, prezicători ai soartei, jucători pătimași cu trei frunzulițe și o curelușă, afaceriști, trișori, bărbieri... Mii și mii de vînzători, cumpărători, gură-cască și alții care pur și simplu se înghesuiau degeaba.

Duminicile, Suhariovka nu putea încăpea în limitele pieței. Se revărsa peste străzile învecinate, inunda o bună parte din Sretenka, se întindea pe ambele părți ale magistralei Sadovoe

Kolțo, cît pe-aci să ajungă pînă la Krasnîe Vorota. Spre luni, se retrăgea din nou în matca ei obișnuită.

De pe la sfîrșitul anului o mie nouă sute șaisprezece însă, dintr-o piață de duminică, Suhariovka începu să se transforme treptat într-o piață permanentă. Chiar și noaptea era trează și activă. Cînd Moscova dormea dusă, aici se mai făceau tranzacții cu conserve, cu obiecte furate, cu votcă și cu cocaină, în vreme ce din cîrciumile apropiate răsunau glasurile bețivilor, sunetele plăcilor de gramofon arhifolosite și țipete de ajutor...

Dugheana „sus-numitului” se afla chiar în centrul pieței, alături de turnul de vreo treizeci de stînjeni al Suhariovkăi. Era un loc preferat de bocceagii-coropcari, care făceau negoț cu articole de galanterie, gravuri de prost gust, lumînări de ceară și cruciulițe de purtat la gît. Acest fapt ne ușura foarte mult organizarea supravegherii. Un pașnic vînzător ambulant cu umerii lați și partenerul lui vesel (lui Artiuhin îi dădusem în ajutor un flăcăiaș din detașamentul mobil) nu puteau trezi nimănui vreo bănuială nici jupînului dughenii, nici bocceagiilor amabili care dormeau de obicei chiar aici în Suhariovka, în camerele din spate ale hanurilor sau ale prăvăliilor, unde erau primiți cu plăcere pentru o sumă modestă. Un astfel de venit nu refuza nici zgîrcitul Pușkov. Totuși, marchitanii nu se foloseau cu plăcere, de serviciile lui: „sus-numitul” făcea economie la încălzire. Noaptea era așa de frig în dugheana lui că își clănțăneau dinții în gură. De aceea Pușkov primi bucuros pe cei doi chiriași temporari, care-i și plătiră înainte. Astfel, dugheana lui ajunsese sub oblăduirea noastră zi și noapte. Dacă Lioșa apărea acolo, nu mai avea scăpare. Dar îl va vizita oare Lioșa pe Pușkov? Bazîndu-se pe unele indicii, Artiuhin nu se îndoia de aceasta. „Dumneavoastră, Leonid Borisovici, fiți fără grijă, zisese el, pe acest leu-paraleu vi-l aduc plocon, viu

și nevătămat. Nu-mi puneam însă prea multe speranțe în Suhariovka.

Totuși, Lioșa apăru chiar în Suhariovka. Era la sfîrșitul celei de a treia zile de supraveghere a dughenei „sus-numitului”.

Pe acest om cu o cicatrice mică deasupra sprîncenei îl observară încă pe cînd se plimba alene de-a lungul „rîndurilor de gramofone”, cu țigara între dinți.

„Doar am un ochi ager, Leonid Borisovici, îmi povestea după aceea mulțumit Artiuhin. Cum mi-am aruncat privirea, l-am și reperat, era tocmai cetățeanul infractor. Pe mine nimeni nu mă poate orbi. S-a învîrtit el primprejur, pe lîngă noi, și deodată, țîști în dugheană. Acolo noi, ia-l cu binișorul, du-l cu zăhărelul, pînă l-am umflat”

O dată cu Lioșa, Artiuhin îl luase „în treacăt” la anchetă și pe „sus-numitul”.

Și astfel, Lioșa, despre care vorbise văduva bijutierului Pavlov și membrul asociației purtătorilor de prapuri, Glazukov era în mîinile noastre. Aveam probe concludente că el lucrase strasurile care imitau pietrele jefuite. Se stabilise că cele vîndute de el lui Glazukov erau perlele furate din sacristie...

Chiar și prudentul Borin, căruia-i plăcea să facă paradă de scepticismul lui, chiar și el era optimist.

— Ați avut ocazia să auziți de furtul portretului Monei Lisa de la Luvru? mă întrebă el după ce Artiuhin îmi raportă despre arestarea lui Lioșa și a „sus-numitului”. E o poveste senzațională. La timpul său toate ziarele au scris despre ea.

— Cînd a fost asta?

— Dacă memoria nu mă înșală, la sfîrșitul anului o mie nouă sute unsprezece.

— Păcat, în acele timpuri eram privat nu numai de ziare... Dar ce fel de poveste e?

— A fost un caz extrem de ciudat, mai ceva decît jaful sacristiei patriarhiei! zise visător Borin. Zeci de versiuni. Ce n-au presupus: și c-ar fi acțiunea unei bande internaționale create special de bancherii americani de a sustrage acea capodoperă a artei universale pentru a o duce în America, și c-ar fi fost un complot al anarhiștilor, și c-ar fi fost actul unui nebun fugit dintr-un ospiciu... Dar principalul e că era gata să izbucnească un scandal politic de răsunet, care putea să se termine cu un conflict serios între Franța și Germania.

— Chiar așa?

— Da. Una dintre versiunile susținute de presa franceză afirma că tabloul fusese furat la indicația directă a Măriei Sale Împăratul Wilhelm, că acțiunea ar fi fost întreprinsă pentru a sfida Franța, pentru a-i submina prestigiul. Și știți cum s-a terminat?

— Știu, spusei eu. Cu războiul mondial.

— Nu, fără glumă...

— Atunci, cu ce?

— Cu arestarea unui zugrav chefliu, care mai fusese judecat cîndva pentru jefuirea unei prostituate. Hoțul, firește, nu avea nicio tangență nici cu milionarii americani, nici cu împăratul Wilhelm. Furase și el așa, pentru că se ivise ocazia, neputînd trece omul liniștit pe lîngă ceva care stătea sau atîrna rău. N-avea ce să facă cu tabloul și îl păstra sub pat, făcut sul și înfășurat într-un ziar, alături de o oală de noapte. Tabloul ieșit din penelul lui Leonardo da Vinci și oala de noapte... Interesant, nu? Iar tehnica în sine a furtului a fost extrem de primitivă. Tocmai de aceea, dacă-mi permiteți să spun, poliția nici nu putea descoperi hoțul. Da, încheie moralizator Borin, totdeauna e mai greu să descoperi un zugrav chefliu, decît un hoț de clasă internațională.

Borin nu vorbea niciodată în plus, așa că-l întrebai: Credeți că, în sfîrșit, Artiuhin l-a adus pe „zugravul” nostru?

Își întinse barbișonul înainte cu degetul arătător și schiță un zîmbet.

— Cine poate ști, Leonid Borisovici. Iertați-mi paradoxul, dar cel mai complicat lucru se constată adesea a fi cel mai simplu... În orice caz, Lioșa trebuie „să ne cînte la pian”.

— Adică? nu înțelesi eu.

— Vreau să-i iau amprente digitale și să le compar cu cele descoperite la sacristie, îmi explică Borin.

Astfel ca, înainte de a-l interoga pe Lioșa, l-au pus să „cînte la pian”. Ampreentele însă nu corespundeau...

II

LĂSÎNDU-I-L LUI BORIN PE SPECULANTUL DIN SUHARIOVKA, îmi concentrasem atenția asupra lui Lioșa, adică asupra lui Aleksei Volovin, cunoscut în piața Hitrovka sub porecla de Dublet. Discutînd cu el, îmi amintisem nu o dată de Roza Ștern, mai bine zis de o conferință citită de ea cîndva, în Hitrovka: „Există oare infractori?” Roza demonstra, bineînțeles, că nu există. Statul și legea, iată rădăcina tuturor relelor. Așa-ziii infractori sînt protestatarii spontani împotriva asupririi statului, oameni care, spre a nu muri de foame, sînt nevoiți pur și simplu să fure, să jefuiască, să omoare și să siluiască. Tocmai în aceasta se manifestă dragostea firească de libertate, neprihănirea și aproape pudoarea lor. „Mi s-a spus că aici vor veni spărgători și hoți de buzunare, vagabonzi și hoți care operează în trenuri. Nu, răspund eu, nu ei vor veni aici, ci aceia care au fost privați să-și manifeste altfel talentul și calitățile lor. Sînt convinsă că printre voi sînt poeți și ingineri, pictori talentați și chimiști de valoare.”

Ca întotdeauna, Roza Ștern se entuziasma prea repede, căzînd dintr-o extremă într-alta. Dar printre cei din Hitrovka nimereau într-adevăr și oameni mult superiori celor obișnuiți, care din cauza unor concursuri de împrejurări nefavorabile, se pomeniseră aruncați la fund. Și vrînd-nevrînd rămîneau din păcate printre cei din Hitrovka, locuitori ai orașului liber Hiva...

Cîndva, în copilărie, nu mă îndoiam că autorul unei cărți bune e neapărat și un om deștept, iar actorul care interpretează roluri de tată generos e și un exemplu de virtute omenească. Mai tîrziu am înțeles că talentul și cel care îl are nu-s totuna, că talentul e un dar care aparține omului și nu omul în sine. După felul entuziast al lui Kerbel de a vorbi despre strasurile pe care le făcuse un analfabet, un autodidact, mă așteptam de la misteriosul Lioșa la ceva deosebit...

Dar vai, ca om nu reprezenta nimic; era un hoț mărunț și un cocainoman.

Tatăl lui Volovin lucrase ca sortator de pietre prețioase la filiala din Ekaterinburg a companiei anglo-franceze New Emerald Company, care monopolizase exploatarea smaraldului nu numai în Columbia, ci și în Rusia, strîngînd în mîinile sale cele mai bogate mine de smarald din Urali. În timpul liber, după serviciu, sortatorul, nu lipsit de iscusință, meșterea strasuri cu ajutorul fiului pe care-l învățase devreme meșteșugul. Între altele, el se ocupa și cu reîmprospătarea culorii peruzelei, transformînd pietre de calitate inferioară în „ishachi” persane de un albastru ca cerul, cu margini transparente. Mai ales țiganii cumpărau de la el inele cu asemenea pietre: exista credința că „ishachi” protejează pe geambași. Stăpînul unei asemenea peruzele cumpăra la jumătate de preț un armăsar pursînge și vindea cu mare cîștig cea mai jalnică mîrtoagă.

Aleksei învățase multe de la tatăl său. Când împlinise doisprezece ani, tatăl plecase de la New Emerald Company, mutându-se la Moscova, unde după moartea surorii sale, îi rămăsese moștenire o casuță în Zamoskvorecie. Aici își cumpăraseră autorizație pentru negoțul cu bijuterii și-l aranjase pe fiul său la liceul real. Dar prosperitatea nu l-a însoțit mult timp pe cetățeanul din Ekaterinburg. Casa nu le era asigurată și în urma unui incendiu izbucnit într-o noapte, tatăl lui Volovin a ajuns sărac lipit pământului. Aleksei a fost nevoit să părăsească liceul. Tatăl lui mai sperase că va izbuti să iasă la liman. Dar toate încercările eșuaseră. Începuse să bea. Beat se și înecase, nimerind într-o copcă.

Un timp după moartea tatălui său, Aleksei trăise din câștiguri întâmplătoare. Mai târziu însă îi surîsesse norocul: un bătrîn bijutier din Hitrovka ce se ocupa cu meșteșugirea pietrelor false îl luase la el. Jupînul nu plătea în bani, în schimb îl hrănea pe săturate. După modul de viață din Hitrovka, bătrînul trăia huzurind. Producția sa o vindea achizitorilor din piețele Hitrovka, Suhariovka și Smolensk. Volovin nu numai că-și însușise de la el secretele meseriei, dar și principalele legi ale pieței Hitrovka. („Succesului îi place tupeul. Pisica apucă cu ghearele, cîinele cu colții, iar „afaceristul”, ca să nu fie devorat, trebuie să aibă și gheare, și colți – uneori își scoate ghearele, alteori își arată colții...”)

Și bătrînul era mulțumit, îi nimerise un ucenic dotat care prindea totul din zbor. Înainte, bijutierul făcea numai strasuri obișnuite. Aleksei în schimb realizase niște imitații mult mai ingenioase. Reușise să facă niște inele cu așa-numitele „plumper” (partea de sus din cristal de stîncă, iar cea de jos din sticlă colorată) și semi-imitații în montură compactă de argint, niște dublete „fifty-fifty” (diamant lipit cu cristal de stîncă).

Punctul vulnerabil la toate imitațiile de acest gen era locul încheierii. Cu ajutorul unei lupe bune acesta se putea observa cu ușurință, după unele puncte colorate – bulele de aer – iar dacă imitația era privită lateral, suprafața plană a îmbinării dădea reflexe violete. Dar și cleiul în sine nu avea soliditate. Era suficient să lași „briliantul” în apă fierbinte și îndată se despărțea în două jumătăți.

„Un astfel de dublet e într-un fel ca o găină, mă instruisese Volovin, are și cioc, și pene, și aripi, dar tot nu-i pasăre, nu zboară”.

Aplicînd o nouă compoziție de clei și perfecționînd metoda pregătirii jumătăților, Volovin transformase găina în pasăre: la pietre apăruse „zborul”. Dubletele lui „fifty-fifty” puteau fi recunoscute numai cu ajutorul balsamului de Canada și al xilenului. O astfel de metodă de verificare era cunoscută însă numai de bijutieri și încă nu de toți. În afară de asta, cu balsamul de Canada nu se putea verifica dacă o piatră fixată într-o montură compactă este veritabilă sau nu. De aceea, afaceriștii din Suhariovka apreciară repede inovația și dubletele lui Volovin începură să se bucure de o mare căutare. Așa primise Volovin porecla de Dublet.

Jupînul îl lăuda pe Aleksei, îl îmbia cu votcă, îi aducea mereu cocaină, dar cu banii, nu-l răsfăța, ca și mai înainte. Între ei începuseră certurile, care nu rareori se terminau cu bătaie. Ca amintire a uneia din acestea îi rămăsese cicatricea de deasupra sprîncenei: pe Dublet îl lovise cu cuțitul un nepot al jupînului. În cele din urmă, Volovin se hotărî să plece de la bătrîn, mai ales că îi venise timpul să-și ia zborul. („M-am săturat să tot aștept. Am dat o raită prin gubernia Mutrei lui, m-am oprit direct la Bot și am întins-o la Pușok în Suhariovka). Tocmai atunci Volovin se întîlnise cu fostul său coleg de școală, Mihail Arstavin. La birtul „Neptun” de la

Cistîe Prudî puseseră la cale prima escrocherie: Arstavin îi propusese lui Dublet să execute cîteva strasuri de briliante, copii ale unor pietre adevărate.

Volovin avea o faţă îngustă, uscăţivă, puteai spune chiar frumoasă dacă n-ar fi fost ofilirea bolnăvicioasă a pielii şi ochii lui ceţoşi şi imobili de cocainoman, pe care îi luaseră „prăfuleţele”. Vorbea despre el ca despre altcineva, ca despre un om pe care-l cunoştea bine, dar care-i era foarte indiferent. De altfel, după părerea lui Volovin, acest om merita, dacă nu admiraţie, cel puţin stimă. Volovin nu se îndoia de mintea sa, de cunoaşterea meseriei sale, de isteţimea sa. Cum, necum, dar această „cunoştinţă” a lui îşi făcuse un rost în viaţă, devenise un fel de cetăţean respectabil al oraşului liber Hiva, cum îşi numeau hitrovenii piaţa.

Volovin era un hivean tipic, iar hivenii aveau totdeauna o părere proprie despre virtuţile omeneşti.

Cînd l-am întrebat de falsul „Nore”, pe faţă i se putea citi o expresie de încîntare. Se simţea că această escrocherie era obiectul mîndriei lui.

Falsul „Nore”? Păi, cum să nu, cum să nu. A fost o afacere curată. Au încheiat-o repede prin martie, se brodiseră a fi taman de blagoveştenie.

De ce de blagoveştenie? Păi, e clar. Blagoveştenia e cea mai mare sărbătoare de pe pămînt şi din ceruri. Cum îţi merge de blagoveştenie, aşa îţi va merge tot anul. Nu degeaba băieţii pricepuţi îşi încearcă norocul în ziua asta, un an întreg să le meargă din plin...

A cui a fost ideea? Păi, a lui Mişa. Băiat şmecher, nu-i scapă din mîna niciun cîştig, iar mintea îi merge, nu se-ncurcă. Ciupiseră cu acurateţe pe un bogătaş, fără a da greş. Nimeni n-a rămas în pagubă. Negustorul? Ce-i negustorul? A pierdut banii, a căpătat mai multă minte. Aşa-i treaba

negustorească: câștigul și pierderea merg în aceeași sanie, trăiesc în același buzunar. Că bijutierul Pavlov și-a pus capăt zilelor nu-i nimeni vinovat: fiecare cu soarta lui, iar cât privește partea lui de câștig, și-o primise pe deplin...

Dublet îmi povestea în amănunt despre relațiile lui cu Mihail Arstavin și cu Pușkov, despre meșteșugirea strasurilor și „regenerarea” perlelor. Dar acest chef de vorbă mă făcea să fiu atent, aveam impresia că voia să abată discuția de la jefuirea sacristiei. Și într-adevăr, cu cât ne apropiam de evenimentul petrecut recent, cu atât devenea mai zgîrcit la vorbă. Și încă ceva. Dublet nu pomenise niciodată numele lui Mahov, deși, după informațiile primite de la Hvoșcikov și de la Borin, atelierul lui se afla într-una din speluncile lui Mahov, iar producția sa se vindea prin afaceriștii mahoviști. Proaspătul arestat Mihail Arstavin și Pușkov, reținut odată, cu Volovin, se străduiau și ei, în declarațiile lor, să-l treacă sub tăcere pe Mahov...

Cînd procesul-verbal al interogatoriului lui Volovin ajunse la a patruzecia pagină, pusei deoparte stiloul și-i propusei o pauză.

— Vrei o țigară?

— Merge și o țigară. Dacă m-ați îndatora însă cu un prăfuleț... Eh, ce să mai vorbim!... Doar n-o să-mi dați...

— N-am să-ți dau.

— Asta-i. Dar o cinzeacă de votcă pentru curaj?

— Nici votcă nu-ți dau.

Dublet oftă.

— Sînteți un șef aspru.

— Sînt așa cum sînt.

— N-am spus-o din supărare, ci doar așa. Cu noi nu merge fără asprime; fără asprime ne facem de cap. Tatăl meu, Dumnezeu să-l ierte, avea o vorbă.: „Pe unul ca ăsta îl scoți

din prăpastie, iar el îți mai cere și de o votcă pentru ce-ai făcut”. Istet, tată am avut, iscusit om. Se pricepea bine și la pietre și la oameni. Dublet rîse încet, întredeschizînd puțin gura. Ceru rugător: Măcar o dușcă, da?

— Nu.

— Doar un pic.

— Nu.

— Nu pot fără prafuri, domnule șef.

— Cocaina nu-i pîine.

— Depinde pentru cine. În anii de foamete s-a mîncat lobodă în loc de pîine, dar prafurile nu le poți înlocui cu nimic.

Scosei din seif strasurile confiscate în timpul perchezițiilor și le pusei pe masă.

— Le recunoști?

— Parcă le recunosc.

— De mîna cui sînt făcute?

— Știți doară.

— Adică?

— Se cunoaște că-i mîna mea.

— Cine ți-a comandat strasurile?

— Nimeni nu mi le-a comandat. Le-am făcut și le-am vîndut.

— Aceste strasuri sînt copiile pietrelor prețioase furate din sacristia patriarhiei.

— Și ce-i cu asta?

— O descriere amănunțită a acestor pietre n-a existat.

Prin urmare, briliantele și rubinele pe care le-ai imitat, le-ai văzut și le-ai ținut în mînă. Așa e?

— Nu.

— Dar cum?

— Am făcut copii după alte strasuri, zise Dublet.

— Să zicem că-i așa. Atunci răspunde-mi la altă întrebare: cine ți-a dat strasurile după care ai făcut copiile?

Nu putea să nu răspundă. Ce nume va rosti? Dublet alese nu cea mai bună variantă pentru el...

— Pușok.

— Cine? întrebai eu încă o dată.

— Pușok. Ivan Fiodorovici. El mi-a dat strasurile.

— Ești convins de asta?

— Cum a fost, a fost. De mă credeți sau nu, asta-i treaba dumneavoastră. Mi le-a dat Pușkov și mi-a zis: „Fă-le, Lioșa, la fel, să nu se deosebească”. Și le-am făcut...

— Să scriu așa?

— Așa să scrieți.

— Bine. Am notat. Iar acum, următoarea întrebare.

Proprietarul magazinului de bijuterii din Torgovîi Read, Glazukov, pe care îl cunoști bine, mi-a povestit că nu demult, i-ai vândut niște perle.

— Strasuri de perle?

— Nu, nu strasuri, ci perle. I-ai vândut treizeci și șapte de perle, cu două mii și jumătate de ruble aur, printre care se aflau și paragonul negru și cele două perle de cocos în formă de pară. Ți-ai adus aminte? Dacă ai uitat, îl pot invita aici pe Glazukov și pe vânzătorii lui. Ei îți vor împrăști memoria. Să ordon?

— Ce mai... zise Dublet. Nu neg, am vândut.

— Așa. Toate aceste perle au fost confiscate de la Glazukov și studiate de specialiști. S-a ajuns la concluzia că paragonul negru împodobește mitra patriarhului Nikon, care se păstra în sacristie, iar perlele de cocos au fost fixate în steaua de aur a Ekaterinei a II-a, aflată în aceeași sacristie a patriarhiei.

Dublet se făcuse mic de tot. Pielea ofilită îi atârna pe obraji. Tăcea.

— Ce zici?

— Ce să zic? După dumneavoastră înseamnă că eu am pus mîna pe sacristie, nu-i așa?

— Știi mai bine ca mine.

— N-am pus eu mîna pe sacristie...

— Dar cine „a pus mîna”?

— Nu știu.

— Cine ia pe „nu știu” în brațe stă frumos pe cuptor, iar cine zice „știu” dă de bucluc, nu-i așa?

— Păi, la dumneavoastră n-ai cum să stai pe cuptor, se oțărî el. De-ar fi măcar loc pe laviță...

— Cum au ajuns la dumneata perlele furate pe care le-ai vîndut lui Glazukov, tot nu știi?

Dublet își linse buzele uscate. Odată ce apucase să-l acuze pe Pușkov, trebuia să se mențină pe această poziție nechibzuită și reprobabilă.

— Ei?

— Pușok mi le-a dat, rosti cu greu Volovin.

— Cadou de onomastică?

— Nu cadou... Cu perlele mi-a plătit strasurile.

— Așa vom și scrie: „Drept plată pentru strasuri, am primit de la cetățeanul Pușkov treizeci și șapte de perle, furate din sacristia patriarhiei din Moscova. Perlele susindicate au fost apoi vîndute de mine cetățeanului Glazukov, proprietarul magazinului de bijuterii din Torgovîi Read. Scris corect după depoziția mea.” Semnează. El semnă.

Deocamdată nu-mi mai trebuia nimic de la Volovin. Lăsîndu-l în cabinet sub supravegherea unui milițian, luai procesul-verbal abia semnat de el și mă dusei la Borin, care-l interoga pe Pușkov.

Spre deosebire de matroz, Borin nu era novice în probleme de urmărire, dar cu speculantul nu-i prea mergea nici lui. „Sus-numitul” își juca conștiincios rolul pe care și-l

asumase inițial, străduindu-se doar să nu depășească acest rol. Acum regia spectacolului, pare-se, putea trece pe deplin în mâinile noastre...

Uitându-se pe ultima pagină a procesului-verbal al interogatoriului lui Volovin, Borin pricepu imediat ce intenționează. Zîmbi și abia vizibil dădu din cap: am înțeles totul, Leonid Borisovici. Numai să nu pierdeți momentul intrării în scenă.

— Înseamnă că Dublet și-a dat seama că n-are nimic de câștigat dacă îl apără pe infractor? E lăudabil. Foarte lăudabil. E un tânăr demn de laudă. Urechile „sus-numitului” se ciuliră, iar nimbul dimprejurul cheliei i se încețoșă. Simțise că se petrecea ceva în legătură directă cu el. Dar ce anume? Ei, ce-i, stimabile, i se adresă Borin, nu dorești să spui adevărul, că m-am plictisit să tot ascult la minciuni...

— V-am spus totul ca la spovedanie, ca unui tată bun!

— Ajunge, ajunge, se crispă Borin. După ce Volovin te-a demascat, discuția noastră e o pierdere de timp. Slăbește-mă, mi-e și silă să te ascult...

— Cu ce m-a demascat? sări de pe scaun afaceristul.

— Ce, nu știi? Nu mai fă pe prostul, Pușkov! M-am săturat.

— N-are cu ce să mă demaște!

— Gata, gata, stimabile. Ai săvîrșit o faptă gravă împotriva legii și vei suporta pedeapsa.

— Faptă gravă? întrebă cu o voce subțire.

— Da, faptă gravă, confirmă Borin și făcu semn pazei. Ia-l de-aici.

Acum, presupuneam că-i momentul intrării mele în scenă.

— Un moment, Piotr Petrovici, intervenii eu. Cetățeanul Pușkov are dreptul să știe pentru ce este învinuit.

— Știe mai bine decît noi amîndoi, Leonid Borisovici.

— Și totuși, vă rog să-i faceți cunoscută parțial mărturia lui Volovin.

— Inutil, Leonid Borisovici!

— Nu pot să fiu de acord cu dumneavoastră.

— Dacă insistați...

— Insist.

Vizibil fără chef, Borin opri paza care se apropiase de Pușkov.

— Nu îndrăznesc să mă opun, Leonid Borisovici.

Niciodată nu participasem la spectacole cu diletanți, dar aveam impresia că vodevilul nu era prost jucat.

Citind ultima pagină din procesul-verbal al interogatoriului lui Volovin, „sus-numitul” se făcu negru la față.

— La ce face el aluzie, tovarășe revoluționar șef, a? Vrea să mă pună la zid? Vrea să lase orfani șase prunci nevinovați? strigă el.

— Cine e de vină, Pușkov? Știați ce pas faci, spusei eu, iar Borin mă completă moralizator:

— Adevărul iese ca untdelemnul la suprafață.

— Minciună! țipă speculantul.

— Ce-i minciună?

— Totul, totul! Minte Dublet!

— De ce să mintă? rămăsei surprins.

Pușkov, încolțit își roti privirea. Apoi spuse încet, aproape în șoaptă:

— Ca să-l acopere pe Nikita Afrikanovici Mahov. Pentru că perlele alea el i le-a dat, din buzunarul lui.

Am schimbat o privire cu Borin.

— Deci, susții că Mahov i-a dat lui Volovin cele treizeci și șapte de perle?

— Susțin.

— La drept vorbind, de ce trebuie să te credem pe dumneata și nu pe Volovin? întrebai eu.

— Pentru că, tovarășe revoluționar șef, spusele mele vor fi confirmate de cetățeanul Mișa Arstavin, rosti cu convingere Pușkov.

Astfel apăru pentru prima dată în procesul-verbal de interogatoriu numele „ministrului de finanțe și comerț al orașului liber Hiva”, Nikita Afrikanovici Mahov.

Da, mare greșeală făcuse Dublet că-l ponegrise pe Pușkov. Mare greșeală!

III

MIȘA ARSTAVIN, UN TÎNĂR CAM OBRAZNIC, CU BUZELE cărnose și privirea melancolică nu prea părea dispus să confirme spusele prietenului său din Suhariovka. În genere, ar fi preferat să fie cât mai departe de Moscova în acele zile. Dar era un tip practic și de aceea înțelegea că negarea fără sens nu va duce la nimic bun, iar de la „judiciar” poți să te aștepti la neplăceri mai mari decît de la Mahov. De aceea ne-am înțeles repede cu el... După un interogatoriu luat simultan de cîțiva și după confruntarea cu Pușkov, Arstavin confirmă că, într-adevăr, perlele-i fuseseră date lui Dublet nu de altul, ci chiar de Nikita Afrikanovici. Și asta se petrecuse în prezența lui, a lui Arstavin. Mai departe, ancheta s-a desfășurat cu mai mult succes.

După cîteva confruntări între Pușkov și Arstavin, i-am pus apoi pe amîndoi față în față cu Dublet. Acesta nu se împotrivi prea mult. Sub presiunea „sus-numitului”, care de frică prinsese curaj, și a lui Mihail Arstavin, începu să mai cedeze de pe pozițiile sale care și așa erau cam șubrede.

Acum, confruntînd procesele-verbale ale interogatoriilor, se putea obține o oarecare imagine a evenimentelor care ne interesau și a rolului pe care-l jucase Mahov.

Am clarificat că fiul negustorului îl cunoscuse pe Mahov încă din 1909 și de atunci întreținuse relații permanente cu el.

Chiar Arstavin îl prezentase pe Dublet lui Mahov, care îl tratase cu blîndețe, îl adăpostise și-l pusese la treabă. Tot el îi dăduse bani pentru utilarea atelierului ilegal de executat bijuterii false și tot el îi găsisese meșteri ajutori. Producția atelierului se vindea prin comis-voiajorii lui Mahov nu numai la Moscova, dar și în alte orașe: Petersburg, Kiev, Tiflis, Samara, Saratov, Vladicaucaz. În dugheana „sus-numitului”, Mahov aranjase un fel de depozit al imitațiilor, (în timpul percheziției am descoperit acolo, sub dușumea, aproape trei sute de strasuri și dublete, mai mult de o sută de inele, brățări și cercei de aur fals).

Atelierul propriu-zis se aflase la început în Mahovka. Apoi, cînd poliția începu să vină mai des pe acolo, fusese transferat la Soleanka, în camerele din spate ale vastului apartament al luptătoarei pentru drepturile prostituatelor moscovite. Liza Tesak, care, la drept vorbind, contribuise din plin la înflorirea comerțului ilicit.

În apartamentul Lizei Tesak dusesse Mahov nestematele jefuite din sacristie. Printre pietrele după care Dublet trebuia să facă copii se aflau briliantul „Ioan Gură de Aur”, trei perle negre paragon, asteriscul „Schimnicul” din toiagul patriarhului Filaret, briliantul incolor „Lacrima Maicii Domnului”, rubin-onixul „Prealuminatul” și perla „Pelegrina”.

După ce Dublet făcuse strasurile (intenționau să le pună în vînzare îndată ce avea să apară în ziare știrea despre jefuirea sacristiei, în care scop Pușkov alcătuisese chiar lista cu cei care, probabil, doreau să cumpere „obiectele de valoare

furate”), Mahov luase de la el pietrele veritabile și le dusesese altundeva.

Cînd apăruse a doua oară, Mahov era însoțit de Mișka Muhomor, cel care în 1917 fusese implicat în spargerea magazinului bijutierului Grinberg de la podul Kuznețki și de a cărui soartă mă interesasem la Suhov după jefuirea sacristiei patriarhiei.

După aceea, peste două sau trei zile, Mișka Muhomor îl găsisese pe Dublet la hanul lui Lazutin din Soleanka și îl dusesese la Mahov. Atunci îi dăduse Mahov lui Dublet spre vânzare treizeci și șapte de perle, pe care le cumpărase la un preț de nimic membrul asociației purtătorilor de prapuri. Din câștigul realizat, Mahov îi numărase lui Dublet o mie cinci sute de ruble, pentru muncă, iar restul îl oprise pentru el. Două perle, după confirmarea lui Arstavin, le dăruise Lizei Tesak.

Mahov nu vorbise nimănui despre proveniența pietrelor aduse de el și nimeni nu-l întrebuse. Dar limbutul Mișka Muhomor, căruia probabil că-i picase și lui ceva, scăpase o vorbă la beție, față de Dublet și de Pușkov, cum că pietricelele nu-s din altă parte decît din sacristia patriarhiei. După spusele lui, „nu ai noștri au pus mîna” pe sacristie. Mahov nu știuse nimic de pregătirea jafului și îi era ciudă că-l ocoliseră. Se pare că jefuitorii nu doreau să-l întărite împotriva lor pe influentul ministru al orașului liber. În orice caz, după jaf, îi oferiseră spre cumpărare obiectele prețioase furate. Mahov acceptase bucuros, dar „nu ai noștri” se aruncaseră la un preț așa de mare, încît Nikita Afrikanovici, tînguindu-se, fusese nevoit să dea înapoi. Singurul lucru pe care îl obținuse era acordul cu „nu ai noștri” de a-i da, pentru scurt timp, pietrele cele mai valoroase ca să ia copii după ele.

Încăpățînarea contractanților putea să se termine rău pentru ei („în Hiva șișurile erau totdeauna ascuțite, iar atamanul lua oricînd apărarea lui Nikita Afrikanovici”).

Probabil că, înțelegînd aceasta și dorind să-l îmbuneze pe Mahov, „nu ai noștri” îi dăruiseră o parte din perlele furate.

Cine anume „pusese mîna” pe sacristie, Arstavin, Pușkov și Dublet nu știau. Așa cel puțin susțineau și eu eram înclinat să-i cred.

Știam deja că Mișka Muhomor (după jefuirea sacristiei, Suhov culesese informații despre el) plecase din Moscova la Pskov, care acum era cucerit de armatele germane. E adevărat că Voljanin mă încredințase că poate să se strecoare în Pskov, să-l găsească pe Muhomor și să-l aducă la Moscova, dar planul propus de el era atît de fantezist, că l-am respins imediat. Prin urmare, la „nu ai noștri” putea să ne ducă doar Mahov în persoană. Dar și pînă la Mahov era complicat să ajungi. Hitrovka, în felul ei, era o cetate tot atît de greu de cucerit prin asalt, ca și prin asediu metodic. Se părea însă că altă soluție nu exista...

Cu pregătirea operației i-am însărcinat pe Suhov, Hvoșcikov și Voljanin. Dar n-a mai fost cazul s-o punem în aplicare...

Cînd Pavel Suhov încerca să mă convingă de faptul că pentru a înconjura piața Hitrovka și străzile care dădeau în ea erau necesari nu mai puțin de trei sute de ostași din Garda roșie, în cabinet intră ofițerul de serviciu și raportează că dorea să mă vadă un cetățean.

Acest cetățean nu era altul decît „tovarășul Semion”.

Tovarășul Semion ne întinse tăcut, mie și lui Suhov, mîna sa aspră, și-și aruncă privirea în jur. Interiorul cabinetului meu, mai mult decît modest, îl dezamăgi: în Casa anarhiei era mai mult decît luxos. Dar aici? Nici fotolii moi, nici divane largi, nici tablouri. Pînă și pereții erau cojiți. Într-un cuvînt, judiciar!

— Ai venit să ne cîntești cu semînțe? îl întrebă Pavel.

— Ba, dădu din capul său ciufulit oaspetele. Am venit cu treabă.

— Înseamnă că ați „rumegat-o” în uniunea voastră? îl întreabă Pavel.

— Cum să nu? Am rumegat-o. Am stat eu de vorbă cu tovarășii blatiști...

Suhov zîmbi.

— Și ce-i cu ei? Cu „tovarășii blatiști” am vorbit și noi...

— Știu, dădu din cap tovarășul Semion. Că pe Pușok și pe Dublet i-a înhățat judiciarul toată Hiva știe.

— Păi ce nu știe Hiva? îl întreabă Pavel pe același ton. Hiva știe tot.

— Aș! replică tovarășul Semion. Hiva nu știe cine a pus mîna pe sacristie. Asta o știe numai Nikita Afrikanovici.

Suhov mă privi semnificativ. Ca și mine, de altfel, nu mai conta pe faptul că discuția avută nu demult la sectorul de propagandă al federației anarhiștilor din Moscova ar mai putea sluji la ceva.

Președintele Uniunii tineretului anarhist nu era dintre cei care se grăbesc. Își descheie încet copcile cojocului scurt, își dădu jos și-și aranjă pe genunchi căciula din blană de iepure. Scoase apoi din buzunar un săculeț brodat.

— Deunăzi am avut o discuție cu tovarășul Nikita Afrikanovici Mahov...

— Și, și? îl grăbi Suhov.

— Tovarășul Nikita Afrikanovici rosti solemn oaspetele nostru, declară că în afară de oprimare n-a avut nimic de la Nikolașka și de la cetățeanul Kerenski și că el nu merge împotriva poporului muncitor. De aceea, Nikita Afrikanovici dorește să acorde sprijin puterii muncitorești-țărănești în legătură cu sacristia.

— Lăudabilă dorință, încuviințai eu. Acest luptător înflăcărat pentru idealurile poporului e aici?

— Cum, Nikita Afrikanovici?!

Tovarășul Semion își scoase din gură țigara răsucită și mă privi nedumerit. Ia te uită, ce boacăna poate să facă dumnealui. Auzi, să-l aduci pe Nikita Afrikanovici! Mă rog, ce pretenții poți să ai de la un om nou care habar n-are cum e rostul. Ce poți să-i ceri? Să vină Mahov, în persoană la secția de urmărire – i-auzi ce-i poate trece prin minte! Nu. Nikita Afrikanovici nu-i din ăia. Nikita Afrikanovici propune o întâlnire la hanul lui Teliatnikov din Soleanka. Astăzi la ora opt seara. Acolo va fi mai la îndemână și pentru el, și pentru mine. Deci, pentru asta venise tovarășul Semion. Cum îl voi găsi pe Mahov? Nu va fi nevoie să-l caut: voi fi condus la el. Oamenii lui Nikita Afrikanovici mă cunosc la față. Îi voi fi prezentat așa cum se cuvine... Pușok și Dublet? De ce Pușok și Dublet? Discuția nu va fi despre ei. Discuția va fi despre sacristie. De ce dumnealui, Mahov, să aibă grija lui Pușok și a lui Dublet? Nikita Afrikanovici zice așa: singuri s-au băgat în rahat, singuri să și-l lingă. Nikita Afrikanovici nu e apărătorul lor. Nici al lui Mișa Arstavin nu e. Pe alde fluieră-vînt el nu-i vede cu ochi buni. Nikita Afrikanovici, chiar dacă nu e anarhist, are stimă față de individ ca persoană și e în relații bune și cu Uniunea tineretului anarhist. N-avem de ce să ne îndoim de el.

Tovarășul Semion vorbea despre Mahov cu aceeași venerație ca despre cneazul Kropotkin.

— Fie, spusei eu, o să ne mai gîndim.

— Gîndiți-vă, zise tînărul conducător al anarhiștilor din Hitrovka și începu să-și încheie jocul scurt.

— N-ar fi mai bine să-l ridicăm pe acest „luptător pentru popor” direct de la han, Leonid Borisovici? propuse Pavel, după ce tovarășul Semion își încheiase misiunea diplomatică și plecase, lăsînd în urma sa un miros greu de tutun ordinar, urme ude de pîslari pe dușumea și gînduri contradictorii.

Luăm vreo cincisprezece băieți din echipa operativă, înconjurăm din toate părțile localul lui Teliatnikov și-l strivim ca pe o muscă.

— Așa de tare ai s-o „strivești”, că ai să-ți rupi mâna, replică Hvoșcikov.

— Perfect adevărat, îl susținu Borin. Hanul lui Teliatnikov e un fel de ladă cu două funduri.

— Are o mulțime de ieșiri secrete, explică Hvoșcikov.

— Da, secrete. Nu întâmplător a fixat Mahov întâlnirea acolo, Leonid Borisovici; în caz de ceva, dispare sub dușumea și ia-l de unde nu-i. Am organizat câteva razii la Teliatnikov și cei care ne interesau s-au dus ca apa prin ciur. E viclean hangiul. Nu facem decât să-l speriem pe Mahov. Și apoi, ce sens are să-l arestăm acum?

— Să zicem c-ar avea, sens, ripostă Suhov.

— Care ar fi? Mahov caută întâlnirea. N-are sens, stimate Pavel Vasilievici. Arestarea lui ar complica doar situația. Însă nu strică să ne gândim la paza lui Leonid Borisovici, dacă dorește să se întâlnească cu Mahov...

Întâlnirea cu regele afaceriștilor în hanul lui Teliatnikov nu-mi surîdea. Totuși, îmi dădeam seama – Borin avea dreptate: nu era cazul să ne scape un asemenea prilej.

IV

LOCALUL LUI TELIATNIKOV SE AFLA CHIAR ÎN CENTRUL târgului Soleanka, între clădirea solidă și sumbră a asociației negustorilor, unde din aprilie o mie nouă sute șaptesprezece se instalase Comitetul uniunii de comerț și industrie și clădirea cu camere mobilate ieftine, de închiriat, a lui Erpenev. Spre deosebire de „Marele han Patrikeevski” al lui

Testov, care era renumit prin preparatele din carne de purcel, poale în brîu și cașa de Guriev, sau să zicem de hanul „Saratov”, unde clienții se dădeau în vînt după ciorba sau după mîncarea țărănească din carne sau pește, după nemaipomenitele cotlete a la Jardinière, și după formidabila pastă de icre negre de Acieuev, hanul cu cîrciumă al lui Teliatnikov nu fusese niciodată refugiul gurmanzilor. Aici se mîncea prost, ba chiar foarte prost.

Totuși, „Vițelușul”, cum îi spuneau alintător clienții fideli, nu era niciodată gol. Hanul avea avantajele lui, destul de importante.

Amatorii de jocuri pe bani puteau face, în sala mică, o partidă de pichet, bezig, vist siberian sau musca. Cui îi plăcea să se ambaleze în jocuri de hazard, se găseau parteneri pentru rams, faraon, stos și basetă. Nu erau neglijăți nici cei care apreciau anturajul damelor. Era suficient să clipești și descurcărețul ospătar îți oferea, mă rog, pe alese. Pentru toate gusturile.

Dar principalul nu consta în asta. Principalul era modestia și tăcerea servitorimii care trecuse prin multe în viață și deplina securitate de care aveau nevoie foarte mulți vizitatori. Teliatnikov își asigura clientela mai dihai decît societatea de asigurări „Ancora” de orice neplăceri și în primul rînd de întîlnirile nedorite cu poliția. În treburile clienților permanenți ai „Vițelușului” – afaceriști dubioși, escroci, achizitori de lucruri furate, trișori și vajnici spărgători zgîrciți la vorbă – Teliatnikov nu se amesteca, deși nu-i aproba cînd era nevoit să scoată corpul cuiva din cîrciumă și să-l plaseze pe furiș în Hitrovka vecină.

Cei de la poliție nu-și băgau nasul în acest local. Dacă se întîmpla totuși să și-l bage vreunul (fie că uitau să-i lase ceva în palmă, fie că în sector apărea un nou prost), clientul de soi era îndată scos prin ușa secretă de la subsol. Și nu trecea o

jumătate de oră, că el se și afla la o măsuță la hanul „Etapa”, în clădirea lui Rumeanțev, sau la Kulakovka, în localul lui Afanasi Polikarpovici Tarakanov. Bea liniștit smirnovka și rîdea cu înțeles...

— Petrecere frumoasă, în sănătatea dumneavoastră! îmi ură vesel vizitiul și trase la o parte, într-un loc unde se mai aflau cîteva sánii, iar birjarii adunați acolo discutau despre treburile lor.

În cernerea fulgilor de zăpadă, sub firma hanului se legănau, agățate în lăntuguri, o sticlă de aramă înconjurată de niște păhărele înalte de alamă și o scrumbie cu botul lat semănînd cu un rechin. Cîndva aici se bălăngănea și o imensă furculiță, dar la o beție cineva o smulsea.

Lîngă stîlpul din fontă al unui felinar, aproape contopindu-se cu el, stătea Artiuhin, ca un orfan. Puțin mai departe, sub o poartă a clădirii cu camere de închiriat, licărea țigara lui Voljanin.

Pe partea carosabilă a străzii trecu în goană o mașină, cu un singur loc, în care un domn solid stătea ghemuit sub gulerul ridicat al șubei de dihor.

De undeva, dinspre Hitrovka, se auziră niște împușcături. Prima, a doua... Dinspre clădirea cu camere de închiriat răzbeau niște voci dogite și voioase: „Ca un cîine eu mă plimb, numai că n-am zgardă! Cine-i bătut, cine-i ciomăgit? Tot eu, pezevenchiul!...”

Prin ferestrele puternic luminate de la demisol se revărsau voci de bețivi, sunete stridente de vioară și rîsetele unor femei. Ferestrele de sus aveau storurile trase, doar ici-colo răzbătea cîte o geană de lumină.

Ora opt seara, „ora crimelor”. Acum, la camera de gardă a miliției judiciare sunau alarmant telefoanele. Și după fiecare comunicare telefonică, inspectorul de serviciu nota clar în registrul de evenimente: „Pe... spinarea cadavrului de la

Cistiie Prudi, de sex masculin, s-au constatat o mulțime de tăieturi și înjunghieri de cuțit, în urma cărora a survenit moartea...” sau „Asupra cetățenei ucise prin împușcare în față nu s-au găsit niciun fel de documente. Moartea cetățenei susmenționate a survenit în urma rănirii cu o armă de foc...”

Ușa hanului se deschise cu zgomot și înăuntru se rostogoli aburul dens al gerului. Un tătar musculos, gol pînă la brîu, acoperit tot cu un tatuaj des și complicat, împreună cu un alt ins de statură mică, robust, îmbrăcat într-un suman, îl scoaseră de mîini și de picioare pe un bețiv. Balansîndu-l ca pe un buștean, îl aruncară pe un troian de zăpadă cu o crustă de lături înghețate pe el.

— E-eh, scoase un strigăt ascutit tătarul și rîse.

Izbindu-se cu șoldul de stratul de gheață, bețivul alunecă pe trotuar.

„Huligan m-am născut, huligan am să mor. Capul de-o să-mi taie, lemn mi-oi pune-n loc...” strigau la beție, în culmea veseliei, petrecăreții din clădirea cu camere de închiriat.

Întinzîndu-se ca o omidă, bețivul se ridică în patru labe. Împrăștiind din nasul spart picături de sînge pe zăpadă și clătinînd din cap, bombănea și se tînguia. Încercă să se ridice în picioare, dar căzu din nou.

— Porc afurisit! zise tătarul și-l lovi cu vîrful pîslarului în coaste. Mutră de bețiv!

Pe partea stîngă a pieptului tătarului era tatuată o spînzurătoare. De ea atîrna un om cu picioarele desfăcute. Sub el, într-un semicerc, scria: „Atîrnă, dragă, lîngă inima mea”.

Partenerul tătarului mă observase. Într-o limbă „pășărească” pe care o cunoșteam încă de la seminar, spuse:

— Uită-te la ăsta.

— Îl văd, zise tătarul.

— Parcă el e.

— El, el, confirmă tătarul.

— La Nikita Afrikanovici? mi se adresa cel scund și robust.

— La el.

— Vă așteptam, vă așteptam.

Mă ajută să mă dezbrac la garderobă și-mi scutură zăpada de pe palton și căciulă.

— Vă așteaptă Nikita Afrikanovici. O-ho, ce vă mai așteaptă!

În clipa aceea auzii ușa de la intrare izbindu-se. În han își făcură apariția Artiuhin și Voljanin.

— Pofțiți...

Tătarul mă conduse printr-o sală lungă și îngustă, plină de fum de bucătărie și de țigară. Sala zumzăia de voci, zăngănea de sunetele furculițelor și cuțitelor, clefăia, țipa, rîgîia, cînta. Pe mica estradă aranjată undeva într-un colț, un tînăr firav ce se legăna ca o pendulă, într-o bluză lungă de catifea și cu lavalieră, părea a fi un poet începător sau vreun cunoscut hoț de buzunare. Da din mîini și spunea ceva, dar nu puteai înțelege nimic din cauza gălăgiei.

Sub un ficus, un grăsan turna cu atenție în mod stupid vinul din sticlă pe capul vecinului de masă, care își vîrîse fața în farfurie.

Doi „afaceriști” se înjurau, ținîndu-se unul pe celălalt de piept. Izmenindu-se și chicotind, niște tinere cu buzele rujate și cu ochii sulemenîți, se frecau pe lîngă perete. Vagabondul din Hitrovka rodea în dinți un păhărel, pentru desfătarea publicului. Un individ descheiat la haine și stacojiu la față îl bătea pe un vagabond pe spate și striga:

— Înfulecă, amice, plătesc tot!

Mai încolo, un chel într-o tunică de ofițer cu epoletii descuși, ședea cu picioarele desfăcute și îndemna: „Hop, hop, hop!” Era pe funcție de cal: pe unul din genunchi galopa

în salturi scurte o fetiță beată de te uimea, cu fața mîzgălită de pomadă, iar pe piciorul celălalt se zgîlțîia ținîndu-se de marginea mesei o matroană grasă cu părul adus rului pe frunte deasupra sprîncenelor pensate. Se pare că bidiviul galopa de mai bine de-o verștă; țaful chel al ofițerului era plin de broboane de sudoare care i se prelingeau în șiroaie pe obraji, spre bărbia îngustă prost bărbierită: „Hop, hop, hop...”

Ofițerul incomoda trecerea. Tătarul, fără vreun efort vizibil, făcu o mișcare cu piciorul de-i tresăltă spînzurătoarea de pe pieptu-i fără păr și cu un șut dădu la o parte scaunul cu toți trei.

— Porc bețiv!

Ținîndu-se în scaun ca printr-o minune, ofițerul ridică ochii și cu o voce neașteptat de trează spuse jignit:

— Acolo – germani, aici – tătari...

— Nu te lega de Ahmetka, Petenka, te schilodește, îl luă de gît corpolenta.

— Pfui, porc bețiv! scuiță tătarul pe podeaua acoperită de rumeguș.

Mă conduse, în tăcere, pe lîngă bufet, la bucătărie, unde printre plitele încinse și fumegînde se agitau bucătari îmbujorați la față din cauza dogoarei, cu bonete murdare pe cap. Îmi arată o ușă scundă, fără să-mi spună vreun cuvînt. Mă pomenii într-un coridor semiîntunecos, intrarăm apoi în altul, mai îngust. O luarăm la dreapta și încă o dată la dreapta. Tătarul deschise o ușă capitonată cu pîslă și dădu la o parte o draperie grea.

— L-am adus, Nikita Afrikanovici.

— E în ordine. Fiți bine venit!

În cameră ardeau doar două sau trei lumînări, aruncînd o lumină slabă, difuză, pe fața unui bărbat viguros, acoperită cu o barbă creață, cu pete sure. Individul stătea pe o bancă la o masă neacoperită, pe care se aflau cîteva sticle lungi de bere

„Schanzenbaher”, dinainte de război, cu dopuri de porțelan prinse în sîrme, o carafă de smirnovka, o gustare servită pe niște farfurii întinse, căni de bere și păhărele.

Mahov se ridică alene, sprijinindu-se cu palmele de blatul mesei. Fără să se îndrepte, își aruncă privirea asupra mea. Ochii lui sfredelitori, adumbriți de smocurile dese ale sprîncenelor, dădură imediat peste Browningul meu din buzunarul lateral al hainei. Surîse.

— Dar revolverul pentru ce-i, Leonid Borisovici?

— Din obișnuință, Nikita Afrikanovici.

— Să fie doar asta. Obișnuința, deh, e obișnuință.

Altminteri revolverul n-are ce căuta aici. Celor de-aici nu le plac revolvele. Aici nici n-ai să apuci să tragi cu revolverul, ți-o iau alții înainte. Or fi oamenii de aici parlagii, dar le place totul făcut pe tăcute, fără împușcături... Aici, uite, așa e – își plimbă latul palmei expresiv peste gît și strîngînd apoi mîna pumn și-o aruncă în sus. Uite așa! Rîse încet și-și mîngîie barba.

În spatele meu scîrțîi o scîndură din podea. Mă întorsei. Tătarul se înclină ușor, rămînînd lîngă draperia trasă, neclintit ca o statuie. Mușchi încordați, dar nemișcați, ochi ca două crăpături, buze răsfrînte într-un zîmbet serafic, balonașe de salivă în colțurile gurii. În mîini, un șnur împletit din mătase pe care-l frămînta între degete.

Un singur semn din ochi să-i facă bărbosul hoțoman de la masă și haț! s-a și strîns lațul. Te taie șnurul la gît și tu nu-l poți rupe, nu poți scăpa de el, nu-l poți da jos. Lațul morții e tot mai strîns, tot mai strîns... Fără foc de armă, fără zgomot, doar un horcăit, totul pe tăcute.

Numai că minți, Nikita Afrikanovici, ministru al orașului liber Hiva. Minți. Nu pentru asta m-ai chemat aici. N-ai să faci niciun semn din ochi tătarului, asta nu-ți slujește la nimic, așa cum nu-mi e de folos mie revolverul

acum. Ești pur și simplu un hoțoman vesel, Nikita Afrikanovici.

Unii se veselesc cu votcă, alții se distrează cu lațul...

— Dar cu ăsta ce-i? dădui eu din cap spre tătar. Tot obișnuință?

— Așa s-ar zice. Dumneavoastră cu revolverul, eu cu Ahmet.

Rînji arătându-și dinții puternici.

— Dibaci băiat, nimic de zis! spusei eu.

Fiecărui om glumeț îi place când are alături pe unul capabil să-i aprecieze gluma. Mahov nu făcea excepție. Tătarul rîse și el, uitîndu-se la noi, era și el un om vesel.

— Să punem aici și-aici, și încă puțin aici și-aici! spuse Mahov și turnă votcă în păhărele. Cu un om plăcut, e plăcut să discuți. Du-te, Ahmet, îi făcu el semn tătarului. Iar pe tovarășii sticleți care s-au fofilat cu Leonid Borisovici să-i primești cum trebuie. Condu-i sus, e mai multă liniște și mai curat. Că jos, să nu-i opereze cumva matrozului, dinții de aur... Să-i hrănească în contul meu. Numai să nu se încingă la joc, sînt în timpul slujbei.

Se pare că nu degeaba Borin și Hvoșcikov aveau stimă față de acest bărbos: urmărirea, la el, era mult mai bine organizată decît la noi...

Tătarul plecă pe nesimțite, trăgînd draperia după el.

— Gardă personală?

— În limbajul nostru e un șesar. Numai că-i unul de atu... Un astfel de șesar taie și-un as.

— Sau îl sugrumă?

— Sau îl sugrumă, căzu el de acord și din nou își arătă dinții. Un singur necaz – e tătar. N-are suflet.

Se înțelege că el, Mahov, avea suflet și că, în timpul liber, cînd mai scăpa de treburi, îi acorda și lui atenție. De aceea, după cîte înțelesei din discuția ce urmă, Nikita Afrikanovici

nu se îndoia că de mult sufletul lui avea locul pregătit în rai, unde va cânta corale în societatea heruvimilor și serafimilor. Ce-i drept, nu se socotea un om fără prihana sau mucenic. Dar față de Cel de Sus se comporta cu respectul cuvenit, deși nu fără familiarisme. Spre deosebire de Dumnezeuul arhimandritului Dimitri, Dumnezeuul lui Mahov era hitrovean la fel ca și el. De aceea, Mahov se împăca bine cu Dumnezeuul lui. În tranzacțiile cu el, bărbosul nu alerga după câștig, dar se străduia să nu rămână nici în pagubă. Totul era să fie chit. Greșea – se pocăia, se dedulcea în zi de post – se ruga să fie iertat, nesocotea porunca – făcea o danie bisericii.

Cu puterea sovietică avea relații mai complicate.

— Pământul e pentru mujic, iar uzinele sînt pentru muncitori, așa e drept, spuse el ștergîndu-și cu palma spuma de bere de pe mustăți și barbă. Dar s-o nedreptățiți pe logodnica lui Hristos – biserica creștină – asta n-are rost: păcătuiți și-n fața lui Dumnezeu, și-n fața oamenilor.

Se pare că pe această temă putea vorbi timp îndelungat. Cînd schimbai însă vorba și trecui la problema care avea legătură directă cu acțiunea miliției judiciare, Mahov nu păru prea nemulțumit.

Vorba-i vorbă, iar fapta-i faptă. Tovarășul Semion l-a rugat să-l ajute și el e de acord. Respectînd puterea sovietică, pe mine personal și biserica pravoslavnică (cum, necum, dar fusese jefuită averea „logodniciei lui Hristos”) e gata să-și aducă obolul la descoperirea acelor care nesocotiseră legile dumnezeiești și muncitorești-țărănești. Nikita Afrikanovici nu se îndoiește că de bunăvoința lui va ține cont nu numai Cel de Sus, dar și puterea sovietică. Faptele bune nu rămîn fără răsplată. Dacă n-o fi așa, n-o fi: va lepăda un păcat în plus din sufletul său și atît va fi de ajuns... Dar, rămîne înțeles, de numele lui Mahov să nu pomenească nimeni, în Hiva sînt tot felul de indivizi. Acolo, Nikita Afrikanovici are mulți

prieteni-tovarăși, multora le-a făcut bine, dar se știe, nu-i poți împăca pe toți, sînt și dușmani. Așa că trebuie să înțeleg singur situația...

Cum probabil că mi-e cunoscut de acum de la Dublet și de la Pușok, pe sacristie n-au pus mîna ai noștri – o astfel de profanare, el, Nikita Afrikanovici, n-ar fi admis-o – era mîna celor din Saratov. Nume, prenume? Asta n-ar fi o problemă. Știe Nikita Afrikanovici la ce afacerist din Saratov zace prada hoților. Acest afacerist învîrtise cîndva niște treburi în Hitrovka dar rămăsese lefter, nemernicul...

Mahov vorbea fără grabă, fără să mă scape din ochii săi negri ațintiți spre mine de sub perdeaua sprîncenelor dese. Spunea totul fără înconjur, „ca la spovedanie!”

Am pus atunci, acea sinceritate emoționantă a primului ministru al pieții Hitrovka pe seama influenței anarhiștilor. Puțin mai tîrziu am înțeles că mă înșelasem. Anarhiștii n-aveau chiar atîta influență: Hiva își dusesese viața și continua să și-o ducă după vechile ei obiceiuri hoțeste. În ceea ce-l privea pe Mahov, acționa ca întotdeauna slujindu-și propriile interese. Sinceritatea lui era același „laț”. Numai că de data aceasta nu-l încredința lui Ahmet, ci mie. Nikita Afrikanovici dorea să „sugrume” cu mîinile Miliției judiciare din Moscova pe vechiul lui concurent din Saratov și pe acoliții acestuia.

Cînd ne-am luat rămas bun, hoțomanul temător de Dumnezeu făcuse un gest mare, înmîinîndu-mi două din perlele din sacristie dăruite de el – „cine nu păcătuiește?” – Lizei Tesak. (Peste cîteva zile, Kerbel le recunoștea ca fiind strasuri lucrate cu artă. Nikita Afrikanovici nu putuse nicicum să-și dezmintă firea!)

La înapoiere mă conduse același Ahmet. Dar de această dată meraserăm prin alte coridoare, ocolind sala mare a hanului. Tătarul se purtase prevenitor și delicat. Îmi ținuse cu respect paltonul, scuturînd de pe el o scamă nevăzută.

Îndoindu-se în semn de plecăciune – lacheu de casă mare, nu alta! – îmi ură drum bun.

— Poate cîndva ne vom revedea, Leonid Borisovici! Totul e la voia lui Alah...

Am ieșit din han în stradă, am tras adînc aer rece în piept și mi-am dus mîna la gît. Aveam un fular, un fular gros de lînă... L-am scos, l-am făcut ghemotoc și l-am băgat în buzunarul paltonului. Încă o dată am tras adînc aer în piept și m-am gîndit că Mahov se înșelase în privința mea: natura mă înzestrase evident cu simțul umorului.

În ziua următoare era trimisă o comunicare telegrafică la Saratov și totodată plecau acolo Borin, Voljanin și Hvoșcikov.

PREZIDIUL SOVIETULUI DE DEPUTAȚI DIN MOSCOVA.

COMISARIATUL EVIDENȚEI POPULAȚIEI.

SOVIETUL MILIȚIEI MUNCITOREȘTI-
ȚĂRĂNEȘTI DIN MOSCOVA

COMUNICARE TELEGRAFICĂ URGENTĂ, COD „A” (DISPOZIȚIA Comisariatului poporului pentru poșta și telegraful republicii și a comisarului telegrafului din Moscova)

STRICT CONFIDENȚIAL

SARATOV. PREZIDIUL SOVIETULUI DE DEPUTAȚI AL guberniei. Personal, șefului miliției judiciare a guberniei Saratov (la primirea comunicării, prezența destinatarului la aparat e obligatorie. Avertizați telegrafistul primitor asupra

păstrării secretului informației din prezenta comunicare).
 Repet: strict confidențial.

COMUNICARE

DUPĂ CUM VĂ ESTE CUNOSCUȚ DIN HOTĂRÎREA PREZIDIULUI Sovietului de deputați din Moscova, trimisă mai înainte pe adresa dumneavoastră, din comunicatul ATP (Agenția Telegrafică din Petrograd) și din înștiințarea Miliției judiciare din Moscova, la Moscova s-a comis un jaf cutezător asupra sacristiei patriarhiei din Kremlin.

Ca rezultat al acțiunilor de cercetări întreprinse de noi, s-au obținut informații despre presupușii jefuitori și tăinuitori ai obiectelor furate.

Conform acestor informații, infracțiunea este comisă de frații Priletaev, Konstantin și Dmitri, originari din comuna Iagodniie Polianî, județul Saratov, gubernia Saratov. Susnumiții sînt hoți recidiviști.

KONSTANTIN FEOKTISTOVICI PRILETAEV (zis Polikarp Ivanov, zis Konstantin Saveliev, zis Filipp Iolkin), născut în 1882. Înălțimea peste medie, umerii înguști. Părul blond, ondulat, rar și lung. Își ține capul înclinat spre umărul drept. Nasul cărnos, turtit. Mersul legănat „de om de pe mare” (în tinerețe a lucrat ca matroz pe vasele de pe Volga). Pe piept, tatuaj. În lumea infractorilor este cunoscut sub poreclele Matrozul și Deșiratul.

A fost judecat de patru ori pentru hoție, în baza articolului 1645, a articolului 1659, punctul 3 și a articolului 1654 din codul penal. Înainte de Revoluția din Februarie a executat o pedeapsă într-un batalion disciplinar. După amnistia acordată de Guvernul provizoriu a venit la Moscova,

dar n-a stat mult timp aici și a plecat la Saratov. Adresa actuală din Saratov nu e cunoscută.

DMITRI FEOKTISTOVICI PRILETAEV (zis Dmitri Filimonov) născut în 1889. Nu dispunem de semnalmentele lui Dmitri Priletaev.

Între anii 1904 și 1906 a lucrat ca hamal pe chei, în golful Ciornîi, apoi în atelierele căilor ferate Morșansk-Sîzran și Tambovsk-Saratov. A mai lucrat ca slugă la cârciuma „Edecarul de pe Volga” din Saratov, ca vânzător ambulant de țigări și curier la redacția ziarului „Saratovski listok”. A fost reținut de câteva ori pentru cercetări.

După anul 1908 a fost de două ori deferit justiției pentru furt (o dată, împreună cu fratele său mai mare), în baza articolelor 1645 și 1653 din codul penal.

Adresa din Saratov a lui Dmitri Priletaev nu e cunoscută.

Organizatorul jafului sacristiei patriarhiei din Moscova (cel care a vîndut pontul) și tăinuitorul valorilor sustrase se presupune a fi stăpînul magazinului de coloniale din strada Nemețkaia din Saratov, negustorul de breasla a treia, Saveli Ferapontovici Brovin.

În urma anchetei operative efectuate s-a stabilit că adevăratul nume de familie al lui Brovin este Ciurkin.

SAVELI NIKOLAEVICI CIURKIN, născut în anul 1870 sau 1875, dintr-o familie de mic-burghezi, a trăit la Moscova pînă în 1915, unde ținea o prăvălie cu articole de vopsitorie în piața Hitrovka, dar venitul de bază îl obținea nu din vânzare, ci din cumpărarea și revînzarea obiectelor provenite din furt.

La începutul anului 1915, fiind pus sub urmărire în baza articolului 180 din codul penal (cumpărare de obiecte provenite din furt și primirea lor în depozit), Ciurkin și-a procurat documente false și s-a ascuns de poliția judiciară, stabilindu-se în Saratov sub numele de Brovin.

În decembrie 1917, în timpul unei vizite la Moscova, Ciurkin-Brovin l-a îndemnat pe recidivistul Mișka Muhomor, care în prezent se află la Pskov, să jefuiască sacristia. Mișka Muhomor a acceptat propunerea, dar la puțin timp a fost arestat de miliția judiciară, fiind bănuț de spargerea magazinului de bijuterii de la podul Kuznețki. Atunci, Ciurkin-Brovin s-a adresat cu planul său lui Konstantin Priletaev, care l-a și pus în aplicare împreună cu fratele său Dmitri.

După datele operative ale miliției judiciare din Moscova, Konstantin Priletaev a încercat să ducă obiectele de valoare într-un loc necunoscut de noi și să vândă o parte din ele în piața Hitrovka. Neizbutind, le-a transportat la Saratov și le-a predat, total sau parțial, lui Saveli Brovin (același Saveli Ciurkin).

Pe baza celor expuse, rugăm să luați măsuri urgente pentru a stabili locul unde se află toate persoanele susmenționate, arestarea lor fără întârziere și confiscarea valorilor jefuite din sacristia patriarhiei.

Despre toate acțiunile ce veți întreprinde în legătură cu cazul în speță, rog să-mi fie telegrafiat urgent, amănunțit și strict confidențial, sub cod „A”, ținând seama că dreptul de a vă folosi de acest cod este obținut prin dispoziția Comisariatului poporului pentru poșta și telegraful republicii.

În sprijinul acțiunii privind acest caz, delegăm la Saratov, spre a fi la dispoziția dumneavoastră, o brigadă a Miliției judiciare din Moscova, compusă din inspectorul Borin, agentul de categoria întâi Voljanin și agentul de categoria a doua Hvoșcikov.

CONFIRMAȚI PRIMIREA PREZENȚEI COMUNICĂRI.

Locțiitorul președintelui Sovietului miliției muncitorești-tărănești din Moscova, Kosacevski.

COMUNICARE TELEGRAFICĂ URGENTĂ, COD „A”

(dispoziția Comisariatului poporului pentru poștă și telegraf și al prezidiului Sovietului de deputați din Saratov)

STRICT CONFIDENȚIAL

LOCȚIITORULUI PREȘEDINTELUI SOVIETULUI MILIȚIEI muncitorești-tărănești din Moscova, Kosacevski.

(La primirea comunicării e obligatorie prezența destinatarului).

ÎN CARTOTECA SERVICIULUI ANTROPOMETRIC DE PE LÎNGĂ fosta poliție de urmărire din Saratov există date despre frații Priletaev (antropometrice, dactiloscopice și, de asemenea, fotografiile sus-menționaților recidiviști).

S-au luat măsuri de urmărire a fraților Priletaev și de reținere a lor pe teritoriul guberniei Saratov. Rezultatele obținute vă vor fi telegrafiate urgent.

Negustorul de breasla a treia Saveli Ferapontovici Brovin (Saveli Nikolaevici Ciurkin) a fost arestat de noi în casa lui din strada Nemețkaia și adus la miliția judiciară, unde este reținut în celulă. Au fost percheziționate și puse sub observație casa Brovin (Ciurkin) din strada Nemețkaia, prăvălia de coloniale, ce ocupă parterul casei sus-indicate, precum și moara de apă de pe riul Terioșka (județul Hvalînsk) și presa de ulei cu abur din satul Pokrovsk, care le aparțin.

Ca rezultat al percheziției la presa de ulei, efectuate cu succes de către lucrătorii miliției judiciare din Saratov, au fost descoperite icoane cu picturi vechi și diverse obiecte de cult din argint. Brovin (Ciurkin) susține că obiectele sus-indicate sînt procurate de el, în perioade diferite de timp, de la prăvăliile cu obiecte bisericești din Moscova, Petersburg și Saratov și de la anticari. Negînd categoric complicitatea la jefuirea sacristiei patriarhiei din Moscova și faptul că i-ar cunoaște pe frații Priletaev, Brovin (Ciurkin) declară că printre obiectele confiscate la presa de ulei nu-i niciunul furat de la sacristie.

În legătură cu aceasta vă comunicăm lista, cu o scurtă descriere, a obiectelor descoperite la presa de ulei din satul Pokrovsk. Vă rugăm să faceți cunoscută această listă slujitorilor sacristiei patriarhiei din Moscova, pentru identificarea valorilor menționate.

(Urmează enumerarea și descrierea obiectelor descoperite în timpul percheziției).

ȘEFUL MILIȚIEI JUDICIARE A GUBERNIEI
Saratov, G. PRIVALOV

COMUNICARE TELEGRAFICĂ URGENTĂ, COD „A”
(dispoziția comisarului telegrafului din Moscova)

STRICT CONFIDENȚIAL

SARATOV. PREZIDIUL SOVIETULUI DE DEPUTAȚI AL

guberniei. Personal, șeful miliției judiciare a guberniei Saratov, tovarășului Privalov.

LISTA CU OBIECTELE CONFISCATE ÎN URMA PERCHEZIȚIEI, comunicată de dumneavoastră telegrafic, a fost adusă la cunoștința specialiștilor. Din descrierea succintă e greu să se tragă concluzii, categorice dacă obiectele enumerate aparțin sau nu sacristiei patriarhiei din Moscova. Cu toate acestea, se pare că unele dintre ele sînt furate din sacristie. Pentru identificare, vă comunicăm:

1. RIPIDA (OBIECT ÎN FORMĂ DE PALETĂ, FOLOSIT ÎN TIMPUL CEREMONIEI RELIGIOASE EFECTUATE DE ARHIEREI)

Ripida furată din sacristie a aparținut tatălui țarului Mihail Romanov, patriarhul Filaret. Ea reprezintă un disc de argint împodobit pe margini cu boabe de perle, cu un mîner lung ce se îngroașă spre capăt, din lemn de chiparos.

În centrul discului este reprezentată din aur aplicat, următoarea imagine: doi heruvimi cu cîte șase aripi fiecare, cu fețele aplecate deasupra chivotului cu tablele legii. Fiecare dintre heruvimi are doisprezece ochi făcuți din safire mici.

Pe marginea discului sînt gravate scene ale salvării de la polonezi a țarului Mihail de către Ivan Susanin.

Pe mînerul ripidei este încrustată în argint o imagine reprezentînd mînăstirea Ipatiev din Kostroma, unde Mihail este înștiințat de alegerea lui ca țar, scena urcării pe tron și figura unei călugărițe (probabil mama lui Mihail, exilată la mînăstire de către Boris Godunov, unde a luat numele de Marfa).

. . .

2. LUMÎNAREA DE ARGINT FIXATĂ PE UN SUPT ÎN FORMĂ DE CRUCE CU BRAȚELE ÎN T

Un obiect asemănător a fost furat din sacristia patriarhiei. A fost făcut în timpul domniei lui Ivan cel Groaznic de bijutierii de la curte în amintirea așa-numitei „minuni” – „autoaprinderea” lumînării de la mormîntul cneazului Dmitri Donskoi, din catedrala Arhanghelski din Moscova.

Pe lumînare sînt gravate chipurile lui Dmitri Donskoi, al sfîntului Serghi Radonejski, care ar fi dat cneazului binecuvîntarea pentru a porni la luptă cu Mamai, și a do, călugări, Peresvet și Oslab, de la lavra Troițe-Serghieva, trimiși de Serghi Radonejski pentru a participa la luptă. Pe lîngă acestea, în partea de jos a lumînării este reprezentată lupta corp la corp a lui Peresvet cu viteazul tătar Celibei.

Suportul lumînării este acoperit cu email combinat (cu adîncituri și cu despărțituri). Pe partea din spate e următoarea inscripție: „Lumînarea se aprinde de la sine și cu lumina cerului luminează de la o margine la alta și multe zile grăiește lumina ei, iar ceara nu-i scade. Această lumînare se află și azi în acea biserică. Mulți dintre cei cu credință capătă din ceara ceea și tămăduire capătă de diferite boli”.

Telegrafiați imediat de constatarea identității obiectelor descrise mai sus cu cele confiscate în timpul percheziției la Brovin (Ciurkin). Comunicați neîntîrziat de sosirea la Saratov a brigăzii miliției judiciare din Moscova.

LOCȚIITORUL PREȘEDINTELUI SOVIETULUI MILIȚIEI
MUNCITOREȘTI-ȚĂRĂNEȘTI, L. Kosacevski

. . .

COMUNICARE TELEGRAFICĂ URGENTĂ, COD „A”

(dispoziția Comisariatului poporului pentru poștă și telegraf și a prezidiului Sovietului de deputați al guberniei Saratov)

STRICT CONFIDENȚIAL

Locțiitorului președintelui Sovietului miliției muncitorești-tărănești, Kosacevski

A FOST EFECTUATĂ DE NOI IDENTIFICAREA RIPIDEI ȘI A lumînării de argint pe un suport în formă de cruce cu brațele în T. Ambele obiecte au fost furate din sacristia patriarhiei din Moscova, ceea ce nu mai neagă acum nici Brovin.

Ca rezultat al celui de al doilea interogatoriu luat cetățeanului Brovin (Ciurkin), acesta a recunoscut că locuiește în Saratov cu acte false din anul 1915, iar pînă la acea dată a ținut o prăvălie cu articole de vopsele la Moscova, în piața Hitrovka și se îndeletnicea cu cumpărarea și revînzarea obiectelor furate.

Continuînd să nege organizarea și participarea sa la jaful sacristiei patriarhiei din Kremlin, Brovin (Ciurkin) a recunoscut totuși că știa dinainte despre acest jaf de la frații Priletaev, cu care avea vechi legături ca infractori și că i-a promis lui Konstantin Priletaev că va tăinui și va cumpăra cele jefuite din sacristie.

După spusele lui Brovin (Ciurkin), în ultimele zile ale lunii ianuarie ale anului în curs, Konstantin Priletaev a venit la el în prăvălie și i-a povestit că, împreună cu fratele său, „curățaseră” sacristia de vreo opt puduri. Cînd Brovin (Ciurkin) i-a propus lui Konstantin să-i cumpere cele furate, acesta i-a răspuns, chipurile, că dacă el, Brovin, și-ar vinde și

propria persoană, tot n-ar putea să se achite. Konstantin Priletaev a refuzat și serviciile lui în privința păstrării valorilor (Brovin propusese să le transporte la moara sa din județul Hvalinsk). Konstantin i-a propus lui Brovin doar să mijlocească vânzarea celor furate. Brovin a fost de acord. În ziua următoare, Konstantin Priletaev i-a adus lui Brovin (Ciurkin), într-un geamantan mare, două relicvarii lucrate în stil bizantin, în care s-ar fi păstrat veșmintele lui Isus Hristos și ale Maicii Domnului aflate temporar în sacristie, un mîner de aur în formă de șarpe cu peruzea, de la toiagul unui patriarh, trei cruci de aur oferite ca distincții, ripida, lumînarea de argint pe suport în formă de cruce cu brațele în T și zece lingouri de aur în greutate totală de opt funturi.

Konstantin Priletaev apreciasse toate acestea la cincizeci de mii ruble-aur. Lui Brovin (Ciurkin) i-a promis un sfert din cîștig. Dacă va avea succes la vânzare, Konstantin Priletaev a făgăduit că-i va mai aduce și altceva. Nici adresa lui din Saratov, nici locul păstrării celor furate nu i le-a dezvăluit. Pe Dmitri Priletaev însă Brovin nu l-a mai văzut după jefuirea sacristiei și nu știe unde se află.

Interogatul a declarat că toate obiectele aduse de Konstantin Priletaev, în afară de ripidă și de lumînarea de argint, le-a vîndut la diverse persoane, dar Konstantin Priletaev n-a mai dat pe la el (banii obținuți din vânzarea celor furate au fost confiscați de noi de la Brovin).

Cu ajutorul brigăzii miliției judiciare din Moscova, sosită astăzi la Saratov, se continuă de noi urmărirea intensă a fraților Priletaev și, de asemenea, a persoanelor cărora Brovin (Ciurkin) le-a vîndut sus-menționatele valori.

Asupra mersului cercetării veți fi înștiințați zilnic prin telegraf, de mine și de șeful brigăzii miliției judiciare din Moscova, inspectorul Borin, între orele douăsprezece și una noaptea.

Şeful miliţiei judiciare a guberniei Saratov, G, Privalov

LOCTIITORULUI PREŞEDINTELUI SOVIETULUI
MILIŢIEI MUNCITOREŞTI-ŢĂRĂNEŞTI,
TOVARĂŞULUI L. B. KOSACEVSKI

VĂ FACEM CUNOSCUŢ CĂ DIN CAUZA DEFECTĂRII
cablurilor (locul şi cauza nefuncţionării vor fi descoperite),
legătura telegrafică cu Saratovul este întreruptă temporar. Vă
vom face cunoscută fără întârziere repunerea în funcţiune.

COMISARUL TELEGRAFULUI DIN MOSCOVA, IVANKOV.

CAPITOLUL AL OPTULEA. PIVNIȚA CU BRILIANTE

I

OSTAȘUL DE SERVICIU DIN GARDA ROȘIE, UN MUNCITOR bărbos, vîrstnic, îmbrăcat într-o pufoaică, mă salută ca pe o veche cunoștință.

— Comisarul telegrafului? Cine știe pe unde o mai fi! Îl vezi ba ici, ba colea. Tare-i zbuciumată slujba asta. Te sucește, te-nvîrtește... n-ai astîmpăr cu ea... Poate o fi la secția a doua?

— Ce să facem, hai să-l căutăm și dincolo, la secția a doua, îi spusei lui Artiuhin.

— Haidem și la a doua, fu el de acord.

Pe ușa capitonată cu piele neagră, era prinsă o foaie de hîrtie cu un avertisment sever scris cu cerneală roșie:

„INTRAREA CETĂȚENILOR ȘI A TOVARĂȘILOR
DIN AFARA SERVICIULUI
ESTE STRICT INTERZISĂ”.

. . .

ANUNȚUL SE ÎNCHEIA CU ȘASE SEMNE DE EXCLAMARE groase, mai precis cu cinci și jumătate, deoarece pentru al șaselea nu mai fusese loc. Artiuhin, care credea cu sfințenie în cuvîntul scris, la fel cum credea în semnele prevestitoare, se uită întrebător la mine.

— Aici nu sîntem străini, Filimon Parfentievici, spusei eu. Aici sîntem de-ai noștri.

Artiuhin mă însoțea pentru prima dată la telegraf și nu părea a fi convins de ce-i spuneam eu.

— Asta așa e, conveni el diplomatic, numai să nu iasă cu gălăgie...

— N-o să iasă, Filimon Parfentievici, îl încredințai eu. Cu atît mai mult, cu cît joi am strănutat pe stomacul gol. Și sîmbătă, la fel... Ce-o fi însemnînd asta?

Artiuhin se îmbujoră.

— Joia e pentru laude, iar sîmbăta, pentru împlinirea dorințelor...

— Ei vezi, asta e!

În secția a doua a telegrafului era liniște. Aparatele stăteau aliniate ca soldații în flanc, respectînd intervalele după regulament. Măsuțe cu clape albe și negre. Deasupra claviaturii, cefele telegrafiștilor. Învîrtindu-se pe furci, zumzăiau încet rolele cu litere și discurile netede, rotunde. Mecanismele ceasornicelor ticăiau ca la tine acasă. Din timp în timp, telegrafiștii le întorceau cu piciorul, ridicînd în sus greutăți cît pudul. Panglici albe, înguste acoperite de izvodul literelor se tîrau șerpuid. Erau comunicatele despre luptele din sudul Rusiei, despre iminența foametei, despre tifos, despre atamanul Dutov, despre confiscarea tipografiei societății Propper, despre activitatea comisiei extraordinare cu privire la descongestionarea Petrogradului...

Artiuhin încremeni lîngă o măsuță și atinse grijuliu cu degetul o panglică.

— Pînă unde a ajuns omenirea cu mintea, Leonid Borisovici!

Într-un colț îndepărtat al secției, îl zării pe comisarul telegrafului, un slăbănog hărțuit, cu pince-nez pe nasu-i stacoiu și cu degetele murdare de cerneală. Stătea lîngă o masă plină de role cu benzi și se trăgea nervos de păr, parcă ar fi verificat dacă se mai ținea bine pe cap.

Mă observă, stînd cu spatele spre mine și fără să-și întoarcă privirea, spuse:

— Nimic de la Saratov, Kosacevski. Smulse apoi din grămadă o rolă, mi-o puse în mînă. De Saratov poate fi vorba acum, ducă-se la mama dracului! Ia citește aici...

Banda era neagră de cuvinte:

„ÎNȘTIINȚARE. Azi, la ora 7 dimineața, s-a primit înștiințarea oficială despre faptul că delegația noastră de pace a semnat ieri, 3 martie, la ora 5 d.m., tratatul de pace cu Germania și cu aliații ei. Acum, delegația trebuie să se afle în drum spre Petrograd. Textul tratatului de pace va fi dat publicității imediat după întoarcerea delegației. Ratificarea, adică confirmarea definitivă a tratatului de pace, se fixează pentru 17 martie și depinde de Congresul sovietelor de deputați al muncitorilor, țăranilor și cazacilor din întreaga Rusie, care, în conformitate cu hotărîrea Comitetului Executiv Central, se întrunește la Moscova, la 12 martie.

Președintele Sovietului Comisarilor Poporului V. Ulianov (Lenin). Comisariatul Poporului.”

Citind peste umărul meu telegrama, Artiuhin îngîna mulțumit:

— Slavă Domnului! Decît o judecată dreaptă mai bine o învoială strîmbă...

Comisarul nu-l auzi. În spatele sticlelor pince-nezului, ochii plini de lacrimi arătau ca niște pete întunecoase. Fusesse cu tot sufletul alături de cei optzeci

și cinci de membri ai Comitetului Executiv Central care votaseră împotriva acceptării ultimatumului german. Telegrama era pentru el mărturia sfârșitului revoluției ruse și o lovitură dată începerii revoluției mondiale. Totul se ducea de rîpă: anii de activitate ilegală, încrederea în triumful cauzei comune, care nu-l părăsise nici în perioada de emigrare, nici în ocnă, nici în vreo celulă...

Îl înțelegeam, dar nu-l aprobam. Îi aprobam numai pe cei puternici, de cei slabi puteam avea doar milă. Dintre toate expresiile preferate ale lui Rîcealov, una îmi plăcea cel mai mult „raționalitatea scopului”. A înainta, desigur, e mai plăcut decît a te retrage. Dar adevărata călire a armatei se face numai în timpul retragerii. Anarhiștii credeau numai în bîta revoltatului, Lenin și colaboratorii săi însă, într-o armată disciplinată și bine înarmată, care urma să fie creată folosind clipele de răgaz.

— Ai o batistă?

— Ce?

Înțelegînd, își scoase pince-nez-ul, își șterse ochii cu batista și-și suflă nasul.

— Iartă-mă... Nu m-am putut stăpîni... Se liniști puțin și apoi adăugă: Congresul nu va ratifica tratatul.

— Cred că-l va ratifica. Nădăjduiesc că delegații vor sta bine cu amîndouă picioarele pe pămînt și nu vor pluti cu capul în nori.

Comisarul zîmbi strîmb și încercă să spună o vorbă de duh:

— În ceea ce te privește pe tine, Kosacevski, tu stai pe pămînt nu cu două picioare, ci cu toate patru.

— Așa e mai stabil... Dar ce-i cu Saratovul?

Dacă comisarul telegrafului ar fi știut să înjure, mi-ar fi zis cu siguranță ceva de mamă. Dar era din a patra generație de

intelectuali. De aceea, nu înjură și nu ridică tonul, ci întrebă jalnic:

— Ce-ți trebuie Saratovul, Kosacevski? Casa arde și tu...
Cui îi trebuie acum acest aur? La ce e bun?

— Hm! făcu Artiuhin contrariat.

— Aurul e armată, spusei eu.

Comisarul se trase mînios de păr, iar pe gîtul lui lung și subțire venele albastre se umflară. Telegrafistul de la aparatul de alături se uită la noi.

— Tu crezi în armata revoluționară, Kosacevski?

— Cînd va fi restabilită legătura cu Saratovul? întrebai eu.

Comisarul oftă, dădu la o parte de lîngă el maldărul de benzi și repetă obosit:

— Cînd va fi legătura?... Hai să mergem pe coridor să fumăm. Discutăm acolo...

La drept vorbind, n-aveam despre ce discuta. Comisarul telegrafului era cel mai informat om din oraș. El știa deja că președinte al Sovietului comisarilor poporului al Moscovei și al guberniei respective va fi Pokrovski și că la Petrograd, probabil, se și hotărîse să se transfere capitala republicii la Moscova. Comisarul știa cît costă pe piața liberă carnea de vacă și pantî din Tibet, cum se aplică la Ekaterinburg, monopolul de stat al chibriturilor, cîți albgardiști fuseseră împușcați la Rostov și cît aur se confiscase de la speculanții din Krasnoiarsk. Dar cînd va fi restabilită legătura cu Saratovul, nu știa. Despre asta, după părerea lui, știa numai Cel de Sus și șeful telegrafului din cadrul poștei, Cicighin.

Cel de Sus era departe, iar Cicighin alături...

— Să intrăm la el, dacă vrei...

Intrarăm. Cicighin, spre deosebire de comisar, era liniștit, blînd și radios. Pacea cu nemții îl bucura. Potrivit firii lui, era optimist. Probabil că, din cauza aceasta, se și îngrășa cu hrana sărăcăcioasă a anului o mie nouă sute optsprezece.

Ce-i drept, nici Cicighin nu știa cînd va fi restabilită legătura, dar nu se îndoia că aceasta se va face tocmai în momentul cînd voi avea eu nevoie.

— Totul va fi în deplină ordine revoluționară, tovarășe Kosacevski. Indiscutabil că legătura cu Saratovul va fi restabilită.

— Cînd?

— Repede.

— Peste o lună? Peste un an?

— Azi.

— Cînd?

— Pe la unsprezece seara, rosti răspicat Cicighin și lovi cu palma umflată în masă, punînd astfel punct.

— Ei, mă îndoiesc să fie pe la unsprezece... rosti neîncrezător comisarul.

— Pe la unsprezece, repetă Cicighin.

— Precis?

Ochii lui Cicighin se rotunjiră, vrînd să exprime conștiința datoriei, a responsabilității.

— E cuvîntul unui vechi revoluționar.

În acest vechi revoluționar, Cicighin se vedea pe sine. Comisarul telegrafului îmi povestise că, mai demult, cu vreo douăzeci de ani în urmă, în timpul unor tulburări studențești, pe Cicighin, pe atunci încă student, îl pocnise un gardian peste nas de-l umpluse de sînge. Și deși acest episod nu devenise o pagină de aur a cărții despre mișcarea revoluționară rusă, lui Cicighin îi plăcea să amintească de el.

— Veniți la telegraf în jurul orei unsprezece, tovarășe Kosacevski, veți vorbi cu Saratovul, spuse Cicighin și cu palma își frecă nasul, acea jertfă mărunță a vechiului regim.

— Totuși, înainte de a reveni, sună-mă la telefon, Kosacevski, spuse comisarul, după ce părăsirăm cabinetul

„vechiului revoluționar”. Mă îndoiesc că legătura va fi restabilită azi.

— Așa o fi, îl susținu Artiuhin, pe care cuvintele lui Cicighin nu-l impresionaseră. Cum e vorba: de la zisă pîn-la faptă tot mai este o bucată. Și apoi, adesea una adăstăm și alta întîmpinăm...

— Așa, așa, zîmbi comisarul. Glasul poporului.

Dar se înșelaseră: legătura s-a restabilit către unsprezece seara. E adevărat, nu în ziua aceea, ci peste o săptămînă...

Pînă la miliția judiciară, aflată la poarta Petrov, ne-am întors pe jos.

Magistrala care înconjura centrul te impresiona prin puritatea zăpezii necălcate de picior de om și prin pustietatea ei. Numai spre piața Truba mișunau niște umbre: schimbau ceva, vindeau ceva, cumpărau ceva... Ciori răgușite și obosite, de parcă ar fi fost după o beție, croncăneau pe crengi...

Oare congresul extraordinar va ratifica tratatul de la Brest? La această întrebare nu puteam răspunde cu toată certitudinea. Prea era totul instabil, nesigur. Pînă și zăpada de sub picioare se împrăștia ușor...

— Leonid Borisovici, Leonid Borisovici! mi se adresă Artiuhin.

— Da?

— Cum vine asta, Leonid Borisovici, să dai toate cele treizeci de milioane, pînă la ultima copeică, pentru arme și obiele?

Înțelesei după ton că nu aproba proiectul meu. Artiuhin era un țăran gospodar și știa că dacă se mai scormonea în depozitele militare se mai puteau găsi nu numai o sută de mii de arme.

Armamentul nu-i carne și nici slănină: pe la o mie nouă sute optsprezece, armele nu mai erau la preț. În Suhariovka,

pe patru funturi de slănină puteai lua cel mai bun revolver. Pînă și o pușcă mitralieră puteai obține pe nimica toată...

— Poate nu treizeci, dar douăzeci și nouă de milioane vom fi nevoiți să cheltuim pentru echiparea armatei, glumii eu.

— Ia te uită!

Artiuhin rămase un timp pe gînduri.

— Dar un milion pentru ce e?

— Pentru atîtea alte necesități.

— Pentru care?

— O, cîte nu sînt! De exemplu, pentru dinții de aur ai ostașilor care s-au remarcat în luptă...

Împotmolindu-se în zăpadă, Filimon se opri și zise:

— Hm, mă luați peste picior?

Rîzînd, scutură un copac. De sus căzu o zăpadă mărunță ca făina de grîu de prima calitate. Și-mi adusei aminte că, a doua zi, din ordinul lui Rîcealov, urma să se dea cîte un funt de făină de secară lucrătorilor miliției judiciare drept recompensă pentru lichidarea a patru bande înarmate.

II

ACUM, ÎN FIECARE ZI, FIX LA ORA DOUĂ, ÎN CABINETUL MEU suna telefonul: Rîcealov se interesa de comunicările din Saratov.

Ce se întîmplă acolo? Nimic nu mi-a displicut mai mult în viață ca incertitudinea. Dar tot începutul are un sfîrșit.

...La bătaia discretă în geamul ușii camerei noastre de la hotel, primul s-a trezit de data aceasta Filimon, și nu eu.

— Leonid Borisovici, mă scutură el de umăr. Curierul, Leonid Borisovici...

În cameră era o lumină neobișnuit de puternică. Nu reușeam nicicum să-mi revin din buimăceala somnului. Becurile lustrei ba se strîngeau într-un punct puternic luminat, ba se revărsau într-o pată galbenă, tulbure.

— Curierul? Care curier?

— De la Administrația locală a căilor ferate din Kazan, auzii o voce subțire. Lîngă patul meu stătea un băiețandru în pufoaică, cu o căciulă de blană de iepure cu clape pentru urechi și cu o panglică roșie.

— E pentru dumneavoastră, spuse vinovat Artiuhin. Personal pentru dumneavoastră.

— Depeșă urgentă, zise clar și răspicat băiatul și-mi întinse un plic îngust, albăstrui, cu vechiul vultur bicefal sub coroana imperială, acel vultur care trecuse peste două revoluții.

Mă ridicai în capul oaselor și-mi lăsaî picioarele pe dușumea. Artiuhin îmi puse pe umeri o șubă scurtă: în cameră era frig.

În plic era nu o depeșă, ci un bilet scris la repezeală de către comisarul Administrației locale a căilor ferate Moscova-Kazan. Îmi scria că vorbise prin fir direct cu șeful serviciului din Reazan. Acolo sosise de la Saratov echipa specială a miliției judiciare din Moscova. Ducea o încărcătură valoroasă (aceste două cuvinte erau subliniate), însoțită de o escortă din Saratov, formată din patru ostași ai Gărzii roșii. După indicația comisarului, serviciul de mișcare din Reazan pusese la dispoziția echipei și a escortei care însoțea încărcătura (cuvîntul „încărcătură” era din nou subliniat gros) un vagon special Pullman, care a fost anexat la trenul expres ce pleca peste zece minute spre Moscova. Șeful echipei, tovarășul Borin, îl rugase pe comisar să mă înștiințeze imediat. De asemenea, ruga ca echipa plecată din Reazan să fie întâmpinată la sosire...

Oare acest bilet însemna încheierea cazului privind jefuirea sacristiei patriarhiei?

Artiuhin se uită întrebător la mine.

— Se pare că sosesc obielele pentru armata, Filimon Parfentievici...

Aflînd despre sosirea curierului la hotel cu mașina comisarului, îl rugai să mă aștepte. Aprinsei o țigară și începui să mă îmbrac repede. Uitîndu-se la mine, Artiuhin se grăbi și el și se aplecă după cizmele lui îmblănite.

— Aici e mai rău ca în slujba țarului, își vărsă năduful Filimon, căscînd și gîfîind, după ce coborîrăm toți trei în vestibulul hotelului. Nici ziua, nici noaptea n-ai tihnă.

— Ai să te sature și de dormit, Filimon Parfentievici.

— Ce, de mine-i vorba? Zic doar așa, că noaptea-i dată pentru somn.

Se înțelege că Artiuhin avea dreptate. Dar ce poți face?

Cu automobilul comisarului am trecut mai întîi pe la administrația căilor ferate, apoi pe la Sovietul de deputați, iar după aceea ne-am îndreptat spre miliția judiciară, unde ne și aștepta Pavel Suhov.

...Trenul expres de Reazan sosise exact după orar, pare-se pentru prima și ultima dată în tot anul 1918. Eram uimit de acest fapt, nu numai eu ci și impiegatul de mișcare, care îmi telefonase că trenul era deja tras la peron.

La o jumătate de oră după ce am agățat receptorul în furcă, terminînd convorbirea, în curtea miliției judiciare intrau două automobile: „Peugeot”-ul miliției, cu ostașii din Garda roșie, și „Daimlerul” Sovietului de deputați, în care se aflau Borin și Voljanin (Hvoșcikov, după cum am aflat, rămăsese deocamdată la Saratov), în urma automobilelor intrară pe porți sâniile cu băieții din echipa operativă.

— Coboară pînzele, coboară pînzele, frățioare! strigă

Voljanin către șofer și se ridică în picioare, în văzul tuturor lucrătorilor miliției judiciare adunați acolo.

„Daimlerul”, făcînd un semicerc și patinînd cu roțile pe gheață, se apropie de prag.

Nedeschizînd portierele mașinii, Voljanin sări semet peste ele.

— Am sosit, tovarășe Kosacevski!...

— Bănuiesc.

Matrozul avea un aspect belicos și pitoresc. Sub scurta de blană descheiată, rătăcită la el din zestrea Romanovilor, de după marginea maioului ieșea la iveală desenul tatuajului, iar căciula dată pe ceafă i se ținea pe cap prin cine știe ce minune. Deasupra sprîncenelor scurte, în continuă mișcare, un ciuf îi căzuse oblic pe frunte. Numeroase curele noi-nouțe scîrțiau pe el la fiecă mișcare, de parcă ar fi fost roțile neunse ale unei căruțe. Pe șolduri avea două Mausere în tocuri de lemn. Și ochii îi străluceau și dinții îi străluceau...

Voljanin scoase din automobil sacul de piele plumbuit, îl aruncă în sus, îl prinse și-l aruncă din nou ostașului din Garda roșie care stătea în prag.

— Descărcați, fraților!

— Nu te grăbi, Voljanin, zise reținut Borin.

Împiedicîndu-se în poalele șubei, Borin ieși din „Daimler”, mă salută oficial ca întotdeauna și mă întrebă unde să ducă valorile.

— Deocamdată în cabinetul lui Dubovițki, Piotr Petrovici, iar apoi vom vedea. Dubovițki și Rîcealov vor veni îndată. E mare averea?

— Cum să vă spun? Zimbi și bărbița îi săltă voios. Pentru noi amîndoi ar fi de ajuns pînă la sfîrșitul vieții.

Își deschise servieta cu monogramă, mărturie materială a prieteniei manifestate de foștii colegi de serviciu. Ca să-și mențină echilibrul, își îndepărtă picioarele încălțate în niște

galoși vechi și demodați și scoase un pachet cusut cu ață.

Explică:

— Formalitățile vechiului regim. Bătînd în plic cu unghia lungă a degetului unei mîini foarte îngrijite, spuse: Descrierea detaliată a celor confiscate. Împachetate în șase saci de piele și trei cufere plumbuite.

De el se apropie Pavel Suhov.

— Bun sosit și felicitări pentru succes, Piotr Petrovici!

— Mulțumesc, numai că, permiteți-mi să vă spun, vă cam grăbiți cu felicitările. Mai e încă de lucru să ajungă pentru toți. Da, da.

Lăsîndu-i pe Suhov și pe Voljanin să supravegheze descărcarea, intrai cu Borin la mine în birou.

Aici aflai principalele peripeții ale odiseii din Saratov.

După ce fuseseră recunoscute ripida și lumînarea de argint, Ciurkin, un om, după părerea lui Borin, deloc prost și cu ceva experiență în relațiile cu reprezentanții legii, își schimbase brusc tactica. Își dăduse seama că a tăgădui e nu numai lipsit de sens, dar și periculos, nu ar putea decît să-i agraveze situația. „Recunoaștere sinceră”? Cam puțin. În schimb, acordarea unui sprijin activ în căutarea celor furate va fi luată în seamă. Afară de asta, pe Ciurkin, ca și pe Mahov, îl îmboldea ura față de concurenții care-i smulseseră de la gură o bucată atît de succulentă. Nu știa adresa lui Konstantin Priletaev, în schimb avea unele cunoștințe printre afaceriștii din Saratov care puteau să-l ajute pe Priletaev să valorifice cele furate: cumpărînd ei sau găsind cumpărători potriviți. Ciurkin numise doisprezece inși. Trei lipseau din Saratov. După ceilalți, Borin, împreună cu șeful miliției judiciare din Saratov, instituiseră, atît cît fusese posibil, urmărirea. Luaseră sub control locurile preferate de ei: înghesuiala de lîngă port, restaurantele, piața și cîrciumile.

A doua zi seara, la restaurantul „Tovărășia” din strada

Alexandrovskaja, un lucrător al miliției din Saratov îi reținuse pe Pavel Voldîrev și Valentina Sazonova, care după spusele lui Ciurkin, îi cunoșteau de mult pe frații Priletaev. Voldîrev fusese de două ori condamnat pentru cumpărare de obiecte provenite din furt. După spargerea de la muzeul Radișcev, care făcuse atîta vîlvă, se găsiseră la el, în podul casei, cîteva pînze ale unor cunoscuți pictori ruși. În cartoteca fostului serviciu antropometric de pe lîngă fosta poliție judiciară, existau informații detaliate despre el. Și Sazonova, concubina lui Voldîrev, avea cazier.

La restaurantul „Tovărășia”, cei doi oferiseră niște lingouri de aur unui negustor din Samarsk, pe nume Gorlov, sosit în Saratov cu niște treburi. Acesta nu apucase să le cumpere...

La percheziția de la domiciliul Sazonovei se găsiseră șase lingouri, iar în locuința concubinelui ei, încă opt. După ce la început încercaseră să nege, cei doi mărturisiseră – mai întîi Sazonova, apoi și Voldîrev – că aurul le fusese dat spre vînzare de Matroz, adică de Konstantin Priletaev. Acesta le promisese un comision de douăzeci și cinci de procente. De unde avea Matrozul aurul nu puteau ști, el nu le spusese, iar ei nu-l întrebaseră. Nu cunoșteau nici unde și la cine stătea Matrozul.

Borin efectuase o confruntare între Ciurkin și cei reținuți.

Arestarea lui Ciurkin, care în lumea infractorilor din Saratov avea aproximativ aceeași poziție ca a lui Mahov la Moscova, nu putea să nu producă impresie. Ba se mai și aflase că Ciurkin recunoscuse totul și că se străduia cît îi era în putință să sprijine ancheta miliției judiciare. Pe scurt, Sazonova își „precizase” declarațiile: adresa Matrozului n-o știa dar se înțeleseseră ca a doua zi să se întâlnească amîndoi cu el într-un loc stabilit... În ce loc? La cîrciuma „Edecarul de pe Volga”.

Cîrciuma fusese pusă sub observare. Konstantin Priletaev

sosise la timp la întâlnire. Îl arestaseră fără niciun fel de probleme.

Se constatare că el locuia în Saratov sub numele de Samarin pe strada Rojdestvenskaia nr. 6. (buletinul și-l procurase la Moscova, în Suhariovka). Aici, într-o sobă de teracotă înzidită, mascată cu tapet, se descoperise cea mai mare parte a valorilor furate. Se mai recuperase câte ceva și de la cumpărători și mijlocitori, dar încă nu totul. Acum, de aceasta se ocupa Hvoșcikov, rămas la Saratov, împreună cu miliția locală. Probabil că totul va fi în regulă, sau aproape în regulă.

— De ce ați spus că Suhov s-a grăbit cu felicitările? îl întrerupsei pe Borin. Dar nici n-apucă să-mi răspundă, că în cameră intră Artiuhin să raporteze că sosise mașina tovarășului Rîcealov.

III

DE OBICEI, ÎN CABINETUL ȘEFULUI MILIȚIEI JUDICIARE DIN Moscova mirosea a parfum bărbătesc „Atkinson” și a tutun de bună calitate. Acum, la acest miros persistent se alăturase un altul, cel al sălii în care se prepara mirul. În aroma densă de smirnă și tămâie se împleteau în mod ciudat unde fine, abia perceptibile, ale miresmelor de balsam peruan, busuioc, sandarac, ulei de trandafir, mîna-Maiciei-Domnuiui, portocal amar și rădăcină de ghimber. Acest miros neobișnuit pentru miliția judiciară era emanat de vasele din argint, artistic lucrate, pentru păstrarea mirului, a aceluiași mir cu care biserica îi unsese ca țari pe Ivan cel Groaznic, pe Fiodor, pe Boris Godunov, pe Șuiski, pe Mihail Romanov... „Ungerea cu mir la încoronare este momentul culminant al acestei

ceremonii religioase, ne spunea la seminar, dîndu-și umil ochii peste cap, părintele cu barba roșie, Afanasi. Atunci i se ung suveranului fruntea luminoasă, ochii senini, buzele, nările, urechile, pieptul în care bate inima lui pentru fericirea poporului și mîinile în care-i este dat să țină cu tărie sceptrul și puterea marelui stat multinațional al Rusiei...”

Părintele cu barba roșie era un delator și un sadic. Într-una din nopți, noi l-am pîndit pe stradă, i-am pus un sac în cap și l-am bătut măr. Aceasta a fost, poate, cea mai plăcută amintire din toți anii petrecuți la seminar. Nici chiar Boris Godunov, cînd a primit coroana mult așteptată, nu încercase, probabil, o satisfacție atît de mare ca cea simțită de mine în noaptea aceea. Și tot părintelui Afanasi îi datorez prima mea reușită în formularea unui manifest. Scriind despre asupritori și tirani, aveam mereu în față chipul lui odios, cu barba roșie și cu o vînație sub ochi...

— Aceste vase pentru mir și casete sînt de la catedrala Uspenski, îmi explică Pavel Suhov. Le-am rînduit aici cu mîgală, împreună cu Voljanin...

Toate cele aduse de la Saratov fuseseră de acum aranjate într-o anumită ordine.

Lîngă ușă, pe o masă ovală se aflau: lumînarea de argint și ripida lui Filaret; o grămadă de cruci, de forme și mărimi diferite, fie acordate ca distincții, fie din cele purtate sub cămașă, engolpioane mari, cu golul interior special lucrat pentru a păstra relicve, cruciulițe-ancoră, cu brațele despicate la vîrf – unele turnate, altele cizelate, cu email și aur, cu scînteii de pietre prețioase. Tot acolo mai erau și niște vechi cățui ovale, cu mînere de lemn îmbrăcate în argint; cădelnițe de pe timpul lui Nikon, cu lăntușe masive de lungimea unui arșin; dichere de argint, sfeșnice cu două lumînări pentru slujbele arhierilor, casete, lingouri de aur; mînerul cîrjei patriarhale încrustat din abundență cu peruzele. Se mai afla o

grămăjoară de clopoței de aur, turtiți, care fuseseră descuși de frații Priletaev de pe sacose și mantii. Ușori, aproape fără greutate, cizelați cu măiestrie ca din petale, aceștia aminteau într-adevăr de florile de câmp, care după legendă, îl fermecaseră cândva pe episcopul Pavlin și-i treziseră ideea de a împodobi cu clopote lăcașurile creștinești.

Fusese acoperit complet și biroul de lucru al lui Dubovițki. Aici, Suhov și Voljanin așezaseră „vasele sfinte ale bisericii creștine de care nu numai mireanului, dar și clerului, cu funcții mai mici, nu-i e îngăduit să se atingă”.

Potirele de aur din timpul lui Valentinian al III-lea, cu inscripții în greaca veche, se lungeau spre înălțimi, răsfrîngîndu-și marginile, ca trompetele arhanghelilor; micile talere pe suporturi – discoase, reprezentînd, potrivit simbolicii bisericești, ieslea în care s-a născut Hristos și mormîntul în care i-a fost așezat trupul – reflectau argintul patinat de vreme; acoperămintele-stea ale discurilor cu împărtășanie își arcuiau brusc, în cruce, benzile de argint și aur, împodobite pe margini cu perle, bob lîngă bob. Urmau vasele pentru păstrarea mirului și casetele de la catedrala Uspenski, asupra cărora îmi atrăsese atenția Pavel Suhov; vreo cincisprezece lingurițe de aur, cu căușul emailat și cu coada în cruce, folosite pentru împărtășanie încă de pe vremea lui Ioan Gură de Aur, precum și alte asemenea lingurițe din secolele al paisprezecelea, al doisprezecelea și al unsprezecelea.

Pe vulturașul arhieresc, un covoraș mic, rotund și uzat, cu imaginea unui vultur planînd deasupra orașului păcătos – ce le-o fi trebuit Priletaevilor așa ceva? – erau așezate niște candelă din aur și argint, alungite sau reprezentînd un miel, o cruce, pe bunul păstor, o navă...

— E ceva de văzut, nu? mă întrebă nu fără mîndrie Suhov, principalul organizator al acestei expoziții.

Priveliștea, ce-i drept, era impresionantă. În clipa aceea,

deschizînd ușa, Dubovițki încremeni în prag. Așa ceva nu-și putuse închipui.

— Extraordinar! spuse el privind spre mese. Aici fiecare obiect aduce aminte de veacuri apuse și adăugă apoi pe un ton de parcă se pregătea să ne uluiască pe toți cu profunzimea gândirii sale: Da, de veacuri... Și acest miros de smirnă...

— O miroznă tare plăcută, îl susținu binevoitor Artiuhin.

— Vă place?

— Îmi place foarte mult, încă din copilărie, îl încredință Filimon, apoi adăugă cu o voce absolut lumească: Înălțimea sa imperială, sîngerosul țar Nikolai Aleksandrovici și consoarta sa tot pentru smirnă și tămîie aveau preferință.

— Da? făcu Dubovițki, ca să spună și el ceva.

— Tare le mai plăcea, întări Filimon. De intrai, bunăoară, la garderoba dumnealor sau în salon te izbea în nări un miros, ca în biserică...

Ca întotdeauna în cazuri asemănătoare, cînd Artiuhin își depăna firul amintirilor de la Tobolsk, Dubovițki prefera să nu continue discuția. Îi era puțin frică de Filimon, care pentru el era un fel de sfînx al Siberiei, un sfînx al său, al Rusiei, și de aceea și mai de neînțeles decît cel care de veacuri se pîrjolește sub razele dogoritoare ale soarelui exotic.

Artiuhin era dispus să-și continue amintirile, dar Dubovițki ajunsese de acum la celălalt capăt al cabinetului și după căldura cu care îi felicita pe Borin și Voljanin, se simțea că era foarte impresionat, chiar uluit de cele văzute.

Spre deosebire de el, Rîcealov, slab și adus de spate, era și mai reținut, cu un aer mai preocupat ca de obicei, îmi amintea de un bătrîn expert în evaluări de la anticariat, care văzuse prea multe ca să-i mai poți trezi mirarea cu ceva. De toate era sătul, totul îi era banal... Măiestria execuției? Stilul? Armonia formelor? Expresivitatea? Pentru expert astea nu înseamnă emoții, ci ruble. Armonia formelor va cîntări o

rublă, două, pentru expresivitate se mai poate adăuga o hîrtiuță de zece ruble... cît privește stilul... Nu, tăicuțele, glumești! Ludovic al XVI-lea nu-i la modă. Ce mai! Azi doar vreun negustoraș ar mai putea fi amator – și atunci să zici mulțumesc. Cu Ludovic nu-ți crești prețul, îl scazi... M-ar bucura să cedez ceva, dar nu pot: jupînul îmi taie capul, am un jupîn tare sever. Nu, nu. Nu mă ruga. De ce să te amărăști degeaba? Asta e, dragul meu!

Rîcealov era vizibil absorbit de gînduri, iar în privirea lui concentrată citeai licărul bilelor albe și negre mișcîndu-se pe abacul contabilului. Țac-țac, țac-țac...

— Vreo șase, șapte milioane? îl întrebă pe Borin pe un ton atît de firesc, de parcă cu sume mai mici nu i se mai întîmplase să aibă de-a face vreodată.

Borin înclină ușor din cap, cu amabilitate.

— Aveți perfectă dreptate. Experții de la Saratov le-au evaluat la șase milioane și jumătate, la șase milioane șapte sute de mii de ruble-aur.

Mă uitai mirat spre Borin. Cu toate că nu terminasem discuția despre operația de la Saratov, rămăsesem cu impresia că se găsisese dacă nu chiar totul, atunci aproape totul din ce s-a furat. Și erau aici... Cădelnițe, cățui, dichere, potire, discose, relicvarii. E drept că nu apucasem încă să văd pietrele prețioase și alte obiecte dar... Îmi aruncau privirea prin cabinet. Din păcate, obiectele de valoare ocupau numai două mese. Acolo unde se aflau reprezentanții Sovietului de deputați, veniți odată cu Rîcealov, și lucrătorii miliției judiciare nu era nimic. În felul acesta...

— În felul acesta, rosti plictisit Rîcealov, dintre cele furate mai lipsesc deocamdată: ferecăturile evangheliei din secolul al XII-lea; chivotul din secolul al XV-lea; mitra patriarhului Nikon; engolpioane, printre care și cel din smarald și cel din spinel; potirul din onix cu rubine; cele patru mînere de toiege

și podoabele de pe mitrele patriarhilor; steaua Ekaterinei a II-a; crucea lui Petru cel Mare acordată ca distincție; cățuia cneazului Menșikov și altele. Sînt foarte puține perle și pietre prețioase. Aruncă o privire spre Borin, iar acesta dădu alene din cap. Nu s-au găsit, de asemenea, nici pietrele prețioase mari, care au un nume și reprezintă cea mai mare valoare din tot ce s-a furat: safirul „Schimnicul”...

— Sternsafirul „Schimnicul”, îl corectă Suhov pe Rîcealov și enumeră repede: briliantul roșu „Ioan Gură de Aur”, smaraldul „Sfîntul Andrei”, briliantul albastru „Patriarhul”, alexandritul „Țareviciul”, briliantele incolore „Lacrima Maicii Domnului”, „Demidov”, „Cneazul Potemkin”, rubin-onixul „Prealuminatul”, perlele paragon...

— Așa, așa, întări Rîcealov. Despre valorile pe care le păstra baronul Messmer la sacristie nici nu mai vorbesc. De aceea, trebuie să se considere că lucrătorii miliției judiciare și-au îndeplinit datoria față de revoluție numai pe sfert... Așa-i, Kosacevski?

— Reiese că așa-i.

— Iar acum, o întrebare esențială, spuse Rîcealov, cînd intrarăm împreună cu Borin în cabinetul meu. Din cîte am înțeles, din gubernia Saratov s-a recuperat aproape tot. Ce valoare pot avea bunurile bisericești pe care le-ar mai aduce Hvoșcikov de acolo?

Stînd modest în colțul de lîngă dulap, Borin spuse:

— Dacă Hvoșcikov va izbuti să-i găsească pe toți cumpărătorii, atunci poate s-ar aduna vreo sută, o sută cincizeci de mii.

— O sută, o sută cincizeci... E o nimica toată, zise Rîcealov și, observînd zîmbetul meu, zîmbi și el. Se înțelege că totul e relativ. Dar, în comparație cu întreaga valoare a celor furate...

— Înțeleg.

Rîcealov îl invită pe Borin să ia loc la masă.

— Altfel, e greu să ajungă omul pînă la dumneavoastră, Piotr Petrovici... După cîte am înțeles, n-ați terminat încă discuția cu Kosacevski, așa că întrebarea mea esențială se adresează dumneavoastră. Numai totul fără ocolișuri...

Barbișonul lui Borin se ridică în față ca o lance.

— Permiteți-mi să vă previn că nu sînt obișnuit altfel.

— Bine, bine, se crispă Rîcealov. Nu la asta m-am referit. Aveți măcar vreo informație unde trebuie căutate mai departe cele jefuite?

— Am.

În sinea mea, zisei vreo două: comisarului Ivankov, lui Cicighin, șeful secției telegraf din Moscova și acelui necunoscut din vina căruia fusese întreruptă legătura cu Saratovul.

— Konstantin Priletaev, continuă Borin, susține că partea esențială a celor furate, tot ce ați binevoit a enumera, se află la fratele său, Dmitri. Și asta pare să fie adevărat.

— Dar Dmitri Priletaev nu-i în Saratov?

— Nu, nu-i în Saratov. Dmitri Priletaev e aici, spuse Borin liniștit, ca și cum asta ar fi fost de la sine înțeles.

— În Moscova? Prin paloarea obrajilor supti ai lui Rîcealov își făcură apariția pete rozalii. La așa ceva nu se așteptase. Ca și mine, de altfel.

— Nu chiar în Moscova, ci-n apropiere, la Kraskovo. E în vila Belinilor, explică Borin. Nikita Afrikanovici Mahov n-avea informații precise. Dealfel, e și de înțeles: Priletaevii se temeau de el și, îmi permit să spun, nu fără temei. După cum s-a dovedit, Priletaevii au închiriat din timp vila, încă înainte de jefuirea sacristiei patriarhiei. Tot atunci au închiriat și un apartament nu departe de Kalanciovka, mai aproape de gară. Din acest apartament au transportat, puțin cîte puțin, la vilă toate obiectele de valoare.

— V-a spus Priletaev unde se păstrează în vilă lucrurile furate?

— Sigur că da. Cum se spune, cînd ți-ai pierdut capul nu mai plîngi după păr. La interogatoriu, Priletaev a declarat că lucrurile furate se află în pivniță, la subsol. Acolo, într-un colț, trebuie să fie un butoi de douăsprezece vedre, pentru murat varză...

— În comparație cu Mona Lisa, tezaurul bisericii pravoslavnice a avut noroc, spusei eu. În vremurile de azi, varza murată e o valoare...

— Și nu mică, completă Borin.

Rîcealov se uită la noi nemulțumit.

— Dar ce amestec are aici Mona Lisa?

— Niciunul. Numai că veni vorba.

— Așa că, reluă Borin, dacă Konstantin Priletaev n-a mințit și fratele lui mai mic nu s-a mutat încă de la vilă, atunci...

Nu-și termină fraza, dar și așa totul era clar.

După cîteva ore ne convingeam că Konstantin nu mințise și că fratele lui rămăsese la vilă...

RAPORTUL

INSPECTORULUI MILIȚIEI JUDICIARE A
MOSCOVEI,

P. P. BORIN,

CĂTRE LOCTIITORUL PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI DIN MOSCOVA,
L. B. KOSACEVSKI

DUPĂ CUM AM AVUT ONOAREA SĂ VĂ ADUC LA CUNOȘTINȚĂ

verbal, la sosirea echipei miliției judiciare la vila Belinilor din Kraskovo, clădirea respectivă era sigilată.

Prezent la sosirea noastră, rîndașul secției din Kraskovo a Asociației proprietarilor de vile, cetățeanul Atalîkov, a explicat că vila respectivă a fost sigilată de Sovietul local de deputați la solicitarea lucrătorilor miliției din Bronniți veniți în ajun la Kraskovo, fiind informați de el, de Atalîkov, despre sinuciderea prin spînzurare a cetățeanului Ișaev, chiriașul vilei.

După chestionarea lui Atalîkov am plecat neîntîrziat la Bronniți.

Inspectorul Nozdreak de la secția judiciară a miliției județene din Bronniți ne-a pus la dispoziție, mie, lui Suhov și lui Voljanin, procesele-verbale și celelalte acte întocmite, din care reieșea că defunctul și-a pus capăt zilelor prin spînzurare, folosind în acest scop frîul din funie care se afla în lada din vestibul, împreună cu alte lucruri vechi și inutile. Ișaev s-a spînzurat în salon, legînd ștreangul de cîrligul pentru lustră fixat în grinda tavanului. Primul care l-a văzut prin geam pe spînzurat a fost cetățeanul amintit de mine, Atalîkov, care în fiecare săptămînă curăța zăpada de pe cărarea ce duce spre intrarea în vilă. Tot el a telefonat ofițerului de serviciu de la miliția județeană.

Cercetarea exterioară a cadavrului și îmi permit să spun, extrem de superficială – s-a efectuat la locul faptei, în salonul vilei, în prezența martorilor, de inspectorul Nozdreak, milițianul Pivovarov și doctorul Trusanov, de la spitalul zemstvei. După aceea, cadavrul a fost dus la Bronniți și depus la morgă.

Bazîndu-se pe caracterul petelor de pe corp (de gradul trei), pe rigiditatea corpului nu suficient de pronunțată, care de obicei se menține cel mult două-trei zile și pe lista indiciilor de descompunere care apar spre sfîrșitul zilei a treia

sau a patra), Trusanov a dedus că moartea lui Ișaev s-a petrecut cu două-trei zile înaintea sosirii lucrătorilor miliției, concluzie confirmată și de profesorul Serebrovski. Moartea a survenit ca urmare a asfixierii (sufocării). Faptul în sine al sinuciderii n-a provocat îndoieli nici doctorului, nici lucrătorilor miliției județene. Ușa salonului a fost găsită încuiată cu cheia pe dinăuntru, iar pe corp, după părerea medicului, sînt numai leziuni pricinuite de ștreang și de mișcările agonice ale spînzuratului. Din aceste motive, corpul lui Ișaev n-a fost supus autopsiei.

Împreună cu agenții care m-au însoțit, Suhov și Voljanin, am vizitat morga unde am efectuat a doua examinare a corpului și dactiloscopia lui.

Confruntînd fotografiile lui Dmitri Priletaev aduse de la Saratov și mai ales amprente digitale și datele antropometrice, s-a stabilit de către noi că omul descoperit mort în vila Betinilor, unde locuia sub numele de Ișaev, este una și aceeași persoană cu Dmitri Priletaev.

A doua examinare a corpului a scos în evidență și un alt aspect demn de remarcat. După afirmația inspectorului Nozdreak de la secția judiciară a miliției județene, cuprinsă în procesul-verbal anexat, nodul ștreangului din care a fost scos Dmitri Priletaev (ștreangul ca atare nu s-a păstrat și n-a fost anexat la dosar) era de o factură complicată și cu multe răsucituri. Într-adevăr, pe gîtul defunctului existau cîteva urme de strangulare transversale, pe alocuri suprapuse, care excludeau posibilitatea să se tragă vreo concluzie certă pe baza aspectului și a direcției lor, avînd în vedere schimbările ce intervin după moarte în țesuturile moi ale gîtului. Totuși, nu poate fi trecută cu vederea nepotrivirea izbitoare dintre o rană mică oarecare (medicul considera că această rană s-a datorat acțiunii ștreangului asupra urechii, în timpul mișcărilor agonice) și dîra de sînge închegat care pornea de la

ea. E adevărat că zdrelitura de pe lobul urechii stîngi se afla pe direcția uneia dintre ramificațiile urmei superioare de strangulare, dar ea nu s-a putut forma în timpul sinuciderii, ci a existat pe cînd defunctul mai era încă în viață, deoarece dîra de sînge de la zdrelitură nu era de-a lungul gîtului, ci de-a curmezișul lui. Toate acestea demonstrează cu destulă probabilitate că rănirea, s-a produs înainte de spînzurare, cînd corpul lui Dmitri Priletaev se afla în poziție orizontală, nu verticală.

Medicul legist, profesorul Serebrovski, sosit de la Moscova la chemarea mea, a confirmat raționamentul celor de mai sus. Efectuînd o a doua examinare exterioară a corpului și autopsia lui, Serebrovski a tras concluzia că Priletaev nu și-a pus singur capăt zilelor, ci a fost omorît. După părerea profesorului Serebrovski, s-ar putea ca Priletaev să fi încasat o lovitură puternică, în urma căreia și-a pierdut cunoștința și abia apoi a fost spînzurat, înscenîndu-se astfel o sinucidere (în zona occipitală a cadavrului s-a constatat o fisură. Vezi concluziile expertului medico-legist).

A doua cercetare a vilei Betinilor și ancheta efectuată de noi, ale cărei procese-verbale le anexăm, confirmă justetea concluziilor profesorului Serebrovski și permit, într-o oarecare măsură, reconstituirea tabloului celor petrecute.

Am onoarea să vă atrag atenția asupra celor ce urmează:

1. Înălțimea pînă la tavanul din salonul vilei și a scaunului găsit răsturnat la picioarele spînzuratului sînt mărturie că Dmitri Priletaev, stînd pe scaunul arătat, nu putea să se înalțe pînă la ștreang și să-și bage capul în lațul a cărui lungime este indicată în procesul-verbal întocmit de inspectorul Nozdreak. A fost pus în laț de către criminali, din care cel puțin unul era mult mai înalt decît el.

2. Lovitura care l-a amețit pe Dmitri Priletaev i-a fost

aplicată, probabil, în vestibul, de unde l-au tîrît în salon și spînzurat apoi cu frîiele din funie luate din același vestibul.

Spînzuratul avea încălțat un singur pantof. Celălalt, cu tocul rupt și cu șiretul legat, a fost găsit în coridorul ce duce din vestibul în salon (vezi planul vilei Betinilor). În coridor a fost descoperit de către agentul de categoria întâi Suhov un petic din pantalonul lui Priletaev, într-un cui bătut în perete, la o înălțime de 50 de cm de la dușumea. Pe podeaua coridorului arătat s-a mai găsit strivit ceasul de buzunar al lui Priletaev, un pachet de țigări „Husarul din Grodno” cu trei țigări în el, iar în crăpăturile dușumelei, cîteva monede de aramă rostogolite acolo. Cuierul de haine de pe peretele din vestibul, înainte în stare bună după declarația martorilor, era acum stricat: o ușiță de furnir ruptă, polița de la mijloc smulsă din șuruburi. Capul de cerb de pe perete are o ramificație a cornului drept ruptă.

În momentul sosirii lucrătorilor miliției județene, ușa de la intrarea în vilă era încuiată doar cu o broască franceză cu închidere automată, or rîndașul Atalîkov susține că răposatul chiriaș avea obiceiul să pună zăvorul și lănțugul. În ceea ce privește ușa de la salon, aceasta era încuiată pe dinăuntru (ea a fost spartă de lucrătorii miliției județene din Bronniți, veniți la chemarea lui Atalîkov), iar după cercetarea efectuată am constatat mai multe zgîrieturi caracteristice pe cheie. Situația sus-amintită dă prilejul să presupunem că, după spînzurarea lui Priletaev, criminalii, ajunși afară, au învîrtit cheia în broască cu ajutorul unui cleștișor special de tip „whystity”, des, folosit de hoții profesioniști spărgători de locuințe.

Excluzînd vestibulul, în care sînt urme vizibile ale atacului asupra lui Dmitri Priletaev și coridorul care duce spre salon, în restul încăperilor vilei nu se constată o dezordine vădită (vezi procesele-verbale ale interogatoriilor femeii de serviciu a

Betinilor, E. Marfina, care a venit la vilă după vase, cu aproximativ zece zile înainte de crimă, și al rîndașului Atalîkov).

După cum rezultă din cele arătate de Mșaghin, a cărui proprietate se învecinează cu terenul ocupat de vila Betinilor, cu două sau trei zile înainte de a afla de sinuciderea chiriașului Betinilor, pe la unu noaptea l-a trezit zgomotul motorului unei mașini (mașina propriu-zisă n-a putut fi văzută, probabil, că ea se afla la cotitura drumului, după o colină acoperită cu o pădurice tînără de pini. Vezi planul locului). Apoi zgomotul motorului a încetat. Zece minute mai tîrziu, Mșaghin a văzut cum s-a aprins lumina, la început în bucătăria vilei Betinilor (Priletaev avea obiceiul să doarmă în bucătărie, unde era și intrarea în pivniță, susținînd că acolo e mai cald), apoi și în vestibul. Lumina a rămas aprinsă în bucătărie, iar în vestibul s-a stins repede, în schimb s-a aprins în salon, apoi și în celelalte camere. Peste vreo patruzeci de minute, înainte ca Mșaghin să adoarmă din nou, lumina în vila Betinilor era stinsă peste tot, în afară de bucătărie.

În bucătărie și în pivniță au fost descoperite mucuri de țigări „Paris”, cu capătul turtit în lung (Priletaev fuma țigări „Husarul din Grodno” și avea obiceiul să molfăie capătul și să nu fumeze țigara pînă la sfîrșit), fumate de cineva dintre cei veniți.

Faptul că valorile jefuite din sacristie, în afară de cele duse la Saratov de Konstantin Priletaev, s-au păstrat, pînă la asasinarea lui Dmitri, în pivnița vilei Betinilor, în butoiul destinat muratului verzei, nu provoacă nicio îndoială. Chiar de acolo ele au fost furate de către ucigașii lui Dmitri Priletaev.

Instalîndu-se în vila Betinilor, Dmitri Priletaev întinsese pe jos, în bucătărie, un preș țesut în casă și trăsese peste el, pe locul unde se afla sub preș chepengul spre pivniță, dulăpiorul

de bucătărie ce înainte stătuse la perete. După furtul valorilor, criminalii au vrut să pună dulăpiorul la vechiul loc, dar pe preș au rămas niște cute și picioarele acestuia nu s-au plasat perfect pe locurile imprimate anterior în preș (vezi al doilea proces-verbal privind cercetarea la fața locului).

La investigarea pivniței, din care am fost nevoiți să înlăturăm o parte din obiectele ce îngreunau cercetarea, au fost descoperite de noi două resturi de lumînări de stearină în sfeșnice de aramă și o lampă de gaz. În partea de sus a uneia dintre lumînări se văd clar urme digitale ce nu coincid cu amprentele răposatului.

Agentul de categoria a doua, Voljanin, a descoperit două perle cenușii, zdrobite pe podeaua de lângă treapta de jos a scării, și patru boabe de perle mici în crăpăturile fundului aceluși butoi în care Priletaev ascunsese obiectele furate. La doi stînjeni de butoiul amintit, lângă perete, sub găleata pe care se afla o lumînare, s-a găsit o bucată de pînză de cort de aceeași culoare și calitate cu cea găsită de lucrătorii miliției judiciare din Moscova în sacristia patriarhiei la prima cercetare la fața locului.

ANEXĂ: 60 DE PAGINI.

Inspector al miliției judiciare din Moscova,
P. Borin

CAPITOLUL AL NOUĂLEA. O MUSCĂ IARNA ÎN ODAIE VESTEȘTE O MOARTE

I

ȘI IATĂ CĂ ÎN CÎTEVA ZILE, PÎNĂ SĂ SE RESTABILEASCĂ legătura cu Saratovul, se sfîrșea cu viața norocosului hoț Dmitri Priletaev, cel care se transformase, într-o noapte de iarnă a anului o mie nouă sute optsprezece, dintr-un obișnuit om al casei, în stăpînul unor bogății ca-n povești. Califul de o oră a ajuns să fie lichidat, iar nemăsuratele lui bogății, părăsind butoiul pregătit pentru varză, se mutaseră în cuferele sau buzunarele altcuiva. Speranța noastră că problema jafului sacristiei patriarhiei ar putea fi rezolvată pînă la deschiderea Congresului extraordinar al Sovietelor din Moscova nu s-a realizat. Operația din Kraskovo n-a dus la încheierea cercetărilor, dar, așa cum s-au lămurit lucrurile mai tîrziu, a apropiat totuși deznodămîntul...

Cine oare fusese înaintea noastră la vila Betinilor?

Citind cu mare atenție informațiile lui Borin, documentele, procesele-verbale ale interogatoriilor și analizînd planul clădirii în care avuseseră loc cele întîmplate,

vedeam în fața mea nu vila nefastă și nici legănându-se în frîul din funie trupul acelui om născut în comuna Iagodnîie Polianî, care-și începuse drumul vieții în portul din golful Ciornîi și și-l terminase în ștreangul agățat de cîrligul lustrei din salonul căsuței drăguțe cu vederea spre pădurea de pini. Documentele mi-au trezit în minte alte imagini, dar nu mai plăcute: troianul cu lături înghețate și bețivul care se tîra pe el, firma hanului lui Teliatnikov cu zăpada lipită pe ea, grăsanul de sub ficus turnînd vin în capul vecinului, ofițerul chel care-și imagina că-i cal, fumul înecăcios al bucătăriei și nesfîrșitele coridoare semiîntunecoase, prin care mă condusesese „nemernicul” la întîlnirea cu veselul hoțoman... Și, în sfîrșit, chiar Nikita Afrikanovici Mahov, creștin de luat pildă, înflăcărat simpatizant al puterii sovietice...

„Dar revolverul pentru ce-i, Leonid Borisovici?... Or fi oamenii de aici parlagii, dar le place totul făcut pe tăcute, fără împușcături...”

La vila Betinilor se procedase fără împușcături și fără prea mult zgomot. Totul se petrecuse repede, discret și pe tăcute. Pe tăcute au intrat, nederanjînd pe nimeni, pe tăcute l-au năucit pe Priletaev, pe tăcute și cu delicatețe l-au spînzurat. Pe tăcute, să nu tulbure somnul ușor al cetățenilor temători din jur, căraseră din pivniță, valorile sacristiei patriarhiei...

Se vede că „primul ministru al pieței Hitrovka” știusese de la bun început că Dmitri rămăsese la Kraskovo și că era în căutare de cumpărători cu toptanul. Punîndu-ne pe urmele lui Konstantin, el dorise nu numai să se răfuiască cu concurentul său din Saratov de care se săturase și pe care îl scosese cîndva din Moscova probabil cu ajutorul poliției, dar și să-și demonstreze loialitatea, să îndepărteze din timp de la el orice bănuială și să-și pregătească liniștit, fără grabă, crima pe care o plănuise.

Konstantin Priletaev plătea mijlocitorilor 25 de procente

comision ca să-i vîndă obiectele furate. Bazîndu-se pe valoarea celor aduse de Borin de la Saratov, Nikita Mahov îşi căuta şi el dreptatea: un sfert din tezaurul sacristiei patriarhiei pentru puterea sovietică, iar trei sferturi pentru el, Nikita Afrikanovici. Totul cum se cuvine. Pe Ciurkin şi Konstantin Priletaev, care nu-i arătaseră respectul cuvenit lui Nikita Afrikanovici îi va osîndi puterea muncitorească-tărănească, iar pe celălalt hoţ, îndărătnicul Dmitri Priletaev, îl va pedepsi chiar Nikita Afrikanovici prin puterea lui. Desigur, nu personal. Pentru asemenea treburi, marele negustor din Hitrovka avea trepăduşi potriviţi. Lui Nikita Afrikanovici îi era de ajuns să facă doar un semn, că totul se aranja şi fără el. De ce să-şi mînjească mîinile fără rost?

La Kraskovo putea să plece cu cîţiva acoliţi de-ai săi, poate chiar cu acel Ahmet, care orice s-ar spune, era un maestru în îndeletnicirea lui. Mi-aduceam bine aminte cum stătea în spatele meu, cu şnurul de mătase în mîină, musculos, gol pînă la brîu, cu zîmbetul serafic încremenit pe buze, iar pe pieptul lui, tatuat, un omuleţ în spînzurătoare, mişca uşor din picioarele-i subţiri ca nişte chibrituri...

Cu Dmitri Priletaev, desigur, terminaseră glumind, în joacă. Un ciocănit uşor în geam... Puţin probabil ca Priletaev să fi întrebat cine-i acolo. Se prea poate să fi aşteptat un vizitator: a toate prevăzătorul Mahov îi împinsese la timpul potrivit un pretins cumpărător care trebuia să vină noaptea. Priletaev aprinsese lumînarea, deschisese uşa şi dintr-o dată, cu o lovitură, fusese aruncat într-un colţ al vestibulului. Apoi venise a doua lovitură, în ceafă. Şi iată, pe gîtul lui se şi manevrase cu pricepere laţul...

— Aşadar, centrul întregii activităţi e piaţa Hitrovka, spusei eu, încheind consfătuirea cu echipa noastră. Mai mult ca sigur că tocmai acolo vor fi găsiţi ucigaşii lui Priletaev şi

descoperite valorile ascunse de ei. Atenție deosebită la Mahovka și la hanul lui Teliatnikov. E clar?

Totul părea a fi clar pentru toți...

După ce participanții la consfătuire plecară, Borin ceru permisiunea să mai lucreze încă vreo zi la Kraskovo.

— Practic, cu „olandezul”, Pușkov și Mihail Arstavin lucrurile sînt clare, zise el. E puțin probabil să mai putem scoate ceva în plus de la el, deși se poate încerca. Pe Liza Tesak, după cum ați binevoit să ne spuneți, deocamdată nu e cazul s-o deranjăm – Mahov se va pune în gardă. De anarhiștii din Hitrovka intenționați să vă ocupați personal... Iar eu, cu voia dumneavoastră, plec în vilegiatură să respir puțin aer proaspăt. Aveți ceva împotrivă?

N-aveam nimic împotrivă.

— Mergeți și respirați aerul de Kraskovo. Poate într-adevăr veți găsi un fir care să ducă la Hitrovka.

— Poate la Hitrovka, poate și în altă parte... rosti Borin evaziv.

Tăcurăm un timp amîndoi. În cabinet intră Suhov și ne privi întrebător. Îmi puse pe masă textul telegrammei adresate șefului miliției judiciare din Saratov. În legătură cu asasinarea lui Priletaev, rugam să fie interogat neîntîrziat fratele său, într-o serie de probleme care ne interesau, rezultatele să ne fie comunicate telegrafic, iar apoi acesta să fie trimis imediat, din post în post, la Moscova.

— Putem s-o expediem?

— Da. Și mai repede.

După ce Suhov ieși, spusei:

— Ați uitat, Piotr Petrovici, de înțelegerea noastră. Vă aduceți aminte de cele spuse în atelierul de bijuterii al sacristiei patriarhiei?

— Am uitat, să-mi fie cu iertare...

— Ne-am înțeles atunci să prețuim timpul.

— A, despre asta era vorba! Cum să nu, țin minte, țin minte... M-ați dojenit atunci ca pe un copil. Dar azi m-am făcut vinovat cu ceva?

— Hm. Tăcerea-i, de asemenea, pierdere de timp. Mă obligați să pun întrebări.

— Ce întrebări, permiteți-mi să fiu curios?

— Excludeți participarea lui Mahov la asasinarea lui Dmitri Priletaev?

Borin zîmbi ușor. Mustața i se zbîrli și spuse:

— Sînteți un psiholog, Leonid Borisovici. Privi printre gene, adunîndu-și ridurile pungă sub ochi. Și totuși, permiteți-mi să vă spun, Leonid Borisovici, că într-un fel dumneavoastră simplificați modul în care tratez eu problema. „Exclud”... Nu. Eu nu-l exclud pe Mahov. Nicidecum. Cum spune Hvoșcikov, în viață se întîmplă de toate, chiar și ceea ce nu s-a mai întîmplat. Asta așa-i. Poate dumneavoastră, Leonid Borisovici, aveți dreptate: organizatorul picnicului de la Kraskovo e Nikita Afrikanovici. Admit cu plăcere... Dar...

— Tocmai acest „dar” să mi-l descifrați.

— Ca să nu pierdem timpul degeaba, pe scurt, nu?

— Nu, cît mai amănunțit. În privința asta, nu impun niciun regulament.

— Cum, adică?

— Despre modul cum să găsești un tezaur în valoare de douăzeci și trei de milioane de ruble se poate vorbi și fără regulament, explicai eu. Douăzeci și trei de milioane merită așa ceva. Și părerea dumneavoastră merită...

— Sînt flatat, dădu el din cap. Vă foarte mulțumesc pentru aprecierea atît de măgulitoare pentru mine. Atunci, am să-mi permit să formulez unele considerații mai importante.

Argumentele lui Borin se rezumau la următoarele:

1. Mahov aflase înaintea noastră de jefuirea sacristiei

patriarhiei și știuse de la bun început că aceasta fusese opera fraților Priletaev. Priletaevii aveau de gând să-i vîndă lui Mahov o parte din cele furate, i-au dat provizoriu cele mai mari pietre prețioase și i-au făcut cadou perlele pe care acesta le vînduse, prin Dublet, membrului Asociației purtătorilor de prapuri. Pe scurt, Priletaevii întreținuseră relații cu Mahov nu prin a treia persoană, ci direct. Ce l-ar fi împiedicat pe Mahov să-i „curețe” chiar de atunci și să fi pus mîna pe cele jefuite? Era și mult mai ușor și mai simplu. De ce așteptase atîta timp? În ce scop? Nikita Afrikanovici nu era dintre aceia care ezită mult înainte de a lua o hotărîre.

2. Printre legile nescrise ale „orașului liber Hiva” era și una care suna astfel: cea mai mare crimă este să omori hoțul ca să pui mîna pe ce a furat el. Nesocotirea acestei legi poate să dea naștere la consecințe grave, chiar și pentru vîrfurile pieței Hitrovka. Mahov fusese nevoit să țină seama de această lege. Tocmai de aceea el nu se hotărîse să-i curețe pe Priletaevi atunci, imediat după jaf, și probabil că nu participase la crima de acum, de la Kraskovo.

3. Admitem însă cazul că Mahov, frămîntîndu-și mintea aproape două luni, a ajuns la concluzia că pentru milioanele respective merită să încalci legile Hitrovkăi. În acest caz, apărea însă altă întrebare: de ce, în această situație, avusese nevoie de întîlnirea cu locțiitorul președintelui Sovietului miliției, Kosacevski, căruia-i spusese numele hoților și al afaceristului din Saratov? Numai ca să-l vîre în bucluc pe concurentul său Ciurkin? E îndoielnic, în primul rînd, ca rezultat al acelei întîlniri, el pierdea milioanele din Saratov. În al doilea rînd, îi sugerează lui Kosacevski cine putuse organiza picnicul de la Kraskovo. Iar în al treilea rînd, dacă e să încalci legile Hitrovkăi, de ce să te mulțumești cu jumătăți de măsură? Dacă-i vorba de curățat, atunci curăță-i pe toți trei: și pe Ciurkin, și pe Priletaevi. Tot un drac. N-avea niciun rost să

amestece miliția judiciară din Moscova în toată această istorie.

4. Făptașii au încercat să prezinte asasinarea lui Dmitri Priletaev ca o sinucidere. Lui Borin, om cu activitate îndelungată în poliția judiciară, îi fusese dat nu o dată să aibă de-a face cu astfel de cazuri. Dar la înscenări recurgeau de obicei fiii unor tați bogați, nerăbdători să pună mîna cît mai repede pe moștenire sau soțiile, rudele, amanții și amantele, adică acei care într-un fel sau altul, erau legați de victimă, făceau parte din anturajul ei și apoi, bocind fără alinare, pășeau în urma sicriului.

„Lichidatorii” profesioniști aveau grijă numai să nu lase urme. Ei își dădeau seama că era greu să li se dovedească vinovăția, străini fiind, iar să-i descopere, și mai greu...

Așa era înainte. Dar acum, cînd hoții de buzunare dau drumul glonțului în burțile clienților nervoși fără să mai stea pe gînduri, iar „șperacliștii” doar că nu trag cu mitralierele în locuințe, cine și de ce să prezinte crima drept o sinucidere? „Lichidatorii” hitroveni de la Mahovka știu tot atît de bine ca și Sovietul miliției din Moscova, cît de slabă e eficiența în descoperirea crimelor. De ce să ne ascundem după degete: dacă la hanul „Vițeluș” l-ar fi sugrumat, doamne ferește, pe locțiitorul președintelui Sovietului miliției, pe Leonid Borisovici Kosacevski, el unul, Borin, n-ar fi putut garanta că cei vinovați ar fi ajuns pe banca acuzaților...

— Asta-i, stimate tovarășe Leonid Borisovici. Tot ce am avut aici – și își lovi fruntea cu degetul – am arătat deschis. Iar dumneavoastră hotărîți: sînt fundamentate îndoielile bătrînului sau nu.

Dintre toate argumentele lui Borin, ultimul mi se păru cel mai convingător. Într-adevăr, crima se produsese într-un mod prea complicat pentru a fi opera acoliților lui Mahov. Obișnuit de pe timpul cneazului Lvov și al lui Kerenski cu

nepedepsirea totală, criminalul profesionist nu prea excela în viclenii. Omora, lua, pleca, vindea. După această formulă primitivă se săvârșeau majoritatea covârșitoare a crimelor. Desigur, jefuirea sacristiei patriarhiei nu putea fi trecută printre infraacțiunile obișnuite. Dar de ce era necesară mascarea asasinării lui Dmitri Priletaev? Teama de miliția judiciară?

În timpul întâlnirii de la hanul „Vițeluș” n-am observat ca Mahov să fi tremurat de frică. Din contră, veselul hoțoman a avut o purtare firească, agreabilă. Nu-și refuzase nici măcar plăcerea de a glumi puțin pe seama musafirului său, un ținc ageamiu, care se încredea naiv în însoțitorii săi și în revolver.

Ce-i drept, Nikita Afrikanovici trebuia să înțeleagă că, dacă bolșevicii se vor menține la putere, ei vor deveni cu fiecare lună tot mai puternici. Și atunci ei nu vor mai suporta liberalismul Hitrovkăi. Nu cumva Mahov conta pe faptul că, la distrugerea Hivei, lui i se va acorda o oarecare indulgență? Nu, Mahov, nu-i prost. Fie că l-a omorât pe Dmitri Priletaev, fie că nu, dar sfârșitul Hivei este și sfârșitul lui Nikita Afrikanovici. Dacă nu va pleca din Moscova, nu se va ascunde, va fi pus la zid.

Și totuși...

— Bine, zisei. Să admitem că Mahov nu-i amestecat în afacerea de la Kraskovo. Dar atunci cine a fost la Kraskovo și, ca „rudă”, l-a spânzurat pe Priletaev?

Borin ridică din umeri.

— Nu știu, Leonid Borisovici. Vă spun sincer, nu știu.

— Totuși, trebuie să aveți niște presupuneri?

— Firește, ar trebui să am. Dar nu am, Leonid Borisovici. Doar îndoieli pe care, abuzînd de amabila dumneavoastră atenție, mi le-am exprimat. Propuneri însă n-am. Cum s-ar zice, vă servim cu ce avem.

— Cam inconsistent...

— Cît se poate de inconsistent! îmi țin uisonul Borin și, amintindu-și probabil de pateul cu carne de vițel pe care îl pregătea cîndva inegalabilul Deborg la restaurantul gării Nikolaevski, glumi ironic: Ca supa de azi de voblă.

— Așa, așa, nici carne de vițel, nici ciuperci...

— Ei, asta e. De unde ciuperci! oftă Borin. Doar în imaginație...

— ...și voblă, încheiai eu. Dar să ne întoarcem la oile noastre. Așadar, din nou Kraskovo... Bine, Kraskovo. Dar pe ce vă bazați?

— Kraskovo nu-i nici Parisul, nici Londra, Leonid Borisovici.

— Nu îndrăznesc să vă contrazic.

— Și dacă-i așa, atunci i-e greu unui om să se piardă acolo. Într-o stațiune cu vile totul e în văzul lumii. Nu se poate ca răposatul, locuind acolo, să nu fi apărut niciodată. Ar fi fost văzut și în stație, și-n localitate. Poate-l vizitau și vecinii. Cineva o fi stat cu el de vorbă, o fi vorbit și el cu careva. Dacă a sosit cineva la el, a fost văzut, dacă a plecat de la el, n-a rămas neobservat. A mai stat lumea și la taclale... Țineți seama că Priletaev a locuit acolo din primele zile ale lui ianuarie...

Nu puteai să nu recunoști logica lui Borin.

— Atunci, Leonid Borisovici, plec să respir cîteva zile aer proaspăt de stațiune.

— Respirați, căzui eu de acord.

Borin nu stătu mult la Kraskovo. Iar aerul de acolo fu de folos nu numai lui... Spre sfîrșitul celei de-a doua zile, Borin aduse la Moscova un bărbat cu pieptul îngust și ochii bulbucăți, cu mustăcioară și cu părul pieptănat cu o cărare pe mijlocul capului.

— Vă rog să-l primiți cu stimă și considerație, îl introduse voios Borin pe omuleț. Dumnealui e protectorul dezinteresat

al tuturor jucătorilor de biliard din Kraskovo, maestrul tacului, cavalier al cridei și truditoe în jurul pungii de biliard. Marcherul local.

— Goșa, se prezentă omulețul înclinându-se și chiar lipindu-și călcâiele. Goșa Cilim. Poate-ați auzit?

— Din păcate, n-am avut ocazia.

— La Kraskovo mă știu toți, se lăudă Goșa.

— Unicul și cel mai popular marcher din localitate, confirmă Borin.

Ieșise la iveală că informațiile noastre despre răposat nu erau nici, pe departe complete. Se constatare că Dmitri Priletaev fusese nu numai un hoț norocos, ci și un bun jucător de biliard, la fel de bun la cel rusec, cu cinci bile, ca și la cel berlinez. Goșa putea să mărturisească sub jurământ că nu-l văzuse niciodată pe Stepan Andreevici (Priletaev era cunoscut în Kraskovo sub acest nume) dînd chix și că făcea cu bilele asemenea triplări, că și cei mai buni jucători din Kraskovo se mirau.

— Goșa l-a văzut pe Stepan Andreevici la Moscova, nu cu mult înainte de sinucidere, îl întrerupse Borin pe marcher.

— Da, confirmă Goșa.

— În ceainăria asociației antialcoolicilor din gara Nikolaevski, dacă nu mă înșel?

— Da, zise din nou Goșa. Bea ceai.

— Și nu era singur?

— Erau doi.

— Descrie-ne amănunțit cum arăta celălalt domn, îl rugă amabil Borin.

Omul pe care ni-l descrie Goșa ne era bine cunoscut, atît mie cît și lui Borin...

— Dumneavoastră, Piotr Petrovici, ați avut dreptate, spusei eu, după ce relatările marcherului fură trecute în procesul-verbal.

— În ce privință?
— În privința aerului curativ din Kraskovo, se înțelege.
— În schimb eu am greșit în altă privință, zise el. Se vede că la joc nu iau parte numai „zugravii”... Dar ce facem cu Hitrovka?

— Deocamdată mai așteptăm puțin pînă să renunțăm definitiv la ea. Cum spune „spoitorul eliberat” al dumneavoastră?

— „În viață se întîmplă de toate, chiar și ceea ce nu s-a mai întîmplat”, îl cită Borin pe Hvoșcikov.

Curînd însă a trebuit să renunțăm totuși la Hitrovka...

II

DESPRE MUTAREA CAPITALEI LA MOSCOVA NU SE ANUNȚASE încă nimic oficial, dar în oraș se știa. Se știa și de presupusa sosire a comisarilor poporului și a membrilor Comitetului Executiv Central din Rusia, ca și de evacuarea din Petrograd a instituțiilor sovietice. Ziarele anunțau rechiziționarea hotelului „Național” și a tuturor încăperilor din această clădire, ocupate de magazinele lui Lapin, Mihailov, Krestovnikov, de filiala băncii americane „New York City Bank” și de „Clubul britanic”, precum și evacuarea chiriașilor de la „Metropol”.

Erau publicate informații, mai mult sau mai puțin veridice, în legătură cu faptul că hotelul „Lux” va fi ocupat de Comisariatul afacerilor interne, că Sovietul pe întreaga Rusie al alimentației și aprovizionării se va muta la hanul Ohotnîi Read și în hotelul „Franța”, Comisariatul afacerilor externe, în vila lui Tarasov din Spiridonovka, iar hotelul „Loskutnaia”,

căruia i se schimbase cu acest prilej numele în „Krasnîi Flot”, urma să fie dat în folosință marinei militare.

Zvonurile despre mutarea conducerii sovietice deveniseră pentru ziarele burgheze semnalul începerii unei noi campanii împotriva bolșevicilor, a unei campanii și mai vehemente decât cea anterioară.

Deși paginile acestor ziare erau împetrite de spații albe în urma cenzurării, totuși redactorii lor n-aveau motiv să se plângă că bolșevicii limitau libertatea de gândire. După părerea mea, acea gândire se zbenguia cu atîta îndrăzneală în unele articole și corespondențe încît mai mult nici că se putea. Fuseseră scuipați din belșug, fără economie de salivă, membrii Comitetului Executiv Central, politica internă și externă a puterii muncitorești-țărănești „care a uzurpat dreptul ogîndirii voinței poporului – al Adunării constituante”. În „Russkie vedomosti”, cineva ascuns sub inițialele E. M., caracterizînd pentru început bolșevismul ca un socialism cu picioarele în sus, iar leninismul ca o ideologie a cătănimii declasate și scoțînd în fiecare aliniat țipete stridente de ură neputincioasă, scria: „Înfulecă mai repede pe altul, ca să nu te înfulece el, acesta e cel mai de seamă decret al revoluției socialiste, singurul nelipit pe toate gardurile, dar e însemnat cu fierul roșu în sufletul poporului înnebunit”.

Cu deosebită satisfacție erau savurate „nemaîîntîlnit de rușinoasele” condiții ale păcii de la Brest, divergențele dintre bolșevici și eserii de stînga, ca și cele din sînul bolșevicilor.

Cu nerăbdare și, în același timp, cu oarecare îngrijorare, era așteptată răscoala anarhiștilor „din toată Moscova” sau poate – cine știe? – din toată Rusia.

Într-adevăr, tot ce-mi spusese Rîcealov înainte de vizita mea la Casa anarhiei, toate posibilitățile ipotetice de care-mi vorbise, se transformau treptat în ceva mai aproape de realitate. Detașamentele gărzii negre ocupau, la sfîrșitul lui

februarie și în primele zile ale lui martie, noi și noi imobile, al căror inel se strîngea către centru, unde se aflau instituțiile sovietice. În clădirile ocupate aduceau arme din toate colțurile orașului și se zbîrleau amenințător cu mitraliere și puști mitraliere. După informațiile noastre, în Casa anarhiei se aflau și două tunuri, ce-i drept unul din ele avînd, pare-se, perculatorul stricat.

Tonul articolelor din ziarul „Anarhia” devenea din zi în zi mai insolent. Gazeta federației chema deschis „la a treia revoluție socială”.

„Poporul ține bine minte recenta lozincă a acelorași bolșevici: „Pune mîna pe cele jefuite!” – spuneau ideologii demagogi din Malaia Dmitrovka. Poporul nu poate și nu vrea să aștepte. Pentru ce, se pune întrebarea, au murit în închisori și în ocne cei mai buni oameni ai Rusiei? Pentru ce, se pune întrebarea, clasa muncitoare și țărănimea truditoare au înfăptuit revoluția și și-au vărsat sîngele?! Rîurile expropriilor trebuie să se unească în șuvoiul fluviului puternic în care se va îneca pentru vecie dreptul la proprietatea privată. Nu control muncitoresc și nu naționalizare, ci trecerea neîntîrziată a fabricilor și uzinelor în proprietatea și sub conducerea muncitorilor care trudes în ele! Nu guvern muncitoresc-țărănesc, care stă deasupra poporului, ci popor eliberat de orice guvern și de orice putere!

Nu pace rușinoasă încheiată prin capitulare cu capitaliștii germani, ci război împotriva asupritorilor, pentru eliberarea asupriților din întreaga lume!”

Începuseră să mișune tot felul de inițiatori. Foștii ofițeri se adunau ba într-o locuință, ba în alta. La Zamoskvorecie, la Ohotnii Read, la Solianka, în cîrciumi, în ospătării apăruseră niște flăcăi voinici, cu fața lată, din „Uniunea poporului rus”, uniune care de mult, se pare, fusese luată de apele Lethei.

„Unioniștii” scoteau din lăzile lor niște steaguri asemănătoare cu prapuri bisericești, insigne cu semnul crucii, cu coroana țaristă și cu sfântul Gheorghe biruitorul, se bețiveau, amenințau, își ascuteau cutitele...

Pentru atacul ce se punea la cale împotriva bolșevicilor se pregătea și biserica. Intenția se simțea în tonul articolelor din „Terkovnaia pravda” și „Pravoslavnîi palomnik”, din „Terkov i jizn” și „Bogoslovski vestnik”.

În biserica Hristos-mîntuitorul, construită de Aleksandru I ca legămînt în fața lui Dumnezeu, cel care dăruise Rusiei, în războiul de apărare a patriei din 1812, victoria asupra oștirii celor douăsprezece graiuri, în această biserică, unde avea loc adunarea Sinodului local, se punea la cale regrouparea forțelor. Biserica, amintind fiecăruia de războiul de eliberare, trebuia să devină un bastion invincibil în lupta împotriva armatei comisarilor din Petrograd, a pretinșilor conducători, care aveau de gînd să-și aleagă acum drept sediu centrul creștinismului, a treia Romă – Moscova.

Dacă „Adunarea clerului și a credincioșilor” din iunie 1917 se deschisese cu imnul veșnica pomenire în memoria luptătorilor căzuți pentru libertate, Sinodul local își încheia lucrările prin pronunțarea anatemei asupra bolșevicilor, trimiterea către Nikolai al II-lea, prin episcopul Ghermoghen, a prescurii și a icoanei „Bucuria neașteptată” reprezentând pe Maica Domnului, blamarea „tiranilor speciei umane” și chemarea de a le opune rezistență.

Consiliul sinodal forma grăbit „regimente” și „divizii”.

Pe lângă acesta se crease „comisia privind prigoana credinței pravoslavnice”. La adunarea reprezentanților consiliilor parohiale din Moscova fusese luată hotărîrea ca toate parohiile orașului să se unească într-o singură „Uniune a tuturor parohiilor”, avînd în frunte un „Consiliu unional”.

Peste tot apăreau „frații” pe care le conducea „Consiliul comunităților parohiale din întreaga Rusie”.

Biserica ieșită din tranșee cuprindea o armată numeroasă ce depășea de o sută și chiar de o mie de ori forța antibolșevică din Sud, din Apus sau din Ural.

Rîcealov, care avusese întotdeauna slăbiciune pentru aritmetică, făcuse un calcul aproximativ al acestei armate.

Ținînd în mînă un ciot de creion, spuse:

— După datele anului 1913, în Rusia existau mai mult de douăzeci de mii de călugări și călugărițe și peste șaptezeci de mii de novici și novice. Cîți sînt laolaltă?... Asta e. Prin urmare, aproape o sută de mii de călugări. Așa e? Să trecem acum la preoțime. 47.500 de parohii. Așa e? Așa. În parohii sînt preoți, diaconi, dascăli, paracliseri, dirijori de cor... Dar să pornim de la minimum. Să luăm, de exemplu, numărul cel mai mic posibil, adică trei oameni de parohie. Numai trei și tot rezultă o sută patruzeci de mii și ceva. Acum să luăm funcționarii administrației bisericești, profesorii de religie... Aceștia, în niciun caz, nu sînt mai puțini de douăzeci de mii... Cît rezultă? Peste două sute cincizeci de mii. Asta e nucleul, garda. Dar mai sînt „frații”, purtătorii de prapuri, membrii comunităților parohiale, „unioniștii”, în sfîrșit simplii drept-credincioși care vor merge acolo unde-i vor chema iereii... Acum fă socoteala, Leonid, e o armată de un milion și jumătate, ba chiar de două milioane. Poate și trei milioane, n-aș putea să garantez. Iar garnizoana lor e în cel mai vechi oraș de scaun... Ei, cîți sînt? Probabil șaizeci-optzeci de mii, hai să zicem o sută de mii. Îți mai aduci aminte procesiunea crucii în apărarea bisericii și molitva „întregului popor” din Piața Roșie? Impresionant spectacol! Da, biserica e o forță...

Și această forță atrage din ce în ce mai des atenția asupra ei, prin semnalul de alarmă al clopotelor, care asemenea unui incendiu nocturn, izbucnește ba într-un colț, ba în altul al

marelui oraș, ridicînd din așternut locuitorii și chemîndu-i să apere din răspuțuri zidurile bisericii; prin strigătele săracilor cu duhul ce zornăie din verigile de ascet și prevestesc foamete, sînge, pieire și sosirea lui antihrist; prin predicile de la amvoanele celor de „patruzeci de ori cîte patruzeci” de biserici ale Moscovei...

Noaptea, cineva lipea pe ziduri și strecura în cutiile de scrisori niște foi volante cu o cruce cu brațele în T. Ele cuprindeau rugăciuni pentru salvarea bisericii, apeluri către poporul pravoslavnic, istorisirea uciderii preotului Piotr Skipetrov de la lavra Aleksandr Nevski, „care a vrut să povățuiască prin cuvinte pe oamenii cu mințile rătăcite”, descrierea morții de martir a mitropolitului Vladimir din Kiev (în martie fusese creat „fondul Vladimir” pentru a imortaliza memoria mucenicilor întru credință, iar la Moscova se preconiza construirea unei case a muncitorilor, care să-i poarte numele).

Se înțelege, un loc de seamă era acordat jefuirii celor sfinte ale bisericilor. Autorii nu erau lipsiți de fantezie. Despre soarta tezaurului sacristiei patriarhiei se făceau cele mai îndrăznețe presupuneri.

Nu cumva pacea de la Brest fusese cumpărată de la teutoni cu prețul vaselor sfinte păstrate în sacristie?

Cine știe dacă nu cumva acum, cînd pravoslavnicii citeau rîndurile scrise cu inima însîngerată, la Berlin, kaiserul Wilhelm își proba mitra patriarhului Nikon (alte preocupări mai actuale nu se presupunea să aibă kaiserul), iar bancherii austro-ungari batjocoreau vasele sfinte și cîntăreau lingourile de aur turnate din ferecăturile retopite ale cărților vechi bisericești și din îmbrăcămințile scumpe ale icoanelor făcătoare de minuni?

Mai mult ca sigur că Tihon n-avea nicio legătură cu aceste manifeste, tipărite la vreo tipografie clandestină. „Patriarhul

tunurilor” (Tihon fusese ales sub bubuiturile tunurilor revoluției din Octombrie) nu s-ar fi murdărit cu răspîndirea unor asemenea născociri.

După informațiile pe care le deținea Rîcealov și comisarul pentru problemele religioase al Sovietului Comisarilor Poporului din Moscova, manifestele erau scrise și răspîndite din instigarea și cu participarea directă a celor de dreapta. Comisarul cu problemele religioase, care se simțea tot atît de în largul său în biserica Hristos-mîntuitorul, ca și la Sovietul de deputați din Moscova, le spunea direct pe nume arhiepiscopului Antoni Hrapovițki și protoiereului Vostorgov. Antoni era un vechi și consecvent dușman al revoluției. Descendent din vechiul neam boieresc al Hrapovițkilor, care stăpîneau din timpuri străvechi domenii întinse în gubernia Novgorod, își schimbase uniforma strălucitoare de ofițer cu modesta rasă monahală și visa să devină un nou Filaret sau Nikon. Dar, vai, vremurile se schimbaseră: camarilei țariste îi trebuiau nu Nikoni, ci Rasputini. Cu toate acestea, Antoni apăra consecvent interesele dinastiei Romanovilor. Încă din 1905, el îl sfătuisese pe țar, „scutul de nădejde al patriei frămîntate”, să se adreseze „poporului răzbunător” (adică membrilor „sutelor negre” ultrareacționare) cu apelul de a-i lichida fără judecată pe participanții la revoluție („Baia de sînge va fi cumplită, în schimb revoluția ar fi măturată într-o lună de pe pămîntul rusesc”, iar „...în locul Marseillaise-i ar răsuna sfintele cîntece bisericesti”). Și cu toate că în 1917 scaunul patriarhal n-a fost ocupat de el, ci de mult prea liberalul și nehotărîtul Tihon, cum îl considera Antoni, sau poate tocmai din această pricină, ambițiosul arhiepiscop, consecvent în concepțiile sale, era nerăbdător să ajungă cît mai repede băiaș la baia de sînge a întregii Rusii. Și neprecupețindu-și eforturile, căra spre cuptorul gigantic bucăți uscate de lemn de mesteacăn și pregătea măturici...

Spre deosebire de Antoni, protoiereul Vostorgov, unul dintre conducătorii filialei din Moscova a „Uniunii poporului rus”, n-avea nici strămoși renumiți, nici blazon de familie, iar după afirmațiile unora, nici măcar batistă curată nu avea. Bețivului și hrăpărețului Vostorgov i se potrivea de minune caracterizarea pe care o făcuse același Antoni lui Sabier, fostul ober-procuror al sfântului Sinod: un astfel de om, dacă ar fi posibil, i-ar scoate și lui Dumnezeu portmoneul din buzunar...

Totdeauna cînd îl vedea pe Vostorgov, Antoni se strîmba de scîrbă. Dar spre sfîrșitul anului o mie nouă sute șaptesprezece, ambii ierarhi se împrieteniseră. Îi unea ura împotriva Puterii sovietice.

Dacă scribii burghezi erau ușor de speriat (aceștia se temeau de orice, bineînțeles și de suspendarea ziarelor lor), dacă pe ofițerii care începuseră joaca de-a complotul tocmai cînd nu trebuia nu era greu să-i arestezi, dacă pe anarhiști, atunci cînd era posibil, îi blocai cu detașamentele Gărzii roșii chiar în clădirile ocupate de ei, iar pentru potolirea veșnic beților „unioniști” era de ajuns să înăsprești ordinele miliției, în schimb cu oastea bisericească lucrurile erau mult mai complicate. Și printre măsurile prevăzute pentru începutul lunii martie un loc important îl ocupa prezentarea obiectelor de valoare ale sacristiei patriarhiei, aduse de la Saratov, reprezentanților Sinodului local, precum și predarea într-un cadru solemn a faimoaselor relicvarii în care pînă nu de mult se păstrasera cămașa lui Isus Hristos și o parte din veșmîntul Fecioarei Maria. După planul lui Rîcealov, printre acești „reprezentanți plenipotențieri” trebuiau să fie neapărat Antoni și Vostorgov...

Deși cazul jefuirii sacristiei era încă departe de a fi elucidat (după formularea mea), iar după formularea lui Rîcealov nu era deloc elucidat, nu mă prea opuneam

vizionării preconizate. Îmi dădeam seama că dezlănțuirea patimilor în jurul furtului obiectelor sfinte trebuia temperată, iar problema foilor volante anonime, după care pacea de la Brest fusese încheiată cu ajutorul „vaselor sfinte”, se impunea să fie lichidată definitiv.

Un singur lucru îmi trezea îndoială. Ținând seama de rolul sacristiei în pregătirea atacului, va înclina oare Consiliul sinodal spre o autodezarmare parțială? Că doară „jefuirea celor sfinte ale poporului rus” era o armă. Și o armă puternică. Nu degeaba unul din membrii Sinodului, căruia i se încredințase misiunea de a clarifica în ce situație se afla ancheta, prezentase un asemenea raport la o ședință ordinară, încât fiecărui ascultător imparțial îi devenise clar că tezaurul era pierdut definitiv...

— Le vom trimite o invitație oficială, spuse Rîcealov. Și-i vom ruga să delege anume pe arhiepiscopul Antoni și pe protoiereul Vostorgov. Iar tu telefonează secretarului patriarhului, jurisconsultului acestuia și custodelui sacristiei. E adevărat că, așa după cum am mai spus, datoria v-ați făcut-o deocamdată numai pe sfert... Dar și acest sfert valorează totuși șapte milioane. Trebuie să facem ordine în oraș înainte de mutarea guvernului aici...

III

UN GHID MAI BUN PENTRU DELEGAȚIA CONSILIULUI sinodal decît bijutierul sacristiei patriarhiei, Fiodor Karlovici Kerbel, se înțelege că nu exista. El ar fi glorificat și potirele lui Valentinian al III-lea, povestind arhiepiscopului Antoni și protoiereului Vostorgov legenda de rigoare, și engolpionul de aur cu email al lui Boris Godunov, și

lumînarea de argint din timpul lui Ivan cel Groaznic, și heruvimii de aur cu șase aripi de pe ripida împodobită cu perle a lui Filaret...

Dar, din unele considerente, am fost nevoiți să-l înlocuim pe Kerbel cu Kartașov.

Profesorul de istoria artelor frumoase stătea posac și îngîndurat într-un colț al cabinetului și fuma, urmărind atent cum firul cenușiu de fum, șerpuind și involburîndu-se, dispărea undeva spre tavan. Pe fața lui posomorîtă se observa că nimic nu-i era pe plac aici: cabinetul de mult nereparat, cu tapetul plin de pete, foiala continuă a lui Voljanin cu ciuful strîmb pe frunte, cu flanela de marinar și cu dinții săi de aur și, bineînțeles, eu însumi.

— Poate că vă mai uitați o dată la valori? propusei eu.

— M-am uitat.

În cîteva zile, de cînd nu-l mai văzusem, Kartașov slăbise mult. Pielea de pe obraji, pînă nu de mult rotunzi, îi atîrna în cute cenușii și grele ca la elefanți, burta lui tare și îndesată se făcuse flască, ochii îi exprimau plictiseală. Nici lănțisorul de aur de la vestă nu-i mai strălucea... Pesemne că începuse să resimtă criza alimentară, care în ultimele zile devenise deosebit de acută în Moscova.

— Nu vă gîndiți să plecați spre grînarul din sud?

— M-am gîndit și m-am răzgîndit.

— De ce?

— Mă tem, frățioare, zise el aproape vesel. Sînt rotunjor... Mă rostogolesc eu spre sud, dar te pomenști că nu mă pot opri acolo și mă trezesc undeva pe la Constantinopol sau la Neapole, ba poate chiar la Paris mă va duce necuratul...

— Și ce dacă, îl întăritai eu. Nu tu cartelă de alimente, nu tu revoluție, nu tu frig. Cald, soare, instalația de apă potabilă funcționează fără cusur.

— Știți ceva, scutiți-mă. Asta-i pentru voi,

internaționalii. Pentru mine nu există decît Rusia. Cu galenți din lemn tare, cu opinci din coajă de tei și cu straie din pănură...

— Rusia-i mare.

— Depinde pentru cine. Eu sînt mai obișnuit cu Moscova. Zău că-s mai obișnuit.

În fața mea stătea din nou optimistul de odinioară, Kartașov.

— Mi-am adus aminte de o anecdotă. Unul din gospodarii exemplari ai satului, un chiabur, cum i se zice acum, mi s-a destăinuit odată. Atunci cînd i-am dat ceasul pentru slănină... Porcii, spunea el, și ăia preferă să nu-i duci la abator, ci să-i tai în cocina proprie... Asta-i!

— Riscantă comparație...

— Cu porceii?

— Întocmai, confirmai eu și mă uitai la ceas. Se apropia ora vizitei.

Kartașov își dădu drumul la rîsul lui gîlgîit.

— O spuneți cu fățărnicie. După ce Charles Darwin a demonstrat că homo sapiens nu se trage din Dumnezeu, ci din maimuță, scuzați-mă... Nu-i totuna de e porc, maimuță sau papagal? Sper că nu vă șochează că Socrate, Newton, mărețul Napoleon și profundul Hegel sînt neamuri cu gorila sau cu cimpanzeul, că strămoșii lor se țineau de crengi cu cozile și se căutau de purici! Iar porcul e un animal liniștit și blînd. Mai ales cînd e sătul...

Kartașov avu noroc, ca de obicei. Făcea parte dintre acei norocoși care nu izbutiseră să-și creeze propriul lor sistem filosofic pentru că ba un motiv, ba altul îi împiedica totdeauna să-și demonstreze pînă la capăt logica gîndurilor aruncate în treacăt. Și acum fusese nevoit să se întrerupă în mijlocul frazei. În ușa cabinetului stătea, în toată splendoarea lui, ierarhul cu comanacul pe cap.

— Arhiepiscopul Antoni, locțiitorul președintelui Sovietului miliției, Kosacevski, făcu prezentările Kartașov.

— Îmi face deosebită plăcere, spuse Hrapovițki cu o voce profundă, de bariton și barba lui albă ca zăpada i se așternu pe piept ca un evantai deschis. Cu o cruce din briliante pe comănac, cu engolpionul oval presărat cu pietre prețioase, era frumos și impunător, bun de pictat pe icoane.

Deci, asta e Antoni Hrapovițki, cel care visase să devină băiaș la baia de sînge a Rusiei!

Acum înțelegeam aspirația ambițiosului arhiepiscop de a ajunge în fruntea bisericii pravoslavnice ruse. Cu asemenea înfățișare impozantă, l-a durut desigur să cedeze scaunul patriarhal prizăritului Tihon. Dar ce să-i faci? Soarta.

Pe lângă Antoni, ceilalți membri ai delegației Sinodului local păreau niște figuri absolut șterse. Vostorgov, cu aspectul lui voit de mujic, neglijent, cu niște ciubote drepte, avocatul Krotov, fostul jurisconsult al sfintului Sinod, rotofei și cu picioarele scurte, sensibilul conte Olsufiev, chinuit de podagră, care-și ducea mereu batista la ochi (pe conte îl înduioșa vederea sfintelor vase regăsite), – cum puteau ei oare să se măsoare cu incomparabilul Antoni!

Poate doar arhimandritul Dimitri... Dar acesta, închis în el și tăcut, se ținea deoparte. Antoni Hrapovițki, Vostorgov și Olsufiev îi erau antipatici. Și cu toate că avea dorința sinceră să-și învingă dușmănia păcătoasă, nedemnă de un creștin, nu era în stare s-o facă și asta-l chinuia și mai mult.

„E greu să trăiești pe lume cu o fire ca a lui Dimitri, gîndii eu. Și apoi, unde să trăiești? Poate doar într-o mînăstire retrasă... Dar vor mai fi multe asemenea mînăstiri peste un an, doi? Și ce ziduri te vor apăra de viața care te asaltează din toate părțile? Vremea pustnicilor a trecut. Ei nu mai sînt puși la încercare și nici nu sînt luați în seamă.”

Știam că, după demersurile pe care le făcuse, Dimitri

urma să fie, în scurt timp, absolvit de grijile sacristiei patriarhiei și că se pregătea să se retragă în pustietatea din Valaam sau pe insula Solovețki, spre a se ruga pentru iertarea păcatelor omenеști. Ce să-i faci? Să-i urăm drum bun!

Între timp, lupta împotriva pesimismului, optimismului, pragmatismului, raționalismului și încă a cine știe cui, se încheiase în sufletul lui Kartașov cu o categorică victorie a simțului datoriei față de miliția sovietică. Ridicîndu-se deasupra concepției lui Darwin și a propriilor investigații filosofice, el uimi pe membrii delegației consiliului sinodal prin cunoașterea temei în discuție și a faptelor istorice străine lor.

Vostorgov respira greu și întredeschidea gura de parcă se pregătea să bea mult așteptatul păhărel de licoare din portocale amare, servit alături de bureții de iaroslav proaspăt sărați („Vai, Dumnezeuule, doamne, ce-au făcut bolșevicii din Rusia!”), iar contele Olsufiev, căruia Kartașov apucase să-i aducă aminte în treacăt de renumiții lui strămoși – oberhofmeisterul Vasili Dmitrievici Olsufiev de la curtea lui Petru I și secretarul de stat al Ekaterinei a II-a, Adam Vasilievici – era profund impresionat. Chiar și lui Antoni i se îndreptaseră ridurile de sub ochi.

De aceea, cînd la un semn al lui Voljanin am ieșit din cabinet ca să vorbesc din camera vecină cu Borin, care mă chemase la telefon, nimeni, în afară poate de Dimitri, n-a observat lipsa mea.

Borin îmi raporta că încheiase interogarea lui Kerbel.

— Cu succes?

— Da, confirmă el clar și convingător, contrar principiilor sale.

Îmi dictă cîteva nume printre care și cel al baronului Vasili Messmer.

— Înseamnă că baronul trebuie să fie acum la Moscova?

— Foarte posibil, zise Borin. Firește, numai dacă n-a plecat încă...

Și mă întrebă:

— Să vin și eu acolo?

— Nu. Dumneavoastră, Piotr Petrovici, n-o luați drept ordin, dar mai plictisiți-vă puțin în societatea Kerbelilor, pînă ce noi vom clarifica totul aici.

Dînd apoi lui Suhov, Voljanin și Artiuhin dispozițiile corespunzătoare, m-am întors la membrii Consiliului sinodal.

Dimitri stătea ca și mai înainte la geam. Olsufiev, mototolind batista în mînă, îl întreba ceva pe Kartașov, mulțumit de expunerea sa, iar Krotov, Vostorgov și Antoni examinau teancul de foi volante confiscate, puse de mine la loc vizibil, în care se descria atît de colorat soarta jalnică a tezaurului sacristiei patriarhiei.

Observîndu-mă, Antoni se încruntă, iar ochii îi scînteiară ca un fulger, capabili parcă să facă scrum tot teancul. Și chiar dacă foile nu se aprinseră, toți își dădură seama că arhiepiscopul era revoltat și furios.

— E dureros, oftă Vostorgov, schimbîndu-se de pe un picior pe altul.

— Sînt fapte care merită dezaprobarea publică, glăsui Antoni, iar eu adăugai:

— Nu numai dezaprobare, ci și trimitere în fața justiției. Dacă autorii acestor foi volante nu se potolesc, vor fi dați în judecată pentru calomnie la adresa puterii sovietice. Noi întreprindem deja o anchetă... și, după cum știți, orice taină, mai devreme sau mai tîrziu, devine cunoscută.

— Cel mai adesea mai tîrziu, mă asigură Antoni ca un specialist în materie...

— E posibil, domnule arhiepiscop. În orice caz, despre vizita dumneavoastră și despre toate acestea – îmi aruncai eu

privirea plină de tâlc prin camera cu mesele încărcate de obiectele bisericești – vor scrie peste o zi toate ziarele...

Ușa capcanei se închisese!

— Ziarele?! hîrîi cu durere Vostorgov, parcă în loc de smirnovka ar fi înghițit esență de terebentină sau ceva și mai rău. Conte Olsufiev își ascunse grăbit batista în buzunar, ochii uscîndu-i-se într-o clipă.

— Cum trebuie să vă înțelegem?

— În sensul cel mai direct al cuvîntului, luminăția voastră.

Numai fața lui Antoni nu trădă nicio mișcare. Acesta își aruncă nepăsător privirea pe scurta știre întocmită de mine pentru ziare, pe care i-o vîrîsem sub nas.

— Așa, deci... Mă privi nu fără curiozitate, familiar, și poate chiar cu oarecare simpatie. Apoi mă întrebă: N-ați făcut serviciul la cavalerie?

— N-am avut ocazia.

— Curios. Aveți maniere de vechi cavalerist... Făcu o pauză, apoi spuse: în ceea ce privește cele văzute, puteți să nu vă îndoiiți, vom informa cu obiectivitate Sinodul, despre toate. Vom împărtăși cu plăcere bucuria care ne-a cuprins aici sufletele chinuite. De altfel, dumneavoastră nu mai aveți acum nicio îndoială, adăugă el cu totul pe alt ton. Iar foile volante... foile volante – ce-a fost a trecut. Să iertăm păcatele robilor rătăciți, fiindcă n-au știut ce fac. Nu îndrăznesc a vă sfătui, dar după cum se pare, nu mai e o necesitate vitală de a întreprinde ancheta...

M-am convins o dată în plus că biserica rusă fusese privată de un mare și înțelept patriarh în persoana lui Antoni.

Kartașov, care abia acum aprecia, pare-se, picanterea situației, n-ar fi avut nimic împotriva să-și continue reflecțiile sale filosofice și să le spună și membrilor Sinodului anecdota de care își adusese aminte. Dar aceștia se arătară deodată grăbiți, iar el luîndu-și rămas bun, îi însoți la plecare, nu

înainte de a mă încredința că va socoti drept o cinste să-mi fie de folos și în viitor.

— Sînteți. Mulțumit, bineînțeles? mă întrebă Dimitri cu un zîmbet ironic, abia sesizabil.

— Ca fiecare care ar fi fost în locul meu.

Arhimandritul avea o privire de martir și vocea îi era stinsă.

— „Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciuni”, cită el din Eclezias, trist și înstrăinat. „Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi și ceea ce s-a întîmplat se va mai petrece, căci nu e nimic nou sub soare. Dacă este vreun lucru despre care să se spună: „Iată ceva nou” – aceasta a fost în veacurile străvechi de dinaintea noastră.”

Arhimandritul știa pe dinafară tot Ecleziasul, de aceea mă grăbii să trec la discutarea ceremonialului de predare a relicvariilor pentru sfintele veșminte și vasele sfinte. Nu fu nevoie de mult timp. Apoi, zisei:

— Omul care a participat la jefuirea sacristiei patriarhiei e mort, Aleksandr Vikentievici. L-au spînzurat...

Dimitri își făcu cruce.

— De ce-mi spuneți asta?

— Din interes, Aleksandr Vikentievici. Sînt un om cu picioarele pe pămînt, șiret și interesat. Tot ce spun e numai cu un scop. Adevărul e că, nu cu mult înainte de a fi omorît, răposatul a fost văzut în compania altui om...

— A cui?

— A bijutierului sacristiei patriarhiei, Fiodor Karlovici Kerbel.

— Și ce doriți să aflați de la mine?

— Adevărul.

— E prea mult, Leonid.

— Ați știut de acea întîlnire?

— Da. S-au întîlnit de cîteva ori.

- Ce scop aveau aceste întâlniri?
- Jefuitorul a vrut să înapoieze bisericii tezaurul furat.
- Căința păcătosului?
- Nu, dorea să facă aceasta pentru o recompensă corespunzătoare.
- Adică să vîndă bisericii ceea ce-i furase?
- Da.
- Și?
- Am refuzat să particip la acest târg, un adevărat sacrilegiu.
- Și v-ați exprimat dorința de a vă înapoia la mînăstire?
- Da, confirmă el cu sfidare.
- Cîstit și prevăzător... Dar nu toți au urmat exemplul dumneavoastră, nu-i așa?
- Iartă-mă, Leonid. Dar la această întrebare nu voi răspunde.
- Kerbel a și răspuns la ea... La urma urmei, acestea sînt problemele interne ale bisericii, noi nu vrem să ne amestecăm în ele. Pe mine mă interesează altceva. Pe lîngă tezaurul sacristiei patriarhiei au fost furate și alte valori ce se păstrau acolo...
- Degetele lungi ale arhimandritului se agitară îndată pe chihlimbarul întunecatelor mătănii.
- Lui Vasili Messmer îi era cunoscută propunerea victimei?
- Din nou tăcere.
- De altfel, Kerbel ne-a relatat și despre asta. Refuzul de a răspunde la întrebări e și el, în felul său, un răspuns, Aleksandr Vikentievi.
- Dimitri se îndepărtă spre masă, luă în mîini arca de aur, o puse din nou pe masă și se așeză în fotoliu.
- Nu Messmer l-a omorît pe nefericitul acela...
- Stătea încovoiat, cu umerii aduși, pe care se așezase o prea

grea povară pentru el. Bătrîn și fragil, încercase să rămînă în afara evenimentelor. De sub comănac i se răsucea în inele argintii părul cărunt...

De fapt, nu mai aveam despre ce vorbi. Mă uitai la mica arcă din fața lui. Pe o parte a ei fusese reprezentat, cu o mînă pricepută de meșter, fiul lui Dumnezeu stînd pe tron. Cu fața încordată, dus pe gînduri, îi asculta pe Sfînta Fecioară și pe Ioan Botezătorul care i se rugau pentru oameni. Probabil că și cam epuizaseră argumentele, pentru că Sfînta Fecioară își arăta expresiv sfîrcul țîței („Ascultă-mă pe mine, măcar pentru că sînt mama ta. Doar eu, cu acest omenesc și prea pămîntean piept te-am hrănit, fiu al Domnului!”), iar Ioan ținea în fața lui Isus, propriul său cap, retezat de oameni („Mi-au tăiat ei capul, dar ca și mai înainte îi iubesc. Oare, Doamne, în sufletul tău e mai puțină iubire pentru ei, decît în al meu?”)

Pentru un minut îmi imaginai, între aceștia doi, pe al treilea, pe bătrînul care stătea la masă. Probabil, el nu s-ar fi referit la nimic. Pur și simplu s-ar fi rugat Celui de pe tron pentru tot neamul omenesc. El s-ar fi rugat și pentru patriarhul Tihon, și pentru Mahov, cel mai mare afacerist din Hitrovka, pentru colonelul Messmer și pentru locțiitorul președintelui Sovietului miliției din Moscova, Kosacevski...

Mare încurcătură s-ar fi petrecut pe pămînt, dacă ruga lui s-ar fi împlinit...

Pe ușă își vîrîse capul Voljanin. Cînd ajunsei pe coridor, matrozul îmi spuse că Vasili Messmer se afla acum, cu un necunoscut, în apartamentul bătrînului Messmer. Echipa era gata de plecare. Îmi verificai Browningul, băgai un cartuș pe țeavă și pusei piedica.

— Mașina?

— E la intrare, tovarășe Kosacevski. Plecăm?

— Plecăm.

Cum zice Ecleziasul? „Pentru orice lucru este o clipă prielnică și vreme pentru orice îndeletnicire de sub cer. Vreme este să te naști și vreme să mori; vreme este să sădești și vreme să smulgi ce ai sădit. Vreme este să rănești și vreme să tămăduiești; vreme este să dărimi și vreme să zidești. Vreme este să plîngi și vreme să rîzi; vreme este să jelești și vreme să dănțuiești. Vreme este să arunci pietre și vreme să le strîngi...”

— Casa a fost înconjurată din toate părțile, Leonid Borisovici. Acum nu mai poate fugi, spuse Suhov ieșind de undeva din întuneric.

În mașina gata de plecare era înghesuială și frig. Mirosea grețos a benzină.

— Dă-i drumul, băiete! spuse Artiuhin șoferului.

Motorul urlă. Trecurăm de poartă. În spate, înfipt în ceafa mea, respira greu flăcăul din Garda roșie care făcea parte din echipa operativă.

IV

GLONȚUL LOVI PERETELE ȘI MĂ ÎMPROȘCĂ CU TENCUIALĂ. Auzisem o singură împușcătură, dar fuseseră două: prin ușa de la intrare lumina sclipi ca doi ochi arzători. Nu stinseseră lumina în antreu. Probabil că se trăseseră simultan, iar detunăturile se contopiseră într-una singură.

Din cîte îmi puteam da seama, deși trăseseră orbește, o făcuseră totuși cu pricepere, ca profesioniștii, la nivelul abdomenului. Instructorul militar care ne învăța pe noi, combatanții în o mie nouă sute cinci, numea o astfel de ochire cu un termen expresiv și mîngîietor „la buricuț”. Trebuia să țintești direct în pîntece sau puțin mai sus.

Tragerea aceasta promitea succes și unui nepriceput, garantînd aproape totdeauna reușita, chiar dacă se foloseau arme nereglate, lipsite de precizie, cum ar fi „Bull-dog” sau „Schmidt-Wessen”. „În cap e greu să nimerești, pînă și unui trăgător experimentat i se poate întîmpla să dea greș. Trunchiul însă e ținta sau în limbaj militar panoul de tragere, ne explica instructorul. Dacă țintești mai sus, tragi în piept, în cap, în gît, ai luat mai jos, nimerești în burtă și împușcătura e tot mortală. În ultimă instanță, nimerești în picioare. Nu-i mare lucru, dar tot e o pierdere pentru dușman, nu mai e bun de marș... Așa că țintește cu revolverul totdeauna la buric. Cum ai ochit, îl și vezi îndoindu-se din mijloc.”

Cei doi de după ușă cunoșteau, se vede, regulile ostășești. Și le cunoșteau bine. Trăgeau pe ghicite, dar la nivelul „buricului”. De un singur lucru n-au ținut seamă: noi nu stăteam în fața ușii, ci în părțile ei laterale, după proeminența peretelui de pe palier. Ar fi trebuit să tragă pieziș, lipindu-se de ușă, reducînd la zero spațiul mort. Eu însă n-aveam de gînd să le fiu sfetnic... Deocamdată ne amenința doar ricoșeul. Oricum, e neplăcut să fii luat drept țintă, mai ales cînd n-ai convingerea fermă că te apără Cel de Sus...

În memorie îmi apărură și apoi dispărură chipul palid al lui Dimitri, trist și îngîndurat, îndoindu-și spinarea și strîngîndu-și umerii, cu inelatul lui păr argintiu ieșindu-i de sub comănacul negru... Dimitri știa multe. Dar el nu știa că omenescul trunchi e „țintă”, sau în limbaj militar „panoul de tragere” și că în timpul tragerii trebuie să ochești unde se află buricul omului, făptură creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Dimitri considera că asta nu intră în obligațiile lui, pe acest pămînt păcătos. De aceea, el nu era nici aici, nici acolo, după ușă. N-ar trebui oare ca fiecăruia să-i fie dat, măcar o dată în viață, să stea pe un astfel de palier al scării?

Suhov, palid la față, mă privi aspru, întrebător. Simțea

nevoia să acționeze cu orice preț. Indiferent cum. Important era să acționeze.

Încă un glonț, încă o țîșnitură de tencuială, încă o gaură mică, rotundă. Acum, trăgeau așa, doar din ură...

Ochii arzători dispărură de pe tăblia ușii: stinseseră lumina în antreu. Nu cumva se gîndeau să-și croiască drum spre ieșire? N-ar fi fost deloc înțelept. De altfel, în unele împrejurări, e mai firesc să te aștepți la prostii de la oameni.

— Ascultați-mă! mă adresai cu glas tare. Messmer, mă auziți?

— Aud.

— Vă sfătuiesc să deschideți ușa și să predați armele.

— Ce propuneți în schimb?

Mda! Ce poți să propui?

— Vă promitem securitatea personală. Dumneavoastră și prietenului dumneavoastră.

— În drum spre tribunal?

— Da. Pînă la sentința tribunalului revoluționar.

Următoarea împușcătură fu slabă: baronul trăsesese mai sus și glonțul se înfipsese în tavan.

— Așteptați, nu trageți. Încă n-am terminat. Vreau să vă previn că de astă dată sînt luate toate măsurile: nu veți izbuti să fugiți. Și apoi, nu numai dumneavoastră vă expuneți pericolului, ci și ceilalți locatari ai apartamentului pot fi în primejdie, printre care și tatăl dumneavoastră, Messmer!

Ca răspuns veni o înjurătură. Cu toată originea lui străină, baronul folosea de minune frumusețea folclorului rus, suprapunînd cu virtuozitate o dantelărie peste alta. Voljanin aprecie acest lucru.

— Le zice ca un contraimaistru, cabestanul mamei lui!

— Deștept domn, îl susținu pe matroz Artiuhin, a cărui căciulă fusese presărată de var ca de nea.

Suhov trase închizătorul carabinei, dar eu dădui negativ

din cap. Cei doi ne trebuiau vii. Dacă nu amîndoi, măcar unul...

Situația era cît se poate de stupidă. Să-ți expui oamenii în bătaia gloanțelor? E o prostie, o hotărîre lipsită de rațiune, cum spune Rîcealov. Să aștepți pînă li se termină cartușele? Durează mult, e umilitor și tot... lipsit de rațiune.

Luai carabina de la Suhov și lovii cu patul în becul ce atîrna deasupra capului, într-un glob mat. Cioburile căzură pe dușumea ca o ploaie mărunță. După aceea, cu toate puterile, izbii în ușă cu talpa de fier a patului armei, silindu-mă, în beznă ce se lăsase, să nimeresc puțin mai jos de mîner, în broasca ușii. După scrișnetul metalic înțelesei că parcă totuși nimerisem în mînerul de bronz.

Din nou împușcături. Pe undeva, pe lîngă urechea stîngă, îmi vîji un glonț.

— Dați-o încoa, Leonid Borisovici... se auzi vocea de bas a lui Artiuhin. Îmi smulse carabina. O lovitură! încă una! Încă...

În sfîrșit, cînd ușa începu să pîrîie, răsună un singur pocnet de armă...

Sub forța corpurilor omenești, ușa smulsă din balamale se răsturnă undeva în interior, în beznă, în gol. Bubui, izbindu-se de dușumea. Scîndurile tăbliei gemură, trosniră, scîrțîiră jalnic sub picioare. Răsună bocănitul cizmelor pe parchet.

Respirație grea, tropot, strigătele cuiva.

Împușcături parcă n-au mai fost. Sau poate au mai fost? Dracu mai știe!...

Mă împiedicasem de ceva și era cît pe-aci să cad. Prin cap îmi trecu un gînd: au fugit! Dar unde? N-aveau pe unde să fugă, toată casa era înconjurată de Garda roșie.

Încurajîndu-se cu sunetele proprii voci, Voljanin înjura zgomotos și cu răutate.

— Lumina, zisei eu. Aprindeți lumina.

— Parcă poți să știi pe unde o fi întrerupătorul, se auzi

chiar lângă mine vocea nefiresc de calmă a lui Suhov. Nu țineți minte pe ce parte e, Leonid Borisovici?

Întrebarea suna cel puțin amuzant. Dacă aș fi putut, aș fi zîmbit.

Cineva aprinse un chibrit.

Simțeam cum îmi șiroia sudoarea între omoplați. În antreul plin de praf era o căldură sufocantă. Cu degetele neascultătoare îmi descheiai mașinal paltonul, și-mi ștersei de poalele lui palmele transpirate. Lumina puternică parcă-mi tăie ochii cu cuțitul.

— Ah, maică precistă! rosti uimit Voljanin.

Alături de ușa căzută, zării un om șezînd pe dușumea, și involuntar mă dădui în lături, să nu-l calc.

Omul ședea cu picioarele sub el și cu capul băgat între genunchi, de parcă îi era rușine de ceva.

Sub tavanul înalt, de un alb imaculat, se auzi un bîzîit grav și insistent. Să fie o muscă? Sau mi se părea? Nu, parcă nu mi se părea...

— O muscă, observă Artiuhin. Ea e, ticăloasa! O muscă iarna în odaie vestește o moarte. Așa e totdeauna... E un semn precis, Leonid Borisovici. Unde vezi o muscă, să te aștepți la un mort... E o creatură care le simte pe toate. Uite cum zbîrnîie din aripioare!

Prin deschizătura ușii intrară trei băieți din echipa operativă. Își rotiră privirea prin încăpere și cel mai mare dintre ei se apropie de mine.

— Nu-l văd pe celălalt, aici au fost doi. Căutați în cameră, le ordonai.

— Se execută, tovarășe Kosacevski. Unde să fugă? E aici. Haideți, haideți! Ce vă holbați? Ce, n-ați mai văzut împușcați?

În antreu, rămăsesem trei: eu, Voljanin și cel decedat...

Matrozul își hlizi dinții de aur.

— Messmer și-a pus singur capăt zilelor... Sînge albastru, os boieresc!

— E Messmer oare?

— El e. Baronul...

Voljanin apucă de păr capul mortului și-l ridică să-i vadă și eu fața. Aveam un teanc întreg de fotografii ale baronului. Da, era Messmer, fără nicio îndoială. Baronul își descărcase pistolul în gură. Pe obraz, pe lîngă buze, îi mai curgea sîngele. Un ochi îi era larg deschis, iar celălalt doar pe jumătate, parcă făcîndu-mi cu ochiul: zici că m-ai prins, Kosacevski? Păi eu sînt ca un țipar, alunec printre degete... Și atunci ți-am scăpat, și acum... N-am murit de glonțul tău de mitocan, ci de propriul meu glonț. N-ai cu ce să te lauzi. Ți-am scăpat, Kosacevski, ți-am scăpat a doua oară!

Matrozul lăsa capul mortului, și trupul acestuia, obosit parcă de atîta ședere, se lăsa moale într-o parte.

— Percheziționează-l.

Răsturnînd corpul pe spate, Voljanin începu să descheie clapele buzunarelor. Își șterse de tunică degetele murdare de sînge și-mi întinse o scrisoare; era scrisă pe o hîrtie albăstruie, groasă, cu o monogramă argintie în colț.

„Stimate domnule Vasili Grigorievici! citii eu. Îmi pare foarte rău că sînt nevoit să iau asupra mea această regretabilă obligație. Nu e necesar să vă amintesc ce destinație avea tezaurul „Fondului diamantelor” încredințat dumneavoastră. Cu toate acestea, îndeplinind rugămîntea insistentă a membrilor Consiliului fondului, care în condițiile cunoscute dumneavoastră, și-au jertfit bijuteriile de familie în numele idealurilor sfînte ale autocrației ruse, îmi permit, stimate domn, să vă aduc totuși aminte că tezaurul încredințat dumneavoastră spre păstrare, a fost destinat pentru două scopuri: eliberarea membrilor familiei țariste din surghiun și finanțarea mișcării de eliberare din sudul Rusiei... Referirea

dumneavoastră la jaful sacristiei patriarhiei este considerată ca neîntemeiată. Membrii Consiliului nu numai că nu pot să aprobe atitudinea dumneavoastră de a vă declina răspunderea, cum ați binevoit să vă exprimați, dar nici să atenueze, pe baza circumstanțelor pe care le invocați, vina dezastruoasă – iertați-mi asprimea tonului – față de patria noastră...

După părerea mea, defunctul nu merita o asemenea scrisoare. Acum însă îmi dădeam foarte bine seama de ce tocmai la baron se păstrau „Graalul de Baturinsk”, „Două tronuri”, „San Marco de aur”, „Pelegrina”, colierul „Douăsprezece luni”, broșa „Steaua Nordului” și alte valori. Îmi devenise clară participarea înflăcărată la soarta lor a unor fețe bisericești ca și opoziția lui Dimitri, călătoria baronului pe acoperiș și multe altele.

Rezulta că, din pricina a doi pungăși din Saratov, detașamentele ofițerești din sud, speranța și mândria Rusiei țariste, rămăseseră fără mijloace bănești, ci doar cu ideea, iar vigurosul arbore genealogic de trei secole al dinastiei Romanovilor, cu fragedele sale vlăstare, urma să stea mai departe în subzistența modestă a Sovietului de deputați din Tobolsk și cu problematica speranță în fidelitatea dezinteresată a unităților militare ce doreau restabilirea monarhiei.

Și l-a împins dracu pe Vasili Messmer să depună valorile „Fondului diamantelor” tocmai acolo, în sacristia patriarhiei! Oare nu putea să găsească un alt loc în imensa Rusie?! Greșise baronul... Și apoi, crima aceea de la vila Betinilor... Nu cumva hoțul norocos, Dmitri Priletaev, devenise victima unui complot monarhist?

Mda... Amuzantă situație, nimic de zis!...

Degeaba te bucurai, baroane, degeaba îmi făceai cu ochiul tău mort. De explicațiile pe care trebuia să le dai membrilor

Consiliului „Fondului diamantelor” ai scăpat pentru totdeauna, asta-i adevărat, dar de mine n-ai scăpat, nu...

De altfel, baronul nu mai făcea cu ochiul. Stătea întins pe spate, cum e normal să stea un mort. Fața îi era galbenă. Înstrăinată de tot ce era în jur. Pe ochi, cineva îi pusese cîte un bănuț de cinci copeici, poate chiar subreta, care stătea lîngă el și plîngea în surdină. Lacrimile i se rostogoleau de pe obraji rotunzi și cădeau pe tunică baronului, lăsînd pe ea niște pete negre cît bobul de mazăre.

Poate îmi era totuși milă de Messmer. Totdeauna mi-a fost milă de oamenii care au pierit de o moarte stupidă.

Generalul, mișcîndu-și greu și neîndemînatîc picioarele, tîrșîind pîslarii, se apropie de corpul neînsuflețit al fiului său. Prinzîndu-l de subsuori, subreta îl ajută să se lase în genunchi, dar îl scăpă din mîini și bătrînul se izbi zgomotos cu genunchii de pardoseală. Bătrînul plîngea cu suspine, lipindu-și fața de pieptul răposatului, cu favoriții albi întinși ca niște aripi pe tunică lui. Femeia începu și ea să bocească încetișor...

— Pofțiți, Leonid Borisovici, mi se adresă Artiuhin, purtînd într-o mîină carabina, iar cu cealaltă ținînd ușa pe jumătate deschisă spre camera pe care, la precedenta mea vizită aici, o botezasem „a armăsarilor”. Acolo.

Pe pereți, ca și atunci, trăpașii băteau nerăbdători din picioarele lor subțiri, iar căluții arabi, cei de pe Don și cei suedezi făceau paradă de robustețea lor. Fostul împărat al Rusiei, Nikolai al II-lea, mă privea din ramă dezaprobator. Nu-i plăcea să se tragă lîngă urechea lui. Puteau s-o facă la minele de metale prețioase de pe Lena sau acolo, pe Nevski, de exemplu. Dar aici... Oare, nu-i loc destul în altă parte?

Se pare însă că împăratul nu se uita la mine ci la cel care stătea lîngă peretele opus portretului, la adjunctul comandantului Casei anarhiei, Dima Ritus, strîns în curele ca

o valiză... Ce-i cu ăsta, s-a strecurat în herghelie? Ce căuta el aici?

— El e, mi-l arată Artiuhin și-l înghionti pe Ritus cu țeava carabinei.

Ritus înlătură țeava cu pieptul și se smuci, cu mâinile legate la spate.

— Protestez și mă revolt, tovarășe Kosacevski!

— Haide, haide, nu te aprinde, Ritus.

— Cer să fiu dezlegat imediat!

— Nu-i nevoie să strigi așa de tare. Nu sînt surd.

— Un revoluționar să lege pe un alt revoluționar, asta-i prea de tot...

— Ia stai locului, nu te mai vînzoli, bombăni sfios în spatele lui un ostaș din Garda roșie. Aici e vorba de... E o treabă încurcată.

Judecînd după fața-i rănită, plină de sînge și după haina ruptă, Ritus „se vînzolise” zdravăn...

— Ce ziceți, să-l dezleg? mă întrebă cu îndoială același ostaș.

— Dezleagă-l. Dar ia spune, Ritus, ce făceai dumneata aici?

Ritus ridică din umeri.

— Federația e obișnuită să-și îndeplinească obligațiile. Din moment ce v-am promis ajutorul nostru pentru găsirea tezaurului...

— Am înțeles, dădui eu din cap.

Își frecă mâinile amortite și-și aranjă cravata. Își pipăi vînația de sub ochi și fața i se crispă.

— Sînt, bineînțeles, liber?...

— Oarecum.

— Poftim?!

— Vreau să spun că asta se va clarifica definitiv după discuția pe care o vom avea la miliția judiciară.

— Mă arestați?!

— Aș, da de unde, Ritus! Pur și simplu îmi face plăcere prezența dumitale. Oare n-avem ce discuta?

Ritus luă aerul unei persoane oficiale.

— Atunci, vă rog să anunțați secretariatul Federației.

— Și asta o vom discuta împreună la miliția judiciară, rostii eu moale.

— Răposatei mele mame, tovarășe Kosacevski, îi plăcea să spună că pentru unele glume ți se deșurubează capul, iar ca să fie înșurubat la loc nu mai există nicio posibilitate...

— Ia vezi, miroase a fum? îl întrebai pe Suhov care cerceta revolverul lui Ritus, adjunctul comandantului Casei anarhiei.

— Miroase, confirmă Pavel. Lipsesc și trei cartușe din încărcător.

— Dar asta cum binevoiești s-o înțeleg? îl întrebai pe Ritus.

— Messmer m-a mințit când a spus că în apartament vor intra hoții...

— Nu-i frumos să-i vorbești de rău pe morți, Ritus.

— Fie, duceți-mă! se grăbi el.

— Vezi, când există bunăvoință, se poate întotdeauna ajunge la o înțelegere...

...În cabinetul meu, Ritus își reveni complet. Se așeză comod pe divan. Spiritual, făcând haz, își aprinse o țigară.

— Îmi dați un croitor în contul miliției judiciare? își ridică mâna, arătând mîneca ruptă a hainei.

— Și croitor, și felcer.

— M-a pocnit namila voastră... Ursul ăla, cum îi zice?

— Artiuhin?

— Tot ce-i posibil. Are niște pumni, cît pudul... Sînteți un domn, tovarășe Kosacevski. Și croitor, și felcer... Dacă aș putea să-mi fac rost de un tată, pe dumneavoastră v-aș alege.

La orice preț și în orice ambalaj. Chiar la preț de speculă, în Suhariovka...

— Țigările de acolo ți le-ai procurat?

Îmi întinse pachetul desfăcut.

— Simțiți șarmul?

Nu sînt un bun prețuitor.

— Păcat, păcat... Nu, astea nu-s din Suhariovka. Astfel de țigări, dragă tovarășe Kosacevski, nici la Moscova, nici la Piter nu veți găsi. Praful de aur al regimului făcut țandări... Au fost special pregătite pentru Grișka Rasputin. Poate încă și pentru altcineva... Nu știu... Acum însă le fumează numai Ritus. Le-am rechiziționat în decembrie o mie nouă sute șaptesprezece de la fabricantul Greaznov. Priviți eticheta – „Paris”. N-ați fost niciodată la Paris, dragă tovarășe Kosacevski?

— N-am avut ocazia. În schimb, colaboratorii mei de la miliția judiciară au fost pe la vila Betinilor, Ritus...

— La vila cui?

— A Betinilor de la Kraskovo, acolo unde a fost omorît Priletaev...

Ochii deschiși la culoare, apoși, ai comandantului adjunct al Casei anarhiei exprimau nedumerire, în zadar însă încerca să zîmbească...

— Țigări „Paris” fuma unul din criminalii lui Dmitri Priletaev, Ritus, spusei încet și convingător. Iată, așa fuma, ca și dumneata... Îi luai din mînă chiștocul de țigară. Vezi?

— Nu mă faceți să mă întristez, dragă tovarășe Kosacevski...

— Merită să faci pe idiotul, Ritus? Ticălos ai fost întotdeauna, dar prost nu. Sau mă înșel eu?

— Vă înșelați, tovarășe Kosacevski... Nimeni nu vă va permite să puneți la zid un vechi deținut politic.

— Mai e pînă să ajungem la zid, Ritus, îi promisei eu. Dar deocamdată...

...Îl percheziționară chiar în cabinet. O percheziție meticuloasă, pipăindu-i-se fiecare cusătură a hainelor. Și astfel fură găsite asupra lui un cleștișor „whystity” și o cutiuță în care erau înfășurate în vată safirul „Schimnicul” și rubin-onixul „Prealuminatul”. Numai după aceea, Ritus îmi ceru hîrtie ca să-și scrie declarația.

Scrise pînă la trei noaptea. Rupea foile scrise, ștergea și scria din nou.

Lampa de birou ba se aprindea, ba se stinge, luminînd ceafa îngustă a comandantului adjunct al Casei anarhiei, aplecată asupra mesei. Penița scîrțîia pe hîrtie, teancul foilor scrise creștea...

La ușă stătea, sprijinindu-se în armă, obosit de peste zi, un ostaș din Garda roșie. Răsturnat peste speteaza divanului, dormea, zîmbind în somn, Artiuhin. Probabil că visa din nou dinții de aur care nu-i dădeau pace și cu care, cîndva, să poată uimi fetele din Samarsk.

Pavel Suhov fuma țigară după țigară.

După ferestrele camerei stătea de santinelă, cu chipul ei amenințător, noaptea de martie a anului 1918.

DIN EXPLICAȚIILE CETĂȚEANULUI RITUS
D. B.,

SCRISE CU PROPRIA-I MÎNA ȘI DATE
LOȚIITORULUI PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI POPULARE DIN
MOSCOVA, TOV. KOSACEVSKI L. B.

. . .

(CAZUL JAFULUI DE LA SACRISTIA PATRIARHIEI DIN Kremlin)

SUBSEM NATUL D. B. RITUS, ADJUNCT AL COMANDANTULUI Casei anarhiei, anarhist-comunist după convingerile mele politice, vechi luptător pentru cauza poporului, condamnat la moarte de tribunalul țarist în anul 1912 pentru împușcarea înăbușitorului revoluției, locotenent-colonelului de jandarmi Barsukov, declar în legătură cu exproprierea sacristiei patriarhiei și cu organizația contrarevoluționară ilegală „Fondul diamantelor”, cele ce urmează:

Despre existența organizației „Fondul diamantelor”, care dispunea de valori de multe milioane, am luat cunoștință în decembrie anul trecut, de la comandantul Casei anarhiei, Fiodor Grîzlov, care la rîndul său aflase despre aceasta de la H. N. Muratov (Părintele).

În noiembrie 1917, unul dintre cei mai vechi activiști ai anarhiei ruse și internaționale, Părintele, a fost arestat la Petrograd pe baza acuzației neîntemeiate de a fi luat parte la exproprierea valorilor aflate în clădirea Senatului.

Ca urmare, H. N. Muratov a stat un timp închis în fortăreața Petropavlovsk, unde se aflau pe vremea aceea deținuți de diverse convingeri politice: fostul ministru Hvostov, generalul Boldîrev și alții.

Neînțelegerea cu privire la Muratov s-a clarificat repede:

În ajunul eliberării sale, Părintele a participat la o ședință a deținuților politici în care s-a discutat intrarea Sovietului Comisarilor Poporului în tratative de pace cu capitaliștii austro-germani.

Acest act al bolșevicilor a fost întâmpinat cu foarte multă dezaprobare în fortăreața Petropavlovsk.

În timpul discuției ce a avut loc, organizatorul și părtașul

direct la lichidarea lui Grigori Rasputin, fostul membru al Dumei de stat, V. M. Purișkevici, analizînd urmările posibile ale acestor tratative pentru Rusia, a propus semnarea de către deținuții politici a unei declarații că sînt gata să participe la războiul cu austro-germanii. „Declarăm, spunea el, că... noi sîntem gata să facem orice. De ne vor trimite să luptăm în primele linii contra cuceritorului, vom merge. De ne vor obliga să fim infirmieri, de vor face din noi carne de tun, sîntem gata pentru orice”.

Luînd cuvîntul după cetățeanul Purișkevici, H. N. Muratov a spus că pe el nu putea să nu-l bucure faptul că participanții la discuție erau de comun acord în această problemă, cu toate că aveau convingeri politice diferite. Părintele a spus că, părăsind zidurile închisorii, promitea deținuților prezenți în acea cameră că va face din părerea lor un apanaj al opiniei publice ruse și internaționale.

Se vede că vorbele lui H. N. Muratov l-au indus în eroare pe cetățeanul Uvarov, fost procuror al guberniei Irkutk, iar apoi viceguvernator al guberniei Tobolsk, care abia sosisese pare-se de la „Krestî” la Petropavlovsk și nu-l cunoștea încă pe Muratov.

Luîndu-l drept monarhist, Uvarov i s-a adresat cu rugămintea să transmită o scrisoare vărului soției sale, colonelului V. G. Messmer, care locuia la Petrograd în casa lui Petelnikov, vizavi de parcul Tavriceski.

La început, Muratov a refuzat, declarînd că poate îndeplini o astfel de misiune numai în cazul în care scopul urmărit de Uvarov nu contravenea scopurilor sale. Uvarov l-a încredințat că nu trebuia să se îndoiască de faptul că aveau idealuri comune și că acea cauză, căreia i se dăruise el, Uvarov, și Messmer primise blagoslovirea a însuși împăratului. Părintele a înțeles atunci că ageamiul reprezenta o organizație monarhistă și a căzut de acord să transmită scrisoarea.

Scrisoarea era cifrată. Descifrînd-o cu ajutorul unui tovarăș din Petrograd care cunoștea bine cifrurile, Muratov s-a convins că nu greșise în presupunerile sale. Reieșea că organizația monarhistă „Fondul diamantelor” strîngea de la nobili și de la marii capitaliști giuvaeruri (de aici și denumirea) destinate eliberării familiei țariste și fusese creată la Petrograd încă înainte de sosirea la putere a bolșevicilor. P. A. Uvarov, care întreținea relații cu apropiații lui Nikolai Romanov la Tobolsk, era membru în consiliul acestei organizații, iar V. G. Messmer, trezorerul ei.

DIN PROCESUL-VERBAL
AL INTEROGATORIULUI CETĂȚENEI ȘTERN
R. D.,
LUAT DE LOCTIITORUL PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI
DIN MOSCOVA, KOSACEVSKI L. B
(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

MAJORITATEA COVÎRȘITOARE A MEMBRILOR FEDERAȚIEI grupărilor anarhiste din Moscova dezaproba – de altfel nici nu putea să aprobe – tratativele bolșevicilor cu imperialiștii germani.

Noi am pornit de la ideea că războiul revoluționar nu era numai dorit, dar și inevitabil. Tratativele însă duceau la dezarmarea morală și materială a maselor revoluționare. De aceea federația acorda mare atenție problemei creării cetelor anarhiste de voluntari, denumite ulterior garda neagră.

În această situație ne izbeam permanent de greutățile create artificial de către organele puterii, care decurgeau din neîncrederea în anarhiști. Noi nu puteam obține suficiente

cantități de armament, muniții, echipament militar, medicamente și nu dispuneam de mijloace financiare mari pentru a le achiziționa.

Printre altele, „Fondul diamantelor” dispunea, după informațiile Părintelui, de valori însumând câteva milioane de ruble-aur. Exproprierea acestor valori, pe de o parte, îi priva pe monarhiști de posibilitatea de a dăuna cauzei revoluției („Fondul diamantelor” reprezenta într-un fel banca de credit a contrarevoluției), astfel că ar fi fost în interesul tuturor forțelor revoluționare, deci și al bolșevicilor, iar pe de altă parte am fi obținut niște valori considerabile, care ne-ar fi permis în primul rînd să înlăturăm greutățile financiare legate de completarea cu voluntari a detașamentelor de luptă.

De aceea, la propunerea Părintelui de a expropria în secret valorile (altfel, ele ar fi putut nimeri în mîna organelor puterii de stat) nu s-a împotrivit, în principiu, nimeni. Dar în timpul acțiunii ne-am lovit de greutăți de ordin practic.

DIN EXPLICAȚIILE

CETĂȚEANULUI RITUS D. B.,
 SCRISE CU PROPRIA-I MÎNĂ
 ȘI DATE LOCTIITORULUI PREȘEDINTELUI
 SOVIETULUI MILIȚIEI POPULARE
 DIN MOSCOVA, TOV. KOSACEVSKI L. B.
 (Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

...CÎND TREI BĂIEȚI DIN CETELE NOASTRE DE LUPTĂ DIN Petrograd au sosit în casa lui Petelnikov, unde locuia V. G. Messmer, au aflat că acesta se mutase din apartament. N-am reușit să stabilim dacă fusese o întîmplare sau dacă cineva dintre deținuții din fortăreața Petropavlovsk îi vorbise lui

Uvarov despre H. N. Muratov și membrul Consiliului „Fondului diamantelor” reușise să-l avertizeze pe vărul soției sale. Oricum, informațiile că Messmer locuia acum în casa lui Bugarev, pe prospectul Englez, ne-au parvenit cu întârziere, la fel ca și vestea că acesta, însoțit de unul dintre membrii Consiliului „Fondului diamantelor”, plecase la Moscova unde, probabil, dusesse și valorile organizației sale...

De aceea, acțiunea de expropriere ce-mi fusese încredințată s-a încheiat fără succes, Messmer reușind în acest timp să predea valorile „Fondului diamantelor” în păstrarea sacristiei.

Așa stînd lucrurile, spre sfîrșitul lui decembrie sau la începutul lui, ianuarie, la propunerea lui Fiodor Grîzlov, s-a analizat problema exproprierii chiar a sacristiei patriarhiei, fapt care, evident, nu prezenta greutate deosebite, avînd în vedere proasta organizare a pazei. Totuși, ținînd seama de împotrivirea categorică a Rozei D. Ștern, care se referea la considerente de ordin atît etic cît și politic, s-a luat hotărîrea de a se renunța la exproprierea amintită.

DIN PROCESUL-VERBAL
AL INTEROGATORIULUI CETĂȚENEI ȘTERN
R. D.,
LUAT DE LOCTIITORUL PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI
DIN MOSCOVA, TOV. KOSACEVSKI L. B.
(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

ÎMPĂRTĂȘIND IDEILE DE BAZĂ ALE TOVARĂȘULUI GHE,
membru al Comitetului Executiv Central din Rusia, anarhist
după convingerile sale politice, expuse în articolul „Să mergi

separat, dar să luptăm împreună”, publicat la 19 decembrie 1917 în ziarul „Eurevestnik”, am considerat că, în final avem aceleași idealuri, deși există numeroase divergențe de principii între noi și bolșevici, care încearcă să atingă aceste idealuri pe căi greșite din punctul nostru de vedere, adică prin organizarea de stat.

Fiind un partid revoluționar, e firesc ca bolșevicii să fie supuși unor atacuri din partea forțelor reacționare de diverse orientări, fapt care prin sine însuși dovedește autenticitatea lor revoluționară. În aceste condiții, exproprierea sacristiei, indiferent de cine și pentru ce s-ar fi făcut, putea fi folosită (și a fost folosită) de contrarevoluție, în scopul ponegririi revoluției și compromiterii Sovietului Comisarilor Poporului.

Și apoi, se aștepta decretul de separare a bisericii de stat și trecerea averilor bisericești în proprietatea puterii sovietice. În felul acesta, de fapt, nu mai era vorba de exproprierea bunurilor bisericii, ceea ce într-o anumită situație nu putea fi decât „salutară” ci de exproprierea unor valori ale întregului popor, adică de un act contrarevoluționar.

De aceea, nu numai că m-am ridicat împotriva expropriării sacristiei, dar am și propus să informăm comisia lui Dzerjinski despre „Fondul diamantelor”, deoarece în situația creată, valorile erau realmente pierdute pentru noi.

Totuși, acceptând punctul meu de vedere în problema respingerii expropriării sacristiei patriarhiei, Părintele a declarat că averea „Fondului diamantelor” era depusă în sacristie numai în păstrare temporară și putea trece în mâinile noastre, dacă nu azi, atunci mâine. De aceea, era cel puțin prematur să fie înștiințată Comisia extraordinară de existență „Fondului diamantelor”, mai ales că, Federația din Moscova întâmpina pe zi ce trece, greutăți materiale tot mai mari și o lipsă stringentă de armament necesar războiului revoluționar victorios împotriva asupritorilor din lumea întreagă.

. . .

DIN EXPLICAȚIILE

CETĂȚEANULUI RITUS D. B.,
SCRISE CU PROPRIA-I MÎNĂ
ȘI DATE LOCTIITORULUI PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI POPULARE
DIN MOSCOVA, TOV. KOSACEVSKI L. B.
(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

ȘTIREA DIN ZIARE DESPRE EXPROPRIEREA VALORILOR
sacristiei patriarhiei, și odată cu ele, după presupunerea
noastră, și a avuției „Fondului diamantelor” a fost pentru noi
o surpriză extrem de neplăcută, pentru care Părintele arunca
întreaga răspundere asupra Rozei D. Ștern, „preocupată să
avem mâinile curate, cînd de fapt, pentru aceste milioane,
merita să te bagi cu capul și în hasna”.

Înciudat de cele petrecute, Părintele ne-a ordonat, mie și
lui Grîzlov, să-i găsim repede pe expropriatori și să le luăm
cele sustrase (R. D. Ștern a fost îndepărtată complet de la
această acțiune, fiindcă Părintele o considera „un teoretician
cu capul în nori” care „se comportă prea idilic față de practica
cotidiană a muncii revoluționare”).

Deși am trecut îndată la cercetări, povestea s-a lungit, iar
Părintele se temea ca nu cumva miliția judiciară să ne-o ia
înainte și astfel valorile să intre în mâinile organelor de stat.
Dar după vizita dumneavoastră la Casa anarhiei s-a mai
liniștit. Deși, cum s-a și presupus, nu v-ați dat toate cărțile pe
față, era clar că deocamdată nu dispuneți de nimic concret și
nu știți cine anume a expropriat tezaurul sacristiei și „Fondul
diamantelor”.

Tovarășul Semion, pe care nu l-am informat despre

planurile noastre de viitor, a fost totuși prevenit ca toate informațiile ce le va obține să fie în prealabil aduse la cunoștința Părintelui, și nu a miliției judiciare.

Grîzlov a aflat numele expropriatorilor la două zile după vizita dumneavoastră, nu de la tovarășul Semion, ci de la activistul Societății renegaților din piața Hitrovka, Mihail Biriukov (Mișka Muhomor), care a venit la el, la Casa anarhiei, cu rugămintea să-l ajute să se aranjeze la Pskov, unde se pregătea să se mute probabil la neamuri. Când a venit vorba despre exproprierea sacristiei, Biriukov a povestit că în decembrie anul trecut fusese căutat de către Pauk, afaceristul din Saratov, care înainte își făcea meseria în piața Hitrovka. Pauk i-a propus să „pună mîna” pe sacristia patriarhiei și i-a împărtășit lui Biriukov planurile sale. Acesta a acceptat, dar în curînd a fost arestat pentru prădarea magazinului de la podul Kuznețki. Atunci Pauk „a plasat pontul” alor săi din Saratov. Cui anume, Biriukov nu știa, dar a promis că va încerca să afle acest lucru de la cunoscutul afacerist din Hitrovka, Nikita Afrikanovici Mahov. În ziua următoare, el i-a comunicat lui Grîzlov că sacristia fusese expropriată de frații Priletaev, infractori din Saratov. Mahov credea că, după expropriere, frații plecaseră la Saratov, împreună cu obiectele de valoare. Biriukov i-a spus lui Grîzlov că nu așa stau lucrurile, că doar cu cîteva zile înainte îl întîlnise pe Priletaev cel tînăr în pasajul Șelepinski, unde stă „drăguța” lui. În plus, Dmitri Priletaev îl rugase să nu spună nimănui și mai ales lui Mahov, despre această întîlnire.

Cînd tovarășul Semion a venit la Grîzlov și i-a povestit că „ăi de la miliție i-au înhățat” pe Mișka Arstavin, pe Pușok și pe Dublet, iar Mahov se pregătea să-l „înfunde” pe Pauk cu care avea niște răfuieli mai vechi, știam deja că Dmitri închiriasse vila Betinilor din Kraskovo. Știam de asemenea că, negăsind cumpărători angro pentru obiectele de preț, încerca

să le vîndă, prin bijutierul sacristiei, fețelor bisericești și trezorerului „Fondului diamantelor”, Messmer, iar dacă nici așa nu va reuși, va pleca la Petrograd să le ofere bogătașilor străini.

Fiodor Grîzlov considera că întîlnirea dumneavoastră cu Mahov nu trebuia nici într-un caz să aibă loc. Propunea să discute el cu Mahov și să-i lichideze pe Pauk și pe Priletaev, fără ca miliția judiciară să fie amestecată în treaba asta. Părintele însă n-a fost de acord. El a zis că valorile sustrase oricum nu vor ajunge toate în casieria federației, fiindcă Mahov va pretinde pentru serviciul său imaginar o parte din ceea ce a fost expropriat. În schimb, participarea noastră la această acțiune va deveni cunoscută unui cerc larg de persoane și miliția judiciară, care în mod sigur e pe urmele lui Mahov, datorită lui Arstavin, Pușok și Dublet, va fi inevitabil și pe urmele noastre. „Ar fi prematur, a zis el. Pe lup poți să-l apuci de coadă numai atunci cînd în mîna cealaltă ții cuțitul, ca să-i tai imediat beregata. O astfel de acțiune va deveni îndată pentru bolșevici un motiv de a distruge garda neagră, care nu-i în stare să se opună, nefiind organizată și neavînd armament. Asta ar fi un prost serviciu pentru cauza celei de a treia revoluții, a mai spus el. Alergînd după lucruri mărunte, o să pierdem totul”.

Muratov ne-a sfătuit să nu punem piedici întîlnirii dumneavoastră cu Mahov și operației miliției judiciare la Saratov, ci să folosim acest timp pentru lichidarea lui Dmitri Priletaev și ridicarea valorilor păstrate în vila Betinilor. Susținea că, după informațiile preliminare, cea mai mare parte a tezaurului sacristiei și a „Fondului diamantelor” se află la Dmitri, pentru că la Moscova piața de desfacere e mai mare decît la Saratov.

Acțiunea din Kraskovo ne-a fost încredințată mie, lui

Fiodor Grîzlov și încă altor trei băieți din cetele de luptă de la comenduirea Casei anarhiei.

La indicațiile Părintelui, lichidarea lui Dmitri Priletaev fusese prezentată ca sinucidere, fapt care trebuia să excludă complet bănuiala că anarhiștii ar fi participat la această acțiune.

Valorile luate din vila Betinilor le-am adus noaptea la Casa anarhiei, iar apoi le-am depozitat în subsolul clădirii izolate pe care a stăpînit-o, pînă la rechiziționare, Lobanova-Rostovskaia (strada Durnovski nr. 1), iar acum e ocupat de detașamentul de partizani anarhiști.

Ținînd seama de necesitatea plasării urgente a valorilor, s-a hotărît să se folosească relațiile pe care și le făcuse răposatul cu o serie de persoane, printre care și cu trezorierul „Fondului diamantelor”. La V. G. Messmer m-am dus în calitate de reprezentant al lui Dmitri Priletaev, luînd cu mine, drept dovadă a împuternicirii, cîteva pietre prețioase care au și fost găsite asupra mea în timpul percheziției la miliție...

DIN PROCESUL-VERBAL

AL INTEROGATORIULUI CETAȚENEI ȘTERN

R. D.,

LUAT DE LOCTIITORUL PREȘEDINTELUI
SOVIETULUI MILIȚIEI,

TOV. KOSACEVSKI L. B.

(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

ÎNTREBARE: VĂ ERA CUNOSCUȚĂ PREGĂTIREA
asasinării lui Priletaev?

RĂSPUNS: Nu.

ÎNTREBARE: De ce nu vi s-a adus la cunoștință?

RĂSPUNS: Nu știu.

ÎNTREBARE: Ce presupuneți?

RĂSPUNS: Probabil, că au considerat că voi obiecta și nu doreau complicații în plus.

ÎNTREBARE: Care este atitudinea dumneavoastră față de fapta comisă?

RĂSPUNS: Negativă. Din punct de vedere politic e un aventurism, nedemn de ideile anarhiste.

ÎNTREBARE: Dar din punct de vedere moral?

RĂSPUNS: O faptă josnică.

ÎNTREBARE: Aceste valori sînt ascunse în casă Lobanovei-Rostovskaia, unde, după cum vă este cunoscut, e instalat detașamentul de partizani anarhiști. Ne veți acorda sprijin pentru ridicarea lor de acolo?

RĂSPUNS: Trebuie să mă gîndesc.

ÎNTREBARE: Pentru aceasta e nevoie de timp... Vedeți în curte două mașini? Plec îndată... Așadar: da sau nu?

RĂSPUNS: Da.

CAPITOLUL AL ZECELEA ȘI ULTIMUL

Suhov nu se resimțea după noaptea nedormită. Vioi, pus la punct și puțin solemn, îmi întinse receptorul negru al telefonului de pe masă.

— Rícealov?

— Nu, profesorul Kartașov. Arhimandritul Dimitri vrea să știe ce mai e nou. I-am spus că sînt unele noutăți...

Pe divan, acoperit cu o șubă pînă peste cap, dormea sforăind ușor, ritmic, Artiuhin. Roza se făcea că citește ziarul. Voljanin pusese în fața ei un pahar cu ceai tare și o farfurioară cu zahăr. Nici nu știam că avem pahare și farfurioare. Voljanin, își bea de obicei ceaiul dintr-o cană de tablă. Roza s-a bucurat totdeauna de succes la matrozi. Și ca orator, și ca femeie...

— Da, Kosacevski la telefon. Bună dimineața, domnule Kartașov.

— Vorbesc din însărcinarea preasfinției sale...

— Știu. Puteți să-i transmiteți lui Aleksandr Vikentievici că s-au găsit și se află la mine aproape toate valorile sacristiei și o parte din tezaurul „Fondul diamantelor.”

— „Fondul diamantelor”? Ce-i aia „Fondul diamantelor”?

— Arhimandritul știe.

— Care dintre exponatele sacristiei nu s-au găsit?

— Alexandritul „Țareviciul” și smaraldul „Sfântul Andrei”.

În afară de acestea, mai lipsesc ferecăturile de aur ale evangheliei, transformate în lingouri.

— În rest le aveți pe toate?

— Da.

— Arhimandritul va fi fericit. Păcat că nu mai are timp să vă viziteze. Pleacă chiar azi...

— Azi?!

— Întocmai. Întâi la Petrograd și de acolo la Valaam...

Gara Nikolaevski... Mi-am adus aminte de Kalanciovka, cum o văzusem atunci, cu Voljanin.

Zdrăngănitul șinelor de fier, nechezatul cailor, strigătele hamalilor, claxoanele automobilelor de închiriat și țipetele precupețelor:

„Ia curmeie de tei! Curmeie pentru funii!”

„Plăcinte de Arzamas cu peștișori din Astrahan!”

Prin fața ochilor mi se perindară tînăra prostituată, puștiul cu ziarele, călugărul descurcăreț, vorbitorul de la tribuna de lîngă Pavilionul țarului...

Unduindu-se în bătaia vîntului pe imensa pînză a pancartei stătea un burghez în patru labe, călărit de un muncitor – „Țin-te bine în șa, proletarule!” Și printre broboade, glugi, căciuli soldățești, bekeșe, mantale, imaginea arhimandritului Dimitri, cu Dumnezeuul lui de care nimeni nu avea nevoie aici...

— Dau receptorul preasfinției sale, spuse Kartașov.

— Voiam să vă felicit, Leonid.

— Mulțumesc. Vă doresc drum bun, Aleksandr Vikentievici.

Arhimandritul, stingherit oarecum, totuși întrebă:

— De Messmer mai știți ceva? De Vasili Grigorievici...

— Nu, Aleksandr Vikentievici, minții eu. Drumurile noastre nu se întâlnesc în niciun fel...

— Ei, slavă Domnului, răsuflă el ușurat.

Pusei receptorul în furca înaltă, nichelată. Pe cutia scundă a telefonului, în romb al aurit al mărcii de fabrică, se încrucișau în zigzag fulgere argintii. Prin fereastră, cu aspect de rufă izinită, cerul palid de martie părea albăstrui. După noaptea care trecuse și după dimineața aceasta agitată eram obosit la culme...

— Sînt arestată? întrebă Roza Ștern, ascunzîndu-se de mine după ziar.

— Bineînțeles că nu. Îți sîntem foarte recunoscători pentru sprijinul acordat.

— Înseamnă că pot pleca?

— Poftim. Numai că, după părerea mea, nu trebuie să te grăbești. La Casa anarhiei s-ar putea să fii înțeleasă greșit.

— Federația nu e formată numai din Ritus și Grîzlov, rosti ea pe un ton vehement, continuînd să țină ziarul în față.

— Se-nțelege. Acolo mai e și Părintele...

Numai o discuție politică nu-mi doream acum. Dar oricît de ciudat ar fi, Roza tăcu.

— Mai bine bea-ți ceaiul, o sfătuii.

— Mulțumesc.

M-am întors în cabinetul șefului miliției, judiciare, unde la masa pe care erau expuse valorile, vrăjea cu lupa sa Kerbel, adus de Borin. La scîrțîitul ușii, Kerbel își înălță capul și zîmbi. Avea fața unui om fericit care, în sfîrșit, văzuse cu propriii săi ochi minunea prevestită de atîtea ori în van de prorocul bătut cu pietre.

De pe ziarul în care fusese publicată știrea despre ratificarea tratatului de la Brest am luat în mînă un colier.

— Colierul „Douăsprezece luni”, proprietatea contesei Ghendrikova, șopti Kerbel, privind cu teamă cum învîrteam pe degete pietrele montate în aur.

Din cîte îmi aduceam aminte, opalul din colier însemna speranță în existența îndelungată și prosperă a dinastiei Romanovilor. Da, această doamnă fermecătoare s-a dovedit a nu fi un bun profet. Desigur, comandînd colierul, contesa nu-și închipuise că peste cîțiva ani va izbucni revoluția și praf se va face dinastia Romanovilor, putrezită de-a binelea în cei trei sute de ani.

Bijutierul aranja pietrele. Le întocmea inventarul. Și capul lui greu se legăna ca un pendul deasupra mesei vechi de cancelarie, cu picioare groase, pe care străluceau, în jocuri de culori, milioane de focuri...

Probabil că degetele mele i se păreau prea grosolane și neîndemînatice. Îmi luă cu grijă colierul din mîini și-l puse pe masă.

Dincolo de fereastră răzbătea larma unei mulțimi de voci. Unii țipau, alții înjurau, alții plîngeau. Fusesse adus un grup de infractori culeși în timpul unei razii obișnuite de noapte: tîlhari, ucigași, vînzători de opiu, hoți de buzunare, spărgători de locuințe, traficanți de arme, trișori, escroci... Resturile aruncate de marea învolburată, spuma murdară...

Așadar, ancheta jafului sacristiei patriarhiei era practic încheiată. Organizația „Fondul diamantelor”, ca și anarhiștii, nu mai țineau de parohia mea...

— Sînteți gata cu inventarul tezaurului?

— Da, sînt pe sfîrșite, zise Kerbel. Termin foarte repede.

Trebuia să mă apuc de întocmirea raportului final. Lui Rîcealov îi plăcea să se respecte formalitățile în toate.

Ultima pagină a acestei acțiuni nu mi-a luat mult timp, de altfel ca și operația finală de ridicare a valorilor din casa de la

nr. 1 din strada Durnovski... Azi-dimineață n-au fost nici efecte de lumini, nici de sunete. Totul s-a petrecut în liniște, rapid și onorabil. Zece ostași din Garda roșie, două automobile cu puști mitraliere și Roza Ștern...

„Tovarășii sînt cu mine”, spusese Roza, și santinela care o cunoștea ne lăsase să intrăm în vestibul, dîndu-se la o parte.

Peste douăzeci de minute, ieșeam din casa Lobanovei Rostovskaia, cu două cufere mici, luînd cu noi, pentru orice eventualitate, un matroz pe jumătate beat care dormea liniștit lîngă lada de fier cu tezaurul, avînd sub cap un sac cu grenade. Matrozul, cu un bine dezvoltat simț al autoapărării și aflîndu-se în ariergarda micului nostru detașament, se prefăcea beat criță și-l ținea tandru pe Voljanin de gît. Își dădea seama că anarhiștii care scoteau capul pe ferestrele vilei trebuiau să observe nu numai puștile mitraliere îndreptate spre ei, dar și solidaritatea fraților-marinari din Rusia...

Pe matroz l-am dat jos la prima cotitură, iar cuferele le-am adus la miliția judiciară. Asta e tot...

Cum spunea adjunctul comandantului Casei anarhiei, tovarășul Ritus, incidentul a luat sfîrșit, armele au tăcut, vivandierele își pudrează nasul, iar soldații joacă preferans...

Da, de data aceasta, spre deosebire de inventarul tezaurului anexat, raportul meu era scurt. În aceeași zi, îl înmînam lui Rîcealov, iar în ziua următoare, el se înapoia la mine cu rezoluția: „Tovarășului Kosacevski L. B. 1) Transmiteți mulțumiri tuturor participanților la căutarea și descoperirea tezaurului. 2) Acordați, ca recompensă, fiecăruia dintre ei rația de alimente pe două săptămîni. 3) Luați măsuri urgente pentru descoperirea valorilor depuse de V. Messmer spre păstrare în sacristia patriarhiei, cum și pentru găsirea alexandritului „Țareviciul” și a smaraldului „Sfîntul Andrei”.

Primele două puncte ale rezoluției le-am executat imediat.

Realizarea celui de-al treilea punct însă a trebuit amînată mai mult de doi ani, cînd mi s-a încredințat operația „Fondul diamantelor”. Dar asta-i altă poveste.

SFÎRȘIT

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

